ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI TANÁCS

XXVII. OTDK
Humán Szekció
2005. március 21–23.
Budapest

Összefoglalók

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Miért szomorú a kávéház? Biologikum és ideologikum viszonyának megjelenítése Carson McCullers kisregényében

ANTONI RITA

Angol - filozófia, végzett - IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
RESCHNÉ MARINOVICH SAROLTA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Carson McCullers *A Szomorú Kávéház balladája* című műve a társadalmi nemek kutatásának szempontjából jelentős kérdéseket vet fel, egyes gótikus elemek alkalmazásával. Jelen dolgozatommal célom megmutatni, hogy e mű biologikum és ideologikum, azaz biológiai és társadalmi nem viszonyát három szubverzív karakter illetve a köztük kialakuló és változó hierarchiaviszonyok által problematizálja. A társadalmi nemi szerepek általános és kötelező mivoltához képest a műben megmutatkozik a bipoláris gondolkodás és az egyének sokféleségének különbsége, a nonkonformizmus nehézségei és adott esetben lehetetlensége. Ironikus, groteszk elemeken keresztül a normák irracionalitása is megmutatkozik, és a nemi szerepek általános mivolta, a biológiai nemmel való egyértelmű összefüggés erőteljesen megkérdőjeleződik. A dolgozat három része a mű menetével párhuzamosan az aktuális részben domináns karakterek köré csoportosul. Az elemzés során leginkább a társadalmi nemi szerepek megjelenítésére, valamint felfogatásukkal és a bipolaritás meghaladásával kapcsolatos részekre koncentráltam e komplex művön belül. Fő másodlagos irodalomként Simoné de Beauvoir és Sandra Lee Bartky műveit, valamint Sandra Gilbert és Susan Gubar műelemzését használtam fel.

Romantikus minta a szőnyegen

BATTAI TAMÁS IVOR
Amerikanisztika, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KÁLLAY G. KATALIN, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

Wolfgang Iser értelmezése szerint Henry James "The Figure in the Carpet" című novellája az irodalmi mű értelmezhetőségét problematizálja. Eszerint a novella két radikálisan eltérő jelentésfelfogást tematizál: az egyik szerint a jelentés olyasvalami, amely magában a szövegben található, s melynek felszínre hozatala a kritikus feladata, a másik szerint viszont a jelentés olyan egy az olvasással egy időben létrejövő élmény, mely magában a szövegben nem található, s melyet a szöveg csupán strukturál. Minthogy eszerint az értelmezés szerint James ez utóbbi jelentésfelfogás képviselője, Iser saját ästhetischer Wirkung elméletének előfutárát véli Jamesben felismerni.

Iser értelmezésével szemben a dolgozat szerzője a romantika kontextusába helyezi a novella értelmezését. Eszerint James nem kétféle jelentésfelfogást, hanem kétféle olvasási módot tematizál: az egyik (melynek képviselője a narrátor, s mely- lyel James a kortárs angol nyelvű zsurnalisztikus irodalomkritikát bírálja) felületes, olvasatai közhelyesek és semmitmondóak, a másik (melynek képviselői Corvick, Gwendolyn, ill. maga Vereker, s mely James romantikus olvasásfelfogását tükrözi) szenvedélyes és mélyreható, a szépirodalmat vallási hatalommal bíróként tételezi, olvasatai pedig az imagináció apokalipszisét kívánják elősegíteni.

Magának a novellának a részletes elemzése mellett a szerző, Iserrel szemben, James számos elméleti írását is bevonja az értelmezésbe, nem csupán azzal a céllal, hogy James esztétikájának romantikus jellegét igazolja (különösen figyelmet fordítva annak expresszív ill. religiózus vonásaira), hanem hogy egyúttal a novella értelmezésének egy új - Iserénél meggyőzőbb - hermeneutikai elő-struktúráját is kidolgozza.

Irodalomtörténeti tény, hogy Henry James nagy mértékben hozzájárult a modern regény kialakulásához. A romantikához, különös tekintettel az amerikai romantikához való viszonya azonban további kutatást igényel.

Philip Larkin and Christianity

BERNÁT KLÁRA
Angol, I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
FERENCZ GYŐZŐ, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

A dolgozat célja, hogy bebizonyítsa, Philip Larkin, bár ateista volt, mégis foglalkozott verseiben vallásos kérdésekkel, köztük is leginkább a vallás szükségességének kérdésével. A dolgozatban azt is vizsgáltuk, hogyan viszonyul a költő a valláshoz, és a saját maga által felvetett kérdésekhez. A dolgozat megmutatta, hogy Larkin, bár próbálta magát eltávolítani a tárgyalt versekben szereplő vallásos kérdésektől, mégis egyfajta valláskereső attitűdöt vett fel sok költeményében, továbbá, hogy szintén sok költeményben megfigyelhető a költő két énjének, egy ateista és egy valláskereső énnek vitája, valamint, hogy ebből a vitából az életmű végére a valláskereső én kerül ki győztesen.

A vizsgált költeményeket a szerint csoportosítottuk, milyen szempontból foglalkozik a vallással. A „Faith Healing", „The Explosion" valamint a „Livings" ciklus harmadik verse szeretet után vágyakozó alakot jelenít meg, amely alakról kiderül, Isten szeretetét keresi. Ugyanezen versek bibliai jelenetekbe ágyazva írnak a jelen béli szeretet-kereső attitűdökről. A „High Windows", „Vers de Société" valamint a „Fiction and the Reading Public" című versekben megjelenő alakok a jelen kor elidegenedett világától, és főleg az első ateista generáció Isten-hiányától szenvednek, és ezt a szenvedést próbálják különféleképpen feloldani. Ezzel szemben a múlt generációk alakjai a „MCMXIV" és „An Arundel Tömb" című versekből még meglelték Isten békéjét, ezért irigylésre méltó helyzetben vannak. A „Church Going" és „A Stone Church Damaged by a Bomb" című versek a narrátor hit-kereső attitűdjét jelenítik meg, ezzel a hit fontosságára és biztonságot adó képességére világítanak rá. „The Building" és „Ambulances" című versek a halál problematikájával foglalkoznak és azt a transzcendenciával, annak mind filozófiai, mind teológiai értelmezésében próbálják magyarázni. „Aubade" című vers új narratív technikájával már nem távolodik el a vallás-kereső alakjaitól, hanem maga is vallás és biztonság-keresővé válik, hogy a vallás biztonságát végül meglelje.

A dolgozat konklúziója tehát az, hogy Larkin, bár ateista volt, mégis inkább volt szüksége a vallás nyújtotta biztonságra, mint az igazságra, amiről állítja, hogy fontosabb számára a biztonságnál. A költő tehát maga válik azzá a vallás-keresővé, amelynek alakját korábbi verseiben elidegenítette magától.

"Let theflesh instruct the mind Sacred Blood and Profáné Desires in Anne Rice 's Interview with the Vampire

BOROS ANDREA
Angol - politológia, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető':
DR. SZALAY EDINA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Észak-Amerikai Tanszék

Blood as a symbol unites two aspects of humán life: the sacred and the profane/secular. Sacred, because it refers to Christ's blood, (communal) ritualistic events, humán life, martyrdom, sacrifice, and family ties. Profáné, because, at the same time, such concepts as individual desires, questions of gender like menstru- ation and male dominance, physical lőve, perversion, power and repression are attributed to it.

In the 19[t]h century these concepts were separated from each other more obvi- ously than in the course of the following decades. As religious dogmas were/are losing, or have already lost their validity; the Ego, personal needs and desires have gained territory fór themselves.

The most powerful representative of these changes is probably Gothic litera- ture, and most significantly, the character of the vampire. The implications of blood and vampirism, being inseparable from each other, have become attractive fór today's mán. Anne Rice's *Interview with the Vampire* (1976) is probably the first 20^ century example of these alterations, applying the myths of blood and the vampire to the value system of our present days. Fór Rice, blood is a 'secular sacred/ and profanity is a modem sanctity.

In order to examine the növelty of Rice's treatment of blood symbolism and the vampire theme as a metaphor fór contemporary society, that is, the hows and whys of his/her becoming an idol of the modern mán, I examined the ancient - and less ancient - roots of these two icons as contributory forces to their present day form. Furthermore, in the second part of the paper, I am dealing with Anne Rice's rewrit- ing of the topic, with particular attention to the peculiarities in her handling of the sacred and the profáné, and to the compatibility of sacred blood and profáné desires in a contemporary cultural context.

Mitológiai, vallási, pszichoanalitikus metaforák Pat Barker Regeneration trilógiájában: a nyugat-európai civilizáció, mint pokol, és a halállal való megbirkózás nehézségei

BOROS MARIANN

Angol, III. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Brit Irodalmi Tanszék

Barker trilógiája az 1990-es években született, és az első világháború okozta kulturális traumát - a nyugat-európai civilizáció axiomatikus értelmezésének lerombolása - vizsgálja mentálisan sérült katonák történetein, valamint Dr. W. H. R. Rivers (valós személy és a trilógia egyik főszereplője is) pszichoanalitikus és antropológus primitív népek között szerzett tapasztalatain keresztül. A trilógia ezen aspektusait felhasználva dolgozatom központi témája Nyugat Európa és a kulturális trauma kötődése különböző alvilág értelmezésekhez, a halálhoz, vallási és pszichoanalitikus fogalmakhoz való viszonyulása, mind a társadalmi, mind az egyéni, lelki folyamatok szintjén.

A regény és a különböző alvilág-mítoszok bevezetése után a világháború társadalmi, földrajzi hatásait vizsgálom a pokol ókori, keresztény és modern értelmezései segítségével: hogyan válik egyaránt pokollá a harctér (Franciaország, lövészárkok), és az otthon - Nagy-Britannia és az elmegyógyintézetek - mind a katonák, mind a civilek szemében.

A következő részben a világháború okozta trauma egyéni lelki folyamatokra való hatását vizsgálom a pokol, valamint különböző pszichoanalitikus és vallási fogalmak bevonásával. A háborús neurózis, rémálmok, hallucinációk, testi tünetek, vagy a skizofrénia visszavezethetőek a pokolra, a pszichoanalízis és vallás koncepciói a halál feldolgozhatatlanságára is fényt derítenek.

A dolgozat utolsó részében a primitív népek és a nyugat-európai kultúra kapcsolatát elemzem a halállal való megbirkózás szempontjából: a nyugat nem tud mit kezdeni a gyásszal, a halállal, és félelmeit tévesen a primitív népekre vetíti, akik pedig jól integrálják a halál fogalmát életükbe.

Következtetésként fontosnak tartom, hogy az első világháború traumája még az '1990-es években is kísérti Európa kultúráját, a világunk egyáltalán nem megdönthetetlen és magától értetődően jó, hanem épp az ellenkezője: tele van kísértetekkel és szenvedéssel.

Emblems and Symbols of Utópián Fictions in Equilibrium

CSELKÓ BRNADETT

Angol - gazdaságismeret, IV. évfolyam
E*szterházy Károly Főiskola*

Témavezető:
DR. ANTAL ÉVA, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Anglisztika Tanszék

My essay presents those emblems and symbols in the film *Equilibrium,* which can be found in the "classic" utópián works. These novels are *1984* by George Orweíl, *Fahrenheit 4.51* by Ray Bradbury and *Brave Nexv World by* Aldous Huxley.

At the beginning of the film, *Equilibrium,* three well-known politicians can be seen: Adolph Hitler, Joszif Stalin and Saddam Hussein. The research and presen- tation of these three men's political efforts and ideologies have an important role in this essay.

In the main part, I will show those emblems and symbols, which appear in the different novels and are used in the film as well. I analyse the role of the "official" state emblems such as the Father, the tools of clarification of the citizens, abolish- ment of the fellowship, and the 'drugs' which are used to kill thoughts and feel- ings.

Secondly, I pay more attention to the symbols of "ownlife": the secret room, books and the coral paperweight because these are alsó included in *1984,* which gives the basis of the film. Furthermore, I would like to lay special emphasis on the analysis of the first adaptation of the IX. Symphony by Ludwig von Beethoven which can be heard in the film. In my analyses, I touch upon the ways of behav- iour which are hidden in the film and alsó taken from *1984.* In my lecture, I will show different parts from the film which involve the above mentioned and analysed emblems and symbols.

In my conclusion, I introduce the lesson of the film giving a summary of the analysed elements.

"The Tale" („A mese") mint öntükröző fikcionális mesterkedés

CSIZMADIA BALÁZS

Angol, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. FRIEDRICH JUDIT, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

A dolgozat Joseph Conrad "The Tale" („A mese") című novellájának narratoló- giai olvasata, konkrétan Gérard Genette elbeszélés-elmélete alapján. Célkitűzése kettős: elsősorban azt hivatott szemléltetni, hogy olyan szövegről van szó, mely tematizálja saját fikcionalitását; másodsorban az a célja, hogy rávilágítson Genette elméletének erősségeire és gyenge pontjaira. Az elemzés-értelmezés a szövegben rejlő, különböző történetekre, az angol hajó kapitányának elbeszélő eljárására, a többértelműség és a történetek értelmezésének kérdésére, továbbá az elbeszélési folyamat mint olyan szövegbeli tematizálására összpontosít.

A dolgozat eredményei közé sorolható annak szemléltetése, hogy e novella még több kis történetet tartalmaz, mint amennyit korábbi értelmezésekben már kimutattak, és hogy ezek együtthatásának fontos szerepe van. Mivel az egyes történetek egyértelmű osztályozásához az elmélet nem nyújtott megfelelő szempontokat, az esszében kritika fogalmazódik meg Genette narratív szintekre vonatkozó megjegyzéseivel szemben. Genette egységes rendszerében azonban olyan elbeszélés-technikák is értelmezhetők voltak, melyek szoros összefüggésben állnak a Conrad-novella tematikájával és ezáltal a szöveg újszerű olvasatát támasztották alá. Olvasatom újszerűsége leginkább azzal kapcsolatos, hogy az elbeszélési folyamat került a vizsgálódás középpontjába, és ez nemcsak az angol hajó kapitányának narrációjára vonatkozik.

Következtetésként elmondható, hogy a genette-i rendszer ezzel a rendkívül sokrétű jelentéssel bíró szöveggel igen jól társítható. Annak ellenére, hogy, mint minden elméletnek, az itt felhasználtnak is megvannak a határai, úgy vélem, világossá vált, hogy a narratológiai elemzés és a szöveg értelmezése egymást jól kiegészítik.

FALL-ok

DUNAJCSIK PÉTER
Angol - esztétika - filmelmélet-filmtörténet, IV-IV-III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
HIRSCH TIBOR, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Kommunikáció Tanszék

James Joyce "Finnegans Wake" c. regényét állítom párhuzamba Peter Greenaway "The Falls" (magyarul „Balesetek Krónikája") c. filmjével. Dolgozatom összehasonlítás, mellyel a két adott mű közt rejlő prototipikus művet, illetve a közös művészi alkatot keresem. Mind a művek, mind az elemzés szempontjából központi jelentőséggel bír Ikarusz és Dedalusz története, mint a mű-alkotás metaforája. Az elemzést hét szempont mentén végzem el. Nem csak az egyes művekkel foglalkozom, hanem vizsgálom az életműben betöltött szerepüket is. A szempontok: (1.) Határeset, (2.) eredetiség, (3.) mitologikus, (4.) fallikus, (5.) spirális, (6.) pro- teanisztikus, (7.) fenséges. A dolgozat angol nyelven született.

A szerző a Horizont Kutató Intézet munkatársa [http://hi.zpok.hu/].

Approaching the "Boke ofComforte Agaynste All Trybulacyons". An Early Modern English Book in Laté Medieval Context

ECSEDY ÁGNES

Angol - esztétika, IV-I. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
TÓTA PÉTER BENEDEK, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Intézet

Kutatásom egy meglehetősen ismeretlen, kora újkori angol vallási témájú szöveg: "The Boke of Comforte Agaynste All Trybulacyons" művészi értékeinek, valamint sajátos gondolati, nyelvi és befogadói kontextusának feltárására irányult. A művet az éppen kialakulóban lévő és egyre szélesedő angol laikus olvasóközönség számára adta ki Wynkyn de Worde 1505 körül. A szöveg stilisztikai és nyelvi sajátosságainak elemzése során rámutattam számos olyan jegyre, mely a középkori misztikus irodalom és a Biblia hatásának érvényesüléséről tanúskodik. Ezen jegyeket az angol vallásos gondolkozás hagyományának keretein, összefüggésein belül mutattam be, kitérve mind az újkori devotio moderna, mind a misztika, mind a hagyományosabb és szigorúbb hangvételű középkori didaktikus írásokra. Ahol gondolati, nyelvi egyezést láttam, hivatkoztam a műhöz közel álló angol szerzőkre: Rolle-ra, Hiltonra és az európai misztikusokra. A két utóbbi angol szerző munkáit a kontempláció és a laikus vallásos életforma korabeli felfogását tisztázandó idéztem. Svéd Szent Brigitta, akinek angliai népszerűsége, valamint szerzetesrendjének angliai kulturális tevékenysége kiemelkedő fontosságú az elemzett szöveg szempontjából, külön említést érdemel. Fontosnak tartottam a mű korabeli olvasóközönsége igényeinek, elvárásainak, ízlésének feltérképezését is a mű helyesebb értékelése érdekében. A mű elemzése során rámutattam azon pontokra, melyek az olvasott szövegbe való személyes belehelyezkedést segítik, és kimutattam ezek jelentőségét a korabeli olvasók számára. A szöveg szerzőségére, eredetére vonatkozóan, bár kutatásom elsősorban nem erre irányult, az elemzés során szolgáltam néhány feltevéssel, melyeket a szöveg stilisztikai, gondolati jellegzetességeiből következtettem ki.

„Az erotikus túlpart": szexualitás Emily Dickinson és Christina Rossetti lírájában

ERDEI NÓRA
Angol - filozófia, V- I. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SÉLLEI NÓRA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Irodalmi Tanszék

Míg a 19. század mind testileg, mind szellemileg szoborszerű angyallá merevítette a *nőket,* addig néhány kivételes női elme rátalált egy nehezen látható és járható homályos ösvényre, mely azzal kecsegtetett, hogy bizonyos pontokon felhasította a társadalmi és kulturális szövetet, illetve meglazította szálait, újraszőtte, vagy éppen átfestette azt.

Ez az út nem volt más, mint a poézis macskaköveinek bonyolult hálózata, s ennek réseibe Irta bele speciálisan női identitását Emily Dickinson és Christina Rossetti. Mindketten megtalálták a módját annak, hogy a tradíció és a kánon erősen maszkulin regisztereit kihasználva megteremtsenek egy tipográfiai, szintakti-' kai és szemantikai szinten is női artisztikus teret.

A formai és a tartalmi maszkok mögül cinkosan kikacsintva beemelik lírájukba az erotikát, mely Rossetti esetében hol goblinok, hol szűzlányok, hol gyümölcsök képében jelenik meg - abszurd módon áterotizálva a metaforikusságot. Dickinson szövegeiben nemcsak a folyamatosan alakváltó szubjektum(ok) és beszélő(k) sze- xualizáltsága reprezentálódik egy hektikus retorikán keresztül, de az erotika és a szadizmus finom összecsúszása is. Mind a két költői praxis szomatikus olvasásba torkollik, legyen az a túlírt figura ti vitás eredménye, vagy éppen a szöveg szemi- otikai-textuális felboncolása, míg a test, a szexualitás, a fájdalom, a brutalitás, a flu- iditás, a fragmentáltság és a transzgresszió mindkét költőnél szisztematizáló erejű

Éppen ezért az „amhersti tömeggyilkos", azaz Emily Dickinson, és a *pornográf szent,* Christina Rossetti, érzéki utazásra csábítják az olvasót az erotika, a testiség, a morbidititás poétikus világába.

"Deathfor all ages and occasions" - Thoughts on Tóm Stoppard's Rosencrantz and Guildenstern Are Dead

GELLÉN ZSUZSANNA
Angol, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DK. TÓTH TIBOR, főiskolai adjunktus,
Eszterházy Károly Főiskola,
Anglisztika Tanszék

In my paper I analyse the matter of death and dramatic art on the hasis of Tóm Stoppard's drama *Rosencrantz and Guildenstern Are Dead,* written in 1966.1 exam- ine the relationship of life and death, and reality and theatre through one of the characters', the Player's role. With the expounding and the analysis of the Player's manifestations I prove his role to be outstanding as he is well informed on the plot and he is its leader - while the rest of the characters are merely subordinates, pup- pets and, in specific cases, victims of his deeds.

The two leads, Rosencrantz and Guildenstern are the minor characters of William Shakespeare's tragedy *Hamlet,* while Stoppard's drama illuminates their role and presents the plot from their point of view. They are merely spectators, and their only important deed is - as it is suggested in the title as well - their death. Neither desire, nor free will directs their lives, bút this role is fiiled in by the Player who intervenes in their involvement in the story as well as in their death.

The drama consists of three acts, according to which I divide my paper intő three main parts: the appearance of the Player, games and performances in the royal court and finally endgame on the boát. In each part my main point is the examination of the Player's role and his opinion of death and art.

Epistemology, Rhetoric and Power in Sigmund Freud s *"Fragment ofan Analysis of a Case ofHysteria" ("Dóra")*

GERGELY NIKOLETTA ÉVA

Angol, IV. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SÉLLEI NÓRA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Irodalmi Tanszék

Dolgozatomban Sigmund Freud *Fragment of an Analysis of a Case ofHysteria* című esettanulmányának retorikai olvasatát kísérlem meg. Vizsgálódásom fókuszában a szöveg episztemológiai és a retorikai dimenzióinak dichotómiája áll, amelyet a társadalmi nem (gender) kérdésköre felől olvasok. A dolgozat két nagyobb egységből tevődik össze. Az első részben a szöveg episztemológiai és retorikai dimenzióit vizsgálom. Amellett érvelek, hogy a tanulmány „tudományos" legitimitására való törekvése (episztemológiája) és önnön szövegisége (retoricitása) olyan nyelvi játékot eredményez, amelyet a folytonos „letiltás" jellemez, azaz sem tudományos, sem pedig irodalmi szövegként *mm tud* funkcionálni az esettanulmány.

Dolgozatom második részében megkísérlem a retorikai dimenzió kiterjesztését a társadalompolitika szférájára, azt vizsgálva, hogy az autoritás (power) és a társadalmi nem (gender) kérdése miként problematizálódik a szövegben. Érvelésemben Michel Foucault hatalomról alkotott téziseire hagyatkozom és ezen elgondolások tükrében vizsgálom azt a bonyolult és társadalompolitikai szempontból korántsem érdektelen kapcsolatot, amely Freud és Dóra között alakul ki az analízis során. A dolgozat két részét a hatalom problematikája kapcsolja össze, abban az értelemben, hogy Freud dominálni igyekszik mind az esettanulmány szövege (tehát retoricitása), mind pedig Dóra személye felett, ami nem függetleníthető az esettanulmány és a pszichoanalízis textualitásának problematikájától.

Jelentésrétegek John Webster „Amalfi hercegnő” című művében

GOMBÁSI ANDREA
Angol - olasz, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
PIKLI NATÁLIA, megbízott előadó,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

Dolgozatom témája John Webster 17. századi drámaíró „Amalfi hercegnő" című műve. Webster a Shakespeare visszavonulását követő években alkotta meg tragédiáit, melyekben reneszánsz és barokk motívumok keverednek. Kritikusai egészen az utóbbi évtizedekig főként az „Amalfi hercegnő" hibáit - a következetlen jellemábrázolást, a szerkezeti ellentmondásokat - emelték ki, a darab azonban napjainkra mind az elemzésekben, mind a színpadon egyre elismertebbé vált. A stílusok keveredése és a szerző speciális képhasználata szinte eklektikussá, a modern színjátszás számára is izgalmas alapanyaggá teszi a művet.

A hercegnő trónvesztése, meghurcoltatása és halála párhuzamokat mutat Lear király tragédiájával. Figurája kitűnik a korabeli színdarabok nőalakjai közül, főként a sors csapásait méltósággal tűrő, sztoikus magatartása révén. A dolgozat első részében a címszereplőn kívül bemutatásra kerülnek a „rémdráma" mozgatói is, a hercegnő fivérei és Bosola, a kegyenc, akiknek motivációját, tetteit elemezve tárul fel igazán a websteri „gonosz" enigmatikussága.

A dráma cselekményén, témáin kívül érdemes megvizsgálni Webster képi világát, hiszen műveiben a költői képek sűrű, barokkos szövevényt alkotnak. Az újra és újra, ám mindig más jelentéssel felbukkanó motívumok utalások és kapcsolatok hálózatát hozzák létre a tragédiában, mely szinte modern elemként hat. A 17. század eleji alkotó ugyan még nem a brechti drámaírás tudatosságával használja őket, de a színjátszás későbbi technikáit vetítik előre a metaszínház körébe tartozó gondolatok, metaforák is. A dolgozat tehát a reneszánsz és barokk „határán" keletkezett drámát a 20. századi színház fényében is vizsgálva kísérel meg magyarázatot adni arra, miért tűnik néhány aspektusában modernnek, és mindenképpen ma is érvényesnek Webster darabja.

A Mrs. Dalloway időfogalmainak fenomenológiai elemzése

GULYÁS JUDIT
Angol - francia, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol-Amerikai Intézet

Nem én vagyok az első - és feltehetően nem is az utolsó -, aki Virginia Woolf Mrs. Dalloway című regényének különleges, kétélű időiségére felfigyel. A klasszikus regénynek „magától értetődő és természetes közege" az idő. „A modern regényben" - írja Ungvári Tamás - „témává, tárggyá válik", anélkül azonban, hogy elvetné mint „természetes közeget".

Egy regény, mely az időről szól, szükségképpen önreflexív. Elemzésem ezért váltott lovakon fut: egyrészt ún. szoros olvasás technikával igyekszik felfed(ez)ni a szöveg hol lüktető, hol megtorpanó ritmusát, másrészt a kapott ritmusképet rávetíti a regény tartalmi, alapvetően fenomenológiai időképére.

A Mrs. Dalloway - a woolfi „trilógia" első darabjaként - a fenomenológia alapkérdéseit veti fel. Dolgozatom olyan szöveghelyeket emel ki, melyek a fenomenológiai mezőt, vagyis a szubjektum és az érzékelt világ közötti univerzumot tárják fel. Ezen a mezőn helyezkednek el a regénynek mint műfajnak olyan alapvető tényezői, mint a narráció, illetve az emlékezés. Mindkét funkció egy koherens időszemlélet kialakítását szolgálja, és ezzel alátámasztja azt a heideggeri alaptételt, mely szerint az idő a létmegértés elsődleges horizontja. Ilyen fenomenológiai belátások után elkerülhetetlenül eljutok elemzésemben az idő fogalmától a halál, a vég, az ismétlés és a ritmus fogalmaihoz.

A szöveg több szintjén fellelhető hullámmotívum volt vizsgálódásom egyik tárgya, mivel úgy találtam, hogy a hullám kettős természete, vagyis az anyagi és formai jelleg szimultán jelenléte metaforikusán megfeleltethető elemzésem alapvető módszertanával, amit az előzőekben már ismertettem.

A szöveg gazdagsága láttán meg kellett állapítanom, hogy a pályázatban kiírt negyven oldalas terjedelmi határokat betartva a regénynek csak egy keskeny szeletét vizsgálhatom: a téma valójában sokkalta terjedelmesebb vizsgálódásra érdemes.

Messzeágazó változások hazánk oktatási rendszerében különös tekintettel az angol nyelv tanítására

HUSZÁR MARIANNA
Angol nyelvtanári, végzett
Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezető:
FOKI LÍVIA, főiskolai adjunktus,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

A dolgozat a világban történő változások természetéből kiindulva vizsgálja azok hatásait az oktatásra, ezen belül az angol nyelv oktatására. Életünk során sokféle változáshoz kell igazodnunk a politika, ideológia, kultúra, oktatás és még sok más területen. A kommunikáció területén az utóbbi tíz évben végbemenő változások is nagy hatást gyakoroltak az oktatásra. A dolgozat első része ezeknek a változásoknak a hatásait vizsgálja az egyik legérzékenyebben reagáló területre, az oktatásra kivetítve.

A dolgozat második része a változások általános természetéből kiindulva, paradigmaváltások tárgyalásán keresztül érkezik el az angol nyelv tanításában végbemenő változások elemzéséhez. A folyamat leírásában nagy szerep jut az információs társadalomban történő változások leírásának valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás hatásainak, mivel ezek messzemenően befolyásolják az idegen nyelvek tanítását. Végül a dolgozat kitér az angol nyelv tanításában végbemenő változásokra és ennek hatásaira a szerző szűkebb környezetében. Kérdőíves vizsgálattal megállapítottuk, hogy változásokra van szükség mind a tanárok, mind a diákok attitűdjében, mert csak így lehet alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez és növelni az angol nyelvtanítás hatékonyságát. A dolgozat keretei túlmutatnak a változások teljeskörű tárgyalásán, ezért sok nyitott kérdés maradt melyek további kutatást igényelnek.

The Figure of the Dragon in William Blake's Art

IVONY JUDIT
Angol, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. ANTAL ÉVA, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Anglisztika Tanszék

In my paper I have analysed the roles of the dragon in three prophetic works and in five paintings of the visionary poet-painter.

First, I give a short introduction intő the history of the emblematic figure and alsó on Blake's artistic views. In the second chapter I analyse in detail the dragon of revolution in *America, a Prophecy.* Here, primarily, the "Prince of Albion" is asso- ciated with the dragon, who is the representative of oppression, bút I interpret Orc's figure as a dragon-like character as well. In this chapter I alsó deal with the dragons of imagination in *The Marriage of Heaven and Hell,* who are the diligent worksmen in the printing house of Hell.

Three different roles of the dragon are discussed in chapter three titled "The Dragon of Revelation & Redemption" based on *Vala, or The Four Zoas.* The first role is the Symbol of war, which originates from Druidism; the second one is a State in ontogenesis; while the third role is the most important in *The Four Zoas:* Urizen is formulating a dragon form and takes the part of the biblical dragon of the *Revelation.*

Chapter four is concerned with the figure of the dragon in Blake's pictorial art. I analyse five pictures: *The Great Red Dragon and the Women Clothed in Sun, The Great Red Dragon and the Women Clothed with Sun, The Number of the Beast is 666, The Great Red Dragon and the Beast from the Sea* and of *The Whore ofBabylon.* These paintings can be treated as a series, a sequence of the events of John's *Revelations.* Quoting the adequate parts of the *Bibié* fór each picture I show the correspondences and dif- ferences between the text and the illustrations. I alsó make a parallel between the Urizen-dragon and the Great Red Dragon in the pictures, since as I mentioned, they can be interpreted to be identical.

The aim of the paper is to show that the dragon in Blake's art is nőt a totally évii creature as it Should be expected from a Christian mán, bút rather ambiguous. Its figure cannot be judged to be good or bad, as it displays the unity of both aspects, which corresponds to Blake's dualistic worldview.

A *szakrális és szekuláris modalitás metszetében - Elbeszélt idő és az idő, mint elbeszélés Rudolfo A. Anaya Eless Me, Ultima című regényében*

KÁRAI ATTILA

Angol, IV. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ABÁDI-NAGY ZOLTÁN, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Észak-Amerikai Tanszék

Az Amerikai Egyesült Államok délnyugati szeglete az angolszász, a spanyol-mexikói és az őslakos indián kultúra egyedülálló érintkezési és keveredési pontja. Ehhez a területhez kötődik egy, a multikultúrális olvasáselméletek számára kiemelt jelentőséggel bíró irodalmi korpusz, a mexikói-amerikai kisebbség irodalma. Rudolfo Anaya regényével kapcsolatban azonban nemcsak a kultúraközöttiség jelentősége fogalmazódott meg a kritikai közgondolkodásban, hanem egyesek a szekularizált regénytradíció megújítási kísérletét is látták a szövegben a szakralitás revitalizációja révén. Dolgozatomban ez utóbbi elképzelés érvényességét próbáltam vizsgálni.

Az idő és a történelem tematikájának regénybeli hangsúlyozottsága kapcsán vetődött fel bennem egy strukturalista olvasat hasznosságának gondolata. Mieke Bal kultúratudományi ihletésű narratológiájának fogalmait használva a dolgozat először feltérképezi a fabula ideje és a már diszpozícióban lévő történetidő főbb sajátosságait. Ezt követi a történetidő néhány kevésbé gyakori, de a kompozíció szempontjából erősen funkcionálisnak felismert alakzatának szoros olvasása. A strukturalista szempont kibővítése és meghaladása elkerülhetetlenné válik ezen a ponton; olyan kultúraantropológiai fogalmak fogják segíteni az megértést a továbbiakban, mint a Mircea Eliade által leírt szent és profán idő, vagy az Anaya által újraértelmezett „ártatlanság" képzete.

Vizsgálódásaim eredményeként védhetőnek tartom azt a megállapítást, miszerint a Bless Me, Ultima egy, a szakrális és a szekuláris között elhelyezkedő, átmeneti modalitás megvalósulása. A szöveg időkezelésének egyes formái egyértelműen egy profán időfelfogáshoz köthetőek, míg más temporális alakzatok a prekolumbiánus civilizációk „szent idő"-fogalmának enigmatikus megjelenítését szolgálják, vagy a katolikus-keresztény gyarmatosítók sterilizált vallásos idő-képzeteivel polemizálnak.

A maszkulinitás konstrukciója a Mátrix című filmben

KOLLER *NÓRA*
Angol, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BARÁT ERZSÉBET, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban az 1999-ben készült, „Mátrix" című filmben megjelenített maszkulinitásokat és feminitásokat vizsgálom. A film reprezentáció-politikáját összevetem a maszkulinitás-krízis jelenségével, valamint Judith Butler gender-performansz elméletével. Amellett érvelek, hogy a társadalmi nem önazonosságát, valóságosságát a filmnarrativa a hiper-realitás tagadásának szükségszerűségeként körvonalazza. A nosztalgikus maszkulinitás kategóriája olyan homogenizáló technikát eredményez, amely szembeállítja a maszkulinitást és a feminitást, egymást kölcsönösen kizáró kategóriákként kezelve őket, igy megteremtve egy áttetsző, „természetes," univerzális maszkulin „ént". A heteronormatív maszkulinitás fel- emelkedése megerősíti a társadalmi nemek hierarchiáját, es tagadja azt a homo- eroticizmust, mely meghatározó a férfikapcsolatok létrehozásában a film során.

A dolgozat első részében a férfikutatások tematikáján keresztül elemzem a film első három jelenetében bemutatott gender-definíciókat, és azt a biologizmust, amely kialakítja ezek reprezentáció-történetét a narratívában.

A második részben a biológiai nem társadalmi konstrukcióját hangsúlyozom, szembeállítva ezt a Mátrix feminizált megjelenítésével. Amellett érvelek, hogy a program feminitása összefügg a globális piacgazdaság negatív ábrázolásával, valamint a homoeroticizmus narratív megformálásával.

Az utolsó rész a patrilinearitás fenntartását tárgyalja. Ennek történetisége maga után vonja a társadalmi és technológiai tudásrendszerek hierarchiáját, és stabilizálja, normatívvá teszi a főhős identitását.

Changed by Mén - G. B. Shaw's Anti-Pygmalion

KOVÁCS KATALIN
Angol - művelődészervező, III. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. TÓTH TIBOR, főiskolai adjunktus,
Eszterházy Károly Főiskola,
Anglisztika Tanszék

In my essay, I discover and explain the differences between Ovid's myth and G.B. Shaw's play entitled in the same way - *Pygmalion.* Shaw adopted and trans- formed the myth in order to prove that magic and romances never happen in the reál world. Instead, he suggests in the "Preface" that his play offers somé morál to draw fór the audience.

In the first part of my essay, I deal with the question of how Shaw turns the romantic myth intő a didactic play through examining the main characters: Pygmalion and Professor Higgins. Comparing them on the hasis of their motiva- tion fór "creating", their relationship with their creatures and the consequences of the creation the conclusion is that Higgins is nőt like Pygmalion and Eliza is nőt at all transformed.

Bút what is he like then? The roots of my answer can be found in Ovid's myth - *Echo and Narcissus.* Drawing a parallel between Higgins and Narcissus, we can find that Higgins is a narcissistic personality with almost all the symptoms to fit. On the basis of these symptoms, I concentrate on Higgins' Narcissism affecting his relationships with his family, friends and of course, Eliza.

Throughout my work, I alsó demonstrate Shaw's critical view of his contem- porary society and íeminism revealing his own thoughts about women, marriage and society.

In the conclusion, I collect the elements of Shaw's ingenuity that he was able to criticise his audience in an entertaining bút provocative way. He turnéd the source myth intő another one giving an example of how people can be easily manipulat- ed by their superficial judgements and prejudices.

Oedipus Unblind:
A Tragic Character of Antonio, a Merchant ofVenice

LABÁDI TIBOR
Angol - filozófia, IV.-1. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KÁLLAY GÉZA, habilitált egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

A jelen dolgozat egy kérdést próbál megfogalmazni és megválaszolni Antonio, a velencei kalmár szomorúságával kapcsolatban, hogy rávilágítson a választás, a tudat vagy az emberi létezés tragédiájára.

Egy dráma szereplőjének saját szavai alapján történő vizsgálata elkerülhetetlenül egy pszichológiai leíráshoz vezet. Mégis, hogy a kérdésfeltevés lehetséges legyen, figyelmen kívül kell helyeznünk a szigorú freudi értelemben vett vágy- és szexualitás-fogalmakat, amihez Jean-Paul Sartre *egzisztenciális pszichoanalízise* szolgál alapul. Ennek alkalmazásához azonban feltétlenül meg kell vizsgálnunk a *tudat, Ego és* ontológiai lét-szerkezetek viszonyát a korai Az *Ego transzcendenciájától* a *Lét és Semmiig.* Ezen fogalmak bevezetésével és fejlődéstörténeti megalapozásával Atnonio tudat-tragédiája megvilágítható.

A tradicionális freudi (empirikus) pszichoanalízissel ellentétben (és annak tagadása által), amely az embert a vágyak összessége és vágy-tendenciák empirikus képe alapján definiálja egy tudatalatti felépítésével, Sartre egzisztenciális pszichoanalízise alapelvei folytán az embert, mint totalitást kezeli és nem empirikusan verifikálható adottak összességeként,(mint a vágy), annak érdekében, hogy feloldjon és megkérdőjelezhessen látszólag redukálhatatlan behaviorális mintákat vagy ösztönkésztetéseket, többek között a freud-i tudatalatti megcáfolásával.

A *tudat* fogalmának és fogalmi kialakulásának meghatározása után, Sartre egzisztenciális pszichoanalízisének alkalmazásával kívánom megkérdőjelezni és megválaszolni Antonio állapotát, aki, mint ahogy kiderül, egy egyszerű tárggyá válik, a hús ládikájává (casket of flesh), a választottság vágyával, egy másvalakiért létezőként, amint önmagában-létezőként tételezi magát, megfosztva *azt* bárminemű tudatosságtól, kitétetve ezzel egyfajta végtelen kontingenciának, akár egy vénülő Hamlet tettek nélkül, akár egy Oedipus, ki soha nem döbben rá tettére.

Felejtsd el Hamletet! - A hegemén szubjektum szubverziója Tóm Stoppard Rosencrantz és Guildenstern halott című drámájában

LÁSZLÓ ZSUZSA

Angol - spanyol, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
Kiss ATTILA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol-Amerikai Intézet

Értelmezésem szerint Tóm Stoppard Rosencrantz és Guildenstern halott című drámája az irodalom egy nem hagyományos felfogását tükrözi; nem az emberi intellektus termékeként mutatja be, hanem mint ideológiai technológiát, amely létrehozza a szubjektumot. A Hamlet, korunk irodalmi kánonjának egyik legreprezentatívabb eleme, az irodalom szimbólumaként jelenik meg Stoppard drámájában. Hagyományosan a darabot Hamlet-átiratként szokták értelmezni; ezzel ellentétben dolgozatomban Shakespeare műve darab-a-darabban. A szemiotikái elemzés segítségével bemutatom, hogyan csatlakozik a tragédiajátszók közönsége az előadáshoz („belejátszik"), és foglalja el Rosencrantz és .Guildenstern szubjektum-pozícióját. Azzal, hogy elmondják az előre megírt szöveget, elfoglalják az irodalom által felkínált szubjektum-pozíciókat. Autonómiát azonban nem nyernek, hisz cselekedeteiket a szövegkönyv irányítja, amely, mint ideológiai technológia, interpellálja az egyént. Nincs hatalmuk a jelölőrendszer felett. Mindez a poszt-strukturalista szubjektumfelfogást tükrözi, mely szerint nem a beszélő szubjektum uralja a diskurzust, hanem fordítva. El kell felejteni az általánosan elfogadott képet az irodalomról, és helyette úgy gondolni rá, mint egyikére azon erőtechnológiáknak, melyek kialakítják a valóságról és magunkról alkotott képünket.

Állatok, szörnyek és kincsek a Beowulfban - Kép, szó, írás

LIPTÁK DÁNIEL
Angol, végzett

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
NAGY GERGELY, egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Dolgozatom a kategóriák alkalmazásának módját vizsgálja a *Beowulf* c. óangol hőskölteményben. Kategóriákon olyan absztrakt kifejezéseket értek (mint pl. „természetes", „természetfölötti", „állat"), amelyekkel megpróbáljuk meghatározni az egyedi jelenségeket és természetes fajtákat jelölő szavak szemantikai összetevőit, s ennek megfelelően ésszerűen, a logika módszereivel csoportosítani azokat. Természetes, hogy e modern kategória-fogalom, amely oly mélyen beleivódik gondolkodásunk folyamataiba, automatikusan rányomta bélyegét a szöveg számos értelmezésére. Az állatok és a szörnyek ábrázolásának elemzésével azt kívánom bemutatni, hogy modern kategóriáink meggondolatlan alkalmazása e szöveg értelmezése során olyan ellentmondásokhoz vezet, amelyeket nehéz lenne akár megmagyarázni, akár figyelmen kívül hagyni. Ezért azt vetem fel, hogy a kategóriák alkalmazása itt gyökeresen eltér a modern gyakorlattól, amennyiben a szöveg mindig az adott szituációnak megfelelően, azaz inkább ideiglenesen, mint következetesen alkalmaz bizonyos kategóriákat a tárgyalt jelenségekre. E számunkra furcsa kategóriafogalom és -használat oka véleményem szerint a szöveg hátterében álló szóbeli hagyományban rejlik, amelyről megpróbálok röviden számot adni. E hipotézissel fordulva most már a szöveg felé, megvizsgálom, hogy azok a képek és tematikus motívumok, amelyeket „állatok", „szörnyek" és „kincsek" néven csoportosíthatnánk, hogyan fonódnak egymásba különböző úton-módon, amit vagy a szöveg maga, vagy annak egyes párhuzamai sugallnak. Azt találom, hogy mindhárom, ily módon összemosódó csoport hozzájárul egyfajta ősi germán kultúrafogalom körvonalazásához, amely nem más, mint verbális és vizuális emlékezőtechnikák, azaz történetek és kincsek szimbiózisa. Ez a kultúra inkább kategóriák áramlásaként, semmint struktúrájaként működik, éppen ezért nem épít azokra a bináris oppozí- ciókra, amelyek a modern nyugati kultúrát jellemzik. Ezt a kultúrát próbálja megragadni a *Beowulf költője,* miközben egyidejűleg megérti és érvényteleníti azt.

„Mit mondasz? A kommunikáció lehetetlensége: Melville: Bartleby, a tollnok és Shakespeare: Lear király

LUKÁCS PÉTER BENJÁMIN
Filmesztétika - angol, III. évfolyam
Eötvös Loránd TudományegyetemBölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KÁLLAY GÉZA, habilitált egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

A dolgozat két igen különböző mű, Melville Bartleby, a tollnok című novellájának és Shakespeare Lear királyának együttes elemzése, a fő karakterek, Bartleby és az ügyvéd, valamint Lear és Cordelia közti kapcsolatok szempontjából. A kapcsolatok, amit talán a távolság szó ír le leginkább, minőségét és okait kívánom a dolgozatban megvizsgálni elsősorban, közös pontokat találva a művek között a gondolkodási rendszerek különbségeiben, az őszinteség kérdésében, a döntés problematikájában, mely szorosan összefügg az ok-okozati gondolkodás vizsgálatával. Mindezek együtt, tehát a távolság azonban egy nagyobb összefüggésbe illeszkedik, a kommunikáció problematikájába.

A kommunikáció problematikája képezi a dolgozat lényegét, mely mentén összehasonlítom a karaktereket, és az így kapott eredményeket összevetem a művekben megjelenő sorsokkal.

Mindezek alapján arra jutok, hogy erős hasonlóság, bár nem megegyezés, lelhető Bartleby és Cordelia karakterében, miszerint megoldhatatlan problémát jelent számukra a kommunikáció nehézsége, tökéletlensége, melynek legvégül haláluk is következménye.

A románc, a meta-románc és a románc-paródia lehetőségei Dávid Lodge Small World-jében

MACZELKA LÁSZLÓ
Magyar - angol - dráma- és színháztudomány, V-V-III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZŐNYJ GYÖRGY ENDRE, intézetvezető,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol-Amerikanisztikai Intézet

Mind a magyar, mind az angolszász irodalomtudomány egyik vissza-visszaté- rő témája a románc kérdése. Ezt a komplex kérdéskört dolgozza fel a *Small World* című regény és annak kapcsán dolgozatom is.

Dolgozatom célja, hogy Dávid Lodge művének háromrétű olvasatát adja: előbb románcként olvasom, majd románcról szóló románcként (méta-románcként), végül pedig a románc módozatainak, tematikájának, illetve műfajainak paródiájaként.

A háromféle románcos olvasat eléréséhez nyilvánvalóan segítségül kell hívnom mind a középkori angol és európai hagyomány, mind a romantika, mind pedig a huszadik század elképzelésit a románcról, mely elképzelések a mű intertex- tuális hivatkozásokkal gazdagon átszőtt világában követhetők nyomon. A műben rejlő immanens poétikán kívül felhasználom Dávid Lodge saját (irodalmárként tett) kommentárjait is. Feldolgozom a mű tudatos rájátszásait a konkrét előszöveg- ekre (mint pl. T. S. Eliot *Waste Land-)e* vagy John Keats *The Eve of St. Agne*s-e), és megvizsgálom, hogy az újrajátszott románcok hogyan válnak önmaguk paródiájává a *Small World* karaktereinek, szerkesztésének, ironikus románcosságának köszönhetően. Mind a meta-románc, mind a románc-paródia elméleti tárgyalásakor a mű írásakor divatos, olykor a műbe beleépülő dekonstruktív és posztstrukturalista irodalomtudomány eredményeit használom fel, kiegészítvén a mű megírása óta eltelt mintegy húsz év főként angolszász kutatásainak eredményeivel.

Dolgozatom legfőbb eredménye az, hogy lerántja a leplet arról a folyamatról, ahogyan a románcról folyó diskurzus beleépítődik, beleírja magát Dávid Lodge „egyetemi románc" alcímű és a románc elméletét és gyakorlatát tematizáló, teo- retizáló és parodizáló regényébe.

„Szabályszegés/Íz irónia szerepe Chuck Palahniuk Harcosok Klubja c. regényében

MARTON SÁNDOR ÁDAM

Angol, III. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
CSATÓ PÉTER, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Észak-Amerikai Tanszék

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy Chuck Palahniuk *Harcosok Klubja* című regénye, mint szöveg, hogyan mutat rá az olvasó segítségével az irónia és a szabályszegés közti kapcsolatra, valamint hogyan hangsúlyozza a szabályszegés szerepének fontosságát az egyén és a valóság közti kapcsolat kialakulása, vagyis, egy stabil „én"-kép felépítése során.

A dolgozat hátterében Richard Rorty, Stanley Fish, Paul de Mán, Dávid Holdcroft és J. Hillis Miller iróniával kapcsolatos elméletei állnak. Rortynak az „ironistáról" és a „végső szótárakról" alkotott elméleteit fölhasználva fejtem ki az egyén „én"-képének nyelvi alapokon történő megkonstruálásának lehetőségét. Ez a lehetőség akkor áll fönn, ha az egyén képes a saját valóságszemléletét megkérdőjelezve más aspektusokat is elfogadni, ezáltal áthágni a saját maga által az „én"- kép védelmében fölállított szabályokat, és vállalni az ezzel kapcsolatos felelősséget, az „én"-képet magát.

A Paul de Mán által tárgyalt „parabázis" fogalmát használom, hogy értelmezzem a szöveg és az olvasó közti kapcsolatot, mely szintén a szabályszegés útján történő „én"-kép kialakításáról szól. A *Harcosok Klubja,* mint szöveg, folyamatos parabázisként olvasható, mivel végig visszatart egy fontos információt (a tudathasadást). Az olvasó végig biztonságban érzi magát, mikor pedig megkapja az információt, annak inkább a hiányát, mintsem a jelenlétét fogja érezni, és kutatni kezd az eredeti, megszakított „diskurzus" után. így az olvasón keresztül a szöveg tudatosan létrehoz egy másik „szöveget", egy „én"-képet, melynek parabázisaként él tovább, igazolva az olvasó számára a szabályszegés fontos szerepét egy stabil „én"-kép kialakításában.

Amikor keletje van Keletnek: Ezra Pound és a japán tradíció

MII-IÁLKA RÉKA
Angol - magyar, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÉHER ISTVÁN, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

Dolgozatom célja, hogy Ezra Pound költészetének és a japán irodalom egy meghatározó műfajának, a haikunak a kapcsolatát vázolja. Különösen Pound korai, imagista és vorticista korszakaira koncentrál a vizsgálat. Először Poundnak az irodalmi hagyományról vallott nézeteit elemzem, hogy kimutassam, miért és hogyan tudta Pound elképzeléseibe beépíteni a Távol-Kelet művészetét. Ezután a költészetről formált elveit mutatom be, hogy igazoljam, azoknak szinte egyenes folytatása volt mindaz, amit a japán haikuban és annak jellegében talált, mind ars poeticái, mind stilisztikai értelemben. A japán példa egyszerre jelentett megerősítést korábbi írói törekvéseinek és ihletet a továbbfejlődésre. Kitekintés gyanánt jelzem azt is a dolgozatban, hogy a japonizmusnak elnevezett képzőművészeti irányzatra erősen emlékeztet ez a mód, ahogy Pound „bekebelezi" a haikut. Továbbá vázlatosan azt is érintem, hogy mennyiben „orientalista" Pound módszere a saidi értelemben.

Ha azonban csak mintának, forrásnak szánta Pound a Japánban lelt irodalmat saját költészete számára, akkor - amint elkezdett maga is haikuszerű verseket írni - elkerülhetetlen volt, hogy az eredeti megkötéseket csak annyiban vegye figyelembe, amennyiben azok összhangban voltak saját írói szándékaival. Éppen ezért a poundi haiku alapvetően különbözik a japántól: filozófiájában, céljaiban, stílusában és jellegzetességeiben. Dolgozatom végén megkísérlek egy osztályozási rendszert felállítani azon versek vagy versrészletek számára, amelyekben kimutatható a japán hatás, hogy rávilágítsak a „poundizálás" egyes állomásainak különbségeire. Az idézetek hűen tükrözik áz absztrakció fokozatosságát, ahogy Pound egyre inkább elszakad a mintáitól és a japán formákról saját interpretációját adja vissza.

Traduttore, traditore? - Ezra Pound adaptációi a Cathay c. kötetben

MIHÁLKA RÉKA
Angol - magyar, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÉHER ISTVÁN, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

Ezra Pound fordításról alkotott nézeteit vizsgálja a dolgozatom, az elmélet és a költői gyakorlat szintjén egyaránt. Először összevetem „fordításelméletét" (bár ezt forgácsokból kell összerakni, hiszen Pound nem kívánt egységes elméletet faragni munkásságának ezen részéhez) a vikotoriánus kor főbb erre vonatkozó gondolataival, és megkísérelem elhelyezni a poundi törekvéseket az őt megelőző fejlemények rendszerében. Az összehasonlítások eredményeképpen tisztán kirajzolódik, mi is különbözteti meg Pound kreatív fordításait vagy adaptációit a hagyományos értelemben vett fordítástól: az, hogy Pound saját kora számára adaptálja a verseket, tematikában, stílusban és hangvételben egyaránt. Az elmélet igazolására a *Cathay* c. kötet kínaiból eredő verseit elemzem, hogy kimutassam, mely tendenciák illusztrálják az elméletet.

Öt tendencia körvonalazódik a kötetben: az első, hogy sokkal intenzívebbé válnak Pound tolla alatt a versek - saját imagista-vorticista elveinek hatása alatt. A második jellegzetesség, hogy gyakran megjelenik az eredeti hangvétellel egyenesen ellentétes, megbúvó-lappangó értelmezési lehetőség, ami a kínai versekre jellemző egységes világképet megbontja. Harmadrészt, Pound a természeti képek szimbolikus értelmezését is lehetővé teszi, tovább gazdagítva a versek jelentésszerkezetét. Negyedszer, és ez már következik az előző kitételből is: sokkal nagyobb mértékben bevonják a versek modern változatai az olvasót a vers létrehozásába, nagyobb szabadságot biztosítva neki, hogy mit dekódol a vers „üzenetéből" és mit nem. Végül pedig a kötet szerkezete dialógust biztosít a versek számára: Pound tudatos kötetszervezése bonyolult kapcsolódási hálót hozott létre a versek között, amelyek korábban nem függtek ilyen mértékben egymástól.

Re-constructing Lear's "Emblematic" Kingdom

MUDRICZKI JUDIT
Angol, V. évfolyam

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FABINY TIBOR, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelv és Irodalom Intézet

The main objective of this paper is the discussion of corporal images in Shakespeare's King Lear from a metaphorical or "emblematic" aspect.

Focusing on the figure of the King, the play explores the natúré of kingship from a delicately refined Renaissance point of view. Therefore my first chapter presents an overview on a political notion called "body politics" and alsó Mary Axton's reading of the play with regards to its connection with the "King's two bodies" theory.

I continue my study with the introduction of another political tradition strong- ly connected to the other bút distinct in origin known as the organic concept of State, which entered English political thinking in the twelfth century via John of Salisbury's work entitled Policraticus.

Since critics so far have nőt involved this idea in their comprehensions of the play, in the second half of my paper I aim to combine external evidences with the corporal imagery of the text and present my own original reading focusing on the dialectic relationship between the characters of the play. I argue that these charac- ters as the members of Lear's body politic represent the different organs of the state and the images recalling different parts of the body aim at highlighting this corre- spondence in a metaphorical way. Without claiming that it is the only authentic way of interpretation, my paper stands fór the re-construction of the hierarchy of Lear's kingdom emerging from a close reading of the text and driven by the poet- ic language of the play that is a primarily linguistic construct by natúré as any other work of literature.

Lady Macbeth Tragédiája

NAGY KRISZTINA (KRISTÍNA NAGYOVÁ)
Angol - kommunikáció, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ALMÁSI ZSOLT, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Tanszék

A dolgozat célja Shakespeare Macbeth című tragédiája női főszereplőjének, Lady Macbeth karakterének bemutatása. Azért különösen indokolt ezzel a témával foglalkozni, mert a tragédiák női szereplői közül ő az egyetlen, akinek a jelleme feltűnő alapossággal van kidolgozva. A cél, hogy a szereplő részletes bemutatása mellett bizonyítást nyerjen az a tény, hogy Lady Macbeth lelki állapota hatással volt fizikumára is. A vágya, hogy férfivé váljon, részben teljesült, hiszen két olyan testi funkciója szűnt meg, ami a női nemet leginkább jellemzi: a menstruáció és a gyermekszülés. Különös tekintettel kell lenni az előbbire, mert ennek megszűnésekor a reneszánsz korabeli orvosi leírások szerint meghatározott tünetek mutatkoztak, melyek magán a hősnőn is jelentkeztek.

Először a valós történelmi alakkal foglalkozom Raphael Holinshed krónikája alapján, ami Shakespeare számára fontos forrás volt. Ezután bemutatom a már említett szindrómákat. Majd több szempontból megvizsgálom, hogy miért volt szükség egy ilyen kemény és határozott női karakterre egy Shakespeare-drámában a férfiközpontú reneszánsz társadalomban és irodalomban.

Érdekes kérdés az is, hogyan éri el a feleség célját, és veszi rá férjét, hogy kövesse el a gyilkosságot. Leginkább a nyelvi eszközökkel foglalkozom. Kitérek arra, hogy a dráma különböző pontjain mennyire más a Lady nyelvhasználata.

A tény, hogy nők férfiként viselkedtek vagy azzá akartak válni, nem új. Erre bizonyíték Shakespeare egy másik tragédiája- Lear Király. Természetesen mindig jelen van egy akaratgyenge vagy feleségét követő férj, aki asszisztál a nő jellemváltozásához. Lehetséges, hogy Lady Macbeth csak egy volt a korabeli harcos nők közül, de az is valószínű, hogy férje iránt érzett mély elkötelezettsége és szerelme miatt követte el szörnyű tetteit. Senki sem tudja saját nemét megváltoztatni, ha ezt mégis megkísérli és nem sikerül, azt kudarcként éli meg. Ez vezet jelen esetben Lady Macbeth megőrüléséhez is. A felszín alatt ugyanis egy mélyen érző nő maradt, aki nem bírja elviselni az általa elkövetett gonoszságokat.

A *vágy képei - Edward Burne-Jones Pygmalion és Galatea című festménysorozatának értelmezése, mint a Művészet és a Szerelem allegóriája*

NAGY NÓRA

Angol, V. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol-Amerikai Intézet

Dolgozatom témája Edward Burne-Jones *Pygmalion és Galatea* című, kétszer megfestett, négy képből álló festménysorozatának értelmezése, mint a Művészet és a Szerelem allegóriája. A viktoriánus korban különleges szerephez jutó Pygmalion mítosz számos irodalmi és vizuális reprezentációt produkált, amelyek felvetik a képek és szövegek közötti kapcsolat kérdését, mivel a „Pygmalion történetek hálózatában" minden egyes műalkotás szoros kapcsolatban áll egy korábbival. A festmények részletes bemutatása során a szövegek és a képek viszonyát vizsgálom, és azt, hogy mennyire befolyásolja a képi elbeszélések értelmezését az irodalmi ismeret.

Amíg egy irodalmi mű érzéki dimenzióját a nyelv által rekonstruáljuk, a festmények érzékeinken keresztül jutnak hozzánk legelőször. Ily módon az irodalmi témájú festmények alárendelik magukat a nyelv elsőbbségének. A képek, mint a Művészet és Szerelem allegóriái, az érzéki és az elvont világ kapcsolatát reprezentálják, illetve a kettő összefonódásának lehetőségét. Pygmalion egyszerre áll előttünk, mint alkotó és néző, Galatea pedig, mint a szerelem és a művészet tárgya, bemutatva ezzel kettőjük pszichológiai kapcsolatát.

Az allegóriákat még szorosabban a Pygmalion mítosz és a Narcissus történet jól ismert kapcsolata fűzi össze, utalva ezzel a fantázia szerepére a vágy tárgyának megalkotásában. Burne-Jones sorozata erről a vágyról mesél, és arról, hogy a két szféra -felvetve a szellemi és az anyagi világ dichotómiáját- csakis a Művészetben találkozhat. Ezzel megtagadja az alkotó és a néző katarzisát, és mivel a mű alkotója számára tökéletesen idegenné válik, az maga hozza létre az alkotó Ént.

A mítosz így önmagába foglal egy anti-Pygmalion történetet is, amely a vágy beteljesülésének lehetetlenségéről mesél. A végső pillanatban a művészet idegen- ségére ráismerő alkotó tekintetében művészetté alakul át szerelme tárgya, és a művészet válik a szerelem szolgálójává.

Fajkeveredés és a feketék társadalmi helyzetének változása a rabszolgatartó Délen

ORGOVÁNY LÍVIA
Angol, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VAJDA ZOLTÁN, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol-Amerikanisztikai Intézet

A dolgozat a feketék és fehérek közötti vérkeveredésről szól a rabszolgatartó Délen, pontosabban arról, hogy a vérkeveredés hogyan járul hozzá a feketék társadalmi pozíciójának megváltozásához. A célom annak a bebizonyítása, hogy míg a fekete férfiak társadalmi felemelkedésére a fajok közti keveredés szinte semmiféle hatással nem volt, addig a fekete nők magasabb társadalmi státuszba juthattak egy fehér férfival való kapcsolat esetében. Számos korabeli, vérkeveredésre vonatkozó törvény, szökött rabszolgák önéletrajzai, továbbá az adott kor szakértőinek tanulmánya alapján próbáltam ezt demonstrálni a dolgozatban.

A polgárháború előtti délen igen nagy gyakorisággal fordult elő vérkeveredés a fekete rabszolgák és fehér gazdáik között, habár a korabeli törvények határozottan tiltották az efféle kapcsolatokat. Fehér nők és fekete férfiak viszonya nem volt túl gyakori - a Dél patriarchális társadalma bőszen védte az „ártatlan déli szépség" erkölcseit. Ellenben a fehér férfiak jóval erkölcstelenebb viselkedést engedhettek meg maguknak, mivel ők sokkal elnézőbb szabályok szerint voltak megítélve (az említett patriarchális rendszer folyományaként), és szabadon kihasználhatták fekete rabszolganőiket. Az azonban tény, hogy számos esetben a fehér férfiak és fekete nők kapcsolatának alapja szerelem és megbecsülés volt, nem csupán egyszerű kizsákmányolás: sok fehér férfi feleségeként szerette színes bőrű ágyasát és fel is szabadította. így tehát a vérkeveredés a társadalmi felemelkedés eszközeként szolgált a fekete nők számára, akik egy hatalommal rendelkező fehér férfi által elnyerhették szabadságukat. Viszont a dolgok teljesen máként festettek, ha egy fehér nő és egy fekete férfi kapcsolatát nézzük; a patriarchális Délen a fehér nők szinte semmi joggal nem rendelkeztek: a férfi nem remélhetett felemelkedést, mivel a fehér nőnek az esetek többségében nem állt módjában nyíltan felvállalni szerelmét és felszabadítani őt saját relatív elnyomottságából adódóan.

Miranda perspektívái William Shakespeare „Vihar" és John Fowles „A Lepkegyűjtő" műve alapján

PÉTERFY ORSOLYA LAURA
Angol, IV. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
KÁLLAY G. KATALIN, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke;
BERNHARDT DÓRA, egyetemi tanársegéd,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

Részletesen megragadni és e kis apró részleteket összeilleszteni—ez volt a fő gondolatom e két mű tanulmányozását követően. Olyan színeket, összefüggéseket kerestem, amelyek rádöbbentettek arra, hogy jóval szélesebb területen kezdtem el kutatni, mint ahogy azt a bibliográfiában feltüntetett írások eddig elénk tárták.

Műfaj és személyiség összefüggéseit vázolom először, kibontva és gazdagítva az adott kor gondolatiságával, embereszményével, világnézetével. Elsődleges célom volt az „érték" fogalmának megragadása és a különböző érték perspektívák érzékeltetése, ellentétbe állítása. A két Mirandát egyazon értékként tekintettem, mindazonáltal érzékeltettem a különbségeket is, meghagyván az olvasó számára azt a lehetőséget, hogy *továbbfűzze* gondolataim menetét. Nem kész állítások sorozatát próbáltam bizonyítani, pusztán hipotéziseket vetettem fel és releváns filozófiai háttéranyaggal igyekeztem szemléletessé valamint megfoghatóbbá tenni.

A két Miranda személyiségének árnyalása kapcsán lényeges szerepet kaptak munkámban a főbb szereplők: Prospero, Caliban, Ferdinánd és a háromdimenziós személyiségű Frederick. A hangsúlyt főként a Caliban - Ferdinánd kontrasztra helyeztem azért, hogy a Fowles művében megjelenő Clegg hármas személyiségrendszerét még érthetőbbé tegyem.

Az okokat próbáltam kutatni, a szerzők szándékait valamint a műveken belül, főként Fowles-nál a főhős indítékait. Ellentétezésre épül dolgozatom nagy része (az élet Mírandája - a halál Mirandája) és ezekből az ellentmondásokból építettem fel egy valószínűség-piramist, melynek csúcsára érve kiderült hogy a piramis nem dől össze, a hipotéziseimre alapot találtam. Az egyetlen különbség perspektívájukban tátong: míg Shakespeare-nél Mirandára boldogság vár, Fowles-nál halál. Ez munkám konklúziója. Mindazonáltal meghagyom a gondolati szabadságot arra vonatkozóan, hogy vajon mennyire nevezhető boldogságnak az álom sziget-béli boldogság, illetve miért nem remélhetjük azt, hogy a festőnő Miranda csak halálában nyer igazi boldogságot. Késélen táncoló értékek világában lehet, hogy az értéknek meg kell halnia, azáltal válik csak igazi értékké, későbbi korok így tudják csak igazán megbecsülni. így lehet, hogy csak látszólag különböző a perspektívájuk, lehet, hogy a valódi szabadság Shakespeare-nél is a szigetről való elszabadulásban, Fowles-nál pedig a halálban érhető el. Ezt a gondolatot azonban már másra hagyom, boncolgassa, rakja össze más, ha tudja.

Names in the Animorphs Series

RECSKI JÚLIA ÉVA
Amerikanisztika-magyar, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ZERKOWITZ JUDIT, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

A dolgozatban a K. A. Applegate *Animorfok* című könyvsorozatában szereplő nevekről írok. Az amerikai tudományos-fantasztikus történet gyermekek, fiatalok és felnőttek körében is nagy népszerűségnek örvend, több mint húsz nyelvre fordították le részeit.

Célom volt, hogy minél többet megtudjak a hatvankötetes sorozatban előforduló mindennapi és fantasztikus nevekről, ezek jellegéről és szerepéről, illetve arról, hogy a szerző mely szereplőket tartotta megnevezésre méltónak.

Kutatásom során jelentős mértékben fölhasználtam az Internetet; elsősorban a sorozat olvasói által összegyűjtött adatokra, továbbá a szerző által rendelkezésre bocsájtott közlésekre támaszkodtam.

A dolgozatban többek között azt hangsúlyoztam, hogy neveivel Applegate hihető fantáziavilágot teremtett: névhasználata egyrészt a valóság és fantasztikum ötvözésére, másrészt az emberitől alapvetően eltérő földönkívüli nyelvek és kultúrák jellemzésére szolgál.

Ikrek elsőnyelv elsajátítása

SCHERER SZILVIA
Angol nyelvtanári, végzett
Berzsenyi Dániel Főiskola

Témavezető:
DR. MOLNÁR KATALIN, főiskolai tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola
Angol nyelv és irodalom Tanszék

Dolgozatomban szeretném bemutatni az elsőnyelv elsajátítás folyamatát - ikrek szempontjából nézve. Alap feltételezésem, hogy ikrek megfelelő inputtal nem alakítják ki a több kutató által emlegetett titkos nyelvet.

írok iker tanulmányokról, illetve elsőnyelv elsajátításra vonatkozó teóriákról, majd ezt ez elméleti anyagot gyakorlatba helyezem át, kisebb kutatást végezve családok között, akiknek iker gyermekeik vannak, információt gyűjtve a jelenség létezéséről, milyenségéről.

Egy esettanulmányban a témát egy konkrét ikerpár szempontjából járom körül, akik inspiráltak engem a téma tanulmányozására, az unokahúgom, illetve az unokaöcsém szempontjából.

Bár minden eset egyedi és különböző, ki kell hangsúlyoznom, hogy egy kisebb lemaradásnak a nyelvelsajátítás folyamatában nincsenek hosszútávú következményei, mint azt a kutatás és az esettanulmány is mutatja^ megfelelő odafigyeléssel és inputtal ikrek is az általános fejlődési szakaszokon keresztül, normál ütemben tanulják meg anyanyelvűket.

Természetesen a témakör szerteágazó, nekem egy kisebb részre kellett koncentrálnom. A téma alkalmas és nyitott további tanulmányozásra és kutatásra.

The Shadow of the Rue Fossette - Lucy Snowe 's Shadow-like Character in Charlotte Bronte s *Viliette*

SCHOTTNER ÁGNES
Angol, IV. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SÉLLEI NÓRA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Irodalmi Tanszék

Dolgozatom középpontjában az a törekvés áll, hogy feltárjam a regény azon elemeit, amelyek kapcsolódnak ahhoz a tényhez, hogy Lucy Snowe a szövegben mint árny jelenik meg előttünk. Ennek elemzéséhez módszerem a szöveg szoros olvasása a szakirodalom fényében: bár már sokan elemezték a *Villette-et,* ezen belül is néhány olyan elemet, ami Lucy árnylétéhez kapcsolódik, ezeknek következetesen végigvitt elemzésével - mely egyúttal a női Bildungsroman műfajelméleti kérdéseihez is elvezet - egyik irodalom sem foglalkozik.

A dolgozatom három részből áll, külön-külön tárgyalva Lucy árnylétének aspektusait és következményeit. Az első két rész az ún. kettős - külső és belső - cenzúrára épül. Először sorba veszem a külső, társadalom általi cenzúra alkotóelemeit. Megkereseim okait annak, hogy Lucy miért nem létezik a társadalom számára, és megvizsgálom más nőkhöz való viszonyát is a műben, hiszen ezek a női szereplők a Viktória korabeli női lét különböző aspektusait képviselik.

A második fejezetben Lucy saját maga által kialakított árny-maszkját, azaz a belső cenzúrát, önmaga tudatos elnyomását és annak összetevőit elemzem. A szöveg e jellemzőjével nem foglalkozik olyan mértékben az általam olvasott szakirodalom, mint amennyire szerintem hangsúlyos a *Villette-beo.*

Az első két fejezet tehát azt elemzi, hogy hogyan és miért jelenik meg Lucy Snowe mint árny a szövegben, és ezekből következik logikailag a harmadik rész, amely Lucy hisztériáját mutatja be. Ezt egyrészt mint betegséget tárgyalom, melynek oka a Lucy életében jelen lévő dupla cenzúra (társadalmi elnyomás és önrepresszió), másrészt mint felszabadulásának fontos eszközét . A hisztéria során ugyanis folytonos háború dúl Lucyben elnyomó énje (értelme) és elnyomott énje (érzelmei) között, aminek következtében Lucy árnyvilága fokozatosan megsemmisül, lehetővé téve, hogy Lucy Snowe megvalósítsa önmagát.

£

ii.

Shakespeare Mementói

SEBŐK ATTILA
Angol, végzett

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÉHER ISTVÁN, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

A kérdés tehát nem az, hogy „lenni vagy nem lenni", mert nem vagy. A kérdés az, hogy akarsz-e tenni róla. Hogy számít-e bosszú.

Jonathan Nolan: *„Memento Móri"*

Noha látszólag Shakespeare *Hamletje* és Christopher Nolan *Memento* c. filmje (amely a rendező testvérének, Jonathan Nolannak „Memento Móri" c. novelláján alapul) semmilyen kapcsolatba nem hozható egymással, mégis a két mű főhőse ugyanannak a „kizökkent időnek" szakadékából próbál kimászni azáltal, hogy létünek a bosszú ad értelmet. Csak abban bízhatnak, hogy „a néma szereplők és nézők" szemében az őrült beszédben mégiscsak lesz rendszer, még ha ők nem is láthatják. A dolgozat célja, hogy megvizsgálja, milyen is ez az idő, majd levonja a végkövetkeztetést, hogy a két feledékeny főhős számára fenomenológiai értelemben megáll az idő. A koherens személyiség hiánya nem pótolható azzal a hittel, hogy a világ majd értelmet ad a tettnek, mert a tettet csak a gondolkodás, az emberi intenciós ráirányulás teheti értelmessé. Végül maga a bosszú is feledésbe merül, mert nem ad választ a kérdésre, hogy az út a megannyi céltalanul eltemetett vagy el nem temetett halott „után" merre visz tovább.

Silence and Un-telling as Narrative Techniques in Contemporary Asian-American Female Fiction

STEFÁN ZSUZSA
Amerikanisztika - magyar, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. KÁDÁR JUDIT, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Amerikanisztika Tanszék

The present thesis aims at investigating how, when and why silence an un- telling appear in the narratives of contemporary Asian-American female writers. I explored two pieces of literature written by second-generation Asian-American, so-called „Nisei" women. One of them is the Japanese-Canadian Joy Kogawa and the other is the Chinese-American Maxine Hong Kingston. Their autobiographies form the basis of this particular essay, *Obasan (1981)* by Kogawa and *The Women Warrior (1975)* by Kingston.

My presupposition is that there must be a particular connection between the narrator's experience as a female immigrant and the appearance of silence as a narrative technique in her works. I alsó believe that employing silence and un-telling as narrative techniques, the narrátor may give voice to her attitűdé towards the sit- uation of female immigrants. In order to prove my assumption, besides the textu- al and contextual analyses of the given works, I alsó explored an interdisciplinary aspect of this particular subject.

My conclusion is that these female authors of recent immigrant heritage have a specific double minority status. They apply silence and un-telling as punishment, protection or as a means of fictional revolt. An indirect aim of my paper is to call attention to our own attitűdé towards the members of minority groups and notice whether they are silent or silenced.

Pillanatkép-Magyarország és a nemzetközi diskurzus. A gyermekirodalom köztudatban élő értékelése, tudományos-kritikai feldolgozottsága és kortárs tendenciái

SZABÓ VIKTÓRIA
Angol, II. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FRIEDRICH JUDIT, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

Dolgozatomban a gyermekirodalom kritikai feldolgozottságára és a kortárs művészeti kánonban elfogalt helyére reflektálok Magyarországon és a nyugati tudományos diskurzusban. A nemzetközi szinten már elfogadott és elméleti alapossággal kezelt, egyetemek kurzuskínálatában is reprezentált gyermekek irodalmával foglalkozó tudományág hazánkban nem kap hasonló elismertséget. Kívül esik az irodalomtudósok érdeklődésének fókuszán és a róla szóló kritika legtöbbször nosztalgikus, régi beszédmódokat konzerváló, szubjektív elemzések halmaza marad. A hazai szakirodalom bemutatásával ezt a képet árnyalom, hangsúlyozva, hogy (1) kívánatos a nyugati tudományos diskurzushoz való felzárkózás gyermek- irodalmunk kritikai elemzésének „nagykorúsodása" érdekében, ugyanakkor (2) meglévő szakirodalmunk, bár nem kapcsolódik az úttörő és modern irodalomelméleti paradigmákat formáló nemzetközi eredményekhez, létrehozta azt a szükséges áttekintő rendszerezést, amire alapozva bekapcsolódhatunk az akadémiai gondolatcserébe. Ennek előmozdítása érdekében a gyermekirodalom meghatározását célzó definíciós vita középpontba emelésével bemutatom a nyugati (főként angolszász, német, skandináv) kutatási eredményeket, amelyek szoros összhangban vannak a gyermekirodalom megítélését vizsgáló informális beszélgetésekből leszűrt tapasztalataimmal. Elmélet és gyakorlat közelségét támasztja alá, hogy a gyakorlati motivációval olvasók, azaz szülők, pedagógusok a fogalmakat intuitív módon használják és a tudományos kutatásokkal megegyező kérdéseket vetnek fel. Másrészt személyes és tudományos preferenciák gyakran elválnak, amennyiben a kulturális kánonban a gyerekkönyveknek megítélésük pszichológiailag központi, míg irodalomelméletileg marginális helyet jelöl ki. A gyermekirodalom fogalmának különböző meghatározásai elmozdítják az elemzési hangsúlyokat, és rendkívül komplex rendszert körvonalaznak, új megvilágításba helyezve a gyermekirodalom elemzését, melyre konkrét példákat mutatok. A továbbiakban a téma folytatódó elméleti emancipációja remélhető.

Dimensions of Gothic in Horace Walpole's The Castle ofötranto

TÓTH RÉKA
Angol nyelvtanári, III. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. ANTAL ÉVA, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Anglisztika Tanszék

In the following lines I summarise my essay which displays how the different dimensions of Gothic; time, piacé and the psychological dimension are connected to each other in Horace Walpole's *The Castle of Otranto,* and provide the most important element that connects these three dimensions: *the labyrinth.*

Basically the labyrinth belongs to the dimension of piacé; however, the labyrinth alsó represents infinity that arouses anxiety, confusion and fear; in short sublime emotions. Therefore, the labyrinth serves as a most important source of the sublime and as such, is part of the psychological dimension of the növel.

Considering time in the növel the relationship between pást and present is rep- resented by the plot of the növel, which refers to issues of succession and inheri- tance that fiirts with the possibility of incestuous relations bút ends with the right- ful distribution of persons and property. The original pást line was poisoned by the illegitimate present line, which is soon annihilated, and a new order is established which turns out to be the same as the original. Since the new line refers back to the original, pure pást; pást, present and future jóin intő an eternal cycle. This circular aspect of time dominates the növel and becomes manifest in the circular form of the labyrinth.

Therefore, we can say that the best example representing the strong relationship between time, piacé and the sublime in the növel is the labyrinth. It symbol- ises infinity, which recalls circularity considering the form of the maze and togeth- er with spirál stairs, it provides the main theme of Gothic tales: an anxiety with no possibility of escape. As soon as circularity is involved we return to time and its circular aspect which the whole növel is based on.

However, despite of infinity as a quintessential element of the növel, the story is still charaeterized by finiteness since it concludes with the recovery of the true pást and a second-best marriage between Isabella and the rightful heir, Theodore.

Miszticizmus, sámánizmus és pszichedélia összefonódása Allén Ginsberg Üvöltés című versében

UZONYI 'MÁRTA

Angol - szociológia, IV-V. évfolyam
Debreceni. Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ABÁDI-NAGY ZOLTÁN, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Észak-Amerikai Tanszék

Allén Ginsberg *Üvöltés című verse* bővelkedik a misztikus élményre való utalásokban, mely élményt a pszichedelikus drogok használatával próbált átélni. Ez a törekvés a beat nemzedék más tagjait is jellemezte. A vers egy lehetséges értelmezésében mindez samanisztikus jegyek nyomon követésével is feltárható, amelyek figyelemre méltó módon szerepelnek a versben. Mivel az *Üvöltés* pszichedelikus drogok hatása alatt született, melyek gyakran a sámánok segédeszközei is voltak, a samanisztikus elemek jelenléte a versben nem meglepő, különösen ha figyelembe vesszük, hogy egy ún. önjelölt sámán tollából született. Dolgozatom célja a miszticizmus és pszichedélia versbeli összefonódásának feltárása a releváns samanisztikus jegyek nyomon követésével.

A sámán definíciója után a misztikus élmény jellemzőit mutatom be, rámutatva ez utóbbi és a sámán élményének kapcsolatára. Miután felvázolom az 1960-as évek pszichedelikus mozgalmának jelentőségét Allén Ginsberg életében, a sámán és a modernkori költő szerepének hasonlóságát állítom az ő tevékenységével és életútjával párhuzamba.

A vers elemzése néhány világméretekben jelenlévő és azonos samanisztikus jegy alapján történik: a sámánének születésének körülményei és szerkezete, a tudattágítás jelentősége egy másik dimenzióba való áthatolással, a sámán gyógyító funkciója közösségében, a halál utáni újjászületés és a tűz szimbolikája.

Allén Ginsberg társadalmi felelősségérzete a versben is kifejezésre jut, amelyben a sámán szerepébe bújva törekszik önmaga és nemzedéke segítségére sietni. Orvossága a misztikus élmény átélése. Az *Üvöltés* mindennek megfelelően egy olyan őszinte és spontán alkotás, amely a beat nemzedék irodalmi újításaival összhangban tárja fel közönsége előtt költője gondolatainak szabad áramlását, amely a sámán útjának pontos elbeszélésével a sámánének kötelessége is.

The Accursed Tongue

VINCE MÁTÉ
Angol, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KÁLLAY GÉZA, habilitált egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

Macbeth élete szinte utolsó pillanatában, amikor megtudja Macdufftól, hogy a Boszorkányok jóslata végképp beteljesedett, hiszen itt áll vele szemben az, aki elpusztíthatja, megátkozza a nyelvet. De vajon miért *„a"* nyelv ellen fordítja haragját, nem pedig a *„te nyelved"*, vagyis Macduff nyelve ellen, amely közölte vele, hogy ellenfelét nem anya szülte? És egyáltalán miért a nyelvet átkozza Macbeth, amikor valójában Macduff az, aki árthat Macbethnek?

Ez az átok hat sorba sűrítve árulkodik arról, hogy Macbeth milyen hibákat követ el a darab során. Balsorsáért a „bűvész poklot" okolja, amely „kétértelmű káp- rázattal vakít", utalva a Vészbanyák jóslataira, amelyek azonban közelebbről megvizsgálva kevéssé tehetők felelőssé a Macbeth által elkövetett bűnökért. Ahogy *„a"* nyelvet emlegeti, ugyanúgy saját tetteit is igyekszik az egész darab alatt elidegeníteni magától. Macbeth mindkét vétsége abból fakad, hogy bármit hall vagy lát, azt reflektálatlanul teszi magáévá, vagyis a jelenségek és szavak értelmezése helyett azokat saját előre felépített gondolati sémájába illeszti, és ezt a hibát észre sem veszi.

Dolgozatom célja éppen ezért annak vizsgálata, hogy Macbeth gondolkodásbeli hibái és szándékos vétségei hogyan nyilvánulnak meg beszédeinek megfogalmazásmódjában. Első sorban Macbeth mondatait elemezve mutatom be, hogyan lesz a Boszorkányok kijelentő jóslataiból performatív beszédaktus, Lady Macbeth hogyan befolyásolja férjét átláthatatlan metaforák és tudatosan retorikus beszédek segítségével, főként azonban azt, hogy Macbeth saját magát győzködve hogyan kergeti magát egyre megoldhatatlanabb paradoxonokba. Melyek közül a legvégső, hogy halálát éppen az okozza, hogy ráébred egyik tévedésére és felismeri a szavakban rejlő performatív erőt, amely rögtön végez is vele Macduff átkozott nyelvének alakjában.

„Maradt tehát az ablak”- Ablakok és Ajtók Virginia Woolf „A világítótorony” és „Mrs Dalloway” című műveiben

ZIMÁNYI ESZTER
Angol, III. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BÉNYEI TAMÁS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Irodalmi Tanszék

Dolgozatom témája az ablak/ajtó motívum Virginia Woolf két regényében, „A világítótorony"-ban és a „Mrs Dalloway"-ben. A hangsúly az előbbi műre esik, a „Mrs Dalloway"-t, minthogy a vizsgált motívumokban ez is bővelkedik, segédszövegként használom. Az elemzés kiindulópontjaként a metafora és a metonímia különböző megközelítései szolgálnak, illetve a Jacques Lacan nevéhez fűződő hármas rend implikációi (az Imaginárius, a Szimbolikus és a Valós). Az alapkoncepció szerint a kinézésre szolgáló ablak az Imaginárius és a metafora szerint vizsgálható, az ajtómotívum a Szimbolikushoz és a metonímiához köthető, míg az áthágásra használt ablak a Valós, illetve mind a metafora mind a metonímia jegyeit hordozza. Az esszé három fejezete ezt a hármas szerkezetet követi, de célom nem a motívumok egyoldalú interpretációja, hanem az, hogy a felhasznált koncepciók segítségével megmutassam az ajtó/ablak motívum sokszínűségét a vizsgált regényekben. Ezt szolgálja a Pavel Florenszkij-féle diskurzus bevezetése, melynek témája az ikonok, a vizualitás és a fény.

Az esszé első része Mrs Ramsay („A világítótorony") alakja köré épül. Érvelésem lényege, hogy az ő és az ablak kapcsolatán keresztül értelmezhetők részben Mrs Ramsay és a regény többi karaktere közti viszony egyes aspektusai, részben pedig az ablak önreflexióra utaló esetei is. Ebben a fejezetben így leginkább a nézésre helyezem a hangsúlyt. A második részben a nyelv és a szubjektum kapcsolata kerül előtérbe, melynek alapja az ajtóhoz köthető ágens jelenlét/hiány problémája, A befejező részben szintén az ablakmotívummal foglalkozom, mely itt részben úgy jelenik meg mint az illegális áthágásra használt nyílászáró. Mrs Ramsay mottójának („az ajtók legyenek zárva, az ablakok nyitva") implikációit külön alfe- jezetben tárgyalom. A fő hangsúlyt azonban Lily Briscoe festménye kapja, annak kötődése az ablakmotívumhoz; valamint a Florenszkij-féle diskurzus segítségével vizsgálom .Mrs Ramsay-t mint ikont és mint fényforrást.

II. Germanisztika

Népképek a kora újkor és a barokk között. Egy imagológiai vizsgálat az „Eine Unterredung gégén die Türken" című röpirat alapján

BALOGH JÓZSEF

Német, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALOGH ANDRÁS, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

A dolgozat megpróbálja rekonstruálni a 16-17. századi közép-kelet-európai népképet egy 1527-ből származó német nyelvű röpirat *(Traktátus Mohácsról)* alapján, melyben egy cigány, egy török, egy remete és egy magyar ember beszélget „a mi súlyos korunkról".

Egy modern elemzési módszerrel, imagológiai vizsgálattal próbálom a szöveget értelmezni, mely végül is egy „népszemlévé" bővül, s aminek a végén saját hibáinkat feltárva és a tanulságokat levonva keresünk gyógyírt a török veszedelemre. Fő szempontok a népképek elemzésénél: bátorság, intelligencia, moralitás, vallásosság. így a műelemzéskor az irodalmi funkciók mellett szerepet kapott egy (kicsit talán hangsúlyosabb) szociológiai perspektíva is. Mindez egy olyan történelmi kontextusban jelenik meg, ahol a vallásosság, a keresztény hit és a sematikus gondolkodásmód a mérvadó a mindennapi életben, és ez kihat az irodalomra is. Egy olyan irodalomra, melyben még nincsen kidolgozott esztétikai rendszer, még hiányoznak a konkrét irodalmi formák, ahol a műfaji határok még igen képlékenyek. Ebből a szempontból a röpirat a sajátos nyelvezetével, stílusával egy „útkeresés" az irodalmi formák között, illetve egy próba az előítéletesség és a korábbi sematikus gondolkodásmód lezárására. A négy kora újkori népkép közül a cigány népre fektetném a hangsúlyt, mivel egyrészt személyesen is involválva vagyok, másrészt nagyon kevés az olyan irodalom, melyben egyáltalán megemlítik őket.

Fontosnak tartom e téma aktualitását, főképp soknemzetiségű régiókban, ugyanakkor szomorúnak tartom azt, hogy a középkorban különböző népcsoportokról kialakult szemléletmódok 500 év elteltével sem változtak.

Diskurzuselemzés Mirjam Pressler Malka Mai című regénye alapján

BARANYI TÜNDE

Német nyelvtanár, végzett

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:

DK. HARMAT MÁRTA, főiskolai tanár,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Német nyelv és irodalom Tanszék

Dolgozatomban a népszerű német ifjúsági szerző, Mirjam Pressler *Malka Mai* c. regényének (2001) vizsgálatával foglalkozom. Mivel maga a szöveg szakít a gyermekregények hagyományos szerkesztési gyakorlatával és viszonylag szokatlan módon, több perspektívából mesél el egy történetet, kézenfekvő volt számomra, hogy ezeket a szövegbéli nézőpontokat narratív diszkurzusokként értelmezzem és azok pozícióját, megjelenési formáit, kölcsönhatását vizsgáljam. Narratív dis- zkurzusként interpretáltam nemcsak a szereplők individuális (nyelvi, kommunikációs, interakciós) pozícióit, hanem ezeknek az irodalmi-kulturális („utazás"-, zsidó „emlékezés"-irodalom), ill. szociális-pszichológiai (gyermekkor) rendszerekbe való beágyazódását is.

A célom az volt, hogy egy vitathatatlanul sikeres, kortárs ifjúsági alkotás értelmezéséhez adekvát módszert találjak, a mű irodalmi értékeit bemutassam és a „kanonizálódásához" hozzájáruljak.

A labirintus motívuma Dürrenmatt prózájában

BATA EMÍLIA

Német - matematika, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HORVÁTH GÉZA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germán Filológiai Intézet

Dolgozatom célja, hogy megismertessem az érdeklődő, de főleg magyarul tudó olvasót a Dürrenmatt prózai műveiben megjelenő labirintus-történettel. A magyar nyelvű szakirodalmat ebből a szempontból kissé hiányosnak tartom, bár elegendő német és angol irodalom jelent meg eddig Dürrenmatt ezen témájáról. Főleg a német nyelvű irodalomra és a Dürrenmattal folytatott interjúkra alapozva, saját ötleteimmel kiegészítve készítettem el munkámat, melyben három művet elem- zek és hasonlítok össze, ezek a *Dér Minotaurus. Eine Ballade*, a *Die Stadt*, és a *Dér Winterkrieg in Tibet*.

Dürrenmatt mindhárom műve a „Die Welt als Labyrinth" fogalmából indul ki, és ezt a világfelfogást mutatja be más és más formában. Ehhez „Gegenwelt"-eket épít fel ősmotívumok és groteszk hasonlatok segítségével. A művek között azonban jelentős hasonlóságok fedezhetők fel, és egyfajta fejlődés is.

Mindhárom műben a cselekmény a Minotaurusz és Theszeusz küzdelmét mutatja be, melynek helyszínéül egy-egy labirintus szolgál. A Minotaurusz egy kitaszított lény, ő az, aki egyszerre „Eingeschlossen" és „Ausgeschlossen". Egyediségét jól tükrözi a következő paradoxon: félig állat, félig ember, félig isten. Fontos rámutatni, hogy az állati Minotaurusz naív, és egy „schuldig Unschuldiger", míg az emberi Minotauruszok saját embertelenségükért bűnhődnek.

Minhárom műben megjelenik egyfajta hozzáállás az isten(ek)hez, ehhez kapcsolódóan, a labirintus szerves részeként kiemelkedő, a nap (fény) szerepe. A *Winterkrieg-ben* megjelenik Minosz király és Daidalosz alakja is.

Az antik mitológiából ismert táncmotívum átalakul és elkorcsosul, mint maga az ember-állat Minotaurusz. A menekülő Minotaurusz és a rá vadászó Theszeusz szerepe elválaszthatatlanul összeolvad: „Ich bin mein Fein, du bist dér deinige".

A *rúnahegyi Tabula Smaragdina*

BATA EMÍLIA
Német - matematika, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BARÓTINÉ DR. GAÁL MÁRTA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germán Filológiai Intézet

Dolgozatom célja, hogy egy újfajta, alkímiai szemszögű elemzési lehetőséget nyújtsak Tieck: *Dér Runenberg* című művéhez. Ehhez először bemutatom a Tabula Smaragdinát, mint alkímiai művet, majd egy illusztráció segítségével értelmezem azt.

Következő lépésként rámutatok a Tabula Smaragdina és a rúnahegyi Szépség táblája közti összefüggésre: mindkét tábla az ősi Egység, az ősi világ törvényeit, egyben egy univerzális receptet tartalmaz. Az ősi világrend képviselői, Christian fantáziájának teremtményei a „Fremder"-ek, a Szépség, és a „Waldweib".

Elemzem a műben megjelenő alkímiai szimbólumokat: a négy őselemet, az egyesítendő elemeket, a mandragóragyökeret, a Bölcsek Kövét és az érzelmeket.

Az alkímiai művek mind az analógiák tanára épülnek, ezért csak a beavatottak számára érthetően írják le az emberi fejlődés következő fokát, vagyis az utat a tökéletességhez. Az önfejlesztést mindenki elkezdheti (Christian apja, Elisabeth, és a Szépség is), de Christiannak ez a végzete.

A főszereplő, Christian fejlődését három, majd hét lépésben mutatom meg, és ezeken keresztül keresem azokat a pontokat, ahol tévedett, amelyek miatt az őrület felé sodródott (elfojtás problematikája).

Hasonlóan megvizsgálom a lunáris világ képviselőjének (Szépség), és a soláris világ képviselőinek (az apa, Elisabeth) fejlődését.

Az tökéletességhez önmegismerésen (tudatos és tudattalan én egyesítése) és meditáción keresztül lehet eljutni, ez ebben a műben fantáziaképekkel és álmokkal valósul meg. Mivel a tökéletesség elérése csak elméletileg lehetséges, elkerülhetetlen Christian és Elisabeth bukása.

Dokumentaritás és/vagy fikcionalitás: közelítési kísérletek Peter Weiss Marat/Sade című drámájához

BEDE MÁRTA

Magyar, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALKÁNYI MAGDOLNA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germanisztikai Intézet

Dokumentaritás és fikcionalitás - hogyan fér össze e két fogalom? Dolgozatom erre a kérdésre igyekszik választ találni egy olyan mű vizsgálata által, amelynek megítélése a szakirodalomban sem egységes. Dokumentumdráma-e Peter Weiss *Marat/Sade* drámája? A *Marat/Sade* esetében ez a kérdés megkerülhetetlennek tűnik, Weiss ugyanis azáltal, hogy konkrét történelmi elemeket (eseményeket, személyeket, helyszíneket) egy hangsúlyozottan fiktív keretbe ágyazva visz színre (gondoljunk itt a tér-, időszerkezetre, a „színház a színházban"-formára), kényes viszonyt teremt történelmi tény és fikció között. E dolgozat mindvégig arra szeretné helyezni a hangsúlyt, ami e kettősség határán mozog, azt igyekszik felfedni, mik azok a tényezők, amik megnehezítik, esetleg ellehetetlenítik a mű dokumentumdrámaként való olvasását.

Az irodalmi szöveg vizsgálatán túl dolgozatom második részében a dráma két színre vitt változatával foglalkozom. A két rendezés két különböző médiumba helyezi át az irodalmi szöveget: a színház és a film médiumába. Egyrészt az érdekel, hogyan változik meg a darab a mediális eszközök különbözősége folytán, másrészt az, hogyan értelmezi a két rendezés a darabot, a dráma mely dimenziói (a fikcionalitás, vagy inkább a politikai-ideológiai vonatkozások) válnak bennük hangsúlyossá. Látható, hogy a *Marat/Sade* esetében a dokumentumdráma egyébként is homályos és nehezen körülhatárolható fogalma végképp érvényét veszti. Inkább dokumentaritás és fikcionalitás kettőse felől érdemes közelítenünk e műhöz, amely elsősorban nem egy történelmi eseményt visz színre, hanem széttöredezett szerkezete, erős fikcionalitása által a történelem (mint narratív történet) megfor- máltságára, színpadiságára igyekszik ráébreszteni a nézőt, ill. az olvasót.

Hermann Iiesse Dér Steppenwolf című műve mint korregény

BURMEISTER MARTIN
Angol - német, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. LICHTMANN TAMÁS, habilitált egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Irodalmi Tanszék

A dolgozat célja, hogy Hermann Hesse híres regényét, a *Dér Steppenwolfot (A pusztai farkas),* olyan megközelítésből vizsgálja, amelyre eddig talán kevesebb hangsúlyt fektettek. A vizsgálódás tárgya, hogy mennyiben lehet ez a mű korregény. Ez a műfaj éppen az 1920-as években volt népszerű a „Neue Sachlichkeit" íróinak körében. Bár Hesse-re általában nem ez jellemző, mégis ebben az 1927-ben megjelent regényben is felfedezhetők a weimari köztársaság korát bemutató vonások, sőt a mű jellemző recepcióját tekintve elég meglepő módon, jelentős hangsúlyt kapnak ezek az aspektusok. A mű protagonistája, Harry Haller személyes krízisének, útkeresésének kiváltó oka éppen az, hogy a korával, korának szellemiségével, jelenségeivel kerül ellentmondásba. A dolgozat ezért megpróbálja felvázolni, hogy milyen képet fest a regény a weimari köztársaság idejéről.

Ehhez először magáról a korról ad egy áttekintést, majd magában a szövegben keresi meg azokat a részeket, amelyek a kor képének megrajzolásában valamilyen módon szerepet játszanak. Ezekből aztán lassan összeáll az a kép, amely háttere és egyben kiindulópontja is Haller bolyongásainak. Megmutatható, hogy bár legtöbbször ebben a műben Haller személyes válságát hangsúlyozzák, annak előidézője maga a kor. Ahogy az előszó fiktív írója is megjegyzi, ez a kor betegsége („Krankheit dér Zeit") is egyben, azaz nem csak Haliért érinti, aki saját válságával egy nemzedék válságát mutatja be, így is jellemezve tehát saját korát, és ezáltal koráról egy másik „szinten" rajzolva képet.

Tehát elmondható, hogy bár a Dér *Steppenwolf* nem a „Neue Sachlichkeit" jegyében készült, nem a kor jellemzése áll látszólag az előtérben, mégis vizsgálható mint korregény, mint olyan mű, amely korának jellemzését magában hordozza.

Dér Wortbegriff und die Wortarten. Eine empirische Untersuchung des Alltagsverstandnisses von Wort und Wortarten im Deutschen

DABÓCZI VIKTÓRIA
Német - történelem, IV. - II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MATHILDE HENNIG, wissensehaftliche Assistentin,
Universitat Kassel,
Fachbereich Germanistik

„Szó" és „szófajok": két olyan fogalom, amelyek látszólag egyszerűnek tűnnek, mégis sok problémát vetnek fel a tudományos kutatás terén. Jóllehet mindannyiunknak van egyfajta intuitív tudása arról, hogy anyanyelvűnkben mit nevezünk szónak és mik a szófajok, a német - és más nyelvek - nyelvészeinek mégis nehézséget okoz egy minden szempontból elfogadható szódefiníció ill. szófaji beosztás létrehozása. Felmerül azonban a kérdés, hogy a köznapi ember számára létezik-e ez a „régi" nyelvészeti probléma.

Ezekből a gondolatokból kiindulva dolgozatom célja a 'szó' és 'szófajok' köznapi értelmezésének vizsgálata a német nyelvben. A kutatás három fő kérdés köré csoportosítható; 1) Milyen a „szó" és „szófajok" köznapi ismerete? 2) Mely kritériumok fontosak a köznapi ember számára, hogy egy adott nyelvi elemet szónak értelmezzen, ill. szavakat szófajokba csoportosítson? 3) Hogyan viszonyulnak a köznapi ismeretek a tudományos elméletekhez a „szó" és „szófajok" tekintetében? Ezekre a kérdésekre empirikus kutatás keretében, kérdőíves felmérés formájában kerestem a választ. A felmérést Rostockban végeztem 40 német anyanyelvű, nyelvészeti szempontból laikus személlyel.

A felmérés alapján kijelenthető, hogy a köznapi ember számára nem okoz gondot a 'szó' fogalmának megalkotása, sőt a megkérdezettek komplex definíciót tudtak létrehozni, melyben a szemantikai elem a legfontosabb. A szófajok tekintetében az osztályozás legfontosabb kritériumai a jelentéshordozás, ill. a mondatban betöltött szerep. Bizonytalanság mutatkozik a partikulák, elöljárószók, határozószók és indulatszók ismeretével kapcsolatban, amelyek azonban tudományos tekintetben is a vitás pontok közé tartoznak. A válaszadók igazolják a Clemens Knobloch tézise alapján feltételezett kapcsolatot szófajok és mondatrészek között, mivel válaszaikban minden mondatrészhez a prototipikus szófajt adták meg.

Az eredmények alapján belátható, hogy a köznapi ismeretekkel kapcsolatban nem csupán naív elméletekkel kell számolnunk. A felmérés olyan eredményeket szolgáltatott, amelyek figyelembevétele a nyelvészek számára is hasznos lehet.

Wolfgang Borchert: Az ajtón kívül
Kor dráma?

ERDŐS JUDIT
Kommunikáció - német, III. évfolyam
Nyíregyházi Főiskola

Témavezető:
SZABÓ EMESE, főiskolai tanársegéd,
Nyíregyházi Főiskola,
Német Tanszék

Dolgozatom témája a második világháború utáni német irodalom, ezen belül is az első hang, Wolfgang Borchert „Az ajtón kívül" című drámája, és ennek műfaja.

A dráma hangvétele, és szimbolikája nagyon kifejező. Főhőse Beckmann, egy a sok közül, aki a háború végén hazatér, de nincs hová, mert ez már nem az ő világa. Zörget, de mindhiába: az ajtók zárva maradnak előtte Mindenki más szimbolikus, tipikus vonásokkal rendelkező mellékszereplő, akik a társadalom hozzáállásának egy-egy aspektusát testesítik meg. Borchert drámáját számos módon feldolgozták. Még a szerző életében napvilágot látott az első rádiójáték, és halála után egy nappal vitték színre Hamburgban „Az ajtón kívüT'-t, valamint film is készült a nyomán „Liebe 47" címmel.

Több műfajba is besorolták már, egyesek kordrámának, mások stációdrámának, megint mások generációdrámának tartják. Problémafelvetésem arra vonatkozik, hogy tisztázzam, mit is jelentenek ezek a fogalmak. Kutatásaim során arra jutottam, hogy ezek a kategóriák szűkek a tárgyalt mű számára, ezért új fogalmat kívánok bevezetni, a szituációdrámát.

A szituációdráma sem helyhez, sem időhöz nem kötődik, csupán az élethelyzet - jelen esetben a háború utániság - meghatározó szempont.

Wolfgang Borchert „Az ajtón kívül" című szituációdrámája olyan általános érvényű, hogy - az emberi tudatosság jelen fokán, az európai kultúrához köthető - bármely háború után, bármelyik országban íródhatott volna, és ha nem utalna az Elbára, akár tegnap, vagy ma, Szerbia-Montenegróban is születhetett volna.

A *Szófia-tan az újkori német irodalomban Gottfried Arnoldig*

FORGÁCS HAJNALKA

Német - olasz, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KESERŰ BÁLINT, professor emeritus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalom Tanszék

A tanulmánynak kettős célja van: egyszerre ad átfogó betekintést az újkor legjelentősebb Szófia-tanaiba és kialakulásuk körüli egymásra gyakorolt hatásukba, valamint Jákob Böhme Isteni Bölcsességgel kapcsolatos elképzeléseibe egyes művei részletes elemzése alapján. Ez a szerző a Szófia-gondolkodók csoportján belül ugyanis kulcsfontosságú, mivel az előtte működőknél a Szófia-elképzelések egyes elemei elszórtan ugyan fellelhetők, mégis első ízben nála integrálódnak koherens Szófia-képpé, és válik az Isteni Bölcsesség központi témává. Böhme Szófia-tana követői - a későbbi Szófia-gondolkodók - számára nélkülözhetetlen és kimeríthetetlen forrássá válik. A Böhme-írások részletes elemzése kapcsán azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy az Isteni Bölcsesség az egyes művekben szorosan a Szentháromság egy személyéhez köthető-e, azzal azonosítható-e, avagy a Szófia az isteni személyekkel egyenrangú, önálló negyedik személyként jelenik-e meg Szentnégyességgé bővítve őket. Böhme kiemelt szerepéből kiindulva tehát ajánlatosnak tartottam, hogy elmélyedjek néhány központi jelentőségű művében is. A tanulmány túlnyomó részét a böhmei elsődleges irodalomban való objektív, elfogulatlan optikával történő elmélyült elemzés adja, mellyel a felekezeti tolerancia jegyében azt bizonyítom, hogy tisztán elméletileg, a szellemtörténeti hátteret figyelmen kívül hagyva, az „eretnek" szerző gondolatai tartalmaznak az ellentétes szempontból is felhasználható, továbbgondolásra serkentő momentumokat. Az Isteni Bölcsesség korszakokon és kontinenseken átívelő fogalmának rövid ismertetését követően Böhme egyik legmeghatározóbb Szófia-forrására, a kabbalisztikus tradícióra térek ki. Ezután következik a primer szövegek elemzése kronologikus sorrendben, melynek végkövetkeztetése az, hogy Böhménél a Szófia-fogalom fokozatos, „evolúciós" fejlődése figyelhető meg a messzi, többszörös áttételtől a Krisztussal illetve a Szentlélekkel való azonosságán át a negyedik önálló létezőig, isteni erőig. Ezt a Böhme-követő Gichtel, az általa befolyásolt Arnold, és a rá szintén ható Pordage nézeteinek vázolása követi. A kitekintés retrospektív Ersamusra, prospektív Beisselre történik.

Realitat und Mystik in Schillers Drama Wallenstein

GÖRGÉNYI LÁSZLÓ
Német nyelv- és irodalomtanár, III. évfolyam
Kodolányi János Főiskola

Témavezető:
PERES ANNA, főiskolai adjunktus,
Kodolányi János Főiskola,
Német Tanszék

Dolgozatomban egy olyasfajta prekoncepcióból indultam ki, miszerint a történelemben oly kérdéses illetve nem egyértelműen tisztázott *Wallenstein-alak,* azaz a katolikus Liga és az osztrák császár II. Ferdinánd zsoldos hadvezére kimondottan pozitív személyiségként értékelhető az adott kor morális illetve a társadalmi és politikai progresszivitást érintő megítélés tekintetében.

Mivel magát a drámát Schiller szerzői szándékának tükrében vizsgáltam, így dolgozatomat 3 alappillérre állítottam:

1, Hogyan származtathatók a valós ill. műben lévő konfliktusok Wallenstein kettős illetve rejtélyes személyiségéből.

2, A misztikum megjelenése a műben a főhős személyiségében valamint az adott kor babonás hiedelmeiben - mindezek hogyan befolyásolják egy karizmatikus személyiség, egy hadvezér végzetes döntéseit.

3, A szerző által valójában nyitva hagyott kérdés, miszerint bukásról van-e szó avagy sem, és ezen a ponton a történelmi tények ütköztetése - vagyis pro vagy kontra egyik vagy másik fél javára - próbálja alátámasztani azon kiindulási elvemet, miszerint úgy a főhős, mint a drámában szereplő történelmi személyiség egy pozitív és korát jelentősen meghaladó progresszív egyéniségnek számít.

Természetesen dolgozatomat a történelmi illetve irodalmi dokumentumok tömkelegé mellett semmi szín alatt sem lehetett - és nem is volt szándékomban - a teljesség igényével összeállítani, csupán néhány egyéni benyomást szerettem volna általa közvetíteni.

A szó szerinti fordítás még nem hű fordítás

HAJDÚ KINGA BARBARA

Német, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Dolgozatomban azt kívánom bemutatni, hogy mik azok a kérdések, amelyek gyakran felvetődnek a fordítóban egy irodalmi szöveg más nyelvre való átültetése közben. Talán nem merészség azt állítanom, hogy minden probléma, ami felvetődhet munka közben, egy kérdésre megy ki: Vajon mennyire követeli meg a mű a szószerinti fordítást, mik a határok, melyek azok a pontok, amelyek ugyan a fordítói szabadság szférájába tartoznak, de mégis a mű eredeti szándékát szolgálják. Esterházy Péter „Harmónia caelestis„ című regényének német nyelvű fordítása erre kiváló példa.

Akinek alkalma volt találkoznia néhány Esterházy szöveggel, az tudhatja, hogy néha „eléggé összevissza„ vannak azok, „persze érthetők". Ezt maga az író vetette papírra az említett műben.

Az író számára persze érthetőek, de vajon az olvasók számára is nyilvánvalók? A „Harmónia caelestis" egy összetett mű, modern és archaikus elemekkel tarkítva. Méltán önmagához külföldön is nagy sikernek örvendhetett. De Esterházy köszönetét mondhat Móra Teréziának, aki életre segítette a mű német változatát, a nemzetközi siker legalább annyira köszönhető neki, mint magának a szerzőnek

Azért merem állítani az előzőkben foglaltakat, miszerint a fordító munkájának milyensége döntő fontosságú, mert sokszor a saját kreativitása és helyzetmegoldó képessége dönti el azt, hog}' az új idegerr szöveg mennyire olvasható és érthető egy azonos nyelven beszélő számára.

Ezt a kérdést fejtegetik Benjámin Walter a „Die Aufgabe des Übersetzers" című és Reichert Klaus a „Die unendliche Aufgabe. Zum Übersetzen" című műveikben, amelyeket alapul vettem dolgozatom megírása során.

Magyarországi jezsuita iskoladrámák német nyelvű tartalmi ismertetői

HEGEDŰS ANDRÁS ISTVÁN
Német - történelem - egyháztörténeti speciális képzés, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KATONA TÜNDE, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germán Filológiai Intézet

Dolgozatomban magyarországi jezsuita iskoladrámák német nyelvű tartalmi ismertetőit vizsgálom, amelyek bepillantást nyújtanak hazánk XVII-XVIII. századi három-, de legalább kétnyelvű kultúrájába. Alapvetően két kérdésre keresem a választ. Hogyan hatott a jezsuita iskoladráma a hazai németség szellemi életére? A rokon témát feldolgozó darabok tartalmi ismertetői mekkora eltérést mutatnak a német, illetve magyar területen keletkezett munkák esetén? A műfaj bemutatása, a tartalmi ismertetők leírása, a hazai németség és a jezsuita színjáték kapcsolatának tárgyalása után kilenc pár tartalmi ismertető viszonylag részletes feldolgozása következik dolgozatomban. A páros egyik tagja német nyelvterületen, a másik Magyarországon keletkezett.

A fennmaradt források tanúsága szerint a magyarországi városok német polgársága kapcsolatba került a jezsuita iskoladráma műfajával, azonban a színjátszásnak ez a katolikus és nemzetközi formája soha nem tudott a hazai - zömében protestáns - német polgárság szellemi életének szerves részévé válni.

A dolgozatomban bemutatott kilenc pár tartalmi ismertető tükrében azt a megállapítást tehetjük, hogy az alapvető hasonlóságok ellenére is jelentős különbségek akadnak a drámák tartalmát illetően. így ezek a magyarországi keletkezésű, német nyelven megírt irodalmi segédletek nem pusztán plágiumok, hanem jelentős újításokat is tartalmaznak, kutatásra érdemesek. A dolgozatomban vizsgált kilenc magyarországi dráma a műfaj kései, XVIII. századi korszakából való, míg az általam kiválasztott párjuk legtöbbször korábbi, többnyire a XVII. században keletkezett. A kései darabok szerzői már a Szentírásból és a klasszikus auktorok műveiből kölcsönzött témákat is szabadon, bátran átalakítják, a XVII. században élt páterek ezt csak a kevésbé ismert munkákkal merték megcselekedni.

Hermész a lélekvezető és Max Frisch Mein Name sei Gantenbein című regénye

HLAVÁCS ZSUZSANNA
Német, III. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KLEMM LÁSZLÓ, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelv és Irodalom Tanszék

Max Frisch *Mein Name sei Gantenbein* című regényét választottam dolgozatom témájául. Ez és az író másik két prózaműve a *Stiller* és *Homo faber* összevethető témát dolgoznak fel, tartalmi tárgykörükbe az én problematizálása tartozik. Ennek mozgatórugói az identitáskeresés folyamata, a belső igazság kifejezése és szembehelyezése a társadalom elvárásaival. A témaazonosság teszi lehetővé annak vizsgálatát, melyik mű és hősei kínálhatnak megoldást az identitás problémájára. Dolgozatom célja igazolni, hogy a *Mein Name sei Gantenbein* című regény főhőse tudja önmagát leginkább kibontakoztatni.

A feltett kérdésre választ adhat Hermész mitológiai alakja, amely minduntalan felbukkan a műben. Lényének sokoldalúsága mind materiális mind szellemi összefüggéseiben fellelhető. Kerényi Károly görög mitológiával foglalkozó munkáinak segítségével tártam fel ezeket a megnyilvánulásokat. Vezető motívumok a műben, amelyek Hermész lényével is szoros kapcsolatban állnak: a halál és élet, éjszaka és nappal ellentéte, az utazás szimbóluma és a hermészi szerencse rabolt - talált jellege, ami szellemi teremtőerőben manifesztálódik. A szakirodalom segítségével elemeztem a mozzanatokat és rajzoltam meg ezeken keresztül Hermész lélekvezető szerepét a főhős életében.

Az elbeszélőt képzeletének játéka, mellyel lehetséges életutakat modellez, viszi közelebb a megoldáshoz. Ebben a játékos folyamatban van segítségére a görög isten. A látásmód, melyet a mű végére magáévá tesz, tükrözi a mitológiai Hermész sokoldalúságát. Szemléletmódja, és a megközelítés, hogy fantáziáját hívja segítségül énképe felkutatásához, elkerülve így a társadalmi buktatókat, megoldást jelent és lehetővé teszi, a belső igazság kifejezését.

Rüdiger - Lovag kél világ között

HOLPÁR PÉTER
Német, VI. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALOGH ANDRÁS, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

Rüdiger a német irodalom egyik legismertebb művének, a Nibelungéneknek fontos szereplője. Személye, jelleme az elkészített dolgozatnak a tárgya.

A jellemelemzés alapjául a Figurentheorie („figuraelmélet") szolgált, amely a szereplőket sakkfigurákhoz hasonlítva azt vallja, hogy e figurák csak bizonyos, adott törvények keretein belül mozoghatnak, önállóan nem cselekedhetnek, és semmilyen fejlődés sem jelenik meg jellemükben.

Rüdiger a középkori lovagi réteg képviselőjeként, mint eszménykép jelenik meg a műben. Személyképében fontos szerepet játszanak ezért a keresztény elvek, a keresztény értékek. Ezen értékek és elvek meghatározásában fontos megemlíteni Szent Ágoston nézeteit, valamint ki kell emelni az universáliák problematikáját is.

Választ kell találni arra a kérdésre, hogy ha egy lovag, a keresztény lovagi eszménykép representatív alakjaként (ideál) lép fel, akkor miért kell elbuknia? A dolgozatban fontosnak tartottam ezért kiemelni Rüdiger társadalomkritikai szerepét.

A jellemelemzés középpontjában természetesen Rüdiger belső konfliktusa és bukásának folyamata áll. Egyik oldalon a vazallusi kötelezettség, mások oldalon a baráti kötelezettség található, de fel kell hívni a figyelmet a konfliktusnak egy másik oldalára is. A keresztény-lovagi vonal mellett megjelenik egy pogány-hősi vonal is. Rüdiger tragédiája abban mutatkozik meg, hogy végül egyik oldal, egyik vonal mellett se kötelezi, se kötelezheti el magát.

Ki kell emelni Rüdiger tragédiájának modernitását is. Ő az egyetlen személy a műben, aki szembeszállva a feudalista kötöttségekkel, individuumként próbál cselekedni. Felismeri a feudalista társadalomban rejlő ellentmondásokat, és egyénként szeretne választani a fennálló lehetőségek közül. Ezt azonban a kor, amelyben Rüdiger él, nem teszi lehetővé!

Die archetypischen Ziige des Auserwahlten bei Thomas Mann. Das Motiv des Kreislaufs in den Josephromanen

HUDÁK KATALIN
Német, végzett

Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DR. RÁcz GABRIELLA, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Germanisztikai Intézet

Thomas Mann művészetében fellelhető archetipíkus vonatkozásokat a szakirodalom mindeddig jórészt a pszichoanalízis témakörén belül vizsgálta, ill. a motívumelemzés módszerét alkalmazva próbálta a szerző mítosz-felfogását értelmezni. Újszerű nézőpontnak tűnt azonban számomra a lét körforgásának olyan megközelítése Thomas Mann művében, ahol a körforgás a mítosz kiindulópontja s egyben mozgató eleme is. A modern mítosz-elmélet megállapításai - elsősorban Northrop Frye irodalomelméleti koncepciója a nyugati irodalom lényegét illetően, valamint Mircea Eliade vallástörténeti kutatásainak eredményei az ember mítoszfelfogásáról - kiindulópontként szolgáltak dolgozatom számára, amikor Thomas Mann „József és testvérei" című regényében a főszereplő alakját (a kiválasztott) és a mű alapmotívumát (a körforgás) vizsgáltam. Az irodalom ma is az a hordozó közeg, mely a modern ember mitikus távlatokban való gondolkodásának ékes bizonyítéka, gondoljunk csak J.R.R.Tolkien valóságos *fantasy-boom*-ot előidéző világhírű trilógiájára. Választásom azért esett Thomas Mann József-tetralógiájára, mert ebben a műben sikerült a nagy epikusnak, elődeit: Homéroszt, Dante-t és Goethe- t követve, a mitikus gondolkodás számtalan szimbólum- és stíluselemét egyetlen monumentális történetté alakítania. A mű ezeknek az elemeknek a kiaknázhatat- lan (kiaknázhatatlan, mint ama „mélységes mély (...) kút") tárlatát nyújtja: a kiválasztott alakjához kapcsolódó archetípusok; az örök körforgás tökéletesen ellentétes elemei; ezen ellentét feloldására egyedül képes egy, örök, változatlan lényeg, *conditio huniam,* az emberi lélek archetípusa; valamint az egyén fejlődésre való képessége. Dolgozatom új megvilágításból kívánja erősíteni azt a megállapítást is, hogy az irodalom középpontjában mindig a kiválasztott, az ember áll, illetve a köré felépített mítosz. Munkám végkövetkeztetése Thomas Mann műve esetében, de más irodalmi alkotásokra alkalmazhatóan is, hogy a mítosz célja a modern emberiség képzeletvilágában is az „ember-vigasz" (*Menschentrost)* táplálása, ennek megjelenési formája pedig az irodalom.

Miért fordítjuk gyakran félre a német „es" névmást?

JÁMBOR ÁGNES
Német, V. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Knr

Témavezető:
DR. KOCSÁNY PIROSKA, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvészeti Tanszék

A fordítástudomány és a kontrasztív nyelvészet egyik fontos kérdésfelvetése: Vajon mely nyelvi jelenségek okoznak nehézségeket a nyelvtanulóknak és mi állhat a gyakori hibák hátterében? A dolgozat egy problémát okozó jelenség, az inter- ferenciális hatás szerepét mutatja be egy konkrét példán szemléltetve. A német „es" névmás több szempontból is nehézséget okozhat a magyar fordítónak. Egyrészt nincs egy konkrét fordíthatósága, nincs olyan magyar névmás, melynek funkcióit tekintve teljesen megfelelne. Másrészt nagyon hasonlít a magyar „ez" névmásra, amelynek azonban sokkal korlátozottabb a használhatósága, mint a német „es" névmásé.

A német „es" névmás egyes esetekben fordítható a magyar „ez"-zel, de magyar nyelvtanulók gyakran olyan kifejezésekre is ezt a fordítást használják, ahol az nem lehetséges. Feltételezésem szerint az ilyen jellegű félrefordításokat egy interferen- ciális hatás okozza, vagyis a fonológiai hasonlóság és a néhány esetben fennálló funkcióbeli azonosság miatt magyar fordítók „ráruházzák" a német „es" névmás egyéb szerepeit is a magyar „ez" névmásra. Dolgozatomban bemutatok néhány fordításelméleti fogalmat, valamint kitérek arra, milyen problémákat okozhatnak a fordításoknál a két nyelvi jelenség közt fennálló különbségek, illetve a túlzott hasonlóság. Ezután definiálni próbálom, hogy a didaktika, a fordítástudomány, valamint a kontrasztív nyelvészet szemszögéből mit jelent a „hiba", a „nyelvi norma", illetve a nyelvtudás fogalma. Az „interferencia" és a „homogén gátlás" részletes leírása után rátérek arra, vajon az említett jelenségek jellemzői alapján, okozhatják-e ezek az „es" névmás fordítási nehézségeit. Elméletileg megalapozottnak tűnő feltevésemet kérdőíves felmérésem alapján gyakorlatban is igazolni próbálom.

Wahre Gottesschau eines Christen im 17. Jahrhundert

KARNITSCITER TÜNDE BEATRIX
Német - ukrán, végzett - IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ÖTVÖS PÉTER, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalom Tanszék

A16-17. század embere át szeretné élni Isten közelségét, ill. állandó jelenlétét a világban. A reformált hívők jelentős részének különösen fontossá válik a vallásos tanítások bensőségessé tétele. Ennek következtében a századfordulóra megnő Sziléziában is az igény a reformáción belüli megújulásra, a 16. század közepéig fennálló ellentét a „régi teológia" tézisei és a reformációs tanok között átalakul egy, a reformáció különböző irányzatai közötti ellentétté.

Az így kialakult ú.n „kegyesség! krízisre" lázasan keresik az „igaz" hívők a gyógyírt, így az intenzív írói tevékenységet folytató sziléziai nemesember, Johann Theodor von Tschesch is. Ennek egyik legtisztább megnyilvánulási formája a *Kurtzer und einfaltiger Bericht von dereinigen wahren REL1GION.* (Amsterdam, 1646.) című vallásfilozófiai értekezésében figyelhető meg. Tschesch szuprakon- fesszionális vallásos nézeti lehetővé teszik azt, hogy szélesebb néprétegekhez szóljon, sok ember számára váljon érthetővé az „igaz vallás". Számára csak egy vallás létezik, a valós keresztényi, amelynek alapja Krisztus, és amelynek felvételére minden ember alkalmas a megfelelő lépések megtétele, valamint a kívánt magatartás- forma bensőségessé tétele után.

A dolgozat a szöveg elemzésének segítségével mutatja be Tschesch állásfoglalását az egyházra, az igaz hitre vonatkozóan, továbbá az emberi lélek és Isten közötti kapcsolat sokrétűségét illető kérdésekben. A szöveg mind témájában, mind belső felépítésében és gondolatvilágában hűen tükrözi kora spiritualista megnyilvánulásainak eklektikus jellegét. Az író művébe integrálja - csak a legnyilvánvalóbbakat említve - a későközépkori német nyelvű misztika és „Isten igéjének" lutheri tana mellett Jákob Böhme elképzeléseit is. A dolgozat elsődleges célja Tschesch összetett, szintetizáló fogalmi rendszerének kifejtése és elemzése, ezáltal a 17. század eleji Sziléziában fennálló reformáció és ellenreformáció között feszülő vallásos helyzetben megjelenő spiritualismus kegyességi irodalmának bemutatása.

Vor Augen Stellen

Kiss IMOLA
Német, III. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KEREKES AMÁLIA, PhD,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

Dolgozatom Franz Kafka *Dér Hungerkünstler* (Az éhezőművész) című elbeszélését tárgyalja a művészet, az esztétikai, a képiség és a pespektivitás szempontjai alapján. Gottfried Boehm képeleméleti megközelítésmódja nyomán a vizualitás és a megismerés lehetőségeit a felmutatás, kiállítás gesztusával kapcsolom össze, melyben különösen fontos szerepet játszik az észlelés nyelvi és a szükségletek hierarchiája által meghatározott aspektusa. Az elbeszélés diegetikus szerkezete, az időbeliség és térformálás viszonya a megfigyelés, szemlélés képiségének rögzíthe- tőségét állítja középpontba, melyben a kiállítás performatív mozzanata a tárgyiság *és* személyesség kapcsolata szempontjából különös jelentőséget kap. A képzőművészeti és irodalmi perspektíva jelenségének összehasonlító alkalmazása Kafka elbeszélésében hozzájárulhat az alkotás műviségének, művésziességének megértéséhez: mikor kezd a kiállítás aktusa művészetként működni és melyek a műalkotás kiállításának alapvető feltételei?

Die Künstlerfigur und ikre Veranderung in Thomas Manns frühen Erzahlungen - Eine Untersuchung dér Növelten „Dér kleine Herr Friedemann", „Dér Bajazzo" und „Tristan"

KOVÁCS ÁGNES

Német, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. HORVÁTIT GÉZA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germán Filológia Tanszék

Dolgozatom Thomas Mann korai elbeszéléseivel foglalkozik. Ezekben az elbeszélésekben, csakúgy mint Thomas Mann egész életművében, központi szerepet játszik a művészet, a művész-polgár ellentét.

Az író műveinek ilyenfajta megközelítése nem új keletű dolog. A dolgozat azonban nem a megszokott módon kezeli Thomas Mann művészet-felfogását. A problematikát újfajta szempont alapján közelítettem meg: célom a korai elbeszélések művész alakjainak és azok fejlődésének bemutatása. A novellák főhőseinek egyfajta fejlődését feltételeztem, melynek során az életképtelen, betegségekkel küzdő, a társadalomhoz alkalmazkodni képtelen „Bajazzo", azaz pojáca-alakokból önmagukat, kívülállóságukat és különcségüket elfogadni képes művészek válnak.

Ahhoz, hogy ezt a feltételezést bizonyítani tudjam, először az író korai művészetét, felfogását, az ezekre ható társadalmi és személyes hatásokat kellett vizsgálnom. A dolgozat ezen részében központi szerepet játszik a dekadencia valamint a nagy mesterhármas, Schopenhauer, Nietzsche és Wagner, mint Thomas Mann alkotását, művészet-értelmezését jelentősen befolyásoló tényezők. Az általam kiválasztott három mű segítségével konkrét példákkal is bizonyítottam ezen tényezők jelenlétét, hatását.

A dolgozat második részében kapott helyet a művészalakok és fejlődésük vizsgálata. Először egy általam felvetett probléma megoldását kerestem: véleményem szerint a *„Tristan"* című novellában az általános nézettel ellentétben nem egyedül Detlev Spinell a művész, hanem sokkal inkább a női szereplő, Gábrielé Klöterjahn, aki a történet végén életét is adja művészetéért. Ezt a feltevést a művekből vett tényekkel támasztottam alá. Az általam feltételezett fejlődést a művészalakok öt nézőpont alapján történő vizsgálatával bizonyítottam, ezek: gyermekkor, család, miliő; élet felnőttkorban; izoláció és boldogság, szerelem és művészet. Mind az öt esetben sikerült láthatóvá tenni a művész-alak fejlődését és ezzel igazolni feltevésemet.

Goethe: Faust I.
Két rövid részlet fordítási nehézségeinek vizsgálata öt magyar fordításban

KOZMA ZSOLT
Német - történelem, IV.- III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HORVÁTIT GÉZA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germán Filológiai Intézet

Dolgozatomban Johann Wolfgang von Goethe Faust című művének első részének 2 rövid részletét vizsgálnám az általam kiválasztott öt magyar fordításban, összevetve a mű eredetijével. Célom a kiválasztott magyar fordítások vizsgálata egyes értelmezések tükrében, különös tekintettel az eltérések megvilágítására az egyes fordítók munkái között. Vizsgálati eredményeim hasznos ismeretekkel szolgálnak a mű eljövendő fordítói számára.

A vizsgálathoz Dóczi Lajos, Sárközi György, Jékely Zoltán, Márton László és Báthori Csaba egy-egy fordítását használtam fel. A vizsgált két részlet a 690-736. illetve az 1224-1237. sorokig terjednek. Az első részlet kapcsán egyes kulcsszavak fordításait vizsgáltam az adott szerzők munkáiban, és összehasonlítottam, majd az értelmezések tükrében értékeltem őket. Az összevetés során olyan eredményekre jutottam, amelyek szerint egyes megoldások az értelmezést is erősen befolyásolják.

A második részlet a híres fordítás-jelenet. Itt először megvizsgáltam, hogy Faust János Evangéliumának négy fordítását a magyar szerzők hogyan ültették át a magyar nyelvbe. Az összevetés során egyedül Jékely Zoltán megoldása mutatott eltérést (a „Wort" szó fordításakor nem a kanonizált „Ige" kifejezést alkalmazza). Másodszor Faust gondolatmenetének megjelenítésére összpontosítottam. Ennek során megállapítottam, hogy Jékely Zoltán és Sárközi György munkája adja vissza legjobban azt a racionális és vallási világszemlélet összetűzéséből kialakult lelki konfliktust, ami Faust gondolatmenetét jellemzi, míg Dóczi Lajos és Báthori Csaba munkája a racionális, és Márton László fordítása egyértelműen a vallásos szemléletet preferálja.

Összefoglalva megállapítható, hogy a fordítások több-kevesebb eltérést mutatnak. A különféle fordítások egyes esetekben megváltoztathatják az értelmezhetőséget: kitolják annak határait, illetve torzíthatják azt. Az eljövendő fordítók egyik feladata az lesz, hogy ezeket a problémákat is kiküszöböljék.

„Az izzó vákuumszöveg mélyén" - A költői kifejezés határai Paul Celan Tübingen, január és A harsona helye című verseiben

LENGYEL VALÉRIA
Német - svéd - filozófia, V-IV-I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KEREKES GÁBOR, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

Vajon hogyan lehet a nyelvvel érzékeltetni a költői kifejezés határait? Paul Celan e két verse lehetőséget nyújt ennek az ellentmondásosnak tűnő kérdés tárgyalására. *Tübingen, január* című versében Friedrich Hölderlinre emlékeztet az a lalázó alak, aki a kor tehetetlen költőjét szimbolizálja. De nem csak ez a költőelőd, hanem Georg Biichner műveinek felidézett alakjai is az elmebaj és a beszédzavar motívumainak összefonódását erősítik. Ezt a jól ismert Celan-verset talán újabb szemszögből világítja meg az összehasonlítás másik tárgya, a posztumusz kötetben megjelent alkotás: *A harsona helye.* Celan legutolsó verseinek rejtélyes nyitottsága, nyújtson az bármilyen szabadságot is az olvasónak, sokszor megnehezíti az értelmezést, s valószínűleg ez az oka annak, hogy e késői versnek kevesebb figyelmet szenteltek a kutatók. De ez az előadás talán megvilágítja e rövid alkotás különlegességét, mellyel a vers talán jobban az érdeklődés középpontjába kerül.

Az elemzés során elsősorban arra keresek választ, milyen módon érzékelteti ez a két vers a költői kifejezés határait. *Tübingen, január* motívumainak bemutatása után, melyek intertextuális áthallásokon keresztül kapcsolódnak sűrű hálózattá, a szöveg mondattani és morfológiai sajátosságait, valamint vizuális képét elemzem témám alapján. Majd *A Harsona helye* egy lehetséges értelmezése következik, mely éppen a vers nyitottságára és az olvasó szabadságára világít rá. Vajon ez a nehezen kódolható vers nem maga a költői kifejezés határainak adekvát ábrázolása?

Az előadás az itt felvázolt gondolatmenet részletes kifejtésén túl további kérdéseket vet fel, melyek alkalmat kínálnak a hallgatóknak arra, hogy ezeket Paul Celan verseinek olvasása alapján a későbbiekben tovább gondolják.

A bűnhődés problematikája Wolfram von Eschenbach Parzival című művében

LÉNÁRT ORSOLYA

Német; V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALOGH ANDRÁS, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

Wolfram von Eschenbach Parzival című műve több szempontjából is elemezhető: dolgozatom ezen aspektusok közül a mű etikai problémáit, a bűn és a bűnhődés struktútáját vizsgálja.

A dolgozat első részében az elemzés szempontjából fontosnak tartott a középkori etikát, illetve etikai gondolkodást mutatjuk be. Ebből a korból *Aurelius Augustinust* illetve *Aquinói Szent Tamást* kell kiemelni. Augustinus az antik etika megőrzésével a keresztény etika és ezáltal a középkori etika alapjainak megteremtője volt. Témám szempontjából igen nagy fontossággal bír munkássága: a mű egyik alapgondolata *Augustinus* etikájának egyik fő tétele, mely szerint az ember bűnössége Ádámtól származik, és ez a bűn gyermekeinkben öröklődik tovább.

Aquinói Szent Tamás fogalmazta meg először a különböző erényeket, mellyel megalkotta a középkori erényfelfogás alapjait. Elgondolása szerint léteznek bizonyos természetes erények, mint a bátorság illetve bölcsesség, illetve léteznek ún. teológiai erények, mint a szeretet, hit és remény. Ez a felfogás alapjaiban véve befolyásolta a középkori erényrendszer kialakulását.

A *Pazival* című műben megjelenő etikai problémák és a bűnhődés tematikájának értelmezése képezi a dolgozat magját. Emellett szükséges többek között a Grál-mondakör és a különböző Artus-regények további vizsgálata is. Mielőtt elemeznénk a műben megjelenő bűn és bűnhődés struktúráját és rendszerét, meg kell vizsgálnunk *Chrétien de Troyes Perceval* című művének etikai problémáit. Megfigyelhető, hogy ezen a területen Wolfram jelentős változtatásokat vitt véghez. Wolf- ramnál a bűnöket alapvetően két csoportra lehet felosztani: tudatos bűnökre, mint például a főhős elfordulása Istentől, illetve tudattalan bűnökre (az édesanya halála, egy rokon, Ither meggyilkolása, egy fel nem tett kérdés), melyek a főhős naivitásából és tudatlanságából származnak. Ezért merül fel a kérdés, hogy ezeket a tetteket valóban bűnként lehet-e tekinteni, vagy csak a naivitásban és tudatlanságban való megrekedés értékelhető-e bűnként.

Az elemzés során természetesen megjelennek az augustinusi etika alapvető tételei, többek között a bűn öröklődése. Parzival az apjától eredő bűnöknek köszönhetően követi el ezeket a fent említett tetteket, de e mellett az anya bűnösségéről is szót kell ejtenünk (Parzivalt édesanyja az erdőben, a lovagi társadalomtól teljes mértékben izolálva nevelte fel, elszakítva fiát attól a környezettől, ahova tartozik). Összefoglalva tehát az ember és az emberiség életét végig követi egyfajta bűnhő- dési automatizmus (Sündenwagen), melyet még Isten kiválasztottjai, a Grál-lova- gok sem kerülhetik el.

Constructio ad sensum im Rampenlicht

MÁNÁSSY ILDIKÓ
Német, V. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar

Témavezető:
DR. ACÉL VILMOS, egyetemi tanár,
Németország,
Kasseli Egyetem

A dolgozat egy szintaktikai jelenséget vizsgál német szerzők által írott szövegekben. A jelenség megnevezése Constructio ad sensum, azaz egyeztetés szemantikai szempontok alapján. Nyelvtanilag az inkongruencia[1] csoportjába tartozik, de, mint azt a vizsgálatok is kimutatták, annak egy jelentősebb alcsoportját képezi, ahol nem a grammatika, hanem a jelentés és a főnevek relevanciája dominál az egyeztetés során. Mivel a nyelvészet eme területével eddig még nem sokan foglalkoztak, hatalmas lehetőségeket rejt magában a téma kutatása.

Az elsődleges feladat három szöveg alapján minden olyan példát összegyűjteni, ahol az inkongruencia felüti a fejét, majd utána elhatárolni ezektől mindazon példákat, melyekben a szemantikai egyeztetés bizonyítható. Egy tipológia segítségével történik meg a lehatárolás, amin keresztül a jelenség előforduló típusai is konkrétan kirajzolódnak. A második feladat, egy bizonyos típus közelebbi megvizsgálása és klasszifikálása. Ebben a típusban a mondatok alanyaihoz az állítmány egyértelműen szemantikai szempontok szerint igazodik. A dolgozat célja tehát egyrészt a szemantikailag motivált nyelvi megfogalmazódások lehatárolása a pusztán grammatikai „nyelvbotlásoktól", másrészt pedig, hogy magyarázatot próbáljon adni arra a tényre, hogy miért dominál a szemantika és nem a grammatika bizonyos típusú szövegekben (pl. írásban ránk maradt, de felépítésében inkább a beszélt nyelvhez közelebb álló szövegek, mint krónikák, nekrológok vagy autobi- ográfiák) az egyeztetés során.

A vizsgálat folyamán bebizonyosodott, hogy a már ismert faktorok mellett (topológiai távolság[2], az alany élő avagy élettelensége[3] és a szórend[4]), az alanyként előforduló főnév jelentése, a kontextus, maga az író és a szöveg típusa ill. születési körülményei is fontos szerepet játszanak abban, hogy mikor és milyen sűrűséggel fordul elő Constructio ad sensum (főként) a premodern német nyelvben.

1 A mondat szintagmáinak egymáshoz történő grammatikai egyeztetése.
2 A mondat szintagmainak egymástól mért távolsága.
3 Maga a tény, hogy az alany esetében élőlényről vagy egy élettelen tárgyról van-e szó.
4 Ebben az esetben a főnév és az ige követési sorrendje.

Fordítási különbségek Goethe „Die Wahlverwandtschaften" c. művében. Két magyar fordítást összehasonlító dolgozat

MATISZ MELINDA
Német, IV. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
BODNÁRNÉ DR. CZEGLÉDY ANITA, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvi Tanszék

Kutatásom céljául J. W. Goethe *„Die Wahlverwandtschaften"* című regényének két magyar fordításának különbségeken alapuló elemzését, illetve azok lehetséges okainak feltárását tűztem ki. Az első fordítás *„Lelki rokonság"* címmel 1923-ban készült Vende Margit munkája nyomán, míg az 1963-ban készült változat, a *„Vonzások és választások"* Vas István érdeme.

Módszerként a fordítási gyakorlat - illetve az azzal foglalkozó szakirodalom - átváltási műveleteit használtam, s azok mentén építettem fel a fordítások elemzésével foglalkozó szakaszt. Munkámban nem mellőzhettem fordításelméleti szempontokat sem, így egyrészt a szövegnyelvészet és a fordításelmélet kapcsolatát emeltem ki, másrészt pedig a magyar műfordítással szemben támasztott elvárásoknak adtam rövid összefoglalását.

A fordítások összevetése eredményeképp azt állapítottam meg, hogy Vas István fordítása a jobban sikerültebb mind a nyelvi szempontok, mind a mű autenti- kussága tekintetében. Mindazonáltal a fordítások közti néhány jelentős különbség egyéb tényezők megemlítését is indokolja, mint például a műfordítás keletkezési idejének esetleges befolyása a fordítónő nyelvhasználatára. Erre vonatkozó magyarázatot adni nem kívántam, hiszen dolgozatomnak a korabeli magyar műfordítások nyelvezetbeli összehasonlítása nem tárgya. A Vas István személyes élményén alapuló másik kérdéskör a recepciót, ill. közvetetten a fordító felelősségét érinti. Erre választ szintén egy alaposabb - recepció problémaközpontú - vizsgálat adhatna. Végül pedig a fordítók neméből adódó eltérő beállítódottságra hivatkozva mertem különbséget tenni egy „férfias" fordítói stílus és egy kifejezetten „nőies" nyelvezet között.

Néhány felszólító beszédaktus kifejezési formái a német és az orosz nyelvben

PÁLFI TAMÁS
Német - orosz, végzett

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. SZOBOSZLAI ILDIKÓ, főiskolai tanár,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Német Nyelv és Irodalom Tanszék

A dolgozat célja néhány felszólító beszédaktus (pl. kérés, követelés, figyelmeztetés, tiltás, stb.) német és orosz kifejezési lehetőségeinek egybevető vizsgálata.

Az elemzés módszere deszkriptív és egyben konfrontatív, mely elsősorban német kiindulási! gazdag korpuszra épül.

Az összehasonlítás eredményeként hasonlóságokat is találhatunk: pl. egyik nyelvben sem teljes a felszólító mód paradigmája, de számos egyéb nyelvtani ill. lexikai eszköz szolgál a vizsgált beszédaktusok kifejezésére. Egyik nyelvben sincs mindig teljes megfelelés az igemód és a mondattípus között, azaz felszólítást, a németben és az oroszban is kifejezhetünk a felszólító mondatokon kívül kijelentő és kérdő mondatokkal is, így a mondatok állítmányai a felszólító módú igealakok mellett kijelentő módban és kötőmódban is állhatnak. Ilyenkor nagy szerep jut az intonációnak és a partikuláknak. A német nyelvben gyakoribb az árnyaló partikulák ilyen jellegű használata mint az oroszban. Az orosz nyelvben viszont a nyelvtani megformálás eszközei gazdagabbak azáltal, hogy a folyamatos ill. befejezett szemléletű igékkel különböző beszédaktusokat fejezhetünk ki. A német nyelvben módbeli segédigékkel is kifejezhetünk felszólításokat, melyek megfelelői az oroszban csak ritkán fejeződnek ki segédigével, inkább módosítószókkal és állítmányi határozószókkal.

A dolgozat eredményei hasznosíthatók a további kutatásban és a tanítási gyakorlatban is.

Drámai vonások Ödön von Horváth „Jugend ohne Gott" című regényében

PERLAKY ANDREA
Angol - német, IV. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
V. SZABÓ LÁSZLÓ, egyetemi tanársegéd,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Germanisztikai Intézet

Ödön von Horváth drámaíróként kezdte irodalmi tevékenységét, és bár ezzel párhuzamosan mindig írt prózát is, csak élete utolsó éveiben fordult egyértelműen az epika felé. Horváth késői műveihez így a „Jugend ohne Gott" és az „Ein Kind unserer Zeit" című regényeket sorolják. A kutatások jó ideig sokkal kevesebb figyelmet fordítottak a késői művekre, mint a szerző drámáira; Horváth regényírói tevékenységének méltatása csak a hetvenes években vette kezdetét. Ma a Horváth- tal foglalkozó kutatók körében általánosan elismert az a tény, hogy az utolsó két regényben számos helyen felsejlenek a drámaszerző ismertetőjegyei. A felismerés ellenére a kutatásokban alig fordítanak figyelmet erre a témára. Dolgozatom Horváth drámaírói munkásságának hatását vizsgálja a „Jugend ohne Gott" című regényben, illetve a regény drámai vonásait tárja fel.

A 20. század elején fordulat következik be az irodalomban, a modern dráma és a modern regény megszületése lehetővé teszi bizonyos érintkezési pontok megjelenését a két műfaj között: lehetővé válik az epika dramatizálása és a dráma epizálása.

Az elemzett műben a drámai vonások egyrészt a nyelvezetben mutatkoznak meg: Horváth bizonyos nyelvi eszközök segítségével drámai feszültséget kelt és megteremti a cselekmény célirányosságát. Másrészt az elbeszélő elemek vizsgálata ahhoz a felismeréshez vezet, hogy ezen elemek még nyilvánvalóbbá teszik a regény drámai jellegét. A belső monológ használata, a dialógusok nagy száma és az egy szálon futó cselekmény mind arra engednek következtetni, hogy Horváth drámaszerzői tapasztalatait és célkitűzéseit bizonyos mértékben átültette a regénybe. A regényben uralkodó célirányosságot - ami általában a dráma jellemvonása - az a tény is felerősíti, hogy az egymásra épülő jelenetek által Horváth megpróbálja minél kevésbé feloldani az idő egységét.

Die deutsche Mundart von Bohl

SCHEURINGNÉ SCHREMPF ÁGNES
Német nemzetiségi tanító, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. MÁRKUS ÉVA, főiskolai docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar,
Idegen Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Német nemzetiségű faluból (Bóly/Bohl) származom, ahol nagy problémát jelent az anyanyelv, a német dialektus megőrzése. A nyelvjárást beszélő emberek körülbelül húsz éven belül nem lesznek már köztünk, ezért fontosnak tartom ezen érték dokumentálását.

A magyarországi németek nyelvére jellemző, hogy nem egy dialektus „elemeiből" válogat, hanem úgynevezett keveréknyelvjárások (Mischmundarten) alakulnak ki, és ezek településenként változnak. Ezért nehéz és érdekes feladat egy dialektus analizálása és besorolása. A munkát nehezíti, hogy nincs adatunk arról, hogy Németország mely .falvából érkeztek a bólyi német ősök Magyarországra.

Munkám kiindulópontja a Magyarországi Németek Nyelvatlaszának (Ungarndeutscher Sprachatlas) kérdőíve volt, mely 600 szót tartalmaz az élet minden területéről. A kérdőívet Bolyon Guth József nyugdíjastól és feleségétől kérdeztem le. Ezután fonetikai elemzést végeztem: megvizsgáltam, hogy a középfelnémet illetve germán hangok milyen formában vannak jelen a mai dialektusban. Munkám során sok érdekes morfológiai jelenséggel is találkoztam, ezen tapasztalataimat munkám végén összegeztem.

A bólyi német nyelvjárás nagyrészt a hesseni-fuldai dialektusból táplálkozik, azonban sok bajor elemet is tartalmaz.

Célom, hogy munkámat morfológiai és szintaktikai kutatásokkal kiegészítsem, hogy ha már élőbeszédben nem, de legalább írásban rögzítve legyen őseink anyanyelve.

„Egy tévedés csak akkor válik hibává, ha kitartunk mellette." Változás és kontinuitás Ernst Jüngernél? Elemzés A *márvány szírieken című regény alapján*

SZALAI ZOLTÁN
Német, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALOGH ANDRÁS, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvű Irodalmak Tanszéke

Ernst Jünger a huszadik századi német irodalom egyik legkiemelkedőbb alakja, nemzetközileg is jelentős európai író, akiről a magyarországi tudományos és művészeti élet jelentőségéhez képest igen keveset szólt. Dolgozatom célja az író körül kialakult érdektelenség csökkentése, és a nemzetközi Jünger kutatás egyik legfontosabb és legizgalmasabb kérdésének bemutatása: Hogyan lett a Weimar-i Köztársaság radikális nacionalista írójából, Adolf Hitler és a nemzeti szocializmus egyik legjelentősebb ellenzője?

Elemzésemet három részre osztottam, ahol rövid bevezető után az író korai éveinek, a dolgozat témája szempontjából releváns részleteinek, eseményeinek bemutatása történik, a nemzetközi szakirodalom, és Ernst Jünger irodalmi és filozófiai munkássága segítségével. Ezt az irodalomtörténeti, politológiai, történelmi elemzést tovább görgetve a dolgozat második részében, mely a Harmadik Birodalom és Ernst Jünger viszonyát tárgyalja, megpróbáljuk a változás és kontinuitás első jeleit megállapítani és ezt egy diakrón perspektívából megvizsgálni. Nem feledkezhetünk meg azonban az elemzésünk számára oly fontos kérdésekről sem, mint Jünger és Hitler viszonya, valamint a német nemzeti forradalmiak felelőssége a nácizmus hatalomra jutásában. A második rész végén, az eddigi elemzések alapján megállapítjuk, a változás mértékét és irányát, valamint ezen változás folytonosságát három síkon értékeljük, taglaljuk tovább.

A dolgozat harmadik részében egy hermeneutikai elemzés segítségével megpróbáljuk az előzőekben kidolgozott hipotéziseket, az ezen korszakot lezáró regény *A márványszirteken* vizsgálatával alátámasztani, bebizonyítani. Az analízis megpróbálja a korszakra vonatkozó rejtett utalásokat azonnal a realitásokban gyökerező analógiákkal összekapcsolni, ezzel is bizonyítva a korábban kidolgozott feltevések helyességét.

Calderón de la Barca hatása a német romantikában és Goethe-korban

SZŐCS PETRA
Német, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. OROSZ MAGDOLNA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Irodalmi Tanszék

Dolgozatomban Calderón de la Barca németországi recepcióját vizsgálom. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy miért éppen Calderón volt oly jelentős hatással a német romantikára és Goethe-korra.

Dolgozatom első fejezetében a Calderón-recepciót történeti szempontból vizsgálom, ebben bennefoglaltatnak a romantikát megelőző évtizedek is.

A második fejezetben a szabadság motívuma által világítom meg Calderón németországi fogadtatását. A motívum filozófiai-teológiai hátterét is vázolom összehasonlító jelleggel, és röviden rátérek néhány recepcióesztétikai kérdésre is.

Dolgozatom harmadik fejezete Calderón de la Barca El médico de su honra c. drámájának két fordítását veti össze, ezáltal keresve választ arra, hogy a barokk szerző műve mennyiben felelt meg a romantika követelményeinek, ill. mennyiben igényelt változtatásokat.

Dolgozatom tanulsága szerint Calderón lelkes fogadtatása inkább a romantika ideológiai hátterének köszönhető, mint Calderón műveinek romantikus jellegének.

Dolgozatom utolsó fejezete azt hivatott kimutatni, hogy főként a katolicizmussal magyarázható Calderón etalon-jellege a német romantikában és Goethe-korban.

Erganzungen und Angaben in dér Nominalphrase (Beschreibung dér Valenz des Substantivs mit dér Frage nach dér Unterscheidung zwischen Erganzungen und Angaben im Schwerpunkt)

TÚRI ÁGNES

Német, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BASSOLA PÉTER, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvészeti Tanszék

A dolgozat a főnévi valencia problematikájával foglalkozik, különös figyelmet szentelve a kiegészítők és határozók megkülönböztetési lehetőségének a főnévi csoporton belül.

A munka röviden ismerteti a *modern* valenciaelmélet Tesniére-i alapjait. A főnévi valencia bemutatása során a jelenlegi kutatás két legtöbbet vitatott kérdése kerül előtérbe. Ezek egyike a főnévi valencia jelenségének értelmezése. A dolgozat szerzője rámutat, hogy a szakirodalomban található, ezzel kapcsolatos három felfogás közül kettő szorosabban kapcsolható egymáshoz, valamint megindokolja, hogy a főnévi valenciát miért sui generis értelmezi, majd kritikus vizsgálat tárgyává teszi néhány tudományos munka, főleg grammatika, főnévi valenciaértelmezését.

A dolgozat megkísérli egy általánosan használható módszer megfogalmazását a téma másik legtöbbet vitatott kérdésével, a kiegészítők és határozók megkülönböztetésével, kapcsolatban. A szerző a Welke által általánosan megállapított három megkülönböztető jegy bemutatását követően mérlegeli azoknak a főnévi valencia területén való felhasználhatóságát, majd a különböző szintaktikai formában realizált bővítménytípusokat vizsgálja. Az analízis konklúziója: a birtokos esetben álló (Genitivattribut) és a hátravetett jelzős (Prápositionalattribut) szerkezet kivételével a többi, szintaktikaikig különbözően megformált bővítmény kiegészítői vagy határozói státusza a szubklasszifikákó jelleg és a determináltság vizsgálatával eldönthető. A két problémát okozó bővítménytípusnál a szerkezet alaptagját alkotó főnév argumentumosztályainak feltárása kap elsődleges szerepet. Ezen alárendeléseknél a leírt módszer szerint a bővítmény akkor tekinthető kiegészítőnek, ha az az alaptag egy argumentumosztályának nyelvi kifejezője, amennyiben pedig nem rendelhető hozzá az alaptag lehetséges argumentumainak egyike sem, úgy határozóként értékelendő.

Szóképzés az ófelnémet kor végén Notker De Syllogismis fordításában

VARGYAS ANNA
Német, abszolutórium 2004. tavaszi félévében
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KORENCSY OTTÓ, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Német Nyelvészeti Tanszék

A dolgozat egy 11. században élt sankt galleni szerzetes, Notker fordítása alapján vizsgálja a korabeli ófelnémet szóképzés sajátosságait. Notker a késői ófelnémet nyelv egyik nagy mestere, a kolostor híres tanára, nyelvészeti újítások és számos latinból készült fordítás fűződnek a nevéhez. A vizsgált szókészlet Boethius *De Syllogismis c.* műve ófelnémet fordításából származik. Az elemzés célja megállapítani, hogy a szerző szóalkotásánál milyen mintákat követ és ebben mennyire van rá hatással - és általánosítva korának alakulóban lévő nyelvére - az eredeti latin szavak morfológiája. A vizsgálat a filozófiai szókincs jellegzetes kifejezéseire, az elvont fogalmakra szorítkozik, mivel ezeket többnyire az adott szó fordításakor kell az ófelnémet fordítónak megalkotnia. Közülük is azok képezik a vizsgálat tárgyát, amelyek Notkerén kívül (tehát a glosszákban előforduló kifejezéseket nem számítva) más irodalmi szövegben nem fordulnak elő. Összehasonlítási alapul minden szónál felsorolásra kerül annak ófelnémet, és ezzel párhuzamosan középfelnémet szócsaládja is (szintén csak az elvont fogalmakat tekintetbe véve), hogy megállapítható legyen, mely kifejezések ill. szóképzési módok voltak gyakoriak, illetve melyek váltak a középfelnémet korban azzá, valamint, hogy a notkeri szóalkotások milyen mértékben követték a divatos mintákat. A latin előképhez való viszony megállapításához mind a Notker-féle, mind a párhuzamos latin szavak morfológiai elemzésére sor kerül. A vizsgálatból egyértelműen kiderül, hogy a *De Syllogismis* fordítása során létrejövő ófelnémet szavak többsége erősen kötődik előképéhez, és ez alátámasztja azt a megállapítást, hogy a latinnak nagy hatása volt a német tudományos szókincs kialakulására, bár kevésbé szembeötlő módon, mint ha a német nyelv átvette volna az idegen szavakat.

írásbeliség, vagy szóbeliség? (Német és magyar chat-szövegek nyelvi jelenségeinek összehasonlító vizsgálata)

VURCZER BARNABÁS
Német-szlovák V-II. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZIGETI IMRE, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Germanisztikai Intézet

Dolgozatom középpontjában az a kérdés áll, hogy a chat-szövegek nyelvezete az írásbeliséghez, vagy a szóbeliséghez áll-e közelebb. Vizsgálatom tárgya, hogy azok az elemzett nyelvi jelenségek, amelyek a chat-szövegekben fellelhetők, a mediális szinten, az írásbeliség és a szóbeliség között, hol helyezkednek el.

A nyelvi jelenségek vizsgálatához azért van szükség az összehasonlító módszerre, hogy bebizonyítsam, a chat-szövegek nyelvi jelenségei a nyelvektől függetlenül, a kommunikáció révén állnak közelebb a szóbeliséghez. A dolgozatomban két nyelv, a magyar és a német chat-szövegeit vizsgálom, a fő hangsúlyt az írott normától eltérő jelenségekre helyezve, amelyeket szemantikai, fonológiai és morfológiai szempontok alapján elemzek. A vizsgált nyelvi jelenségek a homofónia, a „re" morféma, a mozaikszavak, a @ jel, a hiátus, a hangzókopás, a dialektusok, a szóképzés/rövidítések, az „Inflektivek" vagyis ragozási tövek.

Koch és Oesterreicher elmélete szerint, a szóbeliség és az írásbeliség dimenziója között létezik egy szint, a mediális szint, amely e két dimenziót összeköti. Ezen a dimenzión helyezkedhetnek el azok az elemek, amelyek helye a két dimenzióban nem egyértelműen meghatározható. Egy előadás hallás után legépelt anyaga például nem sorolható egyértelműen egyik dimenzióba sem, mivel megjelenési formáját tekintve az írásbeliség-, nyelvi kifejezéseit, stílusát tekintve a szóbeliség dimenziójába sorolható. Mediális szinten a példában említett szöveg azonban egyértelműen a szóbeliséghez áll közelebb.

Abban az esetben, ha a chat-szövegek nyelvi jelenségeit a mediális szinten helyezzük el, akkor azt az eredményt kapjuk, hogy azon jelenségek, amelyek a szóbeliség dimenziójához állnak közelebb, sokkal nagyobb számban vannak. Ez a kutatás is azt a tényt támasztja alá - más külföldi nyelvi kutatásokkal egyetemben - hogy a chat-kommunikáció a szóbeliségen alapszik.

III. Irodalomtudomány

A *tenger mint temporalitás - az idő egyes aspektusai Pilinszkynél*

AMBRUS GÁBOR
Magyar - latin, I-V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. LŐRINCZ CSONGOR, tudományos munkatárs,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozat és előadás célja Pilinszky János költészetében az idő konstitutív szerepét megmutatni: korai (*Trapéz és korlát)* és kései (elsősorban a *Nagyvárosi ikonok)* pályaszakasz, s az adott keretek között csak utalás szintjén a *Harmadnapon,* a *KZ- cikhis* poétikájának különbségét ebből az irányból megvilágítani.

Sajátos témája a vizsgálódás elsődleges vonatkozási pontjának (távolabbról) Martin Heidegger és (közelebbről) Paul de Mán több tekintetben rokonítható filozófiáját, illetve irodalomértését teszi. A „saját halál" vezető szerepéből következő időfelfogás, az „önmegértés" mindent megelőző jelentősége, illetve Paul de Mannái a lírai Én ezen fogalmakkal értelmezhető időszerkezete, majd az irodalmi műalkotásnak viszonyként, egy Én és egy másik összetett kapcsolataként való megközelítése (mely máris egy lényegi eltávolodást is bejelent a két szerző nézeteitől) lennének azok a jelzőtáblák, melyekhez dolgozat és előadás gondolatmenete igazodni próbál.

Az pedig egyes metapoétikusan (is) interpretálható szövegeket felmutatva elsősorban a nyelvi jel jellemző szerkezetének vizsgálatán keresztül igyekszik meglátni a korai és a késői korszak temaikájának, modalitásának, valamint időiségeinek összefüggését: míg a *Trapéz és korlátban* múltba vezető eredetvágynak és transzcendens megváltáskeresésnek jelölő és jelölt eredendő kapcsolatára hangolt tematizálása a jellemző, mely az Én és a másik viszonyára is rányomja bélyegét, addig a fölénynek ez a viszonya a későbbi kötetekben a szenvedő másikkal való felvállaló azonosulás, közösségvállalás jegyében vagy megfordul, vagy kiegyenlítődik, s ezzel együtt a korábbi jelszerkezet is megszűnik: az ismétlés eluralkodó alakzatának betudhatóan a jelölt jelentés is eliminálódik. Az ismétlés kapcsán az intertextualitás fogalmának bevonásával „az Én és a másik" textuális értelmezésére is vázlatos kísérlet történik egy általános problémafelvetés és a Pilinszky-líra szintjén is.

A vizsgálódás konklúziója az ismétlésben az Én (és a másik) olyan időszerkezetét igyekszik igazolni, mely lényegesen eltér az amerikai dekonstrukció paradigmájától, s egyfajta „identitáson inneni", a „hullámzó tenger" metaforájával megláthatő mozgásnak bizonyul.

Kendőzetlenül... Motivikus szemantika Weöres Sándor A tündér című versében

BARA IVETTA
Magyar, III. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DR. SZITÁK KATALIN, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatom témája Weöres Sándor *A tündér* című versének szemantikai és grammatikai elemzése, melynek alapját formai vizsgálata és szimbólumrendszerének feltárása adja.

Célom nem egyetlen általam valószínűsített értelmezési mód bemutatása, hanem több lehetőség kifejtése, s ezek helyénvalóságának és egymásra hatásának bizonyítása. A versben fellelhető szimbólumok jelentését megvizsgálva azt a feltételezést kísérlem meg alátámasztani, miszerint *A tündér* rejtett erotikus költemény illetve, hogy a versben szereplő tündér egy nő metaforájának is megfeleltethető.

A versszöveg vizsgálata során annak bemutatására is sor kerül, hogyan bontakozik ki a tündér metaforája a nyelvi megjelenítés szintjén. Az általam kifejtett értelmezési módok mindegyike a nőképet igyekszik nyomon követni, más-más aspektusaiban. Jelentős szerephez jutnak a népszokások, melyek a vers szemantikai elemzésének egyfajta időbeliséget biztosítanak. Láthatjuk majd, hogy a költemény négy versszaka a lányból asszonnyá válás folyamatát is megeleveníti. A tündérmetafora nőként való értelmezését a weöresi nőkép vizsgálata teszi teljessé, illetve kitekintést teszek a magyar irodalom néhány alkotására, melyeken keresztül azt kívánom bemutatni, a tündér-motívum hogyan vált az idők folyamán a költészet metaforájává is.

A vers több irányból való megközelítése Weöres költészetének sokszínűségét, változatosságát hivatott hangsúlyozni, illetve magának az értelmezési folyamatnak azt a többrétegűségét, mely ilyen sok megközelítési módot magában rejt.

HOLD-udvar, Feminista (irodalom)kritika Magyarországon

BARÁTH GABRIELLA
Magyar - kommunikáció, V-IV. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HANSÁGI ÁGNES, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi és Irodalomelméleti Tanszék

Kutatásom célja, hogy választ találjak arra a kérdésre: miért tűnhet úgy, hogy a magyar irodalomkritika bizonyos értelemben rezisztens maradt a feminista irodalomkritikával szemben.

Dolgozatomban a feminizmus, illetve a feminista kritika körül kialakult főbb vitákat vizsgáltam, kiegészítve azzal a „közvéleménykutatással", amelyet a Nők Lapja Cafe fórumán végeztem. Arra igyekeztem választ találni, mitől tekinthető „nőiesnek", illetve mitől „feministának" egy irodalmi mű; lehetséges-e, s ha igen, hogyan lehetséges a „női" írás elhatárolása. A „nőies" irodalom kapcsán konkrét irodalmi műveken keresztül (Závada Pál: *Jadviga párnája,* Weöres Sándor: *Psyché,* Esterházy Péter: *Tizenhét hattyúk* stb.) igyekeztem megfigyelni, hogy a férfiak miként írnak „nőiül". Oktatáspolitikai kérdéseket érintve összevetettem a férfi, illetve a női alkotók arányát a kánonban, s ezen keresztül a feminista irodalomkritika „hatását" hazánkban.

Elemzésem során arra a következtetésre jutottam, hogy a feminista irodalomkritikát Magyarországon nem elsősorban kritikai irányzatként, hanem kizárólag politikai mozgalomként értelmezik. Egy posztkommunista országban - érthetően - az irodalom nem kívánja szabadságát azzal korlátozni, hogy ideológiai kérdéseket felvállaljon. Noha a feminista kritikának erőteljesebb a nyelvi, stilisztikai, retorikai dilemmákat feldolgozó vetülete, mint az ideológiai töltetű, európai összehasonlításban nálunk a feminista kritikával szembeni nyílt és nyilvános ellenállás a feminista kritika erős ideológiai meghatározottságából fakad. Ennek a korlátnak a ledöntéséhez a politikai ideológiákról alkotott vélekedésünktől kellene eltávolodni, illetve a feminista kritikát irodalmi oldaláról vizsgálni.

Egy regény, aminek ellopták a tragédiáját. Regénydramaturgia

BARTA GERGELY

Magyar, IV. évfolyam

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MÜLLER PÉTER, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Dolgozatom a regény dramatizálásának kérdésével foglalkozik. Megállapítja, hogy melyek a regény könnyebben, melyek a nehezebben és melyek az egyáltalán nem dramatizálható elemei. Megpróbálja felmérni, hogy ezek milyen feladatokat rónak a dramatizálóra, és következménnyel járnak a létrehozandó dráma szempontjából nézve.

A dolgozat második részében pedig megpróbálom alkalmazni, és szemléltetni az első részben levont következtetéseket Rejtő Jenő: Csontbrigád című regénye alapján. A Csontbrigád dramatizált változata a mellékletben megtalálható.

Látás és meglátás
E. T. A. Hoffmann A homokember című művében

BÉKÉS IZABELLA
Magyar - összehasonlító irodalomtudomány, III—I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
FOGARASI GYÖRGY, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Elemzésem elsősorban a szemmel, tekintettel, látással és a bábuval kapcsolatos kérdésekre épül. Választ keresek arra, hogy milyen szerepet játszik Nathanael életében a régi és az új szem, vagy látásmód. Megvizsgálom, hogy szemei honnan valók, s valójában ki a tulajdonosuk, továbbá hogy látásmódja miért változik meg. Szemügyre veszem Clara szemét és tekintetét, valamint Olimpiáét is. Rávilágítok arra, hogy ki bábu és ki nem, ki valódi, és ki az, aki csak annak látszik. Ezt szintén a szemek segítségével teszem.

A romantikában az automaták, mechanikus szerkezetek különleges szerephez jutnak, ezért megvizsgálom, hogyan viszonyul ez a téma a korstílus uralkodó nézeteihez. Kitérek továbbá arra, hogy mi az, ami megkülönbözteti az embert a gépektől.

Megvizsgálom *A homokemberrel* kapcsolatos szakirodalom egy részét, így Freud *A Kísérteties* című írását, valamint Neil Hertz *Freud és a Homokember* című tanulmányát. Ezek alapján tárgyalom a kísérteties fogalmát.

Majd kitérek többek között E. T. A. Hoffmann *Az automaták* című művére, valamint Heinrich von Kleist *A marionettszínházról* című tanulmányára.

Elemzés tárgyává teszem az apa-szerepeket, így Spalanzani professzort és Coppéliuszt mint Olimpia teremtőjét, valamint Nathanael édesapját. Közben kitérek néhány fontos és ismétlődő elemre, mely a tűz, a kacaj, az üveg különféle előfordulásai (szemüveg, távcső).

Elemzem Nathanael versét, mely mint önmagát beteljesítő jóslat szerepel a műben, valamint a függöny valóságot és fantáziát elválasztó szerepét.

Nathanaelt mint bábut jellemzem, majd rámutatok ennek fontosságára a mű szempontjából.

Batsányi János Osszián-fordításai

BENKŐ KRISZTIÁN

Magyar - összehasonlító irodalomtörténet, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. EISEMANN GYÖRGY, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII-XIX. századi Magyar Irodalom Tanszék

A dolgozat Batsányi Osszián-fordítását és annak a költő lírájára gyakorolt hatását (amit a kanonizáló kritikai kiadás megjelenése óta nem értelmeztek újra) elméleti és történeti szempontok alapján vizsgálja. Kiindulópontom az 1789-ben kialakult magyar fordításelméleti vita, amelyben Batsányi az eredeti iránti hűség elvét fogalmazta meg. Fordítása azonban éppen a forrásszövegtől való eltávolodást bizonyítja, és sokkal inkább értelmezés, mint utánzás.

Batsányi Osszián-fordításának recepciójában alapvető szemponttá vált a Kazinczy fordításával történő szembeállítás: innen nézve vált jellemzővé az átültetésének töredékessége. A német romantika töredékesség-felfogásához hasonlóan Batsányinál az *Osszián énekeinek* fordítása egy szerepmintával, a bárdszereppel való azonosulás, a soha el nem ért teljesség keresése és a szubjektum reflexiója saját fragmentáltságára.

A decentrált személyiség Batsányi lírájában a költőszerepek és költőmetaforák folyamatos váltakozásában is tetten érhető. A megszólalásmódok temporalitása egyrészt kijátsza á szerep performanciájának determinizmusát, másrészt a vissza-visszatérő - nem akkulturációs vagyis idegen - ossziáni szerepminta az azonosulás és távolságtartás dialógushelyzetét kínálja fel.

Batsányi fordítását német minták alapján készítette, ezek hatására újabb és újabb formákat választva oldotta fel az eredeti szöveg auráját: a prózában, hexameterben majd szabad jambikus formában átültetett részletek az angol szöveg más-más intertextusait emelik, vagyis az Énekek újabb és újabb értelmezését végzik el. Ennek analógiájára játszik az antik és bibliai mitológia hagyományaival az Osszián-ihlette, de eredeti *Várna és Mohács* című versciklus.

Az osszianizmus európai hatáshullámát érzékeny jegyei alapozták meg, Batsányi a hatás ellenére is a magyar hazafias költészet hagyományait progresszív módon felhasználva teremtett olyan „ikon"-okat, amelyek megalapozták a reformkor közéleti költészetét.

Az irodalmi stílus értelmezhetőségéről

BERECZ ZSUZSA

Magyar - német, végzett - V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FEHÉR ERZSÉBET, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék

Az irodalmi stílussal kapcsolatban elsődlegesen felvetődő kérdés az, hogy létezik-e. Itt azzal az ellentmondással kell szembenézni, hogy míg az alapvetően nyelvészeti meghatározottságú stilisztika bőséges adalékot szolgáltat a stílus „felismeréséhez", addig a fogalom maga az irodalomtudományon belül többnyire már csak egy feledésbe merülő beszédmód egyik utolsó maradványaként kerül elő.

Másodsorban az a kérdés merül fel, hogy a stílus evidens tapasztalata a műnek mely vonatkozásaira vezethető vissza? A stílus ugyanis viszonyfogalom, s így mindig valami önmagán kívülire, önmagán túlira kell utalnia, különben mint stílus nem lenne felismerhető. Hagyományosan egy személy vagy autoritás jele, aki az adott szövegért felelős, s a stílus így mintegy az ő biologikumából adódik, másrészről tekinthető absztrakt módon bizonyos formaelemek rendszerének is, melyek hasonló formaelemekkel állnak paradigmatikus és szintagmatikus viszonyban. E két felfogásmód pregnánsan jelen van az irodalomtudományban. Az előbbire főleg egy szellemtörténeti, az utóbbi egy strukturalista irányultságú elemzés hozható példaként. Az irodalomelmélet új tájékozódási irányai azonban, mint a dolgozatból kiderül, a stílus problémáját nem foglalják magukban. Az a paradigmaváltás, melynek során a történeti „korszakkonstrukciók" ugyanakkor az irodalmi formastruktúra elve diszkreditálódtak, magára a stílusra vonatkozó *kérdést* is megkérdőjelezte.

A dolgozat ezt a kérdést teszi fel újra, és - remélem - válaszolja meg, de legalábbis felveti a lehetőségét annak, hogy az irodalomtudományon belül újra „számításba vehessük" a stílus egyrészt banális, másrészt definiálatlan és szinte defini- álhatatlannak tűnő jelenségét.

Endoxalitás és újraolvasás (Szerb Antal: Utas és holdvilág)

BODROGI FERENC MÁTÉ
Magyar, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem. Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. DOBOS ISTVÁN, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet

Szerb Antal nevének tágas retorikai tere *Utas és holdvilág c.* regényét különféle beszédrendekbe kényszeríti. Az író személyéhez köthető kultikus megnyilatkozások prekondicionálják műveit, így az *Utas és holdvilágot* is, diskurzív kontextusaikkal szabályozva a műhöz való hozzáférést. A megelőző értelmezési változatokkal számotvetve, a kortárs német recepciós siker okait vizsgálva teszek ajánlatot a regény értelmezésére egy többirányú, szándékoltan provokatív olvasategyüttessel.

Újraolvasásom alapja az a felismerés, hogy a szöveg szimbolikus struktúrával rendelkezik, a szövegtestbe egy jelrendszer ágyazódik, mely tulajdonképpen indexek hálózata. Három értelmezési változatot mutatok be: a regényt a hagyomány hatalmának deklarálásaként, másrészt a „látó újrafelismerés" szövegbeli modellá- lódásaként, valamint a tudaton belüli, interszubjektív íróniafelfogás kifejeződéseként tudom olvasni a de Man-i koncepció távlatából.

A kortárs német siker mérlegelése ahhoz a konstruktív összehasonlításhoz ad alapot, mely szerint a meghatározó német értelmezések a nosztalgia szövegbeli megvalósulásának tulajdonítják a legnagyobb jelentőséget. Ez a magyarországi lélektani interpretációval, valamint az általam bemutatott első változattal mutat rokonságot, viszont az irónia ovasata, vagy más, szabadabb értelemtulajdonítások csak nyomokban fordulnak elő a német szakkritikákban. Dolgozatom célja bizonyítani, hogy a szöveg, bár a kontextualizálás és a sztereotipizálás állandó csapdája fenyegeti, kész mindig megújulva horizontváltó jelentések kibontakoztatására.

Harmónia, egyezmény, azonság
(A Poétái harmonistika és a Magyar Tudós Társaság)

BODROGI FERENC MÁTÉ
Magyar, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. DEBRECZENI ATTILA, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet

A dolgozatban Berzsenyi Dániel esztétikai művének, a *Poétái harmonistikának* átértékelésére teszek javaslatot. Mozaikszerű vendégszövegeken keresztül igyekszem megjeleníteni, miként bontották le a diskurzusváltozatokat és a csúcsrajára- tott szakmai teóriákat a korban még alapvetően fontos külföldi (elsősorban német) recepciók, és hogyan alakították a paradigmaváltás menetét a még nem létező, megalapozatlan tudományosság hiányában. Egy olyan hagyomány újragondolását kísérlem meg, amely azt mondja, hogy bár Berzsenyi a *Hannonistikával* nyújtott teoretikus csúcsteljesítményt, e műve mégis visszhangtalan maradt. A közvetett kortárs kontextus feltárása, a Magyar Tudós Társaság kapcsolódó diskurzusának rekonstrukciója körvonalaz egy olyan harmónia-beszélgetést, mely új megvilágításba helyezi a *Poétái harmonistikát* is. Ez a kollektív dialógus ugyanis megépít egy beszédrendet, az *egyezményes* diskurzust, amely mint szellemi elődjére hivatkozik Berzsenyire, és *„Hetényi-Berzsenyi-fék magyar egyezményes phüosophiaként"* elnevezve magát Berzsenyi *nevét jelvénnyé* avatja. Ez a kantiánus diskurzusváltozat pedig uralkodó addig, amíg a bölcseleti szemléletváltás Hegel felől nem építi le egy polemikus, háborúként metaforizálható folyamatban, végleg elnémítva azt. Az egyezményes diskurzus tehát a magyar hegeliánusok felől nem látható, néma zárványként „él" máig, a *Poétái harmonistika* pedig e körben sikeres, sőt kitüntetett szövegdarab. A dolgozat konklúziója tehát, hogy Berzsenyi esztétikája nem lebegő szöveg, nem egy deviáns „önigazolás", hanem egy adott diskurzusban ülő, „har- móniázó" teória, mely sok más társával együtt, egy szövegcsaládot alkotva jelentette közel húsz évig a bölcselet csúcsát a Magyar Tudós Társaságban.

„Rejtőzködnöm nem lehet.” Személyiség-felfogás, személyesség és identitásképzés Weöres Sándor Harmadik szimfónia című művében

BOROS OSZKÁR

Magyar, III. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DK. HORVÁTH GÉZA, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Irodalomtudományi Tanszék

„Ha az igazságot akarod birtokolni, a tanításokat csak segítségül használhatod, önmagad mélyén kell rátalálnod." - figyelmeztet a költő a *Kimondhatatlan* című írásával arra, hogy a testi-lelki harmónia (irodalomtudományi kifejezéssel a szubjektum önazonossá-ga) nem ab ovo adott. Bár Weöres gondolatrendszerében létezik az individuumnak egy minden individuálistól mentes magja, mely az összes létezőben közös, s ami egyben össze is köti a létezőket minden más létezővel, magával a léttel, azaz istennel, ám ennek a változhatatlan szubsztanciának a feltárása csak a véget nem érő önreflexió révén válik lehetségessé. „A nyugalom szakadatlan megvalósul a küzdelemben."

Mindennek megkülönböztetésére azért van szükség, mert a Weöres Sándorról írt klasszikus és új monográfiák, tanulmányok és cikkek szerzői túl könnyen jutnak el a weöresi személyiség-felfogástól (és a költő szerepjátszó hajlamától) addig a végső kö-vetkeztetésig, hogy a költő életművét személytelennek ítéljék. Az életmű kulcspo-zícióban lévő alkotásaiból azonban kimutatható a lírai alany önmagával folytatott dia-lógusa, amely a legtöbbször elválasztható a keleti filozófiákra és vallásokra épülő személyiség-felfogástól.

A *Harmadik szimfónia* értelmezése ezért a következő problémákat veti fel: 1. Az említett személyiség-felfogás miként nyer kifejezést egy a zsidó-keresztény kultúr-körben nevelkedett költőnél? 2. Hogyan és milyen poétikai eljárások segítségével képződik meg a lírai alany önazonossága ebben a költészetben?

Kutatásaim során kifejezetten a szövegre koncentráltam, elhagyva a recepció hagyo-mányos megközelítési módjait. Az elemzésben előrehaladva világossá vált, hogy Weöres a *Biblia* szövegét és a keresztény szimbolikát mint kulturális kódot használja a keleti filozófiákban gyökerező személyiség-felfogásának kifejezésére. Mindehhez a mitológiai háttér, a versnyelv hangzóssága és a különböző időmértékes sorfajok együttes alkalmazása járul, mely poétikai eljárások az identitásképzés legfőbb eszközei.

Élet, történet, elbeszélés Karéi Capek: Povétron című művében

CSIZMADIA GABRIELLA
Magyar - hitoktató
Konstantin Egyetem, Nyitra, Szlovákia

Témavezető:
PAED. DR. BENYOVSZKY KRISZTIÁN, előadó,
Konstantin Egyetem, Nyitra, Szlovákia,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban Karéi Capek: Povétron című regényét tettem elemzés tárgyává. Ahogy munkám címében is jeleztem, nem kívántam komplex elemzést nyújtani a műről; célom az élettörténet-elbeszélés folyamatainak, módozatainak elemzése volt. Olyan értelmezési lehetőségeket igyekeztem felvetni, amilyenekkel az előttem felsorakozó interpretátorok nem foglalkoztak. Mivel egy biografikus regényről van szó, az élet elmesélhetőségének kérdésessége, egy élettörténet-elbeszélés esetle- segessége érdekelt leginkább. Ez bölcseleti és narratológiai kérdéseket vetett fel.

A regényben egy ismeretlen férfi életét próbálják megfejteni az egyes elbeszélők, ki-ki más módszert, stílust alkalmazva. Célravezetőnek láttam tehát, ha az egyes elbeszélőket külön-külön megvizsgálom. Nem összehasonlításukra törekedtem azonban, hanem az élettörténet megalkotottságának problémáját vizsgáltam meg. A címadó három fogalomból indultam ki, és sorra vettem őket az egyes történetekben, így megvizsgáltam az élet motívumait, az elbeszélők viszonyát főhősünkhöz (önazonossági kérdéseket), történetmondásuk motivációit stb.

Az elemzés során a forrásszövegből indultam ki, azonban a magyar nyelvű utódszöveggel állandóan összevetve folytattam az elemzést. így bukkantam rá néhány fordításbeli eltérésre, melyek az interpretáció előrehaladtával egyre nagyobb hangsúlyt nyertek.

Az interpretáció befejeztével sikerült néhány, a dolgozat elején felvetett kérdést továbbgondolnom. Négy történettel és történetmondóval foglalkoztam, az eddigi értelmezésekhez képest eggyel bővítve ezzel a történetek számát. Megvizsgáltam a történetet mondók viszonyulását az élethez, az élet elmesélhetőségéhez, illetve azt, hogy az idegen ember életének elmesélésekor milyen mértékben és hogyan szövi át saját énjük a szövegüket. Ezeket összegezve pedig arra a megállapításra jutottam, hogy az élet problematikussága az életttörténet-elbeszélés problemati- kusságához vezet.

Egy Örkény dráma több szempontú elemzése

DARÁZS RICHÁRD
Kulturális antropológia, III. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. B. JUHÁSZ ERZSÉBET, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat egy kevésbé ismert Örkény-dráma elemzését kísérli meg, mégpedig több nekifutásra, a szöveg más-más dimenziót kutatva, más-más nézőpontokat keresve.

Először a szerző azon igyekvése, szándéka kerül a vizsgálat középpontjába, (amelynek a dráma bevezetőjében is hangot ad). A szerző és a karaktervizsgálatot elfogadó, csak néhány ponton ellenszegülő kortárs kritika főbb állítása, megállapításai kérdőjeleződnek majd meg, szem előtt újabb kritikák szempontjait is.

A következő fejezetben a dráma legfőbb motívumai: bezártság, halál, és figurái: a hazudozó, az igazságkereső és az önhitegető típusa jelentik a célpontot. Más művek (drámák, filmek) hasonló motívumaival és figuráival összeolvasva próbálom árnyalni mindezen elemeket. Ibsen *Vadkacsa,* és Gorkij *Éjjeli menedékhely* című művei kerülnek górcső alá elsősorban, és mint belátható, könnyen rokoníthatók

A harmadik fejezetben végre a kulcs szerepét teszem az olvasat kulcsának. A kulcshoz való viszonyt a kulcs és egy szimbolikus síkra emelt, másmilyen minőségű kulcs közötti összefüggésen át közelítem meg a szereplők megnyilvánulásait. Azok jellemrajza ugyanis azt mutatja, hogy a kulcskeresők valójában kulcs-nem- keresők, akik az önámításba menekülnek. Tovább játszva a kulccsal, a kulcs falli- kus szimbólumként is értelmezhetőnek tűnik, ezért egy újabb szempont alapján elemzem a figurák viszonyait.

Az utolsó fejezetben végül groteszk és abszurd kérdését firtatom. Ezen kategóriák vizsgálata ugyanis megkerülhetetlennek tűnhet egy Örkény dolgozatban. Mégis, úgy érzem, a befejezésnek maradt rész ki is hagyható lenne.

„...lemerül a szélbe”
Álom és ébrenlét kifejeződése
Tóth Krisztina költészetében

DÓMJÁN VERONIKA
Magyar - etika - ember- és társadalomismeret, II. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
KÖDÖBÖCZ GÁBOR, főiskolai adjunktus,
Eszterházy Károly Főiskola,
Magyar Irodalomtudományi Tanszék

Dolgozatomban Tóth Krisztina, kortárs költő motívumhálózatának legmarkánsabb elemeit vizsgálom meg. Azokat külön-külön, egyéni eredetük, egyedi jelentésük nyomában; majd mindezeket abból a szempontból, mi az eddigi életmű gerince. Nevezhetjük-e az álom és ébrenlét kifejezését Tóth Krisztina allegóriájának, mellyel főként Az árnyékember című kötete íródott, de a többi sem tud ettől elszakadni.

Gondolati tartalom, kifejezésmód, nyelvhasználat, ritmus, verselési rítus és technika az ALOM jegyében. Hogyan valósul meg az álmok interpretációja? Miért választ ilyen ingoványos terepet ön- és sorsértelmezésre a költő? S ha nemcsak ez a célja ezzel, vagy ha nem is csak cél, még mi oka van az álmok iránti vonzalomnak?

Nemcsupán ezekkel a kérdésekkel és a fent említett két területtel szeretnék behatóbban foglalkozni, ezek úgymond hívószavak. Érdekel viszont és írásomban bővebben kifejtem, hogy kapcsolódnak az álombéli, álomhoz kötődő kifejezések a költő egyéb megnyilvánulásaihoz. Milyen nyelvi univerzumok épülnek az álom hatására és azon kívül.

Tehát kifejezetten egy problémát dolgozok fel, amit pedig valamelyest átfogóan, nagyobb gondot fordítva inkább a kötetre, amelyben az álom, mint „nyersanyag" és kifejezés. Illetve azon versek kerültek górcső alá elemzés és összevetés okán, melyek a megjelölt témában megvilágító erőként hatnak.

Isten-élmény és Isten-motívum József Attila költészetében

ERDŐS JUDIT
Magyar - román, végzett

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. BÍRÓ ZOLTÁN, főiskolai tanár,
Szegedi Tudományegyetem juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar irodalom Tanszék

A 20. század egyik legnagyobb költőjének, a tragikus sorsú József Attilának nemcsak élete, hanem életműve is igen komplex. Rendkívül bonyolult személyiség, nemcsak költészete igen jelentős, hanem komoly filozófiai, esztétikai koncepcióval rendelkezett, életműve gazdagsága kihatott sokakra. Műveit, költészetét rendkívül sok vonatkozásban és szempontból elemezték már, de az a meggyőződésem, hogy mindenki számára tartogat még ma is elementáris élményt költészetének egy-egy vonatkozása.

Számomra József Attila költészetével való komolyabb, elmélyültebb megismerkedés megdöbbentő élménnyel szolgált. Istenes verseiben, meglepő módon fedeztem fel biblikus szövegeket, zsoltár parafrázisokat. Nyilvánvaló tény, hogy az általam kiválasztott téma csak egy szelete gazdag életművének, és nem is az a része, mely annyira közismert lenne, mint például Ady Endre esetében. Mégis úgy vélem, hogy benne alapvető élményei (az apahiány, az otthonteremtés vágya, az árvaság problémája) tárulnak föl mélyen és őszinte hangon. Személyiségének megismeréséhez azonban, elkerülhetetlenek istenes versei, melyek szerves egységet képeznek más jellegű, valamint más témájú költeményeivel, magával az életművel.

József Attilánál az istenkeresés tulajdonképpen nem más, mint saját életútjának, életcéljának keresése, önkeresés. Isten feleslegességének, majd nélkülözhető- ségének érzete egyszerre átcsap az Isten nélkülözhetetlenségének tudatába életében és költészetében.

Kutatásom folyamán is azokat a szempontokat kívántam részletesen megvizsgálni, melyek a leghangsúlyosabbak istenkeresésében. Nála ugyanis, nem olyan egyértelmű az Istenre találás, hosszú és fáradságos utat kell megtennie addig, míg végül rátalál.

De József Attilának végül is sikerül az, amit mások sokszor nagyon nehezen érnek el: megtalálja Istent, egyetlen menedékét, mentsvárát.

Létértelmezés és nyelvi szimbólum Spiró Györgynél (Kísértetváros kapujában)

FAZEKAS KATALIN MELINDA

Magyar - kommunikáció, III. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

A *Kísértetváros kapujában* című novellát mindössze egyetlen tanulmány említi: Túrái Tamás írásában ezt a Spiró-szöveget a legjobb, feszültségteremtő erővel megírt, megrendítő művek közé sorolja. Túrái ugyanakkor nem érinti a későmodern nyelvszemlélet és szubjektumfelfogás kérdését Spirónál, vagyis azt a problémát, amely szerint az én dezintegrációjának tapasztalata a szöveg nyelviségének következményeként áll elő. Eszerint a novellában megmutatkozó transzcendens instanciakeresést a szöveg nyelvi-poétikai szerveződése felől is vizsgálat alá kell vennünk. Az értelmezés során ilyen logika szerint kapcsoltuk össze a szöveg narratív motívumainak, valamint az elbeszélésmódnak, az elbeszélés temporalitásának és szimbolikájának vizsgálatát az egzisztenciál-hermeneutikai alapokon nyugvó szövegfelfogás eredményeivel.

Amint a Spiró-recepció mutatja, a szerző novellisztikájának nyelvszemléleti alapozottságú irodalomtörténeti elhelyezése és értékelése még várat magára: ebben látjuk dolgozatunk kérdésfelvetésének aktualitását.

A „korpusz" és árnyéka
- Élet-Mű-írás: Nietzsche -

FENYVESI KRISTÓF
Magyar, VI. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ORBÁN JOLÁN, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modem Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

A nietzschei életmű preferált pozícióját, különleges tematizáltságát, mind kontextuális, mind pedig belső variabilitását és széleskörű applikációs potenciálját jelzi, hogy jellegükben, kifutásukban egymástól távol eső vizsgálódások tárgyaként válik alapvető hivatkozási ponttá a „későmodem", „posztmodern" problematikát prezentáló kortárs nyugati tendenciákban. Dolgozatomban az irodalomelméleti aspektust érvényesítve kísérelem meg a nietzschei írástechnika sajátosságainak feltárását, s az életművet mint dinamikus egységgé szövődő alkotást kezelve, az interpretáció nietzschei elméletén keresztül a „Nietzsche" nevet viselő diszkurzív tér bemutatását. Feltérképezem a nietzschei írás mint (ön)identifikációs aktus néhány lehetséges referenciális szintjét, kimutatva egy „retorikai" eljárásokkal generált személyiség-konstitúció mint „hyper-egész" modelljét. Nietzsche nyelvszemléletére alapozva kapcsolom össze a perspektíva és az (ön)interpretáció kérdéskörét, úgy tekintve a nietzschei textust mint egyféle szerkezettani rekonstrukciót: az egymásba fonódó mítoszok mintájára épülő kimeríthetetlen hálózatot, amelybe tulajdonképpen átszálazódik az egész nietzschei pszicho-fizikum. Megállapítom, hogy az alkotástörténet és az életmű, mint egyfajta „korpusz" és annak árnyéka vetül, költözik egymásba, folytonosan váltogatva a reflexió perspektíváit. A nietzschei művészetszemléletet és Nietzsche egyéni alkotói intencióit vizsgálva felismerni vélem, hogy a nietzschei szöveg-arzenál, hálózatként való működésében a mítosz megírhatatlan teljességét szimulálja, amelynek terében, annak különleges lehetőségeiben, a nietzschei (megírhatatlan) személyes élet és alkotástörténet közölhetőségének lehetősége is fennáll. Mindezt több fronton kívánom alátámasztani, mindvégig hangsúlyozva a nietzschei kísérlet már-már zavarba ejtően aktuális problematikáját.

Az Intelligenzblatt szerkezete Schedius Lajos Zeitschrift von undfiir Ungern, zűr Beförderung dér vaterldndischen Geschichte, Erdkunde und Literatur

FÜLÖP HELÉNA

Magyar - német, IV - III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
VITEKNÉ BALOGH PIROSKA, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII.-XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat célja Schedius Lajos 1802 és 1804 között megjelenő, német nyelvű *Zeitschrift von und für Ungern, zűr Beförderung dér vaterldndischen Geschichte, Erdkunde und Literatur* című folyóiratában a tanulmányok és a könyvismertetések mellett szereplő harmadik állandó rovat az *Intelligenzblatt* (rövid hírek) szerkezetének elemzése.

Schedius Lajos nehéz, kedvezőtlen időben, a Martinovics-féle Összeesküvés véres elfojtását követő szellemi dermedtségben indította meg a magyarországi történelem, irodalom és földrajz művelését elősegíteni vágyó lapját. Schedius vállalkozásának kettős célkitűzése már magából a címből is kitűnik: egyszerre kívánt Magyarországról és Magyarország számára információkat közölni, valamint vállalkozott a hazai tudományosság fellendítésére, és szellemi életünknek a külfölddel (elsősorban a német tudományos világgal) való megismertetésére.

A folyóirat, illetve Schedius működésének jelentősége óriási, hiszen a teljes élettelenség után ő tett először próbát az irodalmi élet megszakadt fejlődésének újrafelvételére, így folyóirat-irodalmunk újjászületését ismét német nyelvű lap vezette be.

Az elemzésre választott rovat célkitűzései a következők: elsősorban a magyarországi („Ungern" - vagyis itt Schedius tágan értelmezett Magyarország-felfogá- sáról van szó) kulturális intézmények állapotáról, ezekben beálló változásokról; a szellemi életben szereplő személyek előléptetéséről és haláláról, új találmányokról és felfedezésekről szeretne tájékoztatni, ezenkívül rövid hirdetményeket és könyvismertetéseket is tartalmazni kíván.

Eddig három kötet *Intellígenzblatt)oit* néztem át; dolgozatom a részletes tartalmi kivonatok ismertetése mellett az egyes alrovatok elemzését, és a bennük szereplők névsorát is tartalmazza. Továbbá célom volt feltérképezni, hogy a rövid hírekben szereplő személyek az ország mely tájairól, valamint, hogy az egyes területekről milyen arányban származnak. Vagyis, hogy mely területekről szerezhetett Schedius értesüléseket, tehát, hogy az ország mely részeit tudta folyóiratával átfogni.

Mrs Dalloway a huszadik század végén: Virginia WoolfMrs Dalloway és Michael Cunningham Az órák című regényének összehasonlító elemzése

GAÁL ANNA

Magyar, V. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. MEDGYES TAMÁS, tudományos munkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudomány Tanszék

Tudományos diákköri dolgozatom témája két huszadik századi regény összehasonlító elemzése. Az egyik a huszadik század eleji Virginia Woolf *Mrs Dalloway* (1925) című műve, a másik a huszadik század végi Michael Cunningham *Az órák* (1998) című regénye. A két szöveg között az intertextuális kapcsolatok számos megjelenési formája figyelhető meg. Dolgozatom célja, hogy a két mű szoros olvasásán keresztül, Gérard Genette elméletére támaszkodva szövegszerűen megmutassam a két regényt összekapcsoló intertextualitás számos formáját, és egyúttal összehasonlítsam a két szöveg narrációját.

Michael Cunningham művében három regényszál kapcsolódik tematikusán, és szöveg szinten intertextuálisan Woolf regényéhez. Először is Mrs Woolf ezen a napon kezdi el megírni élete nagy művét, s ennek alakulását követhetjük nyomon a regényben, így számos gondolatot, utalást találunk az elkészült műből. Másodsorban Mrs Brownt ismerhetjük meg, aki ezen a napon kezdi el olvasni Woolf regényét, ezért rengeteg szószerinti idézetet találunk a vele kapcsolatos fejezetekben. Végül Clarissa Vaughan, a modern Mrs Dalloway esetében érdemes az intertextualitás működését leginkább vizsgálni, hiszen az ő egy napja megegyezik a Woolf- regény főszereplőjének napjával. A két szöveg kapcsolata itt különösen jól leírható, ezért dolgozatomban erre a modern szálra koncentrálok.

A két regényíró narrációs technikáit megfigyelve megállapítható, hogy Cunningham utánozza Woolf írói stílusát. A számos egyezés és tudatos átvétel alapján arra a következtetésre jutunk, hogy Michael Cunningham regénye egy pas- tiche, mivel Woolf stílusának tudatos másolásáról van szó; azonban az író nem plagizál, hanem új jelentésrétegeket alakít ki ugyanazzal a stílussal. Következésképpen nem csupán Woolf regénye van hatással Cunningham művére, hanem *Az órák* is a Mrs *Dalloway* szövegére.

A szemiotikus metaforái Ingeborg Bachmann és Elfriede Jelinek szövegeiben

GUBICSKÓ ÁGNES
Irodalomelmélet - német - magyar, III-V. évfolyam - végzett
Szegedi Tudomány egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
KOVÁCS SÁNDOR, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

Dolgozatomban két kortárs osztrák szerzőnő egy-egy szövegével foglalkozom, mely művek, Ingeborg Bachmann *Maiina* c. regénye és Elfriede Jelinek *A Halál és a Lányka* c. dramolettje, interpretációs kísérlete a paradoxon példája: a szakirodalom jelentős része által lezárt vagy épp elítélt szövegeket oly módon próbálom megnyitni, hogy közben metaforákat alkotok, ahogy arra a cím is utal, a *szemiotikus* metaforáit.

Az elméleti bázist Júlia Kristeva szemiotikus fogalmának fölvázolása képezi, ezen elméleti fölvezetőt a két osztrák szerzőnő szövegeinek két külön pontban való tárgyalása követi.

A tárgyalt szövegek bizonyos figuráinak attribútumai a kristevai rendszer szemiotikus fázisának jegyeit mutatják, amely jegyek kiemelésével ezen alakok megosztottságát, s így identitásuk társadalom általi meghatározottságát bizonyítom. így célom annak igazolása, hogy ezek a mesék, a kritika jelentős értelmezésétől eltérően, megingatják a nő-férfi, tettes-áldozat stb. páros e viszonyok hagyomány által elképzelt hierarchiáját: megoldások fölvetése nélkül rákérdeznek a logocentrikus hagyomány privilegizált fogalmaira, bináris oppozícióira, ellehetetlenítve a nyomkövetést - egy újabb, de önreflexív mítosz példájaként. Kiderül, hogy bizonyos mértékben minden szereplő megosztott, sőt maguk az elemzett szövegek is a szemiotikus metaforáiként működnek. A szemiotikus már mindig is a szimbolikus nyelv által lefedett: egy illúzió, az arról való beszéd így paradoxon, hiszen éppen a nyelv az, mely nem sajátja.

A dolgozat összefoglalása egy ehhez hasonló, azonban már a dolgozat szintjén megjelenő, s e rezümében már említett paradoxonra próbál reflektálni: a kiválasztott költői szövegeket, s az azokban mozgó megosztott figurákat a metafora trópusába zárom (pontosabban ezt már maguk a szövegek elvégzik a névadás aktusával): milyen nyelvelmélet oldja ezt föl?

A Nobel-díjat részben visszautasító Elfriede Jelinek tárgyalt *Dér Tód und das Mddchen* c. darabját a függelékben saját fordításomban közlöm.

A belső beszéd szimbólumai Németh László novelláiban (Fakutya)

GYŐRFI KRISZTINA
Magyar - szociológia, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Dolgozatom tárgya Németh László *Fakutya* című novellájának értelmezése. A Németh László-recepciótörténet az életműnek csak egyes szegmenseit érinti, az író novellisztikájának vizsgálatára például igen kevés figyelmet fordít a kutatás. Az elemzés nyomán úgy tűnik, mind narrációtechnikailag, mind az elbeszélésmód szempontjából (például a belső beszéd tekintetében), mind az egy központi hős és annak „belső történetét" építő kvázi-cselekményszervező elv alapján, mind pedig a nevek és szavak szimbólumképzése felől nézve, hasonló szervezésű szövegeknek tűnnek Németh László regényei és novellái. Dolgozatom így távlati perspektívában arra is rámutat, hogy a novellák elemzésével a szerző regényeihez is új megközelítési szempontokat kaphatunk.

Elemzésem során a fent említett szempontok alapján foglalkozom az elbeszélő diszkurzussal. A *Fakutya* narrációját a Németh László-i prózára jellemző analitikus megközelítés vezérli, az események szempontjából fontos szereplői gondolatok és érzelmek azonban a történet szintjén nem jelennek meg. Mindez már a műfaj sajátosságait jelzi, amit Szmirnov terminusaival - paralelizmus, redukcionizmus, negatív idő - írhatunk körül. A szöveg vizsgálatakor látni fogjuk, hogy a cselekményesen önmagára záruló, a választás lehetetlenségét demonstráló történetet a szöveg nyelvi szimbolikája a férfi főhős önmagára találásának történetévé alakítja át. A szubjektummá válás feltételének így a nyelvet tekinthetjük, mely a megértés közegeként értett dialógust helyezi előtérbe.

Márai... és a polgár kalandozása

HALÁSZ KRISZTINA

Magyar, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZIGETI JENŐ, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Közép-Európa Irodalma és Kultúrája Tanszék

Nem túl gyakori jelenség az, - sem a világirodalmat, sem a magyar irodalmat tekintve - hogy egy alkotói tehetség mindhárom műnemben jelentős műveket alkosson. A kivételek egyikének tekinthetjük Márai Sándort, aki lírikusként, epikusként s végül, de nem utolsó sorban drámaíróként is jeleskedett az irodalom színpadán.

Dolgozatom céljául Márai drámairói munkásságának feltérképezését tűztem ki, a *Kaland, A kassai polgárok,* a *Varázs,* az *Egy úr Velencéből* és a *Jób, …és a könyve* című művek elemzésének segítségével. Verseket szinte pályája kezdetétől a végéig írt, regényei az 1920-as évektől mintegy egymást követve látnak napvilágot, élete derekától haláláig írja naplóit. 1940-ben érkezik oda, hogy drámaíróként is színre lépjen. A *Kaland* című dráma páratlan sikere megerősítést hozott az „új úton". Drámaszerzői mivoltában nem pihenve 1942-ben megírta *A kassai polgárokat,* melyben a magánéleti konfliktusok mellett már a történelmi események metaforikus leírását is olvashatjuk. Utolsó Magyarországon írott drámájában, a *Varázsban* érezhetjük írói és emberi válságát. 1960-ban megírja a *Vendégjáték Bolzanóban* című regény verses átiratát *Egy úr Velencéből* címmel, mely darab ismét tanúságot tesz kiváló színpadi érzékéről. Ez a mű is igazolja azt a megállapítást, mely a dolgozat alap- gondolatát képezi, miszerint az epikus és a drámaíró Márait nem lehet és nem is kell egymástól elválasztani. Dolgozatomban a drámai művek vizsgálata a regények tükrében történik.

1982-ben megjelenik a *Jób... és a könyve* című kötet, amely hangjátékokat tartalmaz, mely művek egy új színt hoznak az író munkásságába, az abszurd megjelenését. Az abszurd drámát, lényegét tekintve a II. világháború utáni hatalommal bíró kapitalista országok „jóléti társadalmának" individualista színezetű bírálata hívta életre. Ez a folyamat nyomon követhető az általam elemzett hangjátékokban.

Még egy érdekes jelenségnek lehetünk tanúi, megjelenik ezekben a hangjátékokban az a direkt humor, ami regényeit és egyéb prózai alkotásait általában nem jellemzi.

Lisa Mayer verseinek interpretációja

HOLLÓSY ANDREA - BRÉZAI ZOLTÁN
Magyar, II. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
SZEMÁN RENÁTA, egyetemi tanársegéd,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtörténeti és Művészettörténeti Tanszék

A magyar olvasóközönségnek csupán elenyésző hányada ismerkedhetett meg az elmúlt években Lisa Mayer költészetével, hiszen a költőnő első kötetének műfordítása a mai napig várat magára. Dolgozatunk célja, hogy a kortárs osztrák líra egyik kiemelkedő alakját bemutassuk, és néhány versének lefordításával ízelítőt adjunk sokszínű, élettel teli, nyelvi virtuozitást tükröző lírájából. A fordítás során felmerülő problémák feltárása közelebb visz bennünket Lisa Mayer költészetéhez, hiszen minden fordítás egyben értelmezés is. A különböző szövegváltozatok, melyek a fordítás folyamatában létrejöttek, mind-mind más szemléletet tükröznek, bennük az esztétikai és tartalmi értékek más-más arányban vannak jelen.

Lisa Mayer 1954-ben született a Tirol tartománybeli Nassereith-ban, 1977 óta a Salzburg környéki Puch-ban él. Elsősorban verseket és rövidprózát ír. 1998-ban a „Salzburger Lyrikpreis" díját érdemelte ki. Első kötete az „Auf den Dachern wird wieder getrommelt" 1999-ben jelent meg a Haymon Kiadónál.

Dolgozatunkban a már említett „Auf den Dachern wird wieder getrommelt" című kötettel foglalkozunk behatóbban. A kötet címe óriási kifejezőerővel bír, egyben nyomasztó és figyelemfelkeltő: „A háztetőkön újból dobolnak". A verscímek egyesülnek a szövegtextussal, szerves részét képzik a mű egészének.

Sokszínű témaválasztás, modern stílus jellemzi a költeményeket. Lisa Mayer költői világát különös érzelemvilág, szokatlan és felkavaró képzetek, erős gondolatiság jellemzi.

A költőnő művei magyar interpretációban eddig még nem jelentek meg, ezért szeretnénk, hogyha a dolgozatban megjelenő néhány műfordítás közelebb hozná az osztrák kortárs-költészet egyik remekét a műkedvelőkhöz.

Az emlékezés narratív konstruktumai Vjacseszlav Ar-Szergi Noktjurn novelláiban

HORVÁTH FERENC
Magyar - finnugor - irodalomelmélet, IV-V-I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KOZMÁCS ISTVÁN, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Finnugor Tanszék

Kutatásom célja Vjacseszlav Ar-Szergi kortárs udmurt szerző legutóbbi kötetének (Noktjurn 2003.) novelláiban a finnugor irodalmi diszciplínában új utakat kereső kulturális antropológia és a narratív struktúrák összefüggéseinek feltárása. A vizsgálat során kiderül, hogy nem egyszerűen a kultúra leíró jellegű reprezentációjával van dolgunk - ahogy azt a finnugor irodalmi diszciplína korábbi elméleti álláspontja feltételezi (etnológiai retorika). Az összefüggések feltárása részben interdiszciplináris megközelítést igényel, így a filozófia, a kulturális antropológia és az irodalomelmélet eredményeit használja.

Egy a Noktjurn novellák alapvető és átfogó szövegszervező eleme által létrehozott és narratívákban realizálódó konstrukciós folyamat képezi alapját vizsgálatomnak. Ez a szövegszervező elem elsősorban etnográfiai hátterűnek tekinthető, de nem bizonyos kulturális jelenségek egyszerű és kizárólagos reprezentációjának alapja. Ez a szövegszervező elem lényegében a kultúrák globális konfliktusának illúziójából fakad. Ez lényegében a dualizmus ontológiai konfliktusa, ami különféle módokon lép szövegszervező státuszba. E konfliktus identitásválsághoz vezet, mely elsősorban az individuumot érinti. Az individuum skizofrén állapotából való kitörés az identitáskeresés aktusában próbál feloldódni. Az identitáskeresés pedig, a szubjektum (re)konstrukciójára törekszik.

A rekonstrukció közege a szakrális szintre emelt „falu". Ezen keresztül a szövegek megvalósítják az udmurt irodalomban tendenciaszerűen megjelenő falu metaforájának kibontását, melyet az említett identitáskeresés aspektusából mutatnak meg. Azonban itt nem egyszerű bemutatásról (leírásról) van szó, hanem a szubjektum és a közösség szimbolikus és szakrális létének kibontásáról diegetikus szinten. Ebben a folyamatban a szubjektív emlékezet és a kollektív emlékezet a cselekményteremtés módjainak alapja, mely a szövegek által a kultúra és az individu- um(ok) rekonstrukcióját valósítja meg. Ez a rekonstruáló aktus és a létrehozott konstruktum (Az emlékezés narratív konstruktumai) olyan misztikus szertartások „olvasatai", melyek vizsgálatára a kulturális antropológia tesz kísérletet.

Egy zsánerkép lehetőségei, Gyulai Pál: Egy régi udvarház utolsó gazdája - történelem és fikció a regényben

JANI ANNA
Magyar, V. évfolyam

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. TARJÁNYI ESZTER, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet; DR. KICZENKO JUDIT, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Gyulai Pálnak ez a regénye az olvasóközönség előtt már a saját korában is pozitív fogadtatásra lelt, de különösen a modernség, illetve a posztmodern kánonban egyre rangosabb helyet foglal el. Feltűnő viszont, hogy miközben befogadás történetileg egyre elismertebb a mű, aközben nem születtek újabb értelmezések, eltekintve a Dávidházi Péter által 1976-ban tett értelmezéstől. Célkitűzésem ezért, az irodalomtörténet újabb módszerei szerint, a történelem és a fikció szempontjából értelmezni a regényt.

A regényelemzés során az alapvető kérdés számomra az, hogyan jelennek meg a regényben a fikció hálóján keresztül a történelmi szempontok, és miként képződnek a fikció elemei az irodalmi alkotásban megjelenő történelmi tények által. A kutatási eredményekből levonható következtetések szerint Gyulai regényében a fikcióképző aktus elevenségét a narrátori ironikus hangvétel működteti.

Narratív identitás és metaforikusság az Özvegy és leányában

KÁRI VIKTÓRIA
Magyar - történelem, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VARGA PÁL, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet

Dolgozatom a szereplői önértelmezések narratív sémáit és ezek explicit kifejezési módjait kívánja bemutatni Kemény Zsigmond *Özvegy és leánya* című regényében. Dávid Carr és Paul Ricoeur tanulmányai nyomán kívánom hangsúlyozni a narráció általi identitásképzés fontosságát, ami a regényvilágban az egyes szereplők metaforikus nyelvhasználata révén válik explicitté, létrehozva azt a többnyelvűséget, amelyet Bahtyin a regényműfaj kialakulásának egyik feltételeként tart számon.

Gönczy Mónika tanulmánya tárja fel a mű intertextuális utalásrendszerét, s azt, hogy a regényben három kulturális közvetítőnyelv kínál cselekvésmintákat: a Bibliáé, a korabeli erdélyi jogrendé, valamint a világi lovagi irodalomé. Dolgozatom ezen felismerésből kiindulva a regény szövegével szorosan összekapcsolva elemzi az egyes szereplők narratíváit. Célom az volt, hogy megmutassam, hogyan alapozzák meg sémáik és azok metaforái segítségével saját létüket. Munkámban azt a felismerést hangsúlyozom, hogy azok a szereplők, akik képesek metaforáik használatában távolságot tartani önmaguk és sémáik között, a valóságban is érvényesíthető magatartásmintákat hoznak létre, s így a ricoeuri értelemben vett „újjáalakított énné" válhatnak. Akik erre nem képesek, tragikus bukásra kényszerülnek, mert nem tudnak élni a sorsalakítás kínálkozó szabadságával, mivel reflektálatlanul kötődnek a hanyatlóban levő kategorikus világ sémáihoz.

A Harry Potter-könyvek és a Harry Potter-jelenség

KAUFMANN CSILLA
Tanító, IV. évfolyam
Nyugat-magyarországi Egyetem
Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
GECSEY SÁNDORNÉ DR. PAPP KATALIN, főiskolai docens,
Nyugat-magyarországi Egyetem, Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar,
Magyar Tanszék

Munkám során arra a kérdésre kerestem választ, mi a titka a Harry Potter- könyvek fergeteges sikerének. Előfeltevésem - a könyvek elolvasása után, valamint a médiában hallottak és olvastak hatására - az volt, hogy ez elsősorban a túlzott reklám- és marketingkampánynak köszönhető. A jó reklám- és marketinghátter azonban nem elégséges magyarázata a jelenségnek, hiszen a filmjogok eladása után, 2000-ben indult el igazán a médiahadjárat, az első kötet pedig már 1997-ben megjelent. A dolgozatban éppen ezért, több oldalról közelítve, alaposan végiggondoltam a regénycsalád sorsának alakulását.

A titkot a műfaj, a gyermekkép, a befogadóra gyakorolt hatás, a történetszövés, a fantáziavilág, a figurák, a társadalmi mondanivaló, az adaptációk vizsgálatával próbáltam megfejteni. Ehhez tanulmányoztam a vonatkozó szakirodalmat, különféle írásokat. Végül pedig kérdőív segítségével faggatózom a lehetséges okokról, azaz arról, hogy hogyan látják mások ezt a kérdést. 150 kérdőív tartalmát dolgozom fel, amelynek eredményét csak később, a szóbeli bemutatás során ismertetem, mert a vizsgálat még folyamatban van.

Végkövetkeztetésem szerint a regénycsalád sikere sok összetevős, s az írónő élete 1997 óta sikertörténet. Hogy miért? íme: Találó a varázslótörténet mint műfaj alkalmazása. Ebből következhet az írónő gazdag fantáziavilága, amely magával ragadja az olvasót. A megváltozott gyermeki szükségletet kielégíti a pörgő, fordulatos, 6 másodpercenként változó izgalom, s ez fontos a számítógép előtt, a rajzfilmeken felnövő gyermekeknek, ifjaknak. A főhős tökéletlenségével a gyermek vagy azonosul, vagy megsajnálja őt, tehát a történet erős hatással van a befogadóra. Az „idősebb" korosztálynak a mű társadalomkritikai felhangjai, ún. duplafedelű- sége lehet vonzó. Miután irodalmi szempontból sok újat nem hoznak a kötetek, a sikeresség nem ebben keresendő. A kötetekből készült filmek - úgy gondolom - a könyvet olvasók számára csalódást jelentettek, akik viszont először a filmeket látták, inkább kedvet kaphattak az olvasásra. „Hollywoodi sikersztori" sok akcióval - ez lenne a siker kulcsa?

Egy biztos: Harry Potter = siker.

Paraklétosz és legátus Gelejinél: funkcióváltozás egyház és politika kapcsolatában

KERNÁCS DOROTTYA
Magyar, IV. évfolyam
Miskolci Egijetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KECSKEMÉTI GÁBOR, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalom Történeti Tanszék

Geleji Katona István elsősorban mint egyházpolitikus él a köztudatban, műveivel foglalkozó szakirodalom is főként egyházi tevékenységére világít rá.

Vizsgálatom első lépése mégis az volt, hogy Geleji műveiben politikai tárgyú szövegeket találjak. Azonban rövid idő után bebizonyosodott, hogy hiába is keresnék egybefüggő, tisztán politikai tárgyú forrást az életművében. Ezért vallás és politika egybemosódó határvonalán érdemes vizsgálatot folytatni. A jelen dolgozat elsősorban az egyházi és világi, egyben politikai tárgyú szövegek határmezsgyéjét választotta vizsgálata tárgyául, ahol e kettő terület választóvonalának elkülönítése nehéz, és főként nem feltétlenül indokolt feladat. Nem indokolt, hiszen a 16. századi régi magyar irodalomban túlnyomórészt egyházi szövegek biztosítanak műfaji keretet politikai elméletek kifejtésére. A politika és vallás területe egybemosódik még a 17. században is - elkülönülésük azonban szükséges folyamat. Műfaji különválásuk a 17. század második felében már tetten érhető, lehetővé válik a politika önálló tudományágként való megszületése.

Ezért érdemes e kettő terület kapcsolódási pontján található szövegeket abban a tekintetben megvizsgálni, hogy eszköz, cél és funkció szempontjából hogyan alakulnak az erőviszonyok politika és vallás kapcsolatában. A prédikációkon belül fellelhető politikai tartalom milyen funkcióval bír, illetőleg eszköze vagy célja valaminek? Észlelhető-e változás a két terület viszonyában? Különválásuknak milyen következményei lelhetők fel? Ezekre a kérdésekre keresem a választ dolgozatomban.

Geleji *Titkok Titka c.* prédikációs kötetében a követ kettős személyiségének, azaz éginek és földinek, tehát *paraklétosznak* és *legátusnak* szembeállítása, alkalmasnak bizonyul arra a feladatra, hogy bemutassak egy funkcióváltozást, amely determinálja vallás és politika kapcsolatát a 17. században.

A fotográfia ábrázoló és dokumentatív funkciója a valósághoz való viszonyának tükrében

KOLLÁR ÁRPÁD
Magyar, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
MÜIXNER ANDRÁS, tudományos segédmunkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

A dolgozat a fotográfia mint jel ábrázoló funkcióját veszi elemzés alá, kiemelve egyes problémaköröket a reprezentáció kérdésén belül, a fotónak a valósághoz, illetve az emlékezethez való viszonyára fókuszálva. Vizsgálódási területe a fénykép dokumentatív funkciója, a valóság megörökítésének lehetősége, és ezzel összefüggésben, kis mértékben mágikus funkciója is. Alapvető elméletek elemzésével és ütköztetésével annak feltárására tesz kísérletet, hogy a fényképet, a valósághoz fűződő speciális viszonyából adódóan, miért tartják alkalmasnak a dokumentálásra, milyen következményekkel jár ez a fényképhasználat esetében, és milyen anomáliák jelentkeznek e téren a baudrillard-i szimulákrum világban, és e történeti időszakot megelőzően.

Az elméletírók egy része (Roland Barthes, Susan Sontag és André Bazin) javarészt mellőzve a történelmi kontextus vizsgálatát, a valóság ábrázolását a fénykép immanens, ontológiai jellemzőjének tartják. Flusser és Baudrillard történelmi és társadalmi kontextusba ágyazott elmélete ma a valóság megismerhetetlenségére hívja fel a figyelmet, melynek oka egy komplex manipulációs folyamatban talált- ható.

Az elméletek taglalása után a dolgozat bizonyos anomáliákra tér rá. Megvizsgálja, mennyiben érintik ezek a valóság leképezésébe vetett hitet. Ilyenek az emlékezés és a tapasztalás paradoxonai. A rontott kép a tapasztalatainknak mond ellent, a sérült fotó pedig a fényképek által uralta emlékezet anomáliája lehet. A sírfotót a fénykép-emlékezet kitüntetett helyeként kezeli, mivel egy rongálódott sírfotó esetében az ábrázolt és az ábrázoló darabokra hullásának vagyunk tanúi. Ezt elemezve Walter Benjámin allegória- és szimbólumelméletének segítségével a dolgozat rámutat a fénykép kettős természetére. Allegorikus természete az ábrázolt és az ábrázoló egymástól való elszakadására utal, míg a szimbolikus ezt a szakadást retusálja. A dolgozat rámutat, koránt sem olyan egyértelmű, és nehezen bizonyítható, hogy a fénykép a valóságos ábrázolója.

A nyelvben tapasztalt EMBERség. A dráma nyelvi formációinak vizsgálata Sütő András Káin és Ábel című drámája kapcsán

KOMÁROMI SÁNDOR
Magyar - színháztörténet, III. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DR. KOVÁCS ÁRPÁD, egyetemi tanár,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Tanszék

Dolgozatomban Sütő András Káin és Ábel című műve kapcsán elemzem a dráma Bécsy Tamás által meghatározott nyelvi formációinak a mű teljes szövegvilágának kontextusában megjelenő viszonyait, illetve az objektivált nyelvezet és a szubjektív beszédmódok problematikáját. A drámával mint tisztán irodalmi művel foglalkozom - olyan szövegközpontú elemzést szeretnék megkísérelni, amely úgy képez alapot a lehetséges „továbbgondolások" (továbbgondoláson azokat a folyamatokat értem, amelyek a lehetséges színpadravitel során lépnek működésbe) számára, hogy közben a szövegszervező elemekből konstruálja meg a kiindulási pontokat. Ezt a dramaturgiai szempontú szövegfeltárást olyan keretek között végzem, melyek még nem léptetik érvénybe a színpadra vitel során felmerülő törvényszerűségeket (vagyis a lehetséges színjáték szempontjait), de olyan problémakörökre világítanak rá, amelyek számukra meghatározók lehetnek. Ezzel együtt szeretnék Sütő András *Káin és Ábel c.* drámájához olyan értelmezési szempontokkal hozzájárulni, melyek utat nyithatnak a mű egy újabb olvasatának megszületéséhez.

Igyekszem megalapozni azon elgondolásomat, mely szerint a *Káin és Ábel* szövegvilágában található nyelvi formációk mindegyike részt vesz abban a kizárólag az irodalmi mű törvényszerűségein belül megvalósuló jelentésképzésben, amely a teljes szövegvilág értelmezése során tárja fel a jelentés szintjeit (és kapcsolja őket egymást szervező elemekké), illetve azt is, hogy a szöveg- és szóközpontú elemzés milyen hatást gyakorol(hat) egy lehetséges színpadi interpretációra. A dolgozat keretei között nem nyílik lehetőség egy minden dramaturgiai szempontot érvényesítő szövegvizsgálatra, a színpadi interpretáció kérdését ezért inkább csak érintőlegesen, néhány gondolat felvetésével taglalom.

A dolgozatban drámaesztétikai kérdéseket Bécsy Tamás és Peter Szondi munkái alapján, illetve azokra hivatkozva vetek fel, míg a Sütő-dráma elemzését leginkább Bertha Zoltán írásaira reflektálva végzem.

Baranyai Decsi János: Adagiorum graecolatino-ungaricorum chiliadis quinque

KOVÁCS ESZTER JUDIT
Magyar - hittanár, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HARGITTAY EMIL, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Jelen dolgozat témája Baranyai Decsi János *Adagiorum graecolatino-ungaricorum chiliadis quinque* című, 1598-ban, Bártfán megjelent közmondásgyűjteménye. Az első és a második fejezet a szerzőről, valamint a frazeológiai elméletekről és gyűjteményekről eddig megjelent szakirodalmak zömét összegzi.- Ezt követően a mondások grammatikai felosztása következik, melynek nóvuma, hogy a „szókapcsolat- jellegű" és „mondatjellegű" grammatikai kategóriához csatlakoznak - Baranyai Decsi *Adagiorum...*-a alapján - a lexéma típusú mondások. Az *Adagiorum graecolatino-ungaricorum chiliadis quinque szerkezeti kérdései* című fejezet feltárja a Decsi gyűjteményével kapcsolatos irodalomtörténeti nóvumokat, többek között sor kerül az *Adagiorum...*-bán fellelhető egymást követő, azonos témájú mondások, „homogén mondásblokkok", valamint ennek kapcsán a dupla, illetve a tripla szemantikai lánc fogalmának bevezetésére. Ezt követően a dolgozat a mondások célját tekintve bevezeti többek között a tanácsjellegű mondások kategóriáját, majd feltárja a gyűjteményben fellelhető rejtett, belső tagolódást, melyet a tanácsjellegű mondások blokkokba történő elhelyezésével ért el a szerző. Az *Adagiorum..* .-bán - mindössze négy helyen - minimum 7, maximum 20 egymást követő tanácsjellegű mondás található blokkokban, ezáltal belső felosztást eredményezve 5 részre osztva a gyűjteményt, a külső, 5 chiliasra való tagolódás mellett. A következőkben bebizonyosodik, hogy más, korábbi (középkori) művekhez hasonlóan az *Adagiorum..* .- bán is fellelhető a doxologikus zárás. Emellett bizonyítást nyer, hogy Decsi szubjektív írói szándéka fordítási szándékában jelenik meg, ugyanis igyekszik olyan magyar megfelelőt találni a latin mondásoknak, hogy általuk burkoltan ki tudja fejezni véleményét, helyenként némi iróniával fűszerezve. E szubjektív fordítói technika, valamint a gyűjtemény zárásában fellelhető doxologikus zárás, továbbá az *Adagiorum...*-bán megjelenő belső tagolódás egy olyan mértékű szubjektív írói szándékot feltételez, melynek eredménye az *Adagiorum...,* mint irodalmi mű. Az utolsó fejezetben az elkészült szómutató és mai helyesírás szerinti átírás alapelveinek ismertetésére kerül sor, majd egy rész a teljesen elkészült betűrendes mutatóból.

Tu es Petrus - Esterházy Péter Javított kiadásának biblikus olvasata

KOVÁCS PÉTER
Magyar, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
SZÁVAI DOROTTYA, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Esterházy Péter *Javított kiadásával* számos tanulmány foglalkozik, a mű recepciójában azonban csekély azon írások száma, amely a regény szövegét a Szentírás textusaival igyekszik összeolvasni. Dolgozatomban azt kívánom vizsgálni, hogy a Biblia szövegei milyen kapcsolatban állnak a regény szövegeivel. Nem elsősorban a *Javított kiadás* bibliai ihletettségű motívumkészletének feltárását tűztem ki feladatomul, hiszen ennél sokkal összetettebb a kérdés. A regény szövegének építkezése oly szoros hasonlóságot mutat az újszövetségi iratok, főképp pedig az evangéliumok textusaival, hogy azok akarva-akaratlanul belépnek az értelmezői közegbe, mintegy közvetítőként szolgálva a regény és annak olvasója között.

A regénynek három fő aspektusát vizsgáltam meg: 1. A szoros kapcsolódását az evangéliumok szövegeivel, az apokrif kérdéskörét is bevonva az értelmezésbe, 2. A szerzőség problematikáját, valamint 3. A kinyilatkoztatás kérdéskörét (értelmezésemben a regény megírása és a krisztusi kinyilatkoztatás között párhuzam vonható - „Senki *sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya, és hogy ki az Atya, azt csak a Fiú vagy akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni.''* Lk 10.22). A kinyilatkoztatás három fázisa (vagyis Krisztus szóbeli igehirdetése - példabeszédet; Krisztus passiótörténete; a végidőbeli kinyilatkoztatás, vagyis az apokalipszis) a regény kontextusában is értelmezhető.

Kultúrák találkozása Szenttamáson. Gion Nándor: Virágos katona és Rózsaméz

KOVÁCS TIBOR
Magyar, végzett

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BERTHA ZOLTÁN, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkori Magyar Irodalmi Tanszék

Dolgozatomban bizonyítani igyekszem, hogy Gion Nándor általam kiemelt két regényében (Virágos *katona, Rózsaméz)* a magyarság kulturális identifikációja milyen fejlődési és léttartambeli sajátosságokat mutat a szomszédos államok nemzetei mellett. A trianoni döntés következtében elcsatolt területeken élő magyarság többségi helyzetből kisebbségi pozícióba került. Az idegen státusszal való találkozás teszi szükségessé saját identitásának újraértelmezését.

Vizsgálatom tárgya a határon túli magyarok kettős önazonosság tudata. Emellett a közösségi morális viszonyaik, kulturális szokásrendszerük modellezését tárom fel, rávilágítok arra, hogy mik a magyarok és a határon túl élő magyarok önmeghatározási különbözőségének okai. A két világháború miatt kiesett nemzedék megtörte a hagyományok átörökítésének menetét. A kontinuitástól megfosztott felnövekvő nemzedék talajvesztett lett és kiszolgáltatottabb a gyilkos ideológiák irányában. A legkisebb falvakat is érintette ez a változás.

Szenttamásból, a „magyar Macondóból" Gion egy olyan sajátos teret teremt, ahol a különböző kultúrákat, szokásokat, hagyományokat reprezentáló karakterek kerülnek egymással interakcióba, s így beszélgetésük a kultúrák beszélgetésévé válik. A regény középpontjában ez a kis település áll, minden ebben a térben kon- stituálódik, nyeri el jelentését. Az elemzés a két világháború közötti szellemtörténészek magyarság definíciójából indul ki, akik a magyar történelem és irodalom a nemzeti romantika korában megképződött emblematikus történelmi alakjait megvizsgálva vezetik le a magyar alkat, a magyar sors, a magyar karakter sajátosságait. Külön érdekessége a regénynek, hogy a zárt közösségben élő magyar, német és szerb nemzetiségű szereplők sztereotipizálható magatartásmintákat rejtenek magukban, s ezek felfejtésére vállalkoztam dolgozatom megírásakor.

Ady Endre Istenes - verseiről. A Sion-hegy alatt ciklus kapcsán

KRÁNICZ GÁBOR
Magyar, V. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HANSÁGI ÁGNES, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi és Irodalomelméleti Tanszék

Ady Endre Istenes - versei 1908-ban jelentek meg az *Illés szekerén* című kötetben. Ezt követően e verseket különböző időszakokban más és más módon közelítette meg a recepció. A kortárs kritika számára a „kálvinizmus", a két háború között az Ady költészetet ért Nietzsche hatás, míg a háború után a szövegek gyakori szocialista színezete volt az a tájékozódási pont, ami meghatározta az Istenes-versek befogadását. Az Istenes - versek értelmezését akkor lehetséges új alapra helyezni, ha a szövegek olvasásában egyszerre van jelen a kálvinizmus, a XX. század elején a vallásról kialakult új nézetek, és a szocializmus gondolatvilága. *A Sion- hegy alatt* ciklusban egy olyan költői szerep jelenik meg, mely egyszerre azonosítható az emberisten (Übermensch), és az istenember (Jézus Krisztus) hírnökeként. Ezzel az ellentmondásos személyiséggel kerül szembe Isten, aki a predestináció dogmájának, és a misztikusok elképzeléseinek megfelelően szintén ellentmondásos alakként jelenik meg. A ciklus verseiben ez a két ellentmodásos személyiség feszül egymásnak. Az Isten - ember kapcsolat ezért egymás számára is kölcsönösen idegen pillanatfelvételekre hullik szét. Ilyen „pillanatfelvételként" jelenik meg a ciklus összes verse, így például *Az Úr érkezése*, és *A Sion-hegy alatt*, mely versek témájukat tekintve egymás inverzének is tekinthetőek. Az Istenes - versek recepciójának új alapokra való helyezése lehetővé teszi ezeknek a szövegeknek az újbóli felfedezését.

ÉDESAPAssió, Esterházy Péter: Javított kiadás

KRÁNICZ GÁBOR
Magyar, V. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

DR. HANSÁGI ÁGNES, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi és Irodalomelméleti Tanszék

Esterházy Péter két könyvének a *Harmónia caelestis*nek és a *Javított kiadásnak* az utóbbi években már kötetnyi szakirodalma jelent meg. A recenziók jelentős része azonban olyan terminológiát használ („árulás", „szenvedés", „megbocsátás", „szenvedéstörténet"), amelynek értelmezése már nemcsak irodalmi, vagy történeti, hanem teológiai kontextust is igényel. Dolgozatom ezt a terminológiát veszi alapul, amikor úgy értelmezi a *Javított kiadás* szövegét, mint egy passiótörténetet. A szöveg értelmezésében - a kritikákkal és az elbeszélővel egyetértésben - a *Javított kiadás* szövegét együtt olvastam a *Harmónia caelest isszel.*

Az „édesapám" kifejezés, mint a szöveg központi alakzata egyszerre határozza meg a *Harmónia caelestis* és a *Javított kiadás* szövegterét. Ebben a „megszólításban" az elbeszélő összekapcsolja az aposztrófé és a prosopopoiia alakzatát. Az „édesapám" így egyszerre fejez ki egy viszonyt, és egy kölcsönös arcadást. Míg azonban a *Harmónia caelestisben* adott egy viszony, melyhez arcokat kell rendelni, addig a *Javított kiadásban* adott egy arc, mellyel egy viszonyt kell kialakítani. A *Harmónia caelestisben* ábrázolt viszonyhoz való visszatalálás a *Javított kiadás* szövegének az egyik legfontosabb kérdése. A napló szövegrétegeiben kibontakozó szerzői kommentárokban az elbeszélő erre tesz kísérletet. A három kommentár szövege a befogadás három különböző stádiumában: az esztétikai, az etikai, és a vallási dimenzióban is értelmezhető. A vallási stádiumban, a szövegben egy passiótörténet bontakozik ki, melyben az elbeszélő egyszerre másolja az édesapa és Krisztus; a megvál- tatlan és a megváltó szenvedő passióját. Ebben a passiótörténetben záródnak a terek a *Harmónia caelestis* és a *Javított kiadás* után.

Kép és szöveg - illusztrációk kolozsvári nyomtatványokon

KUN GERGELY
Magyar - rajz - művelődéstörténet - általános nyelvészet, IV—III—TI—I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
VADAI ISTVÁN, megbízott előadó,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalom Tanszék

Jelen dolgozat egy viszonylag rövidebb időszak, a magyarországi könyvnyomtatás első évszázadából választja ki vizsgálata tárgyát. Természetesen a teljesség igénye nélkül, mivel olyan nézőpontok felállítását tűzte ki célul, melyek időben is és a nyomtatványok számát, műfaját tekintve is sokkal szűkebbre szabják látóterét. Olyan jelenségre próbálja meg felhívni a figyelmet, amely Magyarországon belül egyedülálló és a hagyományoktól eltérő kiadói gyakorlatot rejt.

Az elsődleges szempont, amit figyelembe vesz, a nyomtatványok címlapjai és az ezeken szereplő fametszetes illusztrációk. Ezek az egy-egy jelenetet ábrázoló díszek meglepő szóródást mutatnak megjelenési helyüket és idejüket tekintve egyaránt. Azonban nemcsak díszítési módszerük közös, de műfajuk is egységbe rendeli az ily módon kinyomtatott műveket. A históriás énekekhez köthető olyan speciális kiadói hagyományról van szó, ami a históriákat és képi megvalósulásaikat kapcsolja össze.

Ezek az információk mind egy közös csomópont felé mutatnak, a kolozsvári nyomda 16. századvégi és azutáni tipográfiai tevékenysége felé. Heltainé, ifj. Heltai Gáspár és Abrugi György működésük során a birtokukban levő metszeteket különböző művek díszítésére használták fel. Ez a tény viszont korábbi időkbe vezet vissza, még Heltai Gáspár idejébe és akkori világi tárgyú kiadványaihoz; pontosabban csak egyhez, a Ponciánus császár históriájához. De nem csupán a metszetek érdekesek, hanem utóéletük is. Kolozsvárt olyan tipográfiai eljárást alkalmaztak a Heltai utáni nyomdászok, ami az általános szöveghez kötődő képi ábrázolást a visszájára fordítja és a képhez megfelelő szöveget rendel. Hiszen a kiadó is elsősorban olvasó és csak azután üzletember.

„Másról igyekeztem írni" (Radnóti Miklós: Tajtékos ég)

LAPIS JÓZSEF
Magyar, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZIRÁK PÉTER, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet

A Radnóti-szövegek, különösen a kései versek értelmezése elkerülhetetlenül a költő tragikus halála felől történt meg. Életműve pedig eggyé vált a halálba vezető úttal. Az életrajzi fikció életműbe íródása következtében az életmű emlékművé, monumentummá vált, nem.pedig élő és megszólítható hagyománnyá. Az önmagába záródás eme aktusában, a Radnóti-arc életműbe íródásában (prosopopeia) látom én az újraértelmezések elmaradásának elsődleges okát.

A dolgozat további részében az 1946-ban, a költő halála után megjelent *Tajtékos ég* című kötetet veszem szemügyre. Vizsgálódásom, ha röviden akarom megfogalmazni, a nyelv általi létesíthetőség, az orfikusság lehetőségeit járja körbe. A szövegek színre viszik azt a folyamatot, ahogyan a Radnóti-versek imaginációjának (idilli, álomi, nosztalgikus szcénák, a feje tetejére állított világ) karneváli valószerűsége egyre jobban átfordul a másik világ egy vágyott, ám nem jelenvaló, távoli múltként vagy álomként előálló, nem élhető fikciójába, a szó mágiájának fokozatos megszűnésébe. Az antropomorfizált imaginatív táj és a lírai én viszonyának néhány versen keresztül történő elemzése rámutat, hogy az élővé tett, felfordult természet vagy eltaszítja magától a felé forduló ént, vagy annak szétszóródását, eltűnését eredményezheti.

A dolgozat utolsó része pedig azzal foglalkozik, hogy a Radnóti-versszövegek hogyan küzdenek a kimondás, a valamiről való beszéd vágyával, és hogy ez hogyan és milyen módon csúszik el újra és újra. A halálról, a másik haláláról való beszéd, az emlékező versek legjellegzetesebb, a beszéd töredezettségét, elhajlásait felmutató példája a jelölten töredékes *Ötödik ecloga* és annak sajátos kudarca, a „Mégsem tudok írni ma rólad!" zárlat. A folyamatszerűség itt is megnyilvánul abban, hogy a kései versek egyre inkább a halál egyértelmű nyelvi megjelenítése felé haladnak, valamiféle fiktív fordulópontot vehetünk észre a *Sem emlék, sem varázslatban,* hogy végül az utolsó *Razglednica* utolsó soráig jusson el.

Néhány szó az életbe visszatérő irodalom kilátásairól Krasznahorkai László regényei kapcsán

LENGYEL ZOLTÁN
Angol - összehasonlító irodalomtudomány, IV-I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. FRIED ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék;
FEKETE BARBARA, PhD hallgató,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

A tanulmány az irodalmi fikció és a „valóság", az „élet" ellentmondásos viszonyának vizsgálata során felmerülő kérdéseit próbálja artikulálni. A dolgozat három nagyobb fejezetre tagolódik. Az első azt kutatja, milyen illetékességgel rendelkezhet az etikáról és a retorikáról való gondolkodás az irodalomértelmezésben. A „jellem" retorikáját vizsgálja Arisztotelész szövege kapcsán, és annak kihasználási lehetőségeit, a retorika erőszakosságát legitimáló lehetséges olvasatait tárgyalja. Ezután Nietzsche perspektivizmusához fordul segítségért, hogy annak tropológiájával a retorika és a „fikció" összefüggései világosabbá válhassanak. Wayne Booth művének értelmezése során eljut a fikció retorikájáig, majd annak „szerző"-központúságát vitatva, Bahtyin, Ingarden és Iser szövegeinek alapján a szöveg (regény) befejezetlensége, és az olvasó szerepének jelentékenysége mellett érvel. Paul Ricyur szövegeinek útmutatásával az elbeszélő és olvasó azonosíthatóságának végtelen esetlegességére emlékeztet, melynek problémája legkritikusab- ban az irodalmi fikció „nyugtalanító" eseteinek olvasásakor merül fel. A második, rövidebb rész a „valós" és „fiktív" történet egymásba átjárhatóságát vizsgálva az iszonyat ábrázolhatatlanságának és az elbeszélés kényszerének paradoxonét véli megtalálni a Krasznahorkai-regények egyik fő látásmódbeli meghatározottságaként. A harmadik fejezet a Krasznahorkai-regények elbeszélőit terhelő etikai dilemmák feloldhatatlanságát kutatva s az „élet" és „irodalom" egymásba átjárásait vizsgáló törekvés kilátásait számbavéve a „termékeny kudarc" lehetőségének a megfogalmazásáig jut el.

Fotográfia és irodalom. Egy elméleti megközelítés vázlatához

LÉNÁRT TAMÁS
Magyar - német, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
BÓNUS TIBOR, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

A dolgozat a fotográfia és az irodalom összefüggéseinek feltérképezését két úton kísérli meg. Az első fejezet általános fotóelméleti megfontolásai diszkurzív keretbe foglalják a második fejezet szövegelemzésekre alapuló, a két médium kapcsolatának egy történeti aspektusára összpontosító vizsgálatát.

A fotóelméletek eredményeit áttekintve egyrészt a fénykép elméletalkotással szembeni, sajátos, több szerző által is reflektált ellenállását diagnosztizálhatjuk, másrészt kiszűrhetjük az elméletek által tárgyalt főbb témaköröket (fotográfia a valóság, a (képző-)művészet, az emlékezet, a halál és a film relációjában). A valóságtükrözés problémájának jelelméleti megközelítését választva a fényképet indexikális, a valóság egy - múltbeli - darabjával fizikai kapcsolatban lévő jelként (Barthes) és a fotográfiát szimbolikus, valamely „program" (Flusser) vagy „tekintet" (Belting) által megkonstruált jelként definiáló álláspontok szembeállításához jutunk. A dilemma egy megoldása lehet, ha a fényképeket egy nyom megkonstruált színhelyeiként (Helmut Lethen) értelmezzük, tehát olyan szimbolikus jelekként, amelyek működésének garanciája a valóság, az autenticitás iránti igény. A digitális fényképezés még formálódó kultúrája például szolgál az elméleti megfontolásokra.

A második rész a kép/szöveg konkurencia néhány aspektusának felvillantása (hangsúlyozva a két médium szoros összefonódását) és Bahtyin antropológiai alapokon nyugvó esztétikájának bemutatása után Ady Endre és Ignotus rövid szövegeit elemzi. Mindkét szerző a művészi fotográfiában a belső emberi lényeg sikeres ábrázolását ünnepli (amelyet Adynál a fényképész tekintete, Ignotusnál a „lencse" konstruál meg). Ezek a megfigyelések párbeszédbe állíthatónk Gerhard Plumpe más korpuszon végzett kutatásaival. A magyar irodalmi modernség más kisprózái alkotásait vizsgálva a fényképekről a fentebb Ady nevéhez kötött vélekedés uralkodik. A fotográfiák olvashatóságának, megszólaltatásának problémamentessége kapcsán (az elemzett írásokban) felvethető a szöveg, a nyelv sajátos fölérendeltsége a fotografikus ábrázolással szemben.

Gondolatok Petőfi Sándor A helység kalapácsa című művéhez

LIPPAI ÉVA TÍMEA
Magyar - angol, V-I. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KABDEBÓ LÓRÁNT, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalmi Tanszék

Dolgozatom Petőfi alkotásának megközelítési lehetőségeivel foglalkozik, és néhány feltételezett összefüggést ajánl megvitatásra. Munkám a költő jelkép- és fogalomrendszerét, képvilágának fantasztikumát, kuriózumát, imitációjának gesztusait, beszédmódját, sajátos eljárásmódjának újdonságát taglalja. Néhány kérdésfelvetés válasz-kísérletét, észrevételt ajánlva elkészít egy új modellálási javaslatot, ezáltal a fejezetekben áttételesen esztétikai, poétikai, strukturális, műfajelméleti és egyéb kérdéseket szólít meg.

Hangsúlyozom, hogy a költemény nem csupán egy műfajon belül elkövetkező természetes korváltás, hanem önelvű alkotásként is elemezhető. Petőfi e művét a költészetét, belső pályaképét alakító fontos versek közé sorolom. Benne és általa a költő egy olyan szövegteljességet gombolyít négy éneken keresztül, amelyikben a személyiség széttartó elemeinek különböző tematikáját egybe tudja fogni. A nar- rációt körülszövő szöveganyagból kiolvashatóak azok a széttartó személyiségproblematikák, amelyek a *Felhők-ciklusban* megjelennek, és amelyek Petőfi költészetét belehelyezik a romantikában megélt személyiségválságokat tudatosító és öntudatosító szerepek végiggondolásába. A mű súgó-„közvetítő"-narrátorának a szövegbe halódása egy újjászületőállandóság-képzetet enged megszületni. A műben a költői szöveg kiválik a narratív szövegből és lírai funkciót kap.

A műben megjelenő groteszk vonatkozások teljes körű értelmezése jelen dolgozat keretei között még nem vált megoldhatóvá, mindez további kutatásokat igényel. A műértelmezésbe iktatott hosszas kitérőt a groteszkről mégis felvettem, ezzel jeleztem a kérdésnek a vizsgálódás körébe való belevonhatóságát, megjelölve a világirodalmi párhuzamok összeolvasásának egy újabb, az én vizsgálódásaimat kiegészítő és - feltehetően - visszaigazoló voltát.

Dolgozatomban Petőfi *A helység kalapácsa* című művét önálló, nem poétikatörténeti hely-függő alkotásként fogtam fel, és eszerint igyekszem bemutatni, a *Fel- hők-ciklus* ikertestvéreként, amelyben a költő lírikus-önmagát építi meg maradandó érvénnyel.

Kétséges valóságok (Balogh Róbert Schvab legendariom című novelláskötetének elemzése)

LIPTÁK ERZSÉBET
Magyar - összehasonlító irodalomtudomány IV—III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
KOVÁCS SÁNDOR, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudomány Tanszék

A dolgozat célja bemutatni Balogh Róbert könyvében megjelent novellák összjátékát a kötet második, illetve harmadik részében szereplő *Álmoskönyvvel* és *Ráolvasókönyvvel*. Ehhez szükséges megvizsgálni a szöveg narrációs technikáit, az elbeszélők sajátosságait az álommagyarázatok szempontjából. Az olvasónak szánt szerep tanulmányozása további érdekességeket vet fel azáltal, hogy az *Álmoskönyv* használatára csak neki van lehetősége, míg a narrátornak nincs, ugyanígy a szövegekben idézett *Ráolvasókönyv* részleteinek fellelése is az ő feladata.

A vizsgálat további tárgya a fikcionalitás és valóság összehasonlítása, három kiragadott novellán keresztül, követve az elbeszélői benyomásokat, és elemezve a szövegek egyéb szereplőihez fűződő narrátori reflexiókat, pszichoanalitikus szempontok alapján. Az álommagyarázatok szimbolikusságát szintén lehet analitikus szempontok alapján láttatni, ebben a gesztusban is tudatosulni látszik a *szerzői* szándék. A fikció és realitás megkülönböztetése azért bizonyul érdekesnek, mert a narrátorok legfőbb tulajdonsága, hogy a valóságot és az álmokat nem tudják elkülöníteni. Illetve képtelenek fellelni az álmaik értelmét, holott a közösségnek, amelynek legitim tagjai voltak, vannak erre módszerei. Az elbeszélők ezen hiányossága ellehetetleníti a közösségbe való betagozódásukat, így a kontrollálhatatlan álmokhoz *imaginárius* tulajdonságok rendelődnek. A kötetben tett utalás az *Arany legendákra* eleve szempontként tűzi ki az olvasó számára, hogy a novellák elbeszélőit különlegesnek / elszigetelődöttnek tekintse.

A dolgozat az elbeszélők *imaginárius*hoz köthető jellegzetességeit kívánja bizonyítani, ami tulajdonképpen kirekesztettségükre adhat magyarázatot. Az *Álmoskönyvet* pedig egy olyan rendszerképző aktusnak tekinti, ami a narrátorok megragadhatatlan álomképeit igyekszik betagolni egy társadalmilag elfogadott regiszterbe.

Hernádi Gyula: Kiáltás és kiáltás

MAJDÁN BÉLA
Magyar - történelem, I. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. SZENTESI ZSOLT, főiskolai tanár,
Eszterházy Károly Főiskola,
Magyar Irodalomtudományi Tanszék

Ez a pályamunka alapvetően egy irodalmi, stilisztikai elemzés. A bevezetés a mű tartalmának rövid ismertetéséből, a regényről írt korabeli kritikák prezentálásából áll. Eztán az alkotót befolyásoló hatások, irodalmi előzmények, a regény általános stiláris jellemzői kerülnek bemutatásra. Majd a tér és időszerkezet vizsgálata következik a főhős belső világának, emocionális fejlődésének tükrében. Utána a nyelvhasználat érdekességei, nyelvi ismertetőjegyek helyeződnek középpontba, a groteszk, a szürreális és a filmszerű láttatás eszközeit, okait kiértékelve. Ezután a diktatúra *és* a személyi kultusz burkolt, valamint egyértelmű kritikájának megjelenési formáira mutat rá, részleteket is kiemelve az alkotásból. Ezt követi a fordulópont (a szerelmesek egymásra találása) részletezése, mely azért fontos, mert változást eredményez a mű hangulatában, stílusában, ábrázolásmódjában. A determinista és a nihilista filozófia hatásának bizonyításával, a szerelmesek idilljét megzavaró baljós előjelek felemlítésével, a regény szimbólumrendszerével, visszatérő motívumaival, számmisztikájával foglalkozik eztán. Végezetül a főhősök jellemrajzára, motivációikra, hibáikra, hátterükre világít rá, kritikai észrevételeket fogalmaz meg a mellékszereplők sablonosságát illetően (példákkal illusztrálva). Zárásként rövid összegzés és értékelés hangzik el.

Szó és kép határmezsgyéjén. Láng Zsolt: Bestiárium Transylvaniae

MASZÁROVICS ÁGNES
Magyar, V. évfolyam

Károlí Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HERMANN ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszikus Magyar Irodalomtörténet Tanszék

Láng Zsolt Bestiáriumainak megjelenését követően élénk kritikai párbeszéd bontakozott ki. A méltatások a két mű irodalmi hagyományhoz fűződő kapcsolatára hívják fel a figyelmet.

A reflexiók két meghatározó, a regények műfaji emlékezetében döntő fontosságú típust emelnek ki: egyrészt a történelmi regényt, másrészt a bestiariumot. Dolgozatom elsődlegesen a recepcióban körvonalazódó törekvéseket követi, azokhoz kíván néhány adalékkal hozzájárulni. A műfaji vizsgálódások összekapcsolódtak az emblléma-irodalom hagyományozódásának elméleti és történeti változásaival is.

Az embléma kifejezési formája ugyanakkor ráirányította a figyelmet képnek és szövegnek eltérő mediális természetére, s ez a megkülönböztetés az értelmezés folymatában termékeny horizontot nyitott. Bár a bestiárium régi magyar műfajának hagyománya nem mutat folytonosságot az irodalmi kánonban, Láng Zsolt szövegei olyan szövegalkotási mechanizmusokat és stratégiákat hoznak játékba, amelyek egyfelől kép és szöveg viszonyának, másfelől egy felejtéssel sújtott műfaji tradíció örökségének újra/vagy felülírását hajtják végre.

Mind *Az ég madarai*, mind pedig *A tűz és a víz állatai* olyan szöveguniverzum határait jelölik ki, amelyben a *bestiárium* műfaji tradíciójának újraértelmezése a felejtés történetalakító mozzanat felől alapozódik meg.

A *szelf dinamikája Patrick Süskind A parfüm és Eret Easton Ellis Amerikai psycho című regényében*

MÓZES KATALIN
Angol - német, IV. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
GYURIS NORBERT, egyetemi tanársegéd,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

Habár a 20. század szakirodalma egy igen szerteágazó, ellentmondásos szelfképet fest elénk, a szelf-értelmezések többségében egyvalami mégis közös: a szelfet merevnek ábrázolják abban az értelemben, hogy egy abszolút, örök érvényű meghatározást keresnek.

Az évszázad utolsó harmadában azonban a hagyományos szemléletmód mellett szárba szökkent egy új irányvonal, amely felcsillantja annak lehetőségét, hogy a számtalan korábbi tézist ne sok egymást kizáró, a nagy igazságért versengő riválisként, hanem egy folyamat egymást követő állomásaiként értelmezzük. Jean Baudrillard, Michael Luntley és Anthony Elliott már a változó széliről beszél: az általuk képviselt újfajta elméletek rávilágítanak a múlt és a jelen gazdasági, kulturális és politikai változásainak az önképre gyakorolt hatásaira és ezáltal a modern és a posztmodern szelftípusainak egymásból való kifejlődésére; amely folyamat természetesen az adott korszakok tudományos munkáiban - és közvetetten irodalmi alkotásaiban - is tükröződik. Célom bemutatni, mint formálódott és tolódott el az elmúlt évszázad folyamán a szelf meghatározása: miként nyílt fel a belső, merev és öntörvényű mag, és zuhant egyik végletből a másikba - a modern individualizmusból a posztmodern fogyasztói társadalom láthatatlan uniformizmusába -, hogy végül korunk folyton változó és ingatag felszínességének hódoljon. Két irodalmi példa segítségével kívánom vázolni a modern és az abból kialakuló posztmodern szelf közti kapcsolatrendszert, valamint rávilágítani arra, hogy a szelf fogalma nem egy statikus állandóként értelmezendő, hanem a jelen pillanatában születő dinamikus változóként.

Mind a két segítségül hívott posztmodem regény a tömeggyilkosok különös és félelmetes világát tárja fel az olvasó előtt - felmerülhet a kérdés, hogy ezek a torz, magányos és kegyetlen figurák biztos alapul szolgálhatnak-e a szelf vizsgálatához. Feltétlenül, hiszen pontosan e karakterek megrajzolása során kiéleződő kontúrok és markáns vonások azok, amelyek tisztán és hitelesen festik elénk Süskind Grenouille-jának alakjában a modern, Ellis Batemanjének személyében pedig a posztmodern szelf sajátosságait.

Magánterület
(Az „én" határvonalai József Attila kései és Szabó Lőrinc harmincas évek végi költeményeiben)

NAGY CSILLA

Magyar, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KABDEBÓ LÓRÁNT, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalmi Tanszék

Jelen dolgozat József Attila kései és Szabó Lőrinc harmincas évek végi költészetének vizsgálatát, a két szerző néhány versének együttes olvasását tűzte ki célul. Ez az eljárás, az ilyen jellegű kérdésfeltevés nem maradhat eredmény nélkül: a harmincas évek végi magyar líra, valamint a húszas, harmincas évek fordulóján tapasztalt paradigmaváltás viszonylatában valamiféle szemléleti összegzést jelenthet. A választott versek megalkotottságát a szubjektivitás felőli önmegértés szándéka határozza meg, ez az intenció módosítja a versbeszédet, és teszi szükségessé az „én"-határok azonosításának aktusát. A dolgozat arra keresi a választ, hogy az „én"-re, annak pozíciójára illetve autonómiájára való rákérdezés milyen tematika és retorizáltság mentén megy végbe. Ez előhívhat több olvasatot, lehetőséget és szándékot arra vonatkozólag, hogy ebben a különös helyzetben a szövegeket „máshogy" értsük, illetve, hogy más olvasási, értelmezési stratégiák is újra- és ösz- szeértheséssék az azonos fényviszonyba kerülő szöveghelyeket. A megértés folyamán létrejöhet egy érvényes és aktualizálható hagyomány, ráérezhetünk úgy a jelennel folytatott párbeszédre, mint pedig ezen párbeszéd folytán, a jelenbeli megértés részeként, egy tágabban értelmezhető tapasztalatra is.

József Attila és Szabó Lőrinc költeményeiben az izoláció ontológiai élménye az „én" magánytapasztalataként válik olvashatóvá, ezen szövegek értelmezésemben olyan megszólalások, amelyek a magány felszámolására tesznek kísérletet. Az idézett versekben ez különböző szinteken megy végbe, az „énnel" végzett transzformációk egyre szélesebb körben kísérlik meg átrajzolni az „én" határait, így kerülhet sor a textus terében egyfajta magánterület körvonalazására.

Az Ómagyar Mária-siralom esztétikai megközelítése

NAGY MÁRTON KÁROLY

Magyar - történelem, II. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. HARGITTAY EMIL, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet;
DR. HORVÁTIT KORNÉLIA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Dolgozatomban az *Ómagyar Mária-siralom* esztétikai megközelítésére és a mai befogadóra tett hatásának vizsgálatára teszek kísérletet, felvázolom egy ilyen irányú elemzés indokoltságát, lehetőségét és határait. A versilyen megközelítése nem előzmények nélküli: egyfelől az *Ómagyar Mária-siralommal* foglalkozó irodalom- és nyelvtörténeti munkákban is megszületett a vers esztétikai értékelésének gondolata, másfelől van példa más régi magyarországi művek esztétikai elemzésére.

Dolgozatomban a vers szövegszerűségének problémáit tekintem át (betűhív átírás, olvasatok, értelmezések), valamint számot vetek a középkori alkotásmód függvényében egy középkori vers esztétikai megközelítésének lehetőségeivel. Megvizsgálom a vers lehetséges elhelyezésének problémáját a magyar irodalmi tradícióban, a befogadói folyamat során megvalósuló potenciális intertextuális vonatkozásokat, illetve egy izolált olvasás lehetőségeit.

A mű elemzése során a szöveg problematikáját tekintve külön vizsgálom a szavak, versszakok és á szövegegész szintjét. Az elsőnél a temporális távolságból adódó nyelvi értetlenség, mint esetleges negatív tapasztalat kérdéseit tekintem át, mely jelenség végső soron a vers elemzésénél pozitív módon, az értelmezési horizontot sok helyen kiszélesítve valósul meg. A versszakok esetében a tartalmi és zenei jegyek meglepően erős és szerves kohézióját vizsgálom, a szövegegész szintjén a látszólagos, főleg zeneiségből eredő mozaikszerűséget, és a vele párhuzamosan megvalósuló összetett szövegszerveződést elemzem.

Az elemzés arra a kérdésre, hogy a vers esztétikai megközelítése, az *Ómagyar Mária-siralom ez* új kutatási horizontja lehetséges és indokolt-e, igenlő választ ad.

A *téren és az időn túl*

NAGY MILÁN
Magyar - dráma- és színháztudomány, V—III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KÜRTÖSI KATALIN, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudomány Tanszék

Dolgozatomban August Strindberg egyik kései drámáját, a Kísértetszonátát vizsgálom meg, leginkább a szoros szövegolvasás (close reading) módszerére támaszkodva. Az elemzés során a következő kérdésekre igyekeztem választ kapni: ezzel a terjedelmileg nem hosszú, de roppant összetett, szerteágazó darabbal Strindberg hogyan kapcsolódott a századvég, századforduló színházújító törekvéseihez? Támogatta vagy ellenezte? Milyen mértékben tette mindezt? Melyek azok a részek az elemzendő műben, melyek miatt a későbbi irányzatok, izmusok előképként tekintettek Strindbergre? Melyek azok a XIX. századi hagyományok, melyeket nem vetett el az író, hanem módosításokkal, vagy azok nélkül megőrzött a XX. század hajnalán?

A dolgozat egy rövid bevezetővel indul (Az Infernó-krízis után), melyben az 1907-ben íródott mű életrajzi, alkotói hátterét vázolom fel. Az elemzés legterjedelmesebb része A drámai szöveg vizsgálata alcímet kapta, melyben a színmű szövegét az alábbi szempontok alapján vizsgáltam meg: a színpadkép, irreális elemek a műben: a naturalizmus tagadása, a XIX. század rekvizitumai, az expresszionizmus előképei, az epikus betétek, a mű története: mese vagy ellen-mese, Strindberg nőalakjai, a szereplők kapcsolatrendszere. Az elemzésben megemlítem a Kísértetszo- náta műfai besorolásának problematikáját is (Műfaji kérdések), továbbá kitérek a dráma és más művészeti ágak kapcsolatrendszerére (A festészet, a zene és az irodalom összefonódása). Az elemzés végén összefoglalom a korábbiakban tárgyalt kérdéseket, és igyekszem elhelyezni Strindberg kései darabjait a századforduló élénk és sokszínű drámai, színházi „reformjainak" palettáján.

A fikció élni akar - Élet és szöveg viszonya Ady Endre Margita élni akar című művében

NÉMETH ÁKOS
Magyar, V. évfolyam

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
VARGA ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modem Irodalomtörténeti Tanszék

Tanulmányom a nyelvhez fűződő viszony modernista fordulatának szemszögéből kíván új értelmezést nyújtani Ady Endre *Margita élni akar* című verses regényéhez.

A *Margita* kanonikus Ady-életműből való kimaradásának lehetséges okait kutatva jut el írásom az „igazság" és „szépség" felbomló harmóniájához, valamint a mű által felidézett, majd meghiúsított elvárási rendszerhez.

Tanulmányom az elbeszélésmód változása alapján nagyobb narratív egységekre osztja a művet, kísérletet téve az elbeszélő szubjektum szövegbeli helyzetét és külvilághoz fűződő viszonyát illető változások jellemzésére.

Értelmezi a referenciateremetések „én"- illetve „külvilág"-konstrukciójának, valamint a rájuk rétegződő retorikus jelentésrétegeknek egymáshoz fűződő viszonyát, a szereplők, helyszínek, idősíkok szimbolikáját.

írásom végül a „formává" íródni nem tudó lét kudarcának értelmezésével zárul, felvillantva a mű szerzői intenciót meghaladó jelentésének lehetőségét is.

A víz, kéz és üveg szimbólumainak szemantikája Pilinszky lírájában - Az Introitusz értelmezése alapján -

NÉMETH REGINA

Magyar - német, III. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DR. SZITÁR KATALIN, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Irodalomtudományi Tanszék

A XX. századi magyar költővel, Pilinszkyvel foglalkozom. Dolgozatomban Pilinszky költészetének „nagyságát" közvetlenül egy versen - de közvetve több művön - keresztül vizsgálom. Meghatározó nyelvszemlélete és nyelvhasználata, sajátos - továbbá a Bibliával összevetett - szimbólumrendszere alapján, annak megfigyelésével bontakoztatok ki egyfajta interpretációt. Az író nyelvhez való viszonyának megalapozását ismertetem dolgozatom elején, mivel nagyon jelentősnek tartom a nyelvről és saját alkotásáról írt vagy mondott szavait - majd az elméleti kérdéseket vázolom fel, főként Potebnya által.

A következő fejezetben teljes egészében a *Nagyvárosi ikonok* című kötetben szereplő *Introitus*z című verse képzi a kutatás tárgyát. Farkas Edit írását[5] felhasználva, s azt továbbgondolva vizsgálom a művet. Motívumfejtését bevonom az interpretációba, azonban dolgozatom nem csupán a Biblia és a vers közti intertextuális kapcsolatot igyekszik feltárni, hanem a Pilinszky-vers egyedi kontextusát is. A vers elemi szerkezeteiből és nyelvi egységeiből indulok ki, s kitérek az ismétlődések, rímek és a hangszerkezet szerepére, továbbá kis verstani elemzésnek is alávetem a művet.

A harmadik fejezetben az egyetemes szimbólumoknak a versnyelv hatása alatt megvalósuló jelentésváltozatait elemzem, s így igyekszem Pilinszky egyéni szimbólumteremtő munkájára kitérni.

5 Farkas Edit, Kísérlet Pilinszky János Introitusz című verse metaforaszerkezetének kibontására. = Uő.: *A metafora stilisztikája és grammatikája.* **Szerk.: Kemény Gábor, Tinta, Budapest, 2001. 76-80.**

A Nagyölvedi énekeskönyv

ÖLLÉ VIKTÓRIA
Magyar-hittanár, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. NAGY LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Irodalomtudományi Intézet

A dolgozat az eddig feldolgozatlan Nagyölvedi énekeskönyre vonatkozó új megállapításokat teszi közzé. Mivel az énekeskönyv nem tartalmazza sem a keletkezés évét, sem a szerkesztő nevét, a keletkezés idejét külső és belső érvek alapján - a szakirodalommal ellentétben - nem a 18. századra, hanem a 19. század elejére, 1802 és 1810 közé helyeztem. A kézirat szerkesztője Kratochvila Mihály, nagyölvedi plébános. A kötet a kántor számára készült, tartalma rendkívül sokrétű (egyházi énekek, énekrendek, iskolai rendtartás, Adám-siralom), s összetettségében egyedülálló a kántorkönyvek között. A közvetlen forrás, Bozóki Mihály énekeskönyvének szövegösszefüggéseit vizsgálva azt tapasztaltam, hogy a közvetlen hatás ellenére is jelentősen variálódnak az énekek. A különféle változatokat vizsgálni minden énekeskönyv számbavétele után látom eredményre vezetőnek.

A kevéssé kutatott 18. századi miseénekek műfaját párhuzamos szövegközlésekkel, formai és tartalmi (teológiai) szempontú elemzéssel közelítettem meg.

A kutatás folyamán nyersanyagként használt valamennyi mutató, jegyzet hasznos segédeszköz lehet a 18. századi források feldolgozásában, függetlenül attól, hogy az általam vizsgált énekeskönyv keletkezési idejénél fogva túllépi a korszakot.

Erény és Szenvedély - Szerelemfelfogás Sir Philip Sidney Astrophel és Stella című művében, valamint Balassi Bálint julia-ciklusában

PAJTÓK ÁGNES

Angol - magyar, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÉHER ISTVÁN, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Anglisztika Tanszék

Dolgozatomban a reneszánsz szerelemfelfogás, elsősorban a petrarkizmus megjelenéseit vizsgálom az Európa két ellentétes pontján alkotó költő, Sir Philip Sidney és Balassi Bálint szerelmi költészetében. Kutatási módszerem alapját az összehasonlító irodalomtudomány azon tézise alkotja, miszerint egyes nemzetek irodalmának és alkotásainak összevetése olyan folyamatokra és jellemzőkre mutathat rá, melyek e módszer alkalmazása nélkül rejtve maradnának. Hiszen az elvont filozófiai áramlatok a konkrét művekben öltenek testet.

E módszert alkalmazva a Sidney és Balassi verseinek vizsgálata során, a következő eredményekre és következtetésekre jutottam: mindkét költő alkalmaz petrarkista sablonokat, a lírai én gyakran jelenik meg különböző konvencionális szerepekben. Ezért tűnnek verseik hasonlónak. De míg Balassi naivan kezeli a petrarkizmust, addig Sidney hozzáállása a hagyományhoz ironikus-szarkasztikus. Balassi esetében a beszélő a szerző fiktív megvalósulása, Sidney narrátora viszont egy bonyolult, fragmentált személyiség: érzékeny szerelmes, aki próbálja a szeretett nőt transzcendentális magaslatokba emelni, s aki e törekvéssel párhuzamosan, paradox módon kineveti, elfogadhatatlannak tartja a platonista test nélküli szerelmet.

A két költő közötti eltérés elsősorban a kulturális kontextus különbözőségének számlájára írható; Sidney előtt olyan nemzeti példák álltak mint Wyatt és Surrey, akik teljesítményére építhetett, s melyeken túllépheteett, Balassi esetében viszont hiányoztak a rangos költő-elődök és hagyományok.

Az Esti kérdés alakzatai (Egy önmagát újraolvasó vers retorikájához)

PALATÍNUS LEVENTE DÁVID
Magyar - angol, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HORVÁTH KORNÉLIA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Babits Mihály *Esti kérdése* egyike a költő legismertebb és legtöbbet idézett verseinek. Kanonizációs helyzetét és recepciótörténeti megítélését illusztrálja az is, hogy az elsősorban irodalom- és eszmetörténeti elkötelezettségű filológiai gyakorlat a verset két szemszögből közelíteti meg. Egyrészt, a *filozofikus-ontologíkus létlíra emblematikus példájaként* aposztrofálja, másrészt az *objektiválódó tudatlíra korai,* mégis egyik legkidolgozottabb példájaként emeli ki az életműből, ugyanakkor írem történtek kísérletek a vers alakzatainak nyelvi poétikai szempontú elemzésére.

A közelmúlt meghatározó Babits-koncepcióihoz képest dolgozatomban egy olyan olvasatot javasolok, amely magára a versnyelvre koncentrálva arra világíthat rá, a költői beszédmód mennyiben fogható fel saját nyelvi meghatározottságára irányuló reflexióként, és mindez milyen következményekkel jár a mai befogadó számára.

Minthogy egy vers retorikai instanciái nem korlátozhatóak pusztán a vers verbális - szintaktikai szerkesztettségének móduszára, fontos, hogy a formai jegyekre, közelebbről pedig a rímre és a fonikus egybecsengésekből képződő ritmikára is vessünk némi pillantást. Ez alapján úgy tűnik hogy a formai szerkezet felülírja a vers grammatikai struktúráját, és a grammatikai háromosztatúság helyébe ritmikai-retorikai kétosztatúság lép. A szövegben megjelenő trópusok retorikájának vizsgálata szintén alátámasztani látszik ezt a kétosztatúságot.

A versnyelv retorikájának poétikai jelentősége a versértelmezés tanúsága szerint abban áll, hogy a vers második szakaszát a megelőző szakasz félreolvasása- ként, a versszemantika rögzítetlenségének kinyilvánításaként tünteti fel, másfelől, miközben a szöveg újraolvassa önmagát (úgy a verset, mint a tulajdonképpeni retorikai alakzatot), a félreolvasást az autopoézis sajátos formációjává avatja.

Teológia és történetmondás Temesvári Pelbárt Szent Imréről szóló első, legendával „ellátott" sermójában

PAP ZOLTÁN
Magyar - történelem, IV—III. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. LUDÁNYI MÁRIA, főiskolai tanár,
Eszterházy Károly Főiskola,
Magyar Irodalomtudományi Tanszék

Temesvári Pelbárt Szent Imréről szóló első, legendával „ellátott" sermójának vizsgálata egy kis szelete annak a prédikációhagyománynak, amely egyrészt magától a szerzőtől, másrészt magából a korból maradt. Abból a korból, amely több szempontból is átmenetinek nevezhető: a 15 század második feléből amely mint ismeretes, hazánkban a reneszánsz kultúra dinamikusabb indulásának időszaka.

A dolgozat célja az, hogy megvizsgálja: a magyarországi reneszánsz első időszakában, a reformáció hajnalán milyen jellemzői voltak egy katolikus prédikációnak. Mennyiben reagált arra az induló változásra, amely a 17. századra aztán teljesen megújítja a katolikus prédikációirodalmat - és gyakorlatot.

A vizsgálat során arra a következetésre jutottam, hogy bár az érvelés alkalmazza az ész meggyőzésére alkalmas retorikai eszközöket, a skolasztikusabb jegyek és az ezt kiegészítő, illetve magyarázó legendaelemek azonban még mindig inkább a „szívre" akarnak hatni Temesvári Pelbárt eme prédikációjában.

A vizsgálat módszere a szövegelemzés volt. A latin nyelvű szöveget két forrásban is módom volt vizsgálni: egy 1520-as hagenaui és egy 1931-es budapesti kiadásban - utóbbiban a latin rövidítések fel voltak oldva. Szakirodalmat a korszak irodalmi hagyományának és társadalmi-irodalmi közegének vizsgálatához, valamint a szerző élet- és alkotói pályájának vizsgálatához vettem igénybe.

A Religio medici Magyarországon

PÁPAI CSABA

Magyar, III. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALÁZS MIHÁLY, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi magyar irodalmi Tanszék

A dolgozat címében megjelölt mű a 18. század elején több ízben is megjelenik magyarországi személyek, szerzők olvasmányaként.

Sir Thomas Browne (1605-1682) angol orvos műve a 17. század közepétől számos alkalommal megjelent. A mű angolul íródott, maga a szerző fordította latinra, mellette európai anyanyelvű fordítások jelzik sikerét. A laikus vallásfilozófiai elmélkedés a 18. század elejétől ismert volt Magyarországon is. Itt - szinte természetes módon - a latin nyelvű verzió volt forgalomban. Birtoklásáról, olvasásáról több adatunk is van, az az önéletíró Bethlen Miklós művének elöljáró beszédeében történt említés mélyebb hatást sejtet.

A dolgozat a mű egyik lehetséges értelmezését kíséreli meg a szakirodalomban megjelenő vélemények számbavételével. Az ateizmustól a praktikus kegyesség kereséséig húzódó értelmezések áttekintése a mű magyar recepciója megértéséhez elengedhetetlennek látszik.

A dolgozatíró a függelékében válogatást közöl a Religio medici készülő magyar fordításából.

A puritanizmus jelenléte a XVII. századi magyarországi irodalomban Medgyesi Pál műveinek hatástörténeti vizsgálata -

PESTI BRIGITTA

Magyar, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
Kiss FARKAS GÁBOR, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatomban Medgyesi Pál műveinek hatástörténetével, illetve a puritán mozgalom hazai fogadtatásával foglalkozom, különös figyelmet fordítva a kegyes- ségi irodalom hazai elterjedésére, olvasási kultúrájára, a társadalom egyes csoportjaira kifejtett hatására. A *Régi Magyarországi Nyomtatványok* II—III. kötetében szereplő kiadványok tematizálásával vizsgáltam, hogyan változott az egyházi irodalom, azon belül pedig a kegyességi irodalom szerepe a 16-17. század könyvkiadásában. A könyvkiadás lendületének az 1600-as évek első évtizedeire jellemző megtörése, majd újbóli fellendülése mellett a népszerűsítő, gyakorlati célú teológiai irodalom rendkívüli elterjedését jelzik ezek az adatok. Ebben a minőségi és mennyiségi gyarapodásban nagy szerepe van a puritán irodalom hazai megjelenésének és elterjedésének, amelynek első és legfontosabb képviselője Medgyesi Pál. Művei ismertségének posszesszori bejegyzések által történő vizsgálata egy olyan újszerű megközelítési módot kínál a kegyességi mozgalom hatásának kutatásához, amely jóval informatívabb, mint a kiadások és a megjelent példányok számának elemzése. E célból átnéztem a magyarországi, illetve a kolozsvári és marosvásárhelyi könyvtárakban fennmaradt összes Medgyesi-köteteket, illetve a szerzővel kapcsolatba hozható kéziratos és levéltári anyagot. 159 értelmezhető tulajdonosi névbejegyzést találtam, amelyek legnagyobb részét azonosítottam, illetve a művek és a megállapítható olvasói kategóriák szerint csoportosítottam. Ezek alapján részleteztem a Medgyesi műveivel, illetve közvetve a puritán mozgalommal kapcsolatos olvasói magatartást.

Kutatásom fontos eredményeinek tekinthetők még azok a Medgyesi-kötetekbe jegyzett kéziratos művek, amelyek a szerző munkáinak a gyakorlati hitéletben való applikációiról tanúskodnak. Ezek közül a legfontosabbak: két, Medgyesi *ars orandijának* útmutatásai alapján szerkesztett imádság, egy görög-latin-héber névmagyarázati szótár, amelyhez hasonló magyarul a 17. századból nem ismerünk, illetve *Jesuitai practica* címmel egy antipropagandisztikus céllal íródott jezsuita vitairat 1673-ból.

Szem-pillantás
E. T.A. Hoffmann A homokember című elbeszélésében

SÁRAI SZABÓ LINDA
Német - magyar, V. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HERMANN ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszikus Magyar Irodalomtörténet Tanszék

Dolgozatomban E.T.A. Hoffmann A *homokember* című elbeszélésében fellelhető szemmotívumokat vizsgálom, melyeknek kiemelt fontosságot tulajdonítok, mert az elbeszélés alapjául szolgáló mese tematikailag is ezt jelöli ki.

Hoffmann A *homokember* című elbeszélésével kapcsolatos magyar recepció hiányos, s ha magát az elbeszélést bizonyos munkák említik is, a mű értelmezésével, egyes motívumainak vizsgálatával általában nem foglalkoznak. Freudnak *A kísérteties* című 1919-es tanulmánya nyomán a magyarul olvasható recepcióban elsősorban a Hoffmann-elbeszélés pszichopatológiai olvasatai váltak ismertté, de a német irodalomtörténeti recepció sem távolodott el túlságosan a pszichológiai megközelítéstől.

A motívumelemzés lehetőségeivel kísérlem meg a szöveg feltárását, és ebben sokszor a pszichoanalízis szempontjaira támaszkodom. Freud, Mead, Sartre, Lacan, Schopenhauer, Jung kísérleti, vizsgálati elemzéseit vettem szemügyre, és főként német szakirodalomból tájékozódtam, ugyanakkor a magyar fordításban is rendelkezésre álló szakirodalmak felhasználását is érdemesnek tartottam.

Célom a szem, a látás, a pillantás és a nézés megkülönböztetésének bemutatása, ezek műviségének feltárása, ezek identitásképző aktusainak, valamint filozófiai és pszichológiai háttereinek előtérbe hozása.

Az avantgárd tradíciót „csonkító" dinamizmusa (Kassák Lajos: Éposz Wagner maszkjában)

SUI-IAJDA PÉTER
Magyar, V. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZIGETI LAJOS SÁNDOR, egyetemi tanár,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalmi Tanszék

A magyar avantgárd irodalom a modernség négyes tagozódásában egyrészt a hagyomány továbbfejlesztőjeként, másrészt annak tagadójaként viselkedett. A dolgozat első, elméleti fejezetének célja az avantgárd más korszakokhoz és irányzatokhoz való viszonyának vizsgálata tradíció-felfogásuk tükrében. Elemzési szempontjai az identitás és alteritás, a szemiotizáció, valamint a temporalitás. Része a romantika vizsgálata, amelynek (lovejoyi) többrétegűsége rávilágít az avantgárd meghatározhatóságának nehézségeire: tradícióellenessége ugyanis nem más irányzatok teljes tagadását, hanem a stabilizáló gondolkodásmódokkal való szembefordulást jelenti. Ez az avantgárd dinamikus karakterét emeli ki, amely megakadályozza az identitás létrehozását az idegenség értelmezhetetlenségének, tehát „idegenségének" tapasztalata által. Temporalitás-képzete szintén részekre (múlt, jelen, jövő) oszthatatlan, jövői természetű dinamikus gondolkodás. Szövegeinek mezeje végtelenített, a trópusok és figurák (derridai) játéktere, amely „szükségte- lenít" mindenféle *„közép"*- és *„nyugvópontot"*. Ily módon a nyelvi jel megszűnik jelként viselkedni: a jelölők játékában eltűnik a jelölt. Az avantgárd nyelv perfor- matív karakterű. De Man-féle *„abszolút modernsége"* ebben nyilvánulhat meg, s nem tradíció-tagadásában.

A dolgozat második fejezete ezen elvek megvalósulásait vizsgálja a magyar avantgárd első költeményciklusának metonimikus szintjein, melyeknek folyamatosan „felülíró" működése által a figurák dinamizmusa minden statikus egységet, tradíciót feldarabol, „megcsonkít" s végtelen játékterébe utal.

Az utazó Kazinczy

SZABÓ ÁGNES

Magyar - könyvtár, V-IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HÁSZ-FEITÉR KATALIN, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Klasszikus Magyar Irodalom Tanszék

Kazinczy Ferenc egyik legemlékezetesebb utazási élményét *Erdélyi Leveleiben* örökíti meg 1816-ban. Az elkészült művet egészen élete végéig alakítja, formálja, 1831-ig összesen tizennégy átdolgozást készít.

Az *Erdélyi Levelekkel* kapcsolatos irodalomtörténeti recepciók 1816-tól kezdenek el foglalkozni Kazinczy művével, azon időponttól kezdve, amikor a szerző megkezdi utazását. A szinkron recepciók paneléit továbbgörgetve a diakrón recepiók is csak a kérdéses időkereten belül szemlélődnek, pedig a mű keletkezésének, előzményeinek vizsgálata és az elindulást követő időszak részletesebb megismerése olyan attitűdökhöz vezet, amelyek nagyban segíthetnek az átdolgozások által felvetődött kérdések megoldásában. Az elindulás előtti időben és az utazást követő időszakban ugyanis olyan elvárások fogalmazódnak meg Kazinczyval szemben, amelyek alapvetően befolyásolják a *Levelek* átdolgozásának irányát.

A dolgozat mikrohistóriai módszerrel közelít az utazáshoz és a hozzá fűződő mű viszonyához. Megpróbálja feltérképezni, hogy menyiben alakították az utazást az előzetes tervek, és ezáltal mennyiben olvasható a mű útirajzként.

„Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy hol nem volt." Az irónia mint szövegszervező Grendel Lajos Éleslövészet című művében

SZABÓ EDINA

Magyar, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. KABDEBÓ LÓRÁNT, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalmi Tanszék;
KOVÁCS BÉLA LÓRÁNT, óraadó,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalmi Tanszék

Dolgozatom Grendel Lajos 1981-ben született művét, az *Reslövészet* című regényt tárgyazza.

Célom, bemutatni, hogy a „prózafordulatosok" áramlatához sorolt Grendel ezen műve mennyiben és hogyan viseli magán az ekkor már a magyar irodalomban is jegyzett úgynevezett posztmodern művek sajátos jegyeit, különös tekintettel a metanarrációs eljárások szövegbeli megnyilvánulásaira, azon belül is az iróniára, mely feltevésem szerint fő szervezője a regénynek.

Az irónia fogalmának (azaz kiváltképp az *Éleslövészet* szempontjából fontos irónia-felfogásoknak) a vizsgálatát követően annak megjelenési formáit igyekszem kimutatni a műben, mégpedig több vonatkozásban: az ironikus történelemszemlélet, az „önironikus metaszöveg" és az ironikus elbeszélő alakja kerül az elemzések középpontjába.

Narratológiai, poétikai és strukturális elemzések által arra keresem a választ, hogy ez a mű, amely végül is sajátos módon „a saját farkába harap", milyen alternatívákban gondolkodik a ÜtörténetekrőlÜ, az életet, a ÜtörténelmetU és a regényt szervező elbeszélésekről.

A *Senki szigetéhez vezető arany-rögös út - Az arany ember archetipikus olvasata*

SZARKA EMESE
Magyar - összehasonlító irodalomtudomány, V-V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. EISEMANN GYÖRGY, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII - XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Kutatásom célja Jókai Mór *Arany emberének* archetipikus olvasata, mítosztörténeti horizontba helyezve, ahol maga a horizont lényegesebb, ennek ez a regény csupán egy lehetséges kiindulópontja, illetve tárgya. Ebben az intertextuális hálóban interpretációm jelentéseket keresett jelen esetben Az *arany emberhez*, vagyis egyfajta „posztmodern játékba" kezdtem a rendelkezésre álló szöveguniverzum rétegeinek feltárásával.

A mítoszok és a mítoszokban is központi szerepet kapó szimbólumok, úgy mint a *Nap*, az *arany*, a *Hold*, az *ezüst*, a *víz*, a *kapu* és a *sziget* jelképeinek, továbbá a főhős, *Tímár Mihály alakmásainak* (Ozirisz, Midas király, Odüsszeusz és Szent György) analogikus összefüggéseivel való összevetés módszerével éltem (különös tekintettel az egyiptomi, görög és indiai mítoszokra, továbbá a keresztény kultúrkör mondáira, legendáira), melynek során kiderül, hogy a különböző kultúrkinc- sek és hagyományok, az ezek közötti megfelelések és párhuzamok - noha korántsem teljesek - miként vetíthetők rá egy adott műre, hány szál kapcsolódhat össze, mennyi asszociációs nyalábot mozgathat meg. Tehát úgy kezelem ezt a regényt, mintha ez is csak egy ősi történet, egy-egy adott szimbólum ismétlése lenne, az eredeti istenek, hősök mintájára.

Célom nem az volt, hogy az összefüggések teljes képét bemutassam, hanem hogy érzékeltessem: feltevésem szerint a primordiális „első" szövegek más-más ruhában, másképpen bonyolítva de újra és újra visszatérnek. Mindebből az következne, hogy ha kiemelünk a szövegekből egy-egy modellt, amikből egy nagy elbeszélő szerkezetet alkotunk, akkor ezeket igazolásképpen tulajdonképpen bármelyik elbeszélésre ráhúzhatjuk. Annak kérdése és megválaszolása, hogy vajon alkalmazhatjuk-e ezt a fajta elemzést bármely szépirodalmi szövegnél, további kutatásokat igényel.

Mis. Woolf és Mrs. Brown: Avagy Michael Cunningham Az Órák című regénye mint a Mrs. Dalloway újraírása

SZEKERES EDIT
Magyar, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
TAKÁCS MIKLÓS, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatom a kortárs amerikai szerző regényét a szubjektum problematikáján keresztül, mint a feminista kánon, annak egyik eredetpontjának tartott Virginia Woolf elméleti munkássága felé való odafordulást vizsgálja. Célom annak bemutatása, hogy a hypertextus feloldódása, a nemi identitások kérdéskörében megjelenő androgünitás perspektívája, a nemváltások aspektusa, valamint a motívumhálózat hogyan jelölheti a performatív aktusok termékeként konstruálódó szubjektum lehetséges önmegvalósítását.

Reflektálok a regény sajátos hazai recepciótörténetére, a filmes adaptáció figyelemfelhívó szerepére, amely olvasási, újraolvasási hullámot indított el.

Interpretálom az elbeszélt történet felhívó struktúráját a paratextuális elemektől a hypertextus, esetenként vendégszövegként való jelenlétéig. Különös hangsúlyt helyezek arra, hogy a cím rehabilitációja mellett megjelenő férjezett név, mint sajátos embléma multiplikálása után (Mrs Dalloway, Mrs Woolf, Mrs Brown) hogyan jelenik meg a női létmód, a női „tapasztalattér és az elváráshorizont" alapvető polaritása. Bemutatom, hogy a három idősík, az eltérő helyszínek között felbukkanó, állandóan ismétlődő motívumok jelenléte hogyan fűzi egyre szorosabban össze a fejezeteket, s azok hogyan reflektálnak egymásra.

A *medúza* intratextuális elemként való megmutatkozása által Helen CIXOUS és Monique WITTING mítoszújraírási elméletét, továbbá CIXOUS *női írás* teóriájának, annak nem radikális, de lehetséges megjelenési formáját vizsgálom a szövegben. Majd a víz motivikus jelenlétének vizsgálata során kívánom bemutatni, hogy egy kategória akár végtelen jelentéstulajdonítást ölelhet fel, amely a patriarchális bináris oppozíciók feloldódását jelölheti. így a fluiditás a jelentés rögzülésével szemben utalhat az állandóan változó diskurzusok termékeként strukturálódó énre.

Az „én" története. J. M. Coetzee Foe című regényének aspektusai

SZELE ZSÓFIA
Magyar, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. FERENCZI LÁSZLÓ, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtörténeti és Művészettörténeti Tanszék;
SZELE BÁLINT, óraadó,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Irodalom Tanszék

TDK dolgozatom témájául és vizsgálatom tárgyául a 2003-ban irodalmi Nobel-díjban részesült dél-afrikai író, John Maxwell Coetzee egyik művét, a *Foe* című regényt választottam.

A *Foe* a posztmodern tradíciót követi, gyakorlatilag Dániel Defoe *Robinson* Crusoe-jának újrairata, intertextusa. A regény főszereplője Susan Barton, aki egy lakatlan szigetre vetődik, majd megismerkedik Crusoval és néma rabszolgájával, Péntekkel. A szigetről megmenekülve Angliába megy, ahol megkeresi Mr. Foe-t (aki egyértelműen Dániel Defoe alakjára emlékeztet), és eladja neki történetét, a végeredmény azonban egy elferdített, Foe által kitalált mese, amelynek nem sok köze van Barton kalandjaihoz. A regény egyfajta ars poetica az írásról, emellett a női sors, a rabszolgalét, az elnyomás keserű tapasztalata is megszólal benne.

A műben a négy szereplő testesíti meg a négy „én"-t. Susan, aki partra vetődik a szigeten; Cruso, aki már beletörődött a sorsába és Nagy-Britannia felé tartva meghal; Péntek, akinek hiányzik a nyelve, tehát képtelen a kommunikációra és Mr. Foe, akinek Susan eladja a történetét, és aki a saját szájíze szerint átformálja azt. (Susan titokzatos „lányának" felbukkanása tovább bonyolítja a történetet.) Susan nem képes megérteni sem Crusot, sem a rabszolgát, mégis azon igyekszik, hogy szöveggé transzformálja őket, hangot adjon nekik. Az ő történetüket ismerhetjük meg a mesélővé váló Susan szájából, ettől azonban ő maga hallgat el, hiszen ha másnak kölcsönözzük a hangunkat, mi magunk megnémulunk. Ki kicsoda? És ki mit akar? A regény elolvasása után záporoznak a kérdések...

Az ötödik „én" a szerző, Coetzee, aki a mű végén ítéletet mond saját mesterségéről, a hangadásról, a teremtésről is: minden ember csak saját maga lehet, senki más nem ismerheti meg őt. A *Foe* színtiszta irodalom; véleményem szerint Coetzee legjobb könyvei közé tartozik. A dolgozat célja amellett, hogy a hiányos magyar- országi Coetzee-irodalmat egy kicsit megpróbálja gyarapítani, a mű intertextuális vizsgálata a posztmodern hagyományoknak megfelelően.

Műalkotások színelátása. Rembrandt és Rembrandt

TIHANYI KATALIN
Angol - magyar, V-IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VARGA PÁL, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
XIX. századi Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat nem az életmű-konstrukció távlatából kívánja újrapozicionálni a *Rembrandtot,* hanem egyfajta intermediális érdeklődéssel, a képzőművészeti Rembrandt-oeuvre felől veszi szemügyre Bródy szövegét. Alapkérdése az, hogy a reprezentációs sajátosságok különtartása mellett miként vonatkoztatható egymásra a vizuális és a verbális Rembrandt-jelenség.

Úgy tűnik, a szerzői-narrátori- és a szövegintenciók egyfajta képhermeneutikai érdekeltséget implikálnak: a Rembrandt-festmények alkotás-és hatásesztétikájának nyelvi-poétikai (tehát nem teoretikus-kritikai) létrehozatalát, megképzését (egyben ontológiai tapasztalattá tételét) ígérik. Hogy ez a tapasztalat „felvilágol- hasson" egyrészt fel kell tárni a ‚rembrandtiság' működésmóduszát, a misztéri- um-jellegű befogadást kiváltó képi alakításmódok mibenlétét. Másrészt keresendő egy, az előbbi látásélmény analogonjaként funkcionáló irodalmi megnyilatkozásforma, melyre a novellaszövegek a parabola retorikai beszédalakzatában találnak rá. Ez a festmények példázatszerű jel(entés)létesítésével is szemléletesen összemérhető. A két médium egymásra vonatkozása (szó és kép *‚olyan mint'* értelemben vett *ana-logiáp)* a metafor(icit)á(s)ban áll fenn, mely - mutatis mutandis - egyszerre bizonyul strukturális, poétikai és recepciós megfelelésnek.

A vizuális jelentésképz(őd)és megszólaltatásának metodikai problémáját a művészettörténeti hermeneutika diskurzusával igyekszünk feloldani. Ez egészen a heideggeri eredetnarratíváig (*A műalkotás eredetéig)* vezet vissza bennünket, melynek metaforikus-epifánikus (tehát alapvetően képes) beszédét a szöveg fényében hívjuk elő. A továbbiakban párhuzamos kép-, illetve szövegelemzéssel igyekszünk a parabolisztikus (mint narratív és retorikai) eljárásokra rámutatni, illetve azok kölcsönös vetületeit minden recepcióesztétikai, hatástörténeti vonzatúkkal együtt láthatóvá tenni.

Keletiesség és nemzeti identitásteremtés viszonya Vörösmarty „kiseposzaiban”

TORMA KATALIN
Magyar - komparatisztika - klasszikus magyar irodalom, IV—III—I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FRIF.D ISTVÁN, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudomány Tanszék

Vörösmarty kisebb epikus költeményeinek egy csoportját (Tündérvölgy, *A' Délsziget, Magyarvár, A' Rom*) a szakirodalom fantasztikus, illetve tündéres jelzővel szokta megkülönböztetni az azonos műfajú, történeti tárgyú daraboktól. A tematikai csoportokra osztás indokolt, de a tündéresnek nevezett műveket így a nemzeti identitásteremtő funkciótól megfosztva a fantázia romantikus kibontakozásaként tárgyalják, melyek mellőznek mindenféle történeti/történelmi alapot. Dolgozatomban először azt igyekszem szemléltetni, hogy a tárgyalt kiseposzok célja a kulturális emlékezet üres helyeinek betöltése, s hogy erre alkalmasak is, mivel már alapszituációjuk sem mentes a történetiességtől; a történeti tárgyú daraboktól pusztán az különbözteti meg ezeket, hogy a nemzeti történelem előtti múltat igyekeznek (re)konstruálni.

Állításomat a kiseposzok műfaji besorolásával/besorolhatóságának problematikájával; a teremtett mitológia eredetének és céljának felvázolásával; valamint a korabeli őstörténeti kutatások eredményeiből fakadó, a művekben erősen jelentkező keletiesség ismertetésével igyekszem alátámasztani.

A' Rom című darab elemzésével felfedem a zoroasztriánus mitológia *és A'Rom* közötti motivikus és szemléletbeli rokonságot. A mű keleti mitológiára támaszkodó interpretációja jelentősen eltér a kanonikusnak elfogadott értelmezések következtetéseitől, ugyanakkor végkicsengése beilleszthető a más Vörösmarty művekből kiolvasható egyén-, nemzet- és történelemszemléletbe.

A Vörösmarty- szakirodalom az orientalisztikai (főleg iranisztikai) hatásokat módszeresen még nem tárta fel. Pedig, mint a műelemzésből kiolvasható, az eddig feltártnál pontosabb és részletesebb ismeretei lehettek Vörösmartynak a keleti, főleg a perzsa kultúrával kapcsolatban; ezért a levonható konzekvenciák alapján úgy gondolom, hogy a Vörösmarty- oeuvre iranisztikai szempontú vizsgálata érdekes eredményekhez vezetne.

Hipertext-olvasás

TÓTH BARNA

Magyar, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. DOBOS ISTVÁN, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet-

Dolgozatomban a hipertextussal mint olvasáselméleti és olvasástörténeti jelenséggel foglalkozok. Milyen módon változtatja vagy változtathatja meg az olvasás fogalmát a hipertextus; milyen olvasási módokat implikál - erre a kérdésre keresem a választ, egyszersmind rámutatva arra, hogy talán létezhet egy olvasáselméleti alapon nyugvó rendszerezése a fogalomnak. Az olvasástörténeti áttekintést és a mediális szokásokat helyenként az írásbeliség kialakulásától vizsgálom, felhíva a figyelmet arra, hogy az új médium kezelése több pontban hasonlóságot mutat a korai írásbeli, vagy az írásbeliség előtti hagyományokkal.

Dolgozatom első két részében a hipertextus fogalmát mutatom be röviden, diakrón majd szinkrón rendszer szerint. A továbbiakban a hipertextust olvasásközpontú módszerrel vizsgálom, és mivel az olvasás aktusát minden esetben befolyásolják a külső körülmények is, a vizsgálatot a hipertext *szövegre találással* kezdem.

Az ez utáni fejezetben néhány, a témám szempontjából releváns olvasástörténeti változást említek meg; szó lesz itt az olvasási aktus profanizációjáról, majd reszakralizációjáról, melynek kialakulásában a hipertextualitás fontos szerepet játszott. Itt, és más fejezetekben is érveket hozok fel a szöveg „bizonytalanná" válására.

Az ezt követő három fejezetben elsősorban Walter J. Ong és Marshall McLuhan munkáinak állításait vizsgálom, illetve gondolom tovább. Rámutatok számos hasonlóságra az oralitás és a hipertextualitás kultúrája között, ezek közül elsősorban az emlékezet szerepét emelem ki, valamint felvázolom a hipertextusnak mint rendszernek kialakulási/elterjedési okait, amit a megváltozott mediális rendszerekre és szokásokra vezetek vissza.

A két utolsó fejezetben megemlítem a hipertextus és a metafiktív narratívájú szövegek olvasása közötti hasonlóságot, majd a hipertext szövegek olvasási módjai közötti kettős megosztottságról szólok; bemutatom ezt a két olvasási stratégiát és egy lehetséges rendszerezési elv alapjává teszem.

Sade helye a test diskurzusában (medializáció, testkép, pornográfia)

TÓTH ZOLTÁN

Történelem, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
MÜLLNER ANDRÁS, tudományos segédmunkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék

A dolgozat elsősorban azt a reprezentációs folyamatot vizsgálja, hogy miként jön létre a test képe Sade szövegeiben, a neoavantgárd művészet gyakorlatában, illetve a pornófilmben. Az elemzés legfontosabb konvergencia pontjait: a hatalom, a biopolitika, ellenkultúra és a pornográf alkotások műfajelméleti kérdései jelentik.

Tekintettel a francia elméleti gondolkodás és a sade-i szövegvilág bensőséges kapcsolatára a vonatkoztatási rendszer leginkább Barthes, Baudrillard, Foucault, Lacan és Kristeva elméleteiből kerül ki.

A dolgozat egyszerre alkalmaz történeti és elméleti szempontokat a sade-i testkép, testreprezentáció összefüggéseit vizsgálva. Történeti perspektívából válik megmutathatóvá az is, hogy a Sade által propagált testfelfogás lényege szerint „határsértő". Bahtyin és Éliás elemzéseiből kiindulva kimutatható egy elemi konfliktus a középkori groteszk testekkel azonos felépítésű sade-i „nyitott" testek és a felvilágosult abszolutizmus „zárt test"-képe között. A test-paradigmák harca egy ilyen kultúrtörténeti kontextusban, a célracionalizált társadalom, első sebek és a test nyelvén megfogalmazott kritikáját adja. Erre a kritikai hangoltságra figyelve törekszik a dolgozat részletesen bemutatni, hogy sade-i szado(mazochista) testek, mint ellenkultúrális médiumok, hogyan képesek a modern állam biopolitikai stratégiáinak a parafrazálására.

A továbbiakban a dolgozat, kitekintő jelleggel, de még mindig a „test vezérfonalán", kísérli meg a sade-i szexuális gyakorlat és a performansz együtt tárgyalását, annak reményében, hogy ez a vizsgálat további művészetelméleti, irodalomelméleti tanúságokkal szolgál a hatalom és a medializált test viszonyáról.

A dolgozat egyik legfontosabb célkitűzése, a hagyományos erotika és pornográfia definíciók újraértékelése illetve annak bizonyítása nyelvészeti és reprezentációelméleti úton, hogy a pornográfia stigmatizáltságáért egy naiv realista szemlélet tovább élése a felelős még a posztmodern időkben is.

Metaforikusság és jeláramlás Krúdy Asszonyságok díja című regényében

TÖRŐ NORBERT
Magyar - művelődési (és felnőttképzési) menedzser, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÖRÖMBEI ANDRÁS, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatomban Krúdy életművének egyik jellegadó, prózapoétikájának alakulását meghatározó, ám a recepciótörténetben kevesebb figyelmet kapott darabját, az *Asszonyságok díja* (1919) című regényt vizsgálom. A szerteágazó jelentésrétegeiben tulajdonképpen máig fel nem tárt szöveg metaforikus értelmezhetőségéből-olvashatóságából indulok ki, a Krúdy-olvasást irányító jellegzetességek figyelembevételével, de az érvényes megközelítést gátló recepciós sémák lehetőség szerinti kiküszöbölésével, és elsősorban azt vizsgálom, hogyan megy végbe az olvasás során a regény immanenciáját meghatározó fő képzetkörökhöz tartozó szövegvilágok metaforizációja.

Az *Asszonyságok díja* a születésről, az „élet éléséről" (szerelem), és - talán a legszembetűnőbb módon - a halálról folytatott metaforikus diskurzusként is értelmezhető. Ezen képzetkörök szövegbeli működését kísérem figyelemmel, elsősorban azt, hogy a három jelenségvilág folytonos egymásbaíródása, az ezeket felidéző jelölők metaforikus teret létrehozó kölcsönös összjátéka hogyan határozza meg a regény befogadását. Értelmezésem szerint ez adja a szöveg leglényegesebb hatás- mechanizmusát, amelyet több, egymással sokszálúan összekapcsolódó, és dolgozatomban szintén feltárni kívánt szövegelem erősít. A korábbi regényelemzések erre a szempontra nem fordítottak túlzott figyelmet, legfeljebb a keresztelő - lakodalom - tor, mint a már említett „hárompillérű" diskurzust befolyásoló szakrális reprezentációk szövegbeli működését hangsúlyozták.

Mivel az *Asszonyságok díja* a Krúdy-próza egyik irányadó darabja, a regény értelmezése és maga a szöveg feltárásának stratégiája - úgy vélem - hozzájárulhat a Krúdy-olvasás további árnyalásához és az irodalmunkban sok tekintetben elszigetelt „Krúdy-jelenség" mélyebb értéséhez.

A Faust és a Csongor és Tünde Goethe Faustjának hatása a XIX. századi magyar irodalomra

VAJDICS ATTILA
Kommunikáció - német, III. évfolyam
Nyíregyházi Főiskola

Témavezető:
SZABÓ EMESE, főiskolai tanársegéd,
Nyíregyházi Főiskola,
Német Tanszék

A munka során a fő kérdéskör az, hogy Goethe Faustja mekkora mértékben hatott a magyar irodalomra a XIX. században. A kérdés alapját az adja, hogy Madách Imre Az ember tragédiája című művét a magyar köztudat részben Goethe Faust utánzatának tartja, Vörösmarty Csongor és Tündéjét azonban meg sem említik ebből a nézőpontból.

A kutatást Fried István a Dunatáj 1985./2. számában megjelent „A Csongor és Tünde és a Faust; Részlet a Csongor és Tünde elemzéséből" című értekezése indította el. Az érdekesség az volt, hogy igen kevés értekezés található az adott témában.

A munka során több irodalomelméleti és irodalomtörténeti munka is felhasználásra került:

- Turóczi Trostler József: Faust In: Különlenyomat a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának közleményei XV. kötet 1-2. számából
-Csorba Piroska: Irodalomtörténet 1.
- Kovács Endre - Szerdahelyi István: Irodalomelméleti alapfogalmak
- Lőkös István: Irodalomtörténet 1795-től 1849-ig
- Fried István: A Csongor és Tünde és a Faust; Részlet a Csongor és Tünde elemzéséből In: Dunatáj 1985./2.

A kutatás eredményeként megállapítható, hogy a Faust hatott a Vörösmarty művészetére, ösztönözte témaválasztásában, azonban Vörösmarty interpretációjában egy Goethétől teljesen eltérő válasz születik az alapkérdésre.

1 férfitekintet tárgyai. Nemi szerep, test és nézőpont vizsgálata Esterházy Péter: Javított kiadás című szövegében

VALUSKA LÁSZLÓ
Magyar - kommunikáció - összehasonlító irodalomtudomány, V-V-I. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. THIMÁR ATTILA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Tanulmányomban a gender studies bevonásával olvasom újra Esterházy Péter 2002-ben megjelent *Javított kiadás* című szövegét hasonlóan ahhoz, amit Harry Brod fogalmaz meg a férfikutatásokat meghatározó bevezető munkájában: "az amerikai irodalom a férfikutatások általi vizsgálatának célja a revízió: annak a revíziója, ahogyan az irodalmat olvassuk, ill. annak revíziója, ahogyan a férfiakat és a férfias eszményeket szemléljük". A Javított kiadás szövegében kimutathatóan megváltozik a férfi nézőpontja: a hangsúly eltolódik a feminin jegyek felé, már nem az uralkodó férfiassággal van dolgunk. A maszkulinitás, a feminitáshoz hasonlóan társadalmi előírásaink terméke, ezért sztereotípiákból, hiedelmekből, tapasztalatokból konst- ruálódik, ennek következtében nagyon sok hamis mítosz övezi, amelyektől szükséges megszabadítani. Ezek a kritikai olvasások lehetőséget nyújtanak ahhoz, hogy képesek legyünk megváltoztatni a társadalomban a nemekről kialakított hibás képeket. A Javított kiadásban megvizsgálom a szövegben megjelenő beszédhelyzeteket, illetve a férfielbeszélő tekintetének tárgyait: az ügynöki jelentéseket és a testet. Az általam elvégzett újraolvasás az ügynöki jelentéseket olvasó férfielbeszélőt állította vizsgálata középpontjába: milyen változásokon megy át a társadalmilag meghatározott férfi az olvasás és az annak folyományaként keletkező írás következtében. A szerzőnek hangsúlyossá válik a neme, és az annak mentén megváltozó férfireprezentáció. Tehát: a jelentést olvasó: *férfi*, a szöveget szerző: *férfi*.

De milyen férfi?

A házi kritikus
(Weöres Sándor és Fülep Lajos szellemi kapcsolata)

VARGA CSABA
Magyar - modern magyar irodalom -filozófia, V—III—I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZIGETI LAJOS SÁNDOR, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modem Magyar Irodalom Tanszék;
DR. ILIA MIHÁLY, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

„Sajátságos kapcsolat volt Weöres Sándoré és Fülep Lajosé: Sándor számára Fülep Lajos a kritikus volt, akinek az ízlésében megbízott, Fülep számára Sándor a költő, 20. századi Orpheusz." (Károly Amy a költő halála utáni jegyzetéből)

A dolgozat célja bebizonyítani, hogy Weöres Sándor költői életművében Fülep Lajos szellemi hatása sokkal nagyobb mérvű, mint azt a jelenlegi szakirodalom mutatja. A dolgozat megpróbálja bemutatni, hogy Fülep Lajos kritikai szemlélete mennyiben segítette elő Weöresnek a szellemi-filozófiai fejlődését, stiláris szempontokat is figyelembe véve. A dolgozat módszerét illetően a létező szakirodalom feldolgozásában a fülepi és weöresi életművön belüli vonatkozó részek kiemelését és elemzését helyezi a figyelem körébe a fent említett gondolat mentén.

A munkában három alappillére támaszkodom:

- Fülep Lajos és Weöres Sándor levelezése (az MTA Kézirattárában található Weöres-levelek is) a megjelent levelezéseken kívül.
- Weöres disszertációja, *A vers születése* és egy Fülep cikk, *Az emlékezés a művészi alkotásban* összehasonlítása hatástörténeti szempontból.
- Szellemtörténeti hatásvizsgálat Fülep életműve, levelezése, és Weöres nyilatkozatai, művei alapján.

Dolgozatomban forrásként használom még Fodor András: *Ezer este Fülep Lajossal* című naplóját, amely tartalmazza a Fülep köré gyűlő értelmiség kör találkozásainak beszélgetéseit, gyakran Weöres és Károlyi Amy részvételével, verseik megbeszéléseit, ezáltal kapva hitelesebb képet a Fülep-Weöres kapcsolatról.

Mindezt összefoglalva: célom az, hogy a meglévő irodalom alapján kiemeljem e kapcsolat fontosságát a weöresi életművel összefüggésbe hozva, további adalékot szolgáltatva ennek értelmezéséhez, elemezhetőségéhez.

Válogatás Babits Mihály 1926-os leveleiből

VARGA NOÉMI
Tanító, IV. évfolyam
EITE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
GAJDÓNÉ GÖDÉNY ANDREA, főiskolai tanársegéd,
ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar,
Magyar nyelvi és irodalmi Tanszék

Az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Karának Magyar nyelvi és Irodalmi Tanszéke kapcsolatban áll az ELTE-n működő Babits Kutatócsoporttal, mely a 20. századi magyar irodalom egyik legjelentősebb életművének kritikai kiadására szerveződött. A főiskolán működő Babits Kutatócsoport a terjedelmes levelezésből az 1926/27-es évek levélanyagának kritikai kiadására vállalkozott. Ebbe a munkába kapcsolódtam be, melyben feladatom az 1926-os levelek előkészítése a kritikai kiadás számára.

A kutatásom legfontosabb célja, az adott levélanyag jegyzetanyagának elkészítése. A rendelkezésemre álló levélanyagból a dolgozatomban bemutatott tizenegy levél kiválasztásakor két szempontot tartottam szem előtt: az adott személyek és témák jelentősége Babits Mihály életében, illetve azt, hogy a levélírók milyen gyakorisággal leveleztek a költővel. Ezért magánéleti és közéleti levelekből egyaránt válogathattam. A kiválasztott levelek mindegyike Babitshoz íródott, ennek oka, hogy a későbbi kutatómunkám az ezekre írt válaszlevelek feldolgozására irányul.

A munkát főleg az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában végeztem, ahol a tanszéken lévő levélanyagból kiválasztott dokumentumokat összevetettem az eredeti levelekkel a betűhív közlés érdekében. A jegyzetanyag elkészítéséhez felhasznált forrásanyagot megjelöltem, és jelentős mértékben támaszkodtam a kritikai levélkiadás már megjelent darabjaihoz. A textusok közléséhez Péter László Magyar írók textológiai nézetei című művét használtam fel.

A kutatómunka eredménye ez a dolgozat, amelyben nyolc személy és két bizottság összesen tizenegy levelét adom közre, mely alapján feltárulhat Babits Mihály életének egy darabja. A létrejött jegyzetanyag segítségével következtetni lehet a költő és a levélírók viszonyára és a levelek címzettjének a korabeli irodalmi életben betöltött pozíciójára.

Határtalanul a feminista kritikában

VARGA TÍMEA

Magyar - néprajz - irodalomelmélet, V-IV-III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
KOVÁCS SÁNDOR, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtudomány Tanszék

Amikor a feminista irodalomkritika feltérképezésére vállalkozunk, Jonathan Culler a Dekonstrukció című munkában írt összefoglalására támaszkodunk. A szerző a feminizmus elemzése során megállapítja, hogy annak elmélete a kezdetektől mostanáig három fejlődési szintet mutat. Bár implicite utal rá, hogy a fázisok között nem vonható éles határ, és a szintek között átjárhatóság van, a határozott tagolást mégis megtartja.

A posztmodern sciens fiktion reprezentatív darabja az eXistenZ című film. A mű cyberpunk elemei sem hagyhatók figyelmen kívül, bennünket mégis a szöveg rendhagyó struktúrája és emblematikus síkja érdekel. Az eXistenZ hármas tagolódást és a résztörténetek olyan tartalmi összefüggéseket mutatnak, amely olvasható a feminista kritika Culler-féle elbeszéléseként.

A dolgozat nem titkolt kezdeti szándéka, hogy az eXistenZ elemzésével a háromfázisú elméletet igazolja. Teszi ezt úgy, hogy a koncepció parafrazálása után a történetet saját interpretációjában mutatja be. Miközben szorosan együtt halad a primér szöveggel, állandóan reflektálva rá, egyúttal kommentálja is azt. Az elemzés során a feminista diszkurzus ismert anyagából szemezget, mintegy felfűzi azokat az eXistenZen keresztül a Culler-féle rendszerezés fonalára.

A kritikai szövegek bevonása azonban az értelmezésnek olyan tág teret nyit, amihez induló koncepciónk kerete szűknek bizonyul. A létrejövő interpretáció nem az eredeti teóriához tér vissza, hanem elmozdul attól. Saját olvasási stratégiánk önkényes voltára derül fény, ami aztán a kiinduló tézist is megkérdőjelezheti.

Úgy vélem, a feminista kritika alapvető törekvése, hogy a totalizáció gyönyörével kecsegtető irodalomszemlélet csábításának ellenálljon. Amikor kontinuitást tételezünk különböző szövegek között és körülhatárolható narratívává szervezzük azokat, nem éppen a totalizálás logikájának engedelmeskedünk-e mi magunk is? Ha az elbeszélés ily módon redukcióhoz vezet, mégis melyek a feminista diszkurzus narratológiai lehetőségei?

Intermedialitás és diszkurzív összetettség Jay Mclnemey és Bret Easton Ellis prózájában, Nick Hornby 31 dalában

VARGA PÉTER

Magyar - kommunikáció, V. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
H. NAGY PÉTER, megbízott előadó,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modern Irodalomtörténeti Tanszék

Az irodalom alakulástörtének a posztmodernségnél korábbi, de az irodalomtudomány diszkurzív rendjének csak a posztmodem értelmezői stratégiákkal egyidejű vagy utólagosan kitüntetett célja az irodalom kultúraközi, interdiszciplináris tanulmányozása. A „kulturális fordulat" az irodalomtudománynak abban az értelemben vett „meghaladását" eredményezi, hogy mibenlétének történeti és teoretikus vonatkozásai nem maradnak a szűk értelemben vett irodalmi diszciplína (elsősorban teoretikus értelemben vett) határán belül, hanem a kultúra értelmezésének olyan területeit integrálják vagy nyúlnak azok előfeltevéseihez és vizsgálati módszeréhez, amelyek más társadalom- és humántudományi ágazatokat sikeresen építettek ki: ilyen diszciplína például a történettudomány, a filozófiai, kulturális és történeti antropológia, a társadalmi nyilvánosság kommunikációelméleti modellje, a rendszerelméletek, a médiatudomány vagy a kritikai kultúrakutatás. A fölsorolt irányzatok mindegyikének van hazai tudománytörténete és recepciója, a szorosabban vétt irodalomértelmezés azonban éppen emiatt az interdiszciplinar- itás miatt óvatosan járt el, tekintve, hogy a különböző tudományágak más és más terminológiája, nyelve, megközelítése problematikus egy egységes interpretációs stratégia kialakításákor. Éppen ezért is válnak érdekessé azok a viták, amelyek például az irodalomtörténet-írás dilemmáival kapcsolatban hangzanak el, vagy amelyek az irodalmat és az azzal kapcsolatos kontextusokat a modern humántudományok kérdésfeltevései felől közelítik meg. Ennek a dolgozatnak a célja az, hogy olyan prózaszövegeket vizsgáljon, amelyek érdekesek lehetnek a „kultúratudományi" indíttatású értelmezői eljárások számára - mindenekelőtt a szövegek inter- medialitása folytán -, azonban nem törekszik arra - minthogy nem is tartja lehetségesnek -, hogy a fent említett, és az irodalomtudományra nagy hatással lévő diszciplínák szempontjait alkalmazza. Bret Easton Ellis regényeiben, illetve Jay Mclnerney Fények, nagyváros, valamint Nick Hornby 31 dal című szövegében az intermedialitás nyelvi kérdéseire fordítom a figyelmet azzal a szándékkal karöltve, hogy az ezekben a prózákban nyelvi, poétikai, retorikai, narratív szempontból hangsúlyos szerepet kapó populáris kultúra miként teszi lehetővé a művek nyelvi, poétikai, retorikai és narratív aspektusainak vizsgálatát a nem literális műalkotások (például zene, film) közvet(ít)ettsége által. A szövegterek intermedialitása ugyanis nyelvi történés, és itt utalhatunk Hans-Georg Gadamer megállapítására: „Világtapasztalatunk nyelvisége mindent megelőz, amit létezőként ismerünk meg és létezőnek mondunk."

„Gyulai Pál a tükör előtt - Gyulai Pál: Nők a tükör előtt című beszélyének elemzése

VERES ILDIKÓ
Magyar - komparatisztika - klasszikus magyar irodalom IV—III—II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ZENTAI MÁRIA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszikus Magyar Irodalom Tanszék

Dolgozatom célja Gyulai Pál *Nők a tükör előtt* című beszélyének újraértékelése,-értelmezése. Választásomat egyrészt az indokolja, hogy az eddigi szakirodalom nem vizsgálta a mű különböző szövegváltozatai közötti eltéréseket, figyelmen kívül hagyva a *Koszorú* 1863-as évfolyamában közölt eredeti szöveget. Másrészt úgy gondolom, hogy e beszély kánonon kívülre kerülésének, annak, hogy az *Egy régi udvarház utolsó gazdája* című kisregényhez képest „példátlan hanyatlásnak" tekintették, talán az a lehet a legfontosabb oka, hogy az interpretációs lehetőségeket beszűkítette az „ultima manus" elve alapján kizárólagosnak tekintett szövegváltozat. Csakis az időben módosuló szöveg megfigyelésével, Gyulai szövegének diakrón szövegként olvasásával tehetünk fel olyan kérdéseket, amelyek a *Vázlatok és képekben* megjelent végleges szövegváltozat kizárólagos olvasáskor fel sem tehetőek.

Az sem érdektelen, hogy a beszély első változatának konkrét utalásait (az Árpádina-fejezetre vonatkozó referenciális mondatok az első szövegváltozat végén) Gyulai kiiktatja a szövegből (gyengíti), s az 1877-es kiadáshoz írott előszavában hangsúlyozza, azok „mostani viszonyainkra már nem illenek". Mivel a prózai mű *Koszorúban* megjelent szövegváltozatában Gyulai a szöveg részévé teszi az esszéisztikus formában írt, kritikusi reagálást, amelyben alkotása bírálójának válaszol, külön fejezetben foglalkozom a mű 1863-as befogadástörténete során, az aktuális utalások (1. írónőség kérdése) kapcsán kialakuló esztétikai vitával, melyben Gyulai kritikusi és szépírói személyének összemosására történik kírsérlet. Ennek kapcsán főképp a *Pesti Hírlap, Koszorú,* s a *Családi Kör* vonatkozó kritikáit, hozzászólásait érintem. Vizsgálódásom szempontjából még érdekesebb, hogy a későbbi szövegváltozatokban a narrátor azonosítja a kerettörténet ideális nőtípusát a titokzatos, zöld ruhás, hetedik hölggyel, ezzel egy romantikus olvasat lehetőségét csempészi a beszély szövegébe (gazdagít).

A „Földi menny" megvalósulása a Csongor és Tündében (Gyergyai és Vörösmarty művének összehasonlítása)

VERES ZSUZSANNA
Magyar, III. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GYAPAY LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Felvilágosodás, Romantika és Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatomban Vörösmarty *Csongor és Tünde* című művét hasonlítom össze a dráma forrásával, Gyergyai *História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról* című művével. Az összehasonlítás eszköz ahhoz, hogy bebizonyítsam, a költőnek volt egy bizonyos oka arra, hogy átdolgozza, újra írja a históriát. Ez az ok a „földi menny" megteremtése a műben. A dolgozatban sorra veszem a különbségeket, eltéréseket a két mű között. Ezek segítségével megmutatom, hogy Vörösmarty a változtatásaival elérte, hogy a menny megvalósuljon itt a földön. Erre lehetőséget a szerelemben lát, minden más próbálkozás elbukik.

Elsőként a földi menny fogalmát vizsgálom meg alaposabban Mártinké András tanulmánya alapján. Részletesen elemzem a földi és az égi világ eltérés, s ezek egyesítésének okát Vörösmartynál.

Ezek után a költő három fő változtatását mutatom be az eredetihez képest. Az első két eltérés a záróképhangulata és helyszíne, a harmadik a szereplők tudása a két külön világról.

Majd a két mű szereplőit hasonlítom össze, s ez által elemzem a tulajdonságbeli eltéréseiket, amelyek a földi menny egységének a létrejöttét segítik elő. Először Csongorral és Árgirussal foglalkozok részletesebben. Beszélek arról, hogy miért változtatta Vörösmarty Árgirus nevét Csongorra.

Csongor után Tündét elemzem. Tünde szintén főszereplő, mint Csongor, míg az eredetiben a tündérlánynak csak a szerepe fontos (ő miatta indul Árgirus útnak) és nem a szereplése.

A főszereplők után azok kísérőit elemzem, Balgát és Ilmát. Majd Mirigy és az ördögfik fontosságáról beszélek. Ezek után próbálom megfejteni az új szereplők, a vándorok funkcióját Vörösmarty művében.

A szereplők után rátérek az események vizsgálatára. Mit és miért hagyott ki Vörösmarty az eredetihez képest, milyen új történéseket szőtt bele?

Vörösmarty a földi menny egységét akarta megvalósítani főhősei szerelme által. A változtatások az eredetihez képest, mind ennek a jegyében történtek. A munkám során külön elemeztem a szereplőket és az eseményeket az eredetivel összevetve, és az eltérésekkel bizonyítottam, hogy Vörösmarty valóban egy koncepció alapján, a földi menny létrejöttéért vezette be a változtatásokat.

IRODALOMTUDOMÁNY

Egy metaszöveg megkonstruálásának filológiai alapvetései és elméleti továbbgondolása (Kísérlet Cholnoky Viktor Trivulzió-történeteinek újrarendezésére)

VIRÁGH ANDRÁS
Magyar - összehasonlító irodalomtudomány V—III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. EISEMANN GYÖRGY, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
XVIII-XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék

A dolgozat elsődleges célja Cholnoky Viktor egy adott főhős - Amanchich Trivulzió - köré szerveződő szövegeinek összegyűjtése, majd összerendezése, ezzel együtt a szerző magyar irodalmi kánonban jelenleg elfoglalt helyének rövid illusztrálása, az eddigi hasonló törekvések (szövegkiadások, irodalomtörténeti problémák) felvázolása. A különböző történeteket tartalmazó, szövegeikben eltérő variánsok összehasonlításához és rendszerezéséhez az intratextuális kapcsolópontok keresését több szakaszban végeztem el: a kiforrott szövegváltozatok mesterséges megkonstruálása után a szövegek fő jellegzetessége, a narráció keretének szorosabb olvasata után megpróbáltam a történeteket egy, a főhős életéhez kapcsolódó narratíva mentén sorbarendezni. E kísérlet folyamatos megszakadása vezetett rá egy olyan metanarratív szerkesztésmódra, amiben narrátor és főhős megkettőződésével a narrátort egyfajta szövegírónak és szövegrendezőnek, Trivulziót pedig e folyamatokat irányító másodlagos történetmondónak lehet elképzelni. Trivulzió narratívájának megakadásához hasonlóan maga a szubjektum is sérül, ezért az elbeszélések ciklussá formálásához mesterségesebb, látszólag szövegrontó metódust követtem, ez azonban nem ekvivalens tényleges átírással, csak a szövegek által felkínált lehetőségek demonstrálásával. A *Helikon* intertextualitásról szóló számának néhány cikke szolgált alapul a szövegkorpusz műfaji és formai jegyeinek pontosításához, Genette transztextualitásról szóló írása pedig lehetőséget adott a Trivulzió-szövegek lehetséges textuális elágazásainak feltárásához. A hypertex- tuális transzformálás, az imitáció lehetősége vonja be a vizsgálatba Kosztolányi Dezső Esti Kornél-ciklusát, amit a filológiai kutatásban előrejelzett elemek segítségével sikerült egy, a dolgozat egyre sürgetőbb továbbírását indukáló témájává is tenni. A dolgozat végső - bár a filológiai analízis spektrumából nézve felületesebben exponált - végkövetkeztetése az, hogy az Esti Kornél-történetek a szerzői szerkesztésmód, a duplikált narrátor, és a sztereotipizálásra építő szövegkohézió szempontjából is Cholnoky vizsgált szövegeinek imitációi.

A varázsló színháza - Csáth Géza drámáiról

WALD ZITA
Magyar, V. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MÜLLER PÉTER, egyetemi tanár,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modem Irodalomtörténeti Tanszék

Dolgozatomban *Csáth Géza* drámairói munkásságát mutatom be, az életműben elfoglalt helyé, illetve a magyar dráma- és színháztörténet folyamatában kivívott (?) pozíciója alapján. A szerző első drámairói kísérleteinek tekinthető jelenetek elemzése során megvizsgálom, hogy azok mennyiben készítik elő a színdarabokat.

Részletesebben elemzem *A Janika,* a *Hamvazószerda,* a *Horváték,* a *Zách Klára* és a *Kisvárosi történet* című alkotásokat; amelyeknél található előképül szolgáló novella, azokat is vizsgálom. Külön foglalkozom a szerző sajátos, műfaji határokat feszegető besorolásaival (pl. tragikomédia, bábjáték, melodráma). Az egyes drámákat a tematikában, dramaturgiai megoldásokban, a műfaji besorolásban jelentkező újítások mentén is vizsgálom, felvetve, hogy a merészebb kísérletek vezethettek az esetleges elutasításhoz a színházak, illetve a befogadók részéről.

Az életmű egészét érintve tanulmányomban azon novellákat is vizsgálom, amelyek tematikájuk, a felvonultatott jellemek tekintetében átvezetnek a drámákhoz.

Feltérképezem, hogy mit jelent Csáth Géza mint színpadi alkotó, mely darabjai kerülnek színpadra, megjegyezve, hogy sokszor a novellákat dramatizálják, illetve novellákat is segítségül hívnak az egyes művek színpadra állítása során.

IV. Művészettörténet

A *busód Mária-oltár töredéke*

CSIKÓS VERONIKA
Művészettörténet, II. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
TÓTH SÁNDOR, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művészettörténeti Intézet

A dolgozat témája a ma a pozsonyi Szlovák Nemzeti Galériában őrzött 1370-1390 körűire datálható busód Mária-oltár (illetve annak töredéke), amivel a szakirodalom csak mellékesen foglalkozott. Jelen dolgozat szerzője ezt a hiányt szeretné pótolni és az oltárt két fő szempontból elemezni. Először a Madonnaszobrot emelném ki, hogy azt stíluskritikai alapon megkeresett analógiái alapján a helyi emlékek körében helyezzem el, és a kvalitásos, nyugati előképekre visszavezethető szobrokkal való szoros kapcsolata alapján eddig elfeledett alakját rehabilitáljam. Ezek alapján pontosítanám az oltár eddigi tág időintervallumban való datá- lását. A dolgozat második részében az oltár típusával, a Viereraltarral szeretnék foglalkozni. (A busód oltár enneka legkorábbi, eredetei összefüggéseiben fennmaradt példája.) A szakirodalom a fogalom létrehozását követőleg nem tett kísérletet arra, hogy ennek az állandósult struktúrának és a hozzá kapcsolódó ikonográfiának az eredetét felkutassa, és elterjedésének lehetséges útvonalát felvázolja: ezt tűztem ki célul magam elé.

A Viereraltar struktúrájával kapcsolatba hozható (általam ismert) legkorábbi ábrázolás Róbert de Lisle Kelet-Angliából származó psaltériumának egy miniatú- ráján (fl31 v) látható. Az alakoknak ez az elrendezése feltételezhetően francia és angol kéziratokon keresztül juthatott el innen a kontinensre, ahol gyökeret verve az oltárretabulumokon is megjelent, a típuson belül két változatot létrehozva.

Észak-német területekről származó példái között gyakoribb az, hogy a szekrény középső részébe Mária koronázását ábrázoló relief kerül (és ezt keretelik két oldalról a női szentek), míg Sziléziában a fennmaradtak közül azok az oltárok vannak többségben, amelyek az álló vagy trónoló Madonnát helyezik az oltárszekrény enyészpontjába és nagyon hasonlítanak a főalakra. A Kis-Lengyelországból származó szcawnicai oltár éppen a mellékalakok kialakítása folytán mutat kapcsolatot a busóéival, ami elmondható a zsegrai Mária-oltárról is. A Viereraltar ikonográfiái szempontból történő elemzésekor a négy női szent és nekik a Madonnával való együttes szerepeltetésének okait és ábrázolásbeli előzményeit mutatnám be, ezzel kiegészítve a Viereraltarról eddig megszerzett ismereteket.

Füge vagy berkenye? Agnolo Bronzino Allegóriája a londoni National Galleryben

DÓKA SÁRA
Művészettörténet, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ÁGOSTON JULIANNA, adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művészettörténeti Tanszék

A kutatás célja, a téma irodalmának kritikus szemmel történő, átfogó ismertetése volt, illetve a mű értelmezése két új megközelítésből.

Ez utóbbiakban abból a Vásári forrásából származó feltételezésből indultam ki, hogy a képet Cosimo de'Medici rendelte meg, s ha talán eredetileg nem is azzal a szándékkal, hogy I. Ferenc, francia királynak ajándékozza, de Bronzino már mindenképpen ebben a tudatban fejezte be a festményt 1544-45 körül. Ez egyértelműen kiolvasható az 1998-ban végzett vizsgálatok során feltárt pentimentókból. A megváltoztatott és az ekkor hozzáadott újabb részletek által ugyanis a diplomáciai ajándék a szerelem kettős természetének bemutatása mögött rejtve a két állam, Firenze és Franciaország politikai kapcsolatának kettős természetére is utal.

Annak okát, hogy a változtatások következményeként a mű jelentése egyre nehezebben érthetővé, többértelművé vált, azonban nem csak az utólag az Allegóriába csempészett politikai üzenetben kell keresnünk. Valószínűleg Bronzinónak kezdettől fogva egy minél bonyolultabb tartalmú mű létrehozása volt a célja. A festmény a paragone vitákra, vagyis arra az Accademia Fiorentinán is elterjedt nézetre született válasz lehet, miszerint a képzőművészet a művészetek rangsorában csak az építészet, az orvoslás és a szavak felsőbb művészete után következik, vagyis a festészet „védőbeszédeként,, értelmezhető.

„Köpönyegem pedig az én irgalmasságom..” Köpönyeges Mária ábrázolások a középkori Magyarország falfestészetében, avagy az üdvözülésben betöltött szerepe

GOMBOSI BEATRIX
Művészettörténet, III. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. WEHLI TÜNDE, megbízott előadó,
MTA Művészettörténeti Kutatóintézet

Köpönyeges Mária az összefoglaló ikonográfiái megnevezése, azoknak az ábrázolásoknak, ahol a Szent Szűz hosszú, bő palástját széttárva, oltalma alá vonja a hozzá folyamodókat. A bizánci gyökerekre, a köpeny-ereklyéhez és orans Mária ikonokhoz visszavezetett ikonográfiái eredet itáliai közvetítéssel került az Alpokon túli művészetbe. A hazai vonatkozású Köpönyeges Mária ábrázolásokról Éber László 1912-ben megjelent tanulmánya az egyetlen összefoglaló munka. Azóta azonban a középkori emlékek száma újabb feltárásoknak köszönhetően jelentősen gyarapodott. A középkori Magyarországról fennmaradt 14-15. századi emlékanyag leginkább a templomi falfestészetre jellemző. A kor falfestészeti tendenciájának megfelelően alakult a Köpönyeges Mária ábrázolások változása is. Az Utolsó ítélet historikus, narratív ábrázolásaiból tartalmi sűrítményként, meditatív jelleget hangsúlyozó Köpönyeges Mária kultuszképek váltak az 1380-1420 közötti időszakban. A liturgikus térben való megjelenítését az egyházi támogatottságú Mária- tisztelet, ezen belül pedig a Szűzanya segítő szerepe a halál utáni üdvözülésben motiválta. Az Utolsó ítéletben megjelenő, oltalmazást és közbenjárást együttesen kifejező ábrázolások a történeti, tartalmi és kompozicionális alapot jelentő Deésziszhez kapcsolódnak vagy részét képezik. A Köpönyeges Mária ábrázolások jelentőségét jellemzi, hogy a szórványosan előkerült Különítéletek megjelenítéséhez is szorosan kapcsolódik. Ez nyer bizonyítást az eddig még kutatás tárgyát nem képezett küküllővári példán, közép-kelet-európai analógiák felsorakoztatásával. Nagy hangsúlyt kapnak a narratívából kiváló kultuszképek, melyek továbbra is tartalmaznak utalásokat az Utolsó ítéletre, egyrészt ikonográfiái részletek gazdagodásával másrészt a templomtérben megjelenő falfestményekkel! párbaállítással. A 15.sz. közepétől a Köpönyeges Mária ikonográfiáját az aktuális politikai esemény virágoztatja tovább. A pallium mint palládium szerepel a török ellenes Má- ria-képek e speciális fajtájánál.

Középkori freskók Tornaszentandráson

HAJDÚ ILDIKÓ
Kulturális és vizuális antropológia szak, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FÉLD ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Középkori és Koraújkori Régészeti Tanszék

A 15. század művészetének egyik jelentős ágát képviselte a falfestészet, amely a történelmi Gömör vármegye területén egy egyedi irányzatot, egy sajátos gömöri stílust hozott létre, az ezzel egy időben fellendülő gazdaság és bányászat révén. Ez adta azt az anyagi hátteret, amely lehetővé tette a földesuraknak, hogy azon falvak templomait is kifestethessék, amelyek korántsem feküdtek frekventált vagy gazdaságilag meghatározó területen, azonban a reprezentáció igénye ezek „feldíszítését" is maga után vonta. Mindennek eredményeként Szlovákiában a szakirodalom számos freskókkal díszített templomot említ Gömör vármegyében, valamint Magyarország területén, melyek a trecento és a gömör vármegyei freskók stílusával mutatnak rokonságot. Ezek közé tartozik a dolgozatomban bemutatni kívánt történelmi Abaúj-Torna vármegyében található Tornaszentandrás temploma is, amelynek kifestetése, a Gömör vármegyében is birtokos Ákos nembéli Bebek családhoz köthető. Ezen téma egyrészt lehetőséget biztosít egy eddig még csak részben kutatott család és nemzetség mecénási tevékenységének bemutatására, valamint a templomban megmaradt freskóknak a gömöi falfestészetben való helyének meghatározására.

A 12-13. század fordulóján épült ikerszentélyes templom freskói annak 14. századi bővítése után, Valter Ilona szerint a század közepén, Prokopp Mária szerint a 15. század elején készültek. Ezen időszak alatt lett kifestve a nemzetség legtöbb temploma, így Gecelfalva, Martonháza, Pelsőc, Csetnek és Restér templomai. Ezért dolgozatomban a tornaszentandrási templom freskóit egyrészt a Bebek és Csetneki családok birtokain fekvő, mecénási tevékenységüket tükröző templomok falképeivel vetem össze, megpróbálva időbeli helyzetét megadni azok ismeretében; másrészt a falakon megjelenő freskók ikonográfiái programjának bemutatásával helyének meghatározására törekszem a gömöri területen megmaradt 14-15. századi templomok freskói között, valamint a korabeli európai, az itáliai trencento művészetén belül.

A koloniális barokk egyházi építészet Minas Gerais államban - a brazil művészettörténet géniusza, Aleijadinho munkássága

NÉMETH ILONA

Történelem - portugál, V- III. évfolyam *Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar*

Témavezető:
DR. RÁKÓCZI ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar, Portugál Nyelvi és
Irodalmi Tanszék

A dolgozatban a 18. századi barokk egyházi építészet és szobrászat jellegzetességeit igyekeztünk bemutatni egy művész, pontosabban a legjelentősebb munkásságán keresztül. Több okból esett a választásunk erre a témára. Egyrészt azért, mert Magyarországon gyakorlatilag még nincs feldolgozva a téma, másrészt azért, mivel nagyon figyelemre méltóak azok a társadalmi és gazdasági viszonyok, amelyek szerepet játszottak abban, hogy a barokk Európához képest csak egy évszázaddal később bontakozott ki Brazíliában, illetve Minas Gerais államban.

Elsősorban a francia (Germain Bazin), és az angol (The Art of Brazil) nyelvű szakirodalom alapján igyekeztünk bemutatni, hogy milyen előzményei voltak a barokk építészetnek, illetve az arany felfedezése milyen hatással volt a kialakulására Minas Gerais államban. Szintén ezekre a szakirodalmakra, illetve az itthon fellelhető szegényes más szakirodalom miatt az internetre is támaszkodva, mutattuk be a kor legfontosabb építészének, szobrászának, António Francisco Lisboának, gúnynevén Aleijadinhonak az életét, és művészetét. Elsősorban két fő művének, az ouro pretoi Sáo Francisco de Assis templomnak és a Congonhas do Campoban lévő Senhor Bőm Jesus de Matozinhos szentélynek a jellemzésére helyeztük a hangsúlyt. Fontosnak tartottuk még kiemelni a művész életéből, hogy ötven éves kora körül valószínűleg elkapta a leprát, illetve törvénytelen gyermek, és mulatt férfi volt, és mégis, ezek ellenére is, a kor legelismertebb művészévé vált.

Aleijadinho művészetének eredete kapcsán kimutattuk, hogy már nem pusztán a portugál építészeti formákat követte, plántálta át művészetébe, hanem egyrészt a már Brazíliában a 18. század folyamán kialakult stílusokat, másrészt a saját újításait, stílusát ötvözte. Tehát a brazil barokkról, illetve Aleijadinho stílusáról elmondható, hogy a korábbi koroktól eltérően már nem egyszerűen az éppen Portugáliában aktuális művészeti stílust vette át, hanem egy rendkívül összetett, sokszínű, vegyes stílusról van szó, amelyre nagy hatással voltak a gazdasági (az arany felfedezése) és társadalmi (vegyes összetételei társadalom, portugál migráció) viszonyok.

A Scolari család mecenatúrája a Zsigmond korban

PRAJDA KATALIN
Történelem - múzeológia - művészettörténet, végzett - III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FÉLD ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Középkori és Koraújkori Régészeti Tanszék

A Scolari család itáliai kapcsolatai, mecenatúrája alig kutatott terület, jobbára csak a Magyar Királyságban betöltött szerepükről készültek munkák. Azt már korábban feltételezték a hazai kutatók, hogy a család egyik tagja, Ozorai Pipo foglalkoztatott itáliai mestereket. Vele összefüggésbe Manetto di Jacopo Ammannatini intarzia tor készítő és Masolino da Panicale festő nevét hozták, konkrét források hiányában azonban bizonyíték nem volt működésükre. Jelen tanulmány - a hazánkban ismeretlen - Scolari család rövidebb leszármazása után, Ozorai Pipo és rokonsága mecenatúráját tárgyalja, különös tekintettel a Zsigmond korra.

Kutatásaink során bebizonyosodott, hogy Ammannatini jelentős építészeti-belsőépítészeti munkákat végzett a magyar főúr számára, feltehetőleg az ozorai rezidenciáján. A Filippo Brunelleschi műhelyéhez tartozó mesternek és munkatársainak bizonyosan nem jelenthetett nagy kihívást egy Ozora- típusú épület megtervezése, mivel az 1410-20- as években Brunelleschi számtalan erődítést végzett a Firenzei Köztársaság területén.

Masolino pedig 1425 és 1427. között szintén az ő szolgálatában állt, számára festményeket készített. így minden bizonnyal köze lehet - az eddig még nem publikált, az 1980- as években feltárt - ozorai várkápolna freskótöredékeihez. A képek motívumkincse egyértelműen a masolinoi stíluskörhöz kapcsolja őket, készítési ideje egybeesik a mester magyarországi tartózkodásával. Forrásaink, pedig egyértelművé teszik, hogy Pipo számára jelentős munkát végzett. Ma látható nyomain csupán három szent alakja - közülük egyik bizonyosan Szent László - valamint egy lebegő angyal, s néhány töredékes motívum értelmezhető.

Munkánk során jórészt a Firenzei Állami Levéltárban őrzött iratokra támaszkodtunk, melyek egy része a hazai szakmai közönség előtt ismeretlen.

Bencés kerengőépítkezések a XIII. századi Magyarországon

SZERENCSÉS RÓBERT

Művészettörténet - francia, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZAKÁCS BÉLA ZSOLT, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művészettörténet Tanszék

Magyarországon a XIII. század elején egy nagy építkezési hullám figyelhető meg a bencés renden belül, mely nem csak a monostortemplomokra, hanem a monostorok kerengőire is kiterjedt. A század előttről nem lehet egyértelműen építészeti előzményt találni Magyarországon. Hat monostor kerengőjét vizsgáltuk meg (Pannonhalma, Somogyvár, Pécsvárad, Tihany, Csőit,- és Szermonostor), melyek nagy szerkezetbeli hasonlóságot mutatnak.

Általánosnak mondható az ikeroszlopok és a félkörös árkádsorok alkalmazása. Somogyvárott és Pécsváradon figurális ikeroszlop- fejezetek álltak és mindkét helyen feltételezhető egy lezáró teherhordó ív megléte. Alakos kettős fejezet más monostorokban -ha volt is,- nem maradt fenn. Mivel a régészeti kutatás nem talált kőboltozatra utaló köredéket, ezért feltételezhetjük, hogy egyik kerengő sem volt boltozott. A nyitott fedélszék legvalószínűbb Pannonhalmán. Valamelyest elkülönül a vizsgált kerengőktől Csoltmonostor és Szermonostor. Az előbbi kerengőjének rekonstrukciója még vitatott, itt egyszerű kockafejezetekkel rendelkezhetett a kvadrum, míg az utóbbinál a kerengő későbbi alapozásából előkerült oszlopszobrokat hipotetikusan a korábbi kerengőbe is el lehet helyezni, mely előzmény nélküli lenne Magyarországon.

A kerengőépítkezések kutatásában rendelkezésünkre áll két írásos forrás is. Az egyik az 1215-ös lateráni zsinat, mely spirituális és építészeti reformot sürget a bencés renden belül. A másik III. Honorius pápa bullája, mely újból felszólít az elmaradt spirituális reform véghezvitelére. Ekkor már feltételezhetjük, hogy állhatták a kerengők.

Megjegyzések Asztúria koraközépkori építészetéhez

TARI ADRIENN
Spanyol - ETK, III—V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ANDERLE ÁDÁM, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Hispanisztika Tanszék

Dolgozatom alapötletét Heribert Iliig a *Kitalált középkor* című könyve adta, melyben az író nagyító alá veszi az asztúriai építészetet elmélete igazolása érdekében. Munkájában azt kívánja bebizonyítani, hogy a 614. augusztus végétől a 911 szeptemberéig tartó időszakot utólag toldották be. Művében említést tesz az asztúriai koraközépkori templomokra, ezek közül kiemeli Santa Cristina de Lénát, San Miguel de Linót és Santa Maria de Narancót. Az író könyvében csak ezt a három templomot említi. Ezek, a mai tudásunk szerint I. Ramiro és I Ordono uralkodása alatt épültek. Nem említi az ezt megelőző, II. Alfonz idején emelt templomokat. Ugyanígy hiányérzetünk van az I. Ordono utáni templomok esetében is. Ezen hiányosságok vezettek arra az elhatározásra, hogy alaposabban megvizsgáljam az említett évszázadokban emelt templomokat, annak érdekében, hogy pontos képet kapjak keletkezésük körülményeiről

Iliig szerint, ha megvizsgáljuk az említett periódust, egy nagyfokú építészetbeli összevisszaságot látunk, hisz a vizigótok, a rómaiakhoz hasonlóan, igen fejlett építészeti technikával rendelkeztek, használtak boltívet és kváderfalazást is. Amint látjuk azonban mindez az őket követő időben újra eltűnik, és majdnem 300 évet kell várnunk, hogy az említett fejlett technikai megoldások újra megjelenjenek. Hipotézise szerint, csak akkor kapunk egy elfogadható építészeti fejlődést, ha kitöröljük a kitalált évszázadokat, így többek között a vizigótokat is. Abban az esetben, ha ezt elfogadjuk, akkor az asztúriai templomokat vagy a VII. század előtt, vagy a IX. század után építették. Elmélete igen érdekes, első pillantásra megtámadhatat- lannak tűnik. Célom az volt, hogy megpróbáljam felkutatni és összegyűjteni az említett templomokban fellelhető falfestmények, díszítések, stílusok eredetét, annak érdekében, hogy pontos képet kapjunk az Iliig által felvázolt teória helyességéről.

A pécsi székesegyház nyugati kapuzata

WENDL JUDIT

Művészettörténet - kommunikáció, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. TÓTH MELINDA, PhD,
MTA Művészettörténeti Intézet;
DR. SZAKÁCS BÉLA ZSOLT, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művészettörténet Tanszék

A dolgozat megírásának gondolatát a kapu datálásának problematikája hívta életre. Tóth Sándor 1115 körűire, Tóth Melinda pedig a XIII. század elejére teszi készülésének idejét. Célom az volt, hogy ezt a problémát mélyrehatóbb elemzéssel magam számára tisztázzam. Ennek érdekében, az akkor még nyilvánosság számára nem látható pécsi Dómmúzeumban helyszíni vizsgálatokat végeztem. Majd sorra vettem és tanulmányoztam a szakirodalmat. Összevetettem a kapuzatról készült ábrázolásokat, regisztráltam a problematikus pontokat. Az általam elfogadott XIII. század eleji datálást a kapuzat egyes részletformáin végighaladva hazai és külföldi analógiákkal támasztom alá a korábbi kutatásoknak megfelelően.

Munkám során az eddigi kutatás fonalát felvéve, azon elgondolkodva némely kisebb részletet másképp látok a kapu rekonstrukciójával és a márvány anyag használatával kapcsolatban. Dolgozatomban mindezt részletesen kifejtem.

V. Néprajz

Tranoscius - Az alföldi szlovákság szent énekeskönyve

BERTÓK BERTALAN
Szlovák - művelődésszervező, IV—III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
MARUZSNÉ SEBÓ KATALIN, főiskolai docens,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Szlovák Tanszék

A több mint 350 éve megjelent Tranosciusok kiadásai három nép (szlovák, lengyel cseh) evangélikus vallású lakosságának templomi énekeskönyve, mind a mai napig. E három nép a könyv belső tartalmát, borítóját művesen kialakított rézverettel látta el. Ezt a művészeti ágat a lengyel könyvkötő mesterek alakították ki Sziléziában és innen terjedt el a történelmi Magyarországon és Békéscsabán.

A Tranoscius használatát, a hozzá való ragaszkodást, a templomi közös kollektív, valamint a templomon kívüli a naponkénti otthoni aktív ájtatos élet és az abból fakadó kollektív éneklés gyakorlatát maga a szerző Tranovszky György ismerte fel, aki maradandó dolgot alkotott, egy olyan énekeskönyvet, amit évszázadokon át forgattak a lengyel, szlovák, cseh, és nem utolsó sorban az alföldi evangélikus szlovák letelepülők.

Meg kell még említeni, hogy az énekeskönyv az evangélikus szlovákok egyházi ünnepeinek (karácsony, újév, húsvét, pünközsd, ádvent) egyik szimbóluma lett. Különösen az aszzonyok viseltettek kegyes ragaszkodással e énekeskönyv iránt. Például a fényképezésnél is eme énekeskönyv képezte a szükséges tárgyi kelléket.

A Tranoscius archaikus volta a nép vallásos életébe való mely berögzülése figyelhető meg az századok folyamán. Sajnos mára ezt nem mondhatjuk el és félő, hogy egy-két évszázad múlva a feledés homályába merülhet eme kultúrtörténeti jelentőségű énekeskönyv.

Dolgozatommal azt is szeretném közölni az elkövetkező generációnak, hogy némileg legyen fogalma arról mi is az a Tranoscius, amiről korábban Haán Lajos, Dedinszky Gyula és Tábori György is gondoskodott.

Dolgozatom időszerűségét az adja, hogy 2003-ban volt éppen 80 éve annak, hogy 1923- bán a békéscsabai Evangélikus Egyházi Könyvkereskedés kiadásában megjelent az első délalföldi kiadású Tranoscius

Dolgozatomban szólni fogok a Tranoscius megalkotójáról Tranovszky Györgyről, bemutatom az első kiadást. Ezután a Tranoscius és az evangélikus szlovákság kapcsolatát veszem nagyító alá. A fő részben azt tárgyalom, hogy a különböző alkalmakkor, mint énekelt a délalföldi evangélikus ember a templomozás, a mindennapi élet, a különböző egyházi ünnepek alkalmával. Ez követi a Tranoscius rézművességének bemutatása, máj a négy délalföldi (csabai) kiadások leírása. Végezetül összegzem a Tranoscius kultúraformáló jelentőségét, majd a dolgozatomat függelékkel zárom az eddig megjelent énekeskönyvekről 1636 és 1942 között.

„Az elvetett mag”

BÉKÁSI GYÖNGYVIRÁG
Lengyel - néprajz, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BARIBA ELEK, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék

Dolgozatom célja az volt, hogy bemutassam a debreceni Kazinczy Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben folyó néprajzoktatás kialakulását és jelenét: módszereit, eszközeit és munkaformáit.

Az iskolában terepkutatást végeztem: interjút készítettem a néprajzot oktató tanárnővel, Újné Pethő Andreával, valamint a résztvevő megfigyelés módszerét ötvözve a pedagógiában használatos hospitálási jegyzőkönyv készítésének módszerével, néprajz órákon vettem részt. A terepkutatás megkezdése előtt az volt az előfeltevésem, hogy a néprajz óktatás a Kazinczy Ferenc Általános Iskolában rendkívül nehéz feladat, mivel az odajáró tanulók nagy része az iskolát körülvevő lakótelepen él, és a hagyományos népi kultúrával nagyon kevés lehetőségük van kapcsolatba kerülni. A terepkutatás során tapasztaltak az előfeltevésemet megcáfolták.

A terepkutatás során a tanulók oldaláról hatalmas érdeklődés volt tapasztalható a néprajz iránt. Az Újné Pethő Andreával készített interjú és az általam látott órák alapján úgy vélem, a néprajz oktatás megfelelően képzett néprajztanárokkal és az iskolák igazgatóinak támogatásával minden általános iskolában megoldható lenne.

A néprajztanítás gyakorlati oldalát tekintve pedig azzal szembesültem, hogy a néprajz tanítás az azt oktató pedagógustól nagyfokú kreativitást sokoldalúságot, és hozzáértést követel meg a tanulók számára pedig különleges élményt nyújt speciális voltával, és mindeközben a tanulók szinte észrevétlenül sajátítják el az átadni kívánt tudást, mintákat és értékeket.

A néprajz az általános iskolákban történő elterjedését azért tartom nagyon fontosnak, mert ma az iskola az a színtér, amely segíthet, hogy a felcseperedő nemzedék tisztában legyen gyökereivel és hagyományaival.

Cégérek napjainkban (Győr városának cégérei)

FARKAS CSILLA

Tanító, IV. évfolyam
Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. LANCZENDORFER ZSUZSANNA, egyetemi docens,
Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar,
Társadalomismereti és Közművelődési Tanszék

A kutatásom célja, a cégérek napjainkban betöltött szerepének feltárása Győr cégérein keresztül. A győri Xántus János Múzeumban őrzött és Győr város utcáin látható klasszikus stílusú és modern behívótáblák hiánytalan dokumentálására törekedtem. A cégérek fotóit önállóan készítettem el. Összesen 106 cégér képét tartalmazza a dolgozat, ezen belül 11 múzeumban, 2 lexikonban, vagy könyvben szerepel. A győri cégérek közül 93 az utcákon napjainkban is fellelhető, a többi TI cégtábla a győri Xántus János Múzeum állandó kiállításában és raktáraiban található.

Dolgozatomban a néprajzi összehasonlító módszert alkalmaztam, így a régi és a modern cégéreket vetettem össze. A cégérek definíciójának meghatározása után csoportokra bontva vizsgáltam a dokumentált tárgyakat: 1. Az iparosok cégérei; 2. A bolti cégérek; 3. A fogadó vagy kocsma cégérei; 4. A patikus cégérek; 5. Az egyéb szolgáltatások cégérei (pl. borbély, pénzintézet); 6. A közművelődési intézmények cégérei. A kutatás eredményeképpen megállapíthatom, hogy a cégérek motívumkincse szegényedik. Napjainkban a cégérek alapanyagaként a műanyag is megjelenik. A XX. századi behívótáblák nagy része plasztik alapanyagú és kiszorítják a természetes anyagból készített társaikat. Léteznek olyan tárgyak a cégérek körében, melyek hűen követték szakmájukat napjainkig. Jó példa erre a kádármesterek hordó cégére. Akad olyan cégtábla, mely elszakadt az eredeti foglalkozástól és átvándorolt egy másik szolgáltatáshoz, ilyen a kulcs alakú cégér, amely a lakatos mesterektől vándorolt át a vendégfogadókhoz, szállodákhoz. Az új szakmák megjelenésével új cégérek is létrejöttek, például a makettbolt repülőgép cégére, vagy a múzeumok cégérei.

A győri cégérek létjogosultságát kérdőív segítségével vizsgáltam. A válaszadók többsége fontosnak tartja a cégérek jelenlétét Győr városában, elsősorban esztétikai és hagyományőrző voltuk miatt. A győri cégérek feltárását és dokumentálását egyhangúan fontosnak vélik.

A cégérekkel való foglalkozás a néprajz, a művészettörténet, a művelődéstörténet, és az iparművészet közös feladata. Dolgozatommal bővíteni kívántam e tárgy- gyal kapcsolatos recens kutatásokat.

Kvitli. Rítusok a magyarországi cádik-síroknál

GLESZER NORBERT
Néprajz - vallási néprajzi specializáció, V-III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. BARNA GÁBOR, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Kulturális Antropológia és Néprajz Tanszék;
OLÁH JÁNOS, főiskolai docens,
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem,
Szentírás- és Talmudtudományi Tanszék

A kvitli, mint kérőcédula, az írott szakrális kommunikáció egyik - mindeddig nem kutatott -, zsidósághoz kötődő megjelenési formája. Dolgozatomban csak a magyarországi cádikok (igaz emberek) sírjaira helyezett kvitlikkel foglalkozom. Rítusai - vallástörvényi szabályozottság hiányában - egyéni vagy kisközösségi megoldások variációinak tekinthetők, amelyek naptári rítusokhoz vagy egyéni krízishelyzetekhez egyaránt kötődhetnek, de megjelenhetnek átmeneti rítusokban is. Korabeli kiadványok, újságok, periodikák közléseinek számbavételével, halálozási évfordulók (jurcájtok) zarándoklatain végzett terepmunka villáminterjúin és megfigyelésein, valamint mélyinterjúkon keresztül kísérlem meg bemutatni ezt a zarándokgyakorlatot. Az írott szakrális kommunikációt képviselő kvitli elhelyezéséhez kapcsolódó szóbeli szakrális kommunikációt, valamint ennek gesztusait és motivációit vizsgálom. A magyarországi gyakorlat kapcsán megállapítható, hogy a kvitli-elhelyezéseket elsősorban egyéni krízishelyzetek motiválják, mégis erősen kötődnek naptári rítusokhoz, elsősorban a közbenjáróként, vagy érdemek tekintetében hivatkozási alapként megjelenő cádik halálozási évfordulójához. Ezek a 19. század végén valamint a 20. század első felében főleg krízises időszakok kapcsán tömeges méreteket öltöttek, jelenleg pedig a krízishelyzeteken túl a külföldön élő magyar ortodox, chászid virtuális közösségek zarándokútvonal mentén szerveződő, változó időponthoz kötött emlékezet megerősítései. A magyarországi zsidóság egy részének krízishelyzeteinél pedig vagy továbbadott családi hagyomány, vagy a vallási újjáéledésben való megérintettség alternatív identitás-kifejezési módja. Ez a rítus az Örökkévalóhoz szóló, írott imaszövegekből építkező kötöttebb, majd pedig a cádikot megszólító közvetlenebb kommunikációból áll, melynél a kvitli hátrahagyott, tömörített, kódolt információ.

A nyári napforduló a magyar és román hiedelemben

IANC LÍVIA SIMONA
Angol - román szak, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. BUCIN MIHAELA, főiskolai adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Román Nyelv és Irodalom Tanszék

Az év fontos pillanata, a június 24-i nyári napforduló egybeesik Keresztelő Szent János napjával, a nagy keresztény vallási ünneppel. Természetes tehát hogy, a földművelő keresztény népek a nap és a messiás hírnökének ünnepét gazdag szimbolikájú rituálékkal fűszerezték. Tanulmányozva ezen naphoz és éjszakához fűződő hagyományokat, mind a románok mind a magyarok vonatkozásában megállapíthatjuk hogy, hagyományaik már a kezdetektől hasonlóak és közös szimbólumokra épülnek (tűz, növények). A magyaroknál ennek az éjszakának a neve a „Szent Iván *Ej"*. De ha a Keresztelő neve Szent János, akkor miért tulajdonítják az ünnepet mégis Szent Ivánnak? Azért, mert az Iván név a régi magyar Jovános, Ivá- nos alakjából származik, illetve a János névnek szláv formájából. Eredetileg héber eredetű név, jelentése Isten kegyelme, Isten kegyelmes. Egy középkori krónikás szerint, a magyaroknál a nyári napforduló ünnepét következő, tűzzel kapcsolatos mágikus népszokások jellemzik: hatalmas örömtüzek gyújtása, a szántóföldek megkerülése égő faágakkal és lángoló kerék legurítása egy magaslatról.

Bőd Péter református lelkész szintén utal e három jellegzetes Szent Iván napi szokásra. Le írja hogy, a gyermekek szemetet, csontot egybeszednek, hogy azt megégessék és füstöt csináljanak. Ennek a gesztusnak a magyarázata abban rejlik,hogy a babona szerint a tűz és a füst elűzték az ártó szellemeket a kutak és források körül. Ugyanakkor említést tesz arról is , hogy a tűz átugrásának tisztító illetve gyógyító hatása volt és egy próbát is jelentett - a fiatal párok szerelmi fogadalma.

A magyarországi románok hagyományaiban nem szerepel a tűz, kizárólag növényekhez kötődő szokásokat követnek. Az első részletes leírásokat Moldován Gergely, 1913-ban Budapesten megjelent kötetében találjuk melynek címe: „A magyarországi románok". Míg a magyaroknál az ehhez a naphoz kötődő növény a páfrány, a magyarországi románokról Moldován a következőket írja: az ünnepélyt megelőző napon a gyerekek kimentek a mezőkre „sínziene" virágot szedni. Általában kaptárakra helyezték vagy kertekben szórták szét, mert azt hitték, hogy így szerencsét fog hozni. Naplementekor a családtagok a ház előtt gyülekeztek kezükben tartva egy-egy növénykoszorút, majd azt egyenként a háztetőre dobták. Ha az fennmaradt, annak, aki feldobta szerencsét jelentett, ha pedig leesett, a koszorú gazdáját szerencsétlenség fogja érni.

A gyökerekhez való visszatérés iránti vágy, és nem utolsó sorban a kereskedelem és a média a szenzációs oldalát kihasználva újjáélesztették ezt a hagyományt. Magyarországon Szent Iván Éjszakáján óriás tüzeken ugranak át az ifjú szerelmes párok, modem sámánok (táltosok) által irányítottan, vagy egyesen átsétálnak a parázson, a megtisztulás céljából, ezzel egy tűzzel megpecsételt bizonyítékot hozván a szerelem javára.

FELE GYÉKÉNYE
- a mezőfelei gyékényfeldolgozás -

KÁNTOR EMESE
A marosvásárhelyi Bolyai Farkas Elméleti Líceum XI. osztályos tanulója

Felkészítő tanár:
SZÁSZ ÁGOTA, fizikatanárnő,
Bolyai Farkas Elméleti Líceum

A dolgozat célja egy ritkán emlegetett mezőségi település, Mezőfele népi mesterségének, a gyékényfonásnak rövid bemutatása, kiegészítve egy kis történelmi visszatekintéssel.

E célból többször is jártam a helyszínen, felvételeket készítettem, megfigyeltem a munkát, elbeszélgettem a helyi tanítónővel és hagyományápoló gyékényfonókkal. Interjút készítettem iskolánk egykori tanárával, a nemes iparművésszel, Bandi Dezsővel is, akinek fontos szerepe volt a mesterség pár évtizede kezdődött felvirágzásában. Végül elolvastam egykori cikkeket és tanulmányoztam az ide vonatkozó szakirodalmat is (*Dr. Kós Károly: A* Mezőség néprajza, *Orbán Balázs: A* Székelyföld leírása, *Kozma Ferenc: A* Székelyföld közgazdasági és közmívelődési állapota, ill. *Beke György:* Búvópatakok).

Sikerült összefoglalnom a mesterség történetét a századok során, lejegyeznem a munka menetét, a feladatokat és kihívásokat a nyersanyag beszerzésénél, az akár művészi értéket is jelentő gyékénymunkák elkészítésénél, majd az értékesítésnél. Örömömre szolgált látni, hogy sikerült megtalálni a megfelelő embereket, akik vásárlásukkal ösztönzik az itteni munkát, s ezáltal hozzájárulnak a falu felvirágzásához és biztosítják ezen hagyomány fennmaradását.

Reményeim közé tartozik, hogy mindenki, aki elolvassa dolgozatomat, megismeri ezáltal Mezőfelét és gyékényfonó népét, s talán közelebb kerül hagyományaink megőrzéséhez is.

„Mert neked az életed veszélyben van”

KOVÁCS LÁSZLÓ ERIK
Néprajz, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. LOVAS KISS ANTAL, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi Tanszék;
DALLOS CSABA, tudományos munkatárs,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék

A családi fotógyűjteménybe tartoznak mindazok a fotók, amelyek az interjú- alany közvetlenül vizsgálható környezetében fellelhetők, amelyeket ő, a maga vagy családi és ismeretségi körén keresztül birtokol. Mindazok a fotók, amelyek az értelmezést, mint önbemutató aktust generálják az egyénben néprajzi értékűnek tekinthető.

A fényképek szereplői, eredete, érzelmi tartalma, készítője, külső és belső ideje, kerete, technikája, használati módja hangsúlyokkal jelenik meg az elbeszélésben, amik statisztikailag mérhetőek. A fotómásolatok elterjedésével egy közösség rejtett hálózata is feltérképezhető, ami tárgyi bizonyítéka egy szociális kapocsnak. Ezen vizsgálati módszerrel, mégis főként az emlékezés mikéntje vizsgálható, megteremtheti a szorosabb bevonódást az interjúalany személyes világába. A családi fotógyűjtemény vizsgálatával egy családtörténet bontakozik ki, amelynek vizsgálatával több generáció, és egy családi szociometria ismerhető meg.

Rábaszentmihályi néprajzi gyűjtemény

LAKÓ MÁRTA ÉVA
Rajz, IV. évfolyam
Berzseny i Dániel Főiskola

Témavezető:
DR. GRÁFIK IMRE, néprajzkutató,
Budapest,
Néprajzi Múzeum

Kutatásom célja az volt, hogy a Rábaszentmihályon 1997-ben megnyílt Falumúzeum anyagán keresztül képet adjak a helység kulturális sajátosságairól, és megismertessem és bemutassam az összegyűjtött régiségeket.

Tanulmányomat egy rövid földrajzi és történelmi összefoglalóval kezdtem és a falu lakásépítési hagyományait is igyekeztem felkutatni, mivel maga a Falumúzeum is egy paraszthaz berendezési stílusát próbálja követni. A tárgyakat anyaguk szerint csoportosítva tárgyaltam az egyes fejezetekben, az alfejezetekben kiemelve az érdekesebb, szebb darabokat, amelyekről fényképeket és rajzokat is készítettem. Munkám során arra törekedtem, hogy lehetőleg minden népművészeti értékkel bíró tárgyat bemutassak, készítésükről, használatukról is minél többet megtudjak, és ezeket próbáltam összevetni a környékről szóló leírásokkal. A dolgozatom alapján egyértelműen látszik, hogy Rábaszentmihály valóban a rábaközi kultúrkörhöz tartozik, annak ellenére, hogy területileg már Sokoró-alja része. Bár nincsenek olyan helyi sajátosságai, mint például Hövejnek, vagy Kapuvárnak, de múzeuma érdekes kincseket őriz, melyek érdemesek a szélesebb körű figyelemre is (pl.: a mívesen faragott pásztorbot és mángorló).

További kutatásokat szeretnék végezni a gyűjtemény régészeti anyagával kapcsolatban is, amivel együtt elkészülhetne egy olyan kiadvány, amely átfogóan bemutatja a gyűjteményt az idelátogatóknak.

A Ferenc-csatorna természeti viszonyai; környékének természeti viszonyai, a csatorna menti nemzetiségek kulturális értékei

MIKLÓSITY MÓNIKA

Informatikus könyvtáros, II. évfolyam
Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás

Témavezető:
KOLLÁTH MÁRIA, főiskolai docens,
Eötvös József Főiskola Vízügyi Fakultás,
Környezettechnológiai Tanszék

A TDK dolgozat fő témája a Ferenc-csatorna létrejöttének bemutatása, illetve a csatorna mentén élő nemzetiségek és azok kulturális értékeinek bemutatása.

A dolgozat részletesen ismerteti a Ferenc-csatorna helyszínének - Bács-Kiskun megye - létrejöttének módját a történelmi vármegyék rendezésének segítségével. Feltárja, hogy milyen okok vezettek a csatorna építésének gondolatához, illetve kik vettek részt a csatorna terveinek elkészítésében. A tervet a Kiss testvérek készíttették és az első munkálatok is a nevükhöz fűződik. Munkájuk eredménye a 118 kilométer Ferenc-csatorna, mely a Dunát és a Tiszát köti össze. Türr István a csatorna fejlesztésében vett részt a kiegyezés után. Nevéhez kapcsolódik a Baja-Bezdán között található Ferenc-tápcsatorná. Bepillantást nyerhetünk a munkálatok terveibe és nehézségeibe a mellékletek térképei és képei alapján is. Megismerhetjük a Ferenc-csatorna éghajlati adottságait, valamint a jellemző növény- és állatvilágát.

A dolgozat bemutatja a csatorna mellett található településeket (Baja, Bátmnostor, Nagybaracska, Dávod, Hercegszántó). Megtudhatjuk, hogyan, mikor és miért érkeztek erre a vidékre a magyarok, a németek, a bunyevácok és a soka- cok, mint nemzetiségek.. Bemutatásra kerül a halászat, a molnárság, szövés, hímzés, fafaragás, kézművesség, és az ötvösség, mint a legfontosabb tevékenységek. A részletes leírások a nemzetiségek népviseleteiről, valamint a mellékletek képet adnak arról, hogy nemcsak természeti kincsekben, de kulturális értékekben is igen sokszínű és gazdag a Ferenc-csatorna vidéke. Erről tanúskodnak a programok változatosságai is.

A csatorna, mint egy köldökzsinór köti össze a mellette található településeket, illetve az itt élő nemzetiségeket. így azok már nem egymás mellett elkülönülten, hanem összecsiszolódva élnek egymás mellett. Erre bizonyíték, hogy egyre többen tanulják meg egymás nyelvét, közös néptánccsoportokban táncolnak.

Népi és népies motívumok id. Badar Balázs műfazekas ornamentikájában

NAGY PÉTER
Néprajz - angol, III- IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. BARNA GÁBOR, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék;
ISTVÁN ERZSÉBET, ny. múzeumi főtanácsos,
Budapest,
Néprajzi Múzeum

Id. Badár Balázs (1855-1939) a mezőtúri fazekasság több száz éves hagyományának csúcsán, az 1880-as években még hagyományos, „közönséges" használati edényeket készített. A helyi fazekasoknak azonban a polgárosodó parasztság új igényeinek, új ízlésének egyre inkább meg kellett felelni, hiszen a használati edényeik nem voltak versenyképesek az 1890-es évek környékén kibontakozó gyári tömegtermelés által előállított olcsó, ugyanakkor silány minőségű termékekkel. Ennek is köszönhető, hogy a Badár által kialakított, majd gyermekei által folytatott újkeletű forma- és díszítményvilág, az így készített díszedények a polgárosult paraszti rétegnek és az „úri közönségnek" is megfeleltek.

Nagy segítséget jelentettek a kutatásban id. Badár unokájának, Badár Júliának a tulajdonában lévő hagyatéki iratok, rajzok, tervezőfüzetek, zsírpapírok, minták, fényképek és egyéb családi dokumentumok. Emellett számos Badár-kerámia található a Túri Fazekas Múzeumban, illetve a szolnoki Damjanich János Múzeumban. Előbbi illetve a Néprajzi Múzeum adattárában található meg a hagyaték kisebb része, köztük ifj. Badár Balázs tervezőfüzete, melyben saját maga illetve édesapja által készített tárgyak alakját és díszítményét rajzolta le.

Id. Badár Elsődleges forrása a Mezőtúron szerzett szakmai tudása, ezen belül a „dudi" korszak ornamentikája: az egyszerűbb levelek, tulipán. A felhasznált, az edény egész felületére kiterjesztett új elemek beemelése a Zsolnay Miklóssal való ismeretségnek, az uralkodó historizmus irányzatának, a más népművészeti ágakban való tájékozódásnak, valamint a közel-keleti eredettudatnak is köszönhető.

A híres fazekas motívumvilága tehát népi illetve népies jellegű elemekből táplálkozik. Formavilágának, valamint munkásságának további kutatása a néprajz jövőbeni feladata, a Badár-család szellemi hagyatéka azonban ennél sokkal nagyobb: maguk alakította ornamentikájuk tovább él a helyi fazekasok alkotó munkájában.

Tiszta vizet szereti a szappan

NAGYFALUSI ÁGNES
Néprajz, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. JUHÁSZ ANTAL, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajzi és Kulturális Antroploógiia Tanszék

Dolgozatomban Csanádpalota tisztálkodási szokásainak változását vizsgáltam, a II. világháborútól napjainkig. Nagy hangsúlyt helyezve, arra hogy élték meg az emberek a vezetékes vízhálózat kiépítésével a fürdőszoba megjelenését. Továbbá hogyan változott meg az emberek személyi higiéniája.

A dolgozat megírásához interjúkat készítettem a faluban lakókkal. Az interjú- alanyokat három generációba soroltam, fő szempont volt a vezetékes vízzel való kapcsolatba kerülés ideje. A generációk a következők: 1925 és 1945 között születettek, 1946 és 1965 között születettek, 1966 és 1985 között születettek.

A faluban 1961-65 között építették ki a vezetékes vízhálózatot. A vezetékes víz megjelenése azonban nem hozta magával a fürdőszobák tömeges megjelenését, inkább csak a vízhez jutás egyszerűsödött a faluban. A fürdőszobák tömegesen csak az 1970-es években jelentek meg. Kialakításukat nagyban meghatározta a család anyagi helyzete, valamit átlag életkora. Azokban a házakban, ahol csak idősek laktak, kevés esetben került kialakításra, még ha anyagilag meg is tehették volna. Ahol viszont gyermekek voltak a családban szinte minden esetben csináltak fürdőszobát. Ez a legtöbb esetben a családnak jelentős anyagi teherrel járt. De ezt is vállalták, mivel abban az időben a fürdőszoba a tisztálkodási funkción túl egyfajta státusszimbólummá vált. Meg kell azonban jegyezni, hogy a tisztálkodási szokások nem alakultak át jelentősen, inkább a régi gyakorlat élt tovább. Kutatásom alapján a tisztálkodásik szokások rohamos átalakulása a rendszerváltásra tehető. Ebben az időben vált mindennapi gyakorlattá az újonnan megjelenő tisztálkodási szerek használata. Amely magával hozta a teljes változást vagy mégsem?

Az *agresszió és verekedések néprajzi kutatása Gyergyószentmiklóson és környékén*

SELYEM ANDRÁS ZSIGMOND
Néprajz, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VEREBÉLYI KINCSŐ, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Folklóré Tanszék

Dolgozatomban az agressziót és az agressziómentes, úgynevezett virtusoskodó cselekedetek néprajzi vizsgálatának módozatait, szempontjait és konklúzióit mutatom be.

A dolgozat sokkal inkább egy kutatási tervezet, mintsem a címben megfogalmazott problematika kifejtése, megoldása.

Szülővárosom, Gyergyószentmiklós és környéke jó terepet biztosított számomra ezen kérdéskör gyűjtésére, megfigyelésére.

Elsősorban külföldi szakirodalom alapján próbálom a jelenséget rendszerezni, kisebb - nagyobb egységekbe csoportosítani.

Színtereket mutatok be, melyeken belül a jelenséget vizsgálni lehet.

Választ keresek többek a között a következő kérdésekre:

- Igaz, hogy Gyergyó vidéke az átlagosnál agresszívebb?
- Ha igen, mik lehetnek a társadalmi és pszichikai tényezők?
- Milyen színtereken találkozhatunk a jelenséggel?
- Az agresszív és agressziómentes verések-verekedések jellemzői
- A fizikai és verbális agresszió formái

Dolgozatomat a külföldi és hazai szakirodalmakban olvasottakra, saját tapasztalataimra építem.

Igyekszem hasznosítani a témába vágó sajtójelentéseket is.

Dióscukor a kupuszinai ünnepi táplálkozásban

SILLING LÉDA
Néprajz, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VEREBÉLYI KINCSŐ, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Folklóré Tanszék

A cukor elterjedése a paraszti háztatásokban új jelenséget hozott magával. A lakodalmi asztalokon több helyen megejlent a grillázstorta. Kifejezett gazdagságot, méreteivel pedig presztízs értékkel is bírt. Sok helyen megváltoztatta a lakodalmi szokásokat, étrendet.

Kupuszinán a grillázstorta, vagy dióscukortorta az 1900 és 1920 közötti időszakban jelenhetett meg az ünnepi asztalokon. Régi hagyományok mellé épült be ez az ajándék, ami a mai recens anyagban is jelen van, gyűjthető.

Ezzel az új színfolttal szeretném gazdagítani a Nyugat-Bácska néprajzi szokásairól szóló eddigi ismereteket. A Kupuszinán megtalált formák, amelyek beépültek a lakodalmi szokáskörbe, kiegészítve annak régi elemeit, nem egyedülállóak a területen. Vannak még hasonló tortákat készítő asszonyok Bezdánban, Nemes- militicsen, Doroszlón, Gomboson, Szilágyin is. S hogy éppen Kupuszinát mutatom be, annak oka, hogy hagyományait kultúrájának nemcsak ezen a területen őrizte meg. Csupán mozaikkockája lehet ez az anyag azoknak az ismereteknek, amelyeket már a viseletéről, népdalairól, népballadáiról, népi imádságairól tudunk. Ez a hagyományőrző közösség immár egy évszázada őrzi lakodalma részeként a gril- lázstorát.

A néprajzi szakirodalomban ezek a torták csak nagyon kevés helyen szerepelnek. Ezt a hiány szeretném pótolni ezzel a dolgozattal. Újdonság erejével is hathat hiszen egy a népi találékonyság szülte új technológiát is bemutatok. Az eddigi hiányos adatokat szeretném kiegészíteni, és egy a néprajzi szakirodalomban is szinte fehér folt eltüntetését célzóm meg.

Egy kiépülő kultusz?

SZALMA ANNA-MARIA
Néprajz - magyar, III. évfolyam,
Babes-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezető:
DR. KESZEG VILMOS, előadó professzor,
Babes-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék

Egy gyermek betegsége, tragikus halála az őt befogadó közösséget az aktualitás erejével odafigyelésre készteti, ami az idő előrehaladtával eltompul, közvetlen környezetére bízva a gyászt, emlékezést. De mi történik akkor, ha 31 év távlatából újra felbukkan a történet könyv formájában a szülők közvetett szorgalmazásából, a római katolikus plébános kivitelezésében azzal a szándékkal, hogy a helyi örmény katolikus közösséget megajándékozza az első gyermekszenttel? A válasz egyszerű volna, ha abban merülne ki, hogy két végletes alternatívát fogalmaz meg: a közösség elfogadja és felkarolja a kultuszt, vagy pedig elutasítja. Az ügy azonban mélyrehatóbb értelmezést kíván, felvillantva azokat a problémákat, amelyek első olvasatra nem mutatkoznak meg. Identitáskérdést, -megőrzést, egy közösség élet- képességének bizonyítását, érdekeket implikál. A nyomatékosítást (is) szolgáló szimbólumkészletet, amellyel a narratívum operál, azóta külön publikációban[6] is megjelenő alpont tárgyalja. Ezekre és az ehhez kapcsolódó egyéb problémákra próbáltam reflektálni dolgozatomban, kiindulópontnak tekintve a Gyergyószent- miklóson (Hargita megye, Románia) 2002-ben megjelent *Gyöngyike* című könyvet.

6 Szalma Anna-Mária: Szent gyermekkor. A Szent egy megnyivánulása Gyergyószentmiklóson, In.: Tánczos Vilmos (szerk.): Képek a folklórban. Tanulmányok az archetipikus szimbolizáció köréből, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2004.

Ötvös „Makó" Károly - egy aranyosszéki prímás

SZALMA ANNA-MARIA - ALBERT S. SZILÁRD

Néprajz - magyar, III. évfolyam; hegedű, I. évfolyam
Babes-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Georghe Dima Zeneakadémia Előadói Kar

DR. KESZEG VILMOS, előadó professzor
Babes-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék

2003 nyarán rendezték meg első ízben az Aranyosszéki Népzene- és néptánctábort. Az esti táncházakban és a táncpróbákon a helyi zenészek is muzsikáltak: Pálfi Jenő hegedűn, Ro«ta« loan brácsán és Hajdár Lajos nagybőgőn. Alaposabb vizsgálódás következtében úgy találtuk, itt nem egyszerűen egy survival jelenségről van szó, nem is egy szabályszerű revival jelenségről; a probléma ennél jóval komplexebb. Ötvös „Makó" Károly Tordán élő prímás ez utóbbi jelenségből kimaradt, bár annak idején aktívan bekapcsolódott a falu zene- és táncéletébe. A miértek felkutatására nem vállalkozunk, fontosabbnak tartottuk, hogy gyakorlatiasan közelítsünk a témához: gyűjteni kezdtük repertoárját, zenészalakjának monografikus jellegű leírását tűztük szem elé. Elfeledett tánc elfeledett zeneanyagából sikérült valamit megfogni. Egyelőre a már megfogalmazható megfigyeléseink, a már összegyűjtött anyag bemutatása az általunk felvállalt feladat, kellő óvatosságra tö- rekedve szeretnénk olyan megjegyzéseket tenni, amelyek érdemben gazdagíthatják Aranyosszék népzenéjéről való tudásunkat.

A gyantái baptista gyülekezet

SZILAGYI JUDIT
Művelődési menedzser - néprajz, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BARTI-IA ELEK, egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajz Tanszék

Kutatásom célja a Fekete-Körös völgyében élő (jelenleg Romániához tartozó terület) magyar nemzetiségű emberek vallásos életének tanulmányozása. Ezen belül a baptista vallási eszméknek a terjedése, mióta van jelen, és hogyan volt képes fennmaradni más nagyobb egyházak közelségében (ortodox, református). Vizsgálatom központi területének Gyanta községet választottam, több szempontból is: 120 évvel ez előtt e faluból kezdek elterjedni a baptista hitvallás missziós tevékenységek révén, s aztán jelentős ideig a régió központi gyülekezetét képezte. Jelenleg azonban ez a gyülekezet elhaló félben van. így ennek okát vizsgálom, a baptista vallás intenzitása esett alább, vagy más külső tényezők határozzák e ezt meg.

A kutatást mélyinterjúkkal készítettem el, a 22 fős baptista gyülekezet minden tagjával kapcsolatba kerültem, valamint az imaórák, bibliaórákon való részvétellel a megfigyelés módszerét is alkalmaztam.

Megfigyeléseim által arra jutottam, hogy a jelenlegi gyantái baptista gyülekezet él, élni akar, de általánosan jelentkező külső területre jellemző okok miatt (munkahely hiány, elvándorlás, kiöregedés) nem képes új tagokkal szaporodni. A hívő tagok mélyen vallású emberek, így különállásukat is megfogalmazva más vallásoktól fenntartotta magát. Ez a szemlélet jelenleg is él, csupán a kisegyházak- ra jellemző közösségi megnyilvánulások erősödtek ugyan a taglétszám fogyatkozásával, de ez már csak az egymásrautaltságuk miatt is következett be. Ezen egymásrautaltság legfőbb problematikája, hogy a gyülekezet konkrét fenntartása szinte egy ember személyében csoportosul,(aki egyben a formális is informális vezető is) aki segíti a tagokat, és megszervezi, hogy idős koruk ellenére is eljussanak az imaórákra.

így tehát következtetésként levonhatjuk, hogy a gyantái baptista gyülekezet hitük, és önmeghatározásuk által képes lehetne fenntartani magát gyülekezetként, viszont az elvándorlások által a elcseperedő fiatalok szintén má területeken folytatják hitük vallását. Veszélyét a gyülekezetnek abban látom, hogy ha az egy kiemelkedő személy nem tudná tovább végezni a munkáját, nem lenne sem fizikailag, sem lelkileg inspiráló személy, aki ezt a gyülekezetei életben tudná tartani.

Hagyomány és identitásalkotás (ünnep és tánc a budapesti görögök három generációjában)

VINCZE ILDIKÓ

Néprajz, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
BÁLI JÁNOS, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajz Tanszék;
DR. KÜLLŐS IMOLA, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Néprajz Tanszék

Kutatásom alapgondolata egy budapesti görög nemzeti ünnep köré szerveződik, és az ott megjelenő táncok előadási formáit vizsgálja, előzményként bemutatva a görögök magyarországi megjelenését, etnikai identitásuk főbb sajátosságait, a budapesti görög táncházat, továbbá egy rövid összefoglalást közöl a görögországi tánchagyományok változásairól, és a táncok új kommunikációs kontextusban való megjelenéséről.

A kérdést abból az aspektusból közelítem meg, hogyan jelenik meg ma a hagyományőrző néptánc egy görög nemzeti ünnepen, annak kulturális műsorában a színpadon, majd a műsort követő össztánceseményen. A kutatott témához kapcsolva bemutatom a hetvenes években a magyar táncházak mintájára megalakuló budapesti görög táncházat, annak zenei- és táncstílusát, valamint közönségét.

A Magyarországon élő görög kisebbség kulturális identitásának vizsgálatával, a görög táncok ünnepeken betöltött szerepével, a görög táncház jelenséggel kapcsolatban publikáció még nem jelent meg. A témát így az adott közösség látásmódján keresztül próbáltam bemutatni, amelyet az első és második generációs görögök körében végzett interjúkkal támasztottam alá. Egyes interjúrészietek példaként gyakran megjelennek a lábjegyzetben is.

Eltekintve egyetlen néprajzi illetve kulturális antropológiai megközelítésű etnikai identitással kapcsolatos tanulmánytól és egy szakdolgozattól, a publikált anyag nagy részét elsősorban a görög kisebbség történeti, pszichológiai és szociológiai megközelítésű írásai adják

A dolgozat az európai kör- és lánctáncokkal, a táncház jelenséggel kapcsolatos magyar szakirodalmat, továbbá, *Raftisz Alkisz: O koszmosz tu elliniku honi* (*A* görög tánc világa), *Dance in modern Greece* (Táncok a mai Görögországban), *Kokkinu Jianni: Elliniki hori* (Görög táncok) című görög illetve angol nyelvű publikációit dolgozza fel.

A budapesti görög kisebbség etnikai identitásának formálódásában a tánc és zenei hagyományoknak fontos szerep jutott. A hatvanas évek végén a népzene mellett megjelenő új zenei stílusok (városi *populáris zene, taverna zene, rembetiko*) biztosították a görög táncok újraélését a népzenétől eltérő zenei hangszerelésben is. Ennek köszönhetően a kisebbség nemzeti ünnepein, továbbá a táncházakban jelen van a görög zenének és táncnak egy ma is élő sokszínű kultúrája, amely biztosítja a hagyományőrzést a fiatalabb generációk felé is.

VI. Nyelvészet

A *Codex Clusii magyar gombanevei és egyéb szórványai*

BAGLADI ORSOLYA
Magyar, II. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezetők:
DR. RÉVAY VALÉRIA, egyetemi docens,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék;
DR. SZABÓ T. ATTILA, egyetemi tanár,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Botanika Tanszék;
DR. SAVOIA UBRIZSY ANDREA, tudományos munkatárs,
Római „La Sapienza„ Egyetem

Carolus Clusius (1526-1609) műve a *„Fungorum in Pannoniis observatorum brevis história" és a „Codex Clusii"* az egyetemes szakirodalom első gombászati monográfiája. A *„Fungorum"* szövegébe és a *„Codex"* ábrái mellé magyar és német népi gombaneveket jegyeztek be, illetve egyes lapokon találunk magyar utalásokat a gombák lelőhelyére, fogyaszthatóságára is. A *vargánya* szavunk első „etimológiai" magyarázata is a kódexben olvasható. A szórványok nyelvészeti áttekintését különösen indokolja, hogy a kódexről még nem készült hasonló tanulmány.

Munkám célja a Codex Clusii magyar szórványemlékeinek részletes nyelvészeti feldolgozása volt. Emellett dolgozom a kódex képi és szöveges anyagának digitális (CD-n és világhálón való) hozzáférhetővé tételén Aumüller és Jeanplong (1983) alapján.

Eredmények: Összegyűjtöttem a kódex valamennyi adatát, megvizsgáltam helyesírási jellemzőiket, és elvégeztem a szórványok hangtani és alaktani rendszerezését. Csoportosítottam a gombaneveket szerkezetük, jelentésük és névadásuk indítékai alapján. A kódexben található gombanevek kis etimológiai és tájnyelvi szótárát is elkészítettem, megadva a gombák hivatalos neveit is. A gombanév-haszná- lat változásainak ellenőrzésére kikérdeztem jelenkori délnyugat-magyarországi adatközlőket is. Munkámhoz magyar, német, angol, francia, olasz, román és svéd nyelvű szakirodalmat használtam.

A kutatás eredményességét külföldi kutatókkal való együttműködés is segítette.

Gyimesközéplok ragadványnevei

BÁLLÁ ETELKA
óvodapedagógus
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító - és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. NAGY KATALIN, főiskolai tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar,
Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A dolgozatomat Gyimesközéplok ragadványneveiből írtam. Gyimesközéplok a szülőfalum. Ott töltöttem gyerekkoromat, oda fűznek az emlékek, a családom, a barátok. Magyarországra csak négy éve költöztem. A kb. 30 km hosszú Gyimes völgye Moldva irányába, Csíkszeredától 35 km- re helyezkedik el. Három községet foglal magába: Gyimes felsőlokot, Gyimesközéplokot és Gyimesbükköt.

Mivel Gyimesközéplok lakossága több, mint 5000 fő, és a földrajzi adottságoknak köszönhetően a „patakok" mentén óriási területen fekszik, a ragadványneveket a falu két viszonylag önálló részén, Kápolna patakán és Antalok patakán gyűjtöttem össze. Kápolna patakán 102 család, vagyis 280 személy él. Antalok patakán 34 család, vagyis 80 személy.

A ragadványnevek gyűjtését elsősorban a kiválasztott rész meglátogatásával, személyes beszélgetések révén végeztem. Többször is hazautaztam, amíg sikerült végigkérdezni minden családot. A személyek nevét és pontos címét a helyi egyházközség adatbázisából, a falu plébánosától kaptam meg.

A ragadványnevek feldolgozását 6 szempont szerint végeztem.

Az első részben a ragadványnevek eredetét vizsgáltam. így megkülönböztettem az alany valamely tulajdonságára, életkörülményeire utaló ragadványneveket, valamint nevekből alakult ragadványnevek. Vannak olyan nevek is amelyeknek az eredetét nem ismerték. A második részben nemek szerint osztályoztam a ragadványneveket. A nemek szerinti osztályozásban megfigyelhető, hogy a férfi és a női ragadványnevek nem különböznek egymástól; nincsenek kifejezetten női vagy férfi ragadványnevek. A ragadványnevek szófaját tekintve főnéven és melléknéven kívül csak két példát találunk más szófajra. Jelentés szempontjából egyes ragadványneveknek önmagában is van jelentése, mások csak a szóeredet ismeretében nyernek jelentést, és vannak olyan ragadványnevek amelyeknek nincs jelentése.

Szerkezet szempontjából a legtöbb ragadványnév kételemű. Az egyelemű és háromelemű ragadványnevek száma láthatóan kevesebb. Tájszóból alakult ragadványnevet csak 6-ot találtam.

A legfőbb szempont amiért ezt a gyűjtést elvégeztem, hogy megismerjem a nevek eredetét.

Egy orosz-magyar kétnyelvűek körében végzett asszociatív kísérlet leírása

BÁN VIKTOR
Orosz, V. évfolyam

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. LENDVAI ENDRE, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szláv Filológiai Tanszék

Dolgozatom célja: megvizsgálni, hogy az orosz nyelvből származó, magyar nyelvbe beépült és jelentésváltozáson átment, lexikai elemek esetében a vegyes házasságból származó, kétnyelvű beszélők egy asszociatív teszt alkalmával az orosz, vagy a magyar jelentésre utaló reakciókat közölnék-e.

Dolgozatom vizsgálati módszere alapvetően szinkrón, hiszen a jelenlegi nyelvállapotokat veszi figyelembe.

Célom elérése érdekében asszociatív kísérletet végeztem, melynek fókuszcsoportja az általam fentebb definiált kétnyelvű beszélőkből állt.

Az asszociatív kísérlet a következőképp zajlott: a kísérletvezető 10 másodperces időközönként szavakat diktált és a résztvevő adatközlőknek egy erre a célra kialakított adatlapra le kellett írniuk első asszociációjukat, vagyis azt a szót, esetleg szavakat, kifejezéseket amik az elhangzott hívószó hatására először eszükbe jut.

Az asszociatív tesztben 42 hívószó szerepelt.

A 42 hívószóra adott válaszreakció elemzése során arra a megállapításra jutottam, hogy ezeknél a kétnyelvű beszélőknél az első szocializációs folyamat során elsajátított mindkét anyanyelv rendkívül fontos szerepet játszik a nyelvi tudatban, még akkor is ha a második szocializációs folyamat során a magyar nyelv egyértelműen átveszi a domináns szerepet.

A kísérlet eredményeinek elemzése során megfigyelhető volt még, hogy a magyar nemzetiségű, orosz nyelvvel kapcsolatban nem lévő fiatalok orosz kulturális ismeretei rendkívül hiányosak.

Kinek hiszünk? A *közléstartalom megítélése a szupraszegmentumok függvényében*

BATA SAROLTA
Magyar - magyar mint idegen nyelv, III—I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

Kutatásunk a szupraszegmentumoknak a magyar szakirodalomban eddig még nem elemzett funkcióját vizsgálja. Arra keressük a választ, hogy az intonációnak, a hangsúlynak, a hangerőnek, a tempónak és a szüneteknek szerepe van-e a közlés hitelességének megítélésében. Kimutatható-e különbség a férfiak és a nők ítélete között? Ennek vizsgálatához hanganyagot készítettünk, amelyen ugyanaz a női beszélő ugyanazt a szöveget mondja el tizenötször más-más szupraszegmentális jellemzőkkel. Percepciós tesztelést végeztünk 40 kísérleti személlyel. A beszédmódokat értékelniük kellett annak alapján, hogy mennyire találják hihetőnek őket. Feltételeztük, hogy a hallgatók annál hihetőbbnek fogják ítélni a beszédet, minél közelebb állnak a szupraszegmentális tényezői az átlagos, normál magyar beszédéhez.

Az eredmények alapján igazolódott, hogy az elemzett szupraszegmentális jellemzőkben valóban kódolva van a beszéd hitelessége. Az adatközlők többsége hihetőnek minősítette a normál beszédmódot, akadtak azonban olyan változatok, amelyeket a kísérleti személyek hitelesebbnek ítéltek a normálnál. Leghitelesebbnek a halk és az egyik hangsúlyozásban eltérő („akcentusos") beszéd bizonyult. Legkevésbé a tempóban és intonációban eltérő beszédmódokat minősítették hihetőnek. Statisztikai módszerek alapján (dendrogram, regresszió-analízis, Mann— Whitney-próba) a férfiak és a nők ítélete között jelentős eltérést tapasztaltunk. A nők szignifikánsan hihetőbbnek találták a normál beszédet, a rosszul hangsúlyozó változatot pedig a férfiak érezték hitelesebbnek. Az eredmények értelmezéséhez hozzájárultak az adatközlőknek a változatokhoz fűzött megjegyzései. Azok a változatok bizonyultak a leghihetőbbnek, amelyekben átélést, érzelmeket éreztek.

Eredményeink felhasználhatóak az elméleti és az alkalmazott beszédkutatásban, különösen a személyközi kommunikáció minél pontosabb megismerésében, a bűnügyi fonetikában, a pedagógiai gyakorlatban és a médiában.

A *magyar parömiológiai minimum szociolingvisztikai szempontú vizsgálata általános és középiskolás tanulók körében*

BÉKEFI LILLA
Magyar - irodalomelmélet - magyar nyelvtörténet, V—III—II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar

Témavezető:
DR. FORGÁCS TAMÁS, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Vizsgálatom célja a magyar parömiológiai minimum felmérése általános és középiskolások körében. Hasonló vizsgálatot már végzett - kisebb számú adatközlővel- Litovkina Anna 1991-92-ben. Eredményei azonban a hasonló külföldi felmérésekhez képest túlzottan pozitívnak tűnnek. Ennek oka az is lehet, hogy az adatközlők nem ellenőrzött körülmények között töltötték ki a kapott listát.

Dolgozatom egyik célja ezért az volt, hogy az akkori vizsgálat eredményeit ellenőrizzem „laboratóriumi körülmények között", azaz iskolai tanóra keretében. Kiegészítettem továbbá felmérésemet annak a kérdésnek a vizsgálatával, hogy van-e összefüggés a tanulók szociális helyzete, lakóhelye (falu, község, kisváros, nagyváros) illetve iskolatípusa és az általuk ismert közmondások mennyisége között.

Az elemzett listák alapján a feltett kérdésekre a következő válaszok rajzolódtak ki: úgy tűnik, hogy a korábbi vizsgálat eredményeihez képest lényegesen alacsonyabb szintű a tanulók közmondásismerete. A szociolingvisztikai szempontú megközelítés azt mutatja, hogy a lakóhelynek nagyobb szerepe van a parömiumok tudását illetően mint annak a ténynek, hogy az adatközlők „elit iskolába" járnak-e vagy egy szakiskolába.

Ezeken a faktorokon kívül elemeztem még a nemek szerinti megoszlás, az életkori sajátosságok és az irodalmi tájékozottság, olvasottság szerepét a közmondásismeret szempontjából, s igyekeztem arra is választ kapni, milyen szerepet játszik az anyanyelvi nevelés a közmondások elsajátításában, és hogy milyen további feladatai lehetnek az iskolának ebben a tekintetben.

A *kontextus hatása a témaasszociációra diskurzus során*

BIHARI BOGLÁRKA
Magyar - angol kiegészítő, IV-I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

Dolgozatomban a témaasszociáció működését vizsgálom társalgási diskurzusokban. A kísérlet célja: 1. a témaasszociáció folyamatának elemzése a fogalmi asszociáció, vagyis a fogalmi szinten történő asszociáció vizsgálatára alapozva; 2. a társalgás közbeni kognitív folyamatok leírása, különös tekintettel a memória működésére; 3. a kontextus egy kiterjedtebb értelmezése; 4.a munkamemória működésének on-line vizsgálata.

A fogalmi asszociáció működésének feltárását követően az volt a hipotézisem, hogy ennek vizsgálatára alapozható a témaasszociáció vizsgálata. Ugyanakkor az utóbbi esetében egyéb folyamatokat is feltételeztem. Témaasszociációnál a munkamemóriában reprezentációképzés történik, melyet befolyásol a kontextus, a beszédpartnerek asszociációs folyamatai: a kognitív együttműködési alapelv mentén, mely a grice-i teória egy memóriaorientált megközelítése, a résztvevők reprezentációegyeztetést hajtanak végre annak érdekében, hogy egy kollektív reprezentációt hozzanak létre, s közben előre- és visszafelé asszociálnak. Ugyancsak tételeztem memóriaaktiválási stratégiák létezését. A hipotézisek vizsgálatához magnetofonra rögzített diskurzusok szolgáltattak korpuszt.

A kísérlet során kimutatható volt a témaasszociáció vizsgálatának a fogalmi asszociáció vizsgálatára való alapozhatósága, a kontextus hatása a memóriaaktiválásra, valamint meghatározott memóriaaktiválási stratégiák működése. A kísérlet hátterét a pszicholingvisztika, a pragmatika, a neurolingvisztika, a kognitív nyelvészet, a kognitív pszichológia, a kognitív idegtudomány és a neurológia eredményei adták.

A politikai reklámszövegek elemzése

CSÍK GERGELY

Magyar - művelődésszervező/ IV—II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. VASS LÁSZLÓ, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Magyar nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatom témája leginkább az 1989-es év után bővelkedik érdekességekben, ugyanakkor munkám a hatvanas évektől indítja útjára a változások bemutatását. Elemzésemben kimutatom, milyen jellegű átformálódáson mentek keresztül - reklámszövegeiket illetően - parlamenti pártjaink az első szabad választások óta, kimutatva egy olyan tendenciát, amely az 1998-as és a 2002-es választások idején érte el csúcspontját, és megmutatva, hogy azóta a szövegalkotási módszerekben (is) útkeresés látszik minden politikai oldalon. Bemutatom a szövegpolitika változását, fejlődését, visszafejlődését, esetenként állandóságát és mindezt külföldről hozott példákkal is ízesítem. Elméletem alapja maga a változás. Állítom és bizonyítom, hogy hazánkban a politikai szövegalkotás, és a - politikai - reklámok olyan nemcsak fejlődtek, de sokszor önmaguk ellen is dolgoztak és dolgoznak. Bizonyítom, hogy a 2006-os választások lehetnek az első olyan referendum, ahol igazán újat kell mutatniuk a politikai élet reklám-szakembereink. Azt a folyamatot fogom tehát bemutatni, amelynek révén a politikai reklámok alkotói egy általános iskolai nyelvtankönyv utolsó oldalairól (a szöveg, mint legnagyobb nyelvi egység) előrelapozva eljutottak a legegyszerűbb formákig (ikon, index, szimbólum). Megmutatom ugyanakkor, hogy ez a „visszafelé haladás" milyen veszélyekkel jár és elméletem továbbgondolásaként igyekszem prognosztizálni az elkövetkezendő választások kommunikációs és szövegalkotási módszereit.

Természetesen kutatásomban részletes beszélek mai kormányalkotó és már eltűnt pártokról, véleményt mondok róluk, nem egy esetben kritikával illetem őket, de fontos kihangsúlyoznom, hogy mindezek a megállapítások pusztán nyelvészeti eredetűek.

A fentebb felsorolt elméletemmel mindezidáig nem találkoztam sehol, következésképpen a szakirodalom kiválasztásakor is komoly dilemmával találtam magam szemben. Tudományos kutatás nem létezhet olyan szövegrészek nélkül, amelyek utalnak, reflektálnak az azonos tudományágba tartozó, korábban megjelent elméletekre. Ezt több helyütt meg is teszem, főképp olyan internetes forrásokra hivatkozva, melyek a megjelenésükre vállalkozó oldalak, vagy írójuk révén biztosítékok lehetnek a szakmai precizitásra. Ezek az anyagok inkább olyan forrásoknak tekinthetők, melyek határkövekként szolgálltak számomra elméletem megalkotásakor. Felhasználtam természetesen hagyományosan értelemben vett szakirodalmat is, ezek azonban a nyelvészet területétől sokszor egész más utakra vezettek és jobbára azt segítették megértenem, maga a reklám - legyen az kereskedelmi vagy politikai - hogyan működik.

„Ne zavarjátok a csendet” (Gyimesfelsőloki sírfeliratok)

DEMETER JÓZSEF
Tanító, végzett

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
dr. Nagy Katalin, főiskolai tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar,
Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Mint ahogy a címben is olvasható, a dolgozat témája a sírfeliratok elemzése és tanulmányozása. E célból 2003-ban Gyímesfelsőlokon (Hargita megye), Erdély és Moldva határvidékén végeztem gyűjtőmunkát a csángók körében. Gazdag anyagra tettem szert: összesen 1011 sírt térképeztem föl. A gyűjtést pusztán egy saját készítésű térkép és egy iránytű segítette.

A dolgozat két részből áll. Az első részben bemutatom röviden a falut és lakóit, illetve ismertetem az ottani temetkezési rituálékat, szokásokat. A második, a fő rész jóval terjedelmesebb, hiszen a sírfeliratok tanulmányozását, elemzését foglalja magába. (Ebben a dolgozatban csakis a nyelvi szövegekkel foglalkozom.)

Szerkezet alapján a sírfeliratok három részét különböztetem meg: nyitó formula, záró formula és köztes szöveg. A hármas tagolás logikai sorrendjét természetesen nem lehet minden esetben föllelni - a részek fölcserélődnek, egymásba ékelődnek; sőt előfordulnak olyan feliratok is, amelyek hiányosak.

A sírfeliratok részeit külön-külön fejezetben vizsgálom. A köztes szövegek elemzése nagyobb terjedelmű, mivel jóval több információt kellett feldolgozni. Egy-egy alfejezetet szánok a névelemzésre - ezen belül az asszonyneveknek, beceneveknek, ragadványneveknek -, a születési és elhalálozási időpontok jelölésére, az elhunytakra és az élőkre való utalásra, az egy sírban levők közti kapcsolat jelölésére, végül az összefüggő szövegek elemzésére. Külön fejezetben mutatom be és elemzem a kétnyelvű és román sírfeliratokat.

A dolgozatot kiegészíti a melléklet, ami tartalmazza többek közt a gyűjtött anyagot, a térképet, illetve diagramokat.

Cigány gyermekek az iskolában

DORNICS SZILVIA
Magyar - kommunikáció, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZÉPE JUDIT, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Az európai roma népesség összlétszáma napjainkban megközelítőleg nyolcmillió, amelyből ma Magyarországon körülbelül 600 000 fő él. Az összlakosság számához viszonyítva hazánkban világviszonylatban is magasnak számít a romák aránya, mégis az emberek többsége keveset tud a cigány közösségek életéről, szokásairól, hagyományaikról. Nem ismerik a nyelvüket, és talán nem is gondolják, hogy a cigány kisgyermekeknek milyen sok problémája adódik a származásuk miatt.

Az idők során sokan voltak és talán még többen vannak ma azok, akik szívükön viselik a cigányok sorsát, illetve arra vállalkoztak, hogy mélyebben megismerkednek történetükkel, kultúrájukkal és nyelvükkel. Közéjük tartozott a csupán pár éve elhunyt Réger Zita, aki évtizedeken át foglalkozott a roma tanulók helyzetével. Az ő kutatási eredményei ösztönöztek arra, hogy magam is végezzek hasonló vizsgálatokat - harminc esztendővel később. Dolgozatom széles társadalmi keretben tárgyalja a cigány gyermekek nyelvi és általában tanulási teljesítményének problémáit. Bemutatom, honnan is indultak a romák, milyen kultúrájuk van, és leginkább azt, hogy mi jellemző a nyelvükre. Szeretném vázolni azt, milyen nehézségekkel kell megküzdeniük a cigány tanulóknak, és milyen előítéletekkel kell szembenézniük már egészen kicsi gyermekként. Megpróbálok magyarázatot adni arra, hogy ezek a gyerekek miért érnek el különösen rossz eredményeket a tanulmányaik során. Dolgozatomban tett megállapításaimat saját vizsgálatommal támasztom alá, melyet két különböző, egymástól nagyon távol eső település cigány tanulói körében végeztem. Az összetett felmérésből felderítem az egyes nyelvi szinteken (alaktan, mondattan, szókincs terén) tapasztalható elégtelenségeket. A dolgozat valósághű képet ad arról a helyzetről, amelynek kialakulásában a társadalmi körülményeket, valamint azt a tényt látom, hogy az iskolába kerülő cigány gyermekek nem kielégítő magyar tudása összefüggésben áll szellemi teljesítményükkel.

On Historical Sound Changes of Hungárián: A *Government Phonology Analysis*

CZICZELSZKY JUDIT - ROMEISZ KATALIN
Magyar - angol - elméleti nyelvészet, V. évfolyam,
Matematika - angol, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. NÁDASDY ÁDÁM, egyetemi docens,
Eötvös Loránd. Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvészet Tanszék;
DR. REBRUS PÉTER, tudományos munkatárs,
MTA Nyelvtudományi Intézet,
Elméleti Nyelvészet Osztály;
DR. TÖRKENCZY MIKLÓS, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol Nyelvészet Tanszék

A dolgozat célja magyar hangtörténeti változások leírása egy modern elmélet, a Kormányzásfonológia (KF) keretében, melynek kiválasztását az indokolta, hogy segítségével bizonyos folyamatok megfelelően magyarázhatók. A tanulmány első felét az elméleti alapoknak szenteltük. Először a szótag fogalmának szerepéről adunk összefoglalást, majd kitérünk a KF és a belőle kinőtt elméletek alapfeltevéseire.

Az esszé további része magyar fonológiai változások leírását tartalmazza. Elsőként az ősmagyar kori szótagszerkezet jellemzőivel foglalkozunk, beleértve azt is, hogy ezek milyen hatással voltak a korszak jövevényszó-beépítő stratégiáira. Ezek után a szótagszerkezet változásainak elemzésére kerül sor. Közelebbről két folyamatot, a kétnyíltszótagos tendenciát és a tővégi vokálisok eltűnését vizsgáljuk. Leírjuk, hogyan lehet a KF elméletével egységesen kezelni ezt a két változást. E tekintetben eredményeink összecsengenek azon nyelvtörténészek véleményével, akik szerint a két folyamat mögött alapvetően ugyanaz a tendencia húzódik meg. A KF elemzés abban nyújt többet, hogy képes pontosan meghatározni a szinkópa helyét.

A továbbiakban egy a fent említett változásokkal szoros összefüggésben álló folyamatot, a tővéghangzók záródását elemezzük. Gyengülési folyamatként írjuk le, amely elemzésben a magánhangzó-harmónia határozza meg a redukált vokálisok minőségét. Fejtegetésünk egy ponton rámutat a KF hiányosságaira is, ugyanis az - mivel nem építette magába a szonoritás fogalmát -, nem képes magyarázni azt az empirikus megfigyelést, hogy a magánhangzók gyengülése általában a kevésbé hangzós irányba mutat a világ nyelveiben. Legvégül az ómagyar labializálódást tárgyaljuk. Losonczi törvénye ellen érvelünk, aki a szóban forgó változás megindítóját a tővéghangzók redukálódásában látta. Ellenérveink a KF elvein nyugszanak, melyek szerint a labializáció a szegmentumok komplexitását növeli, ezért összeegyeztethetetlen egy redukciós, gyengülési változással.

Suttogott mássalhangzók észlelése. A zöngésségi oppozíció neutralizálódásának hatása a beszédpercepcióra

GRÁCZI TEKLA ETELKA

Magyar - német, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

Kísérletünkben arra kerestük a választ, hogy suttogott beszéd feldolgozásakor a zöngésségi oppozíció neutralizálódásának milyen következményei vannak a beszédpercepció részfolyamatainak működésére, vagyis képes-e a hallgató az elsődleges felismerési kulcs neutralizálódása esetén azon mássalhangzópárok tagjainak azonosítására, melyeknek egyedüli disztinktív jegye a zönge megléte vagy hiánya. A kérdés megválaszolásához percepciós tesztet állítottunk össze, melyet a kísérleti személyeknek egy hanganyag lehallgatása alapján kellett kitölteni. A kísérlet 20 lógatom suttogott, valamint - kontrollként - normál ejtésű változatának lejegyzéséből, 21 suttogott ejtésű szó azonosításából és 20 suttogott ejtésű mondat szemantikai helyességének megítéléséből állt. Az egyes feladatok a beszédpercepció különböző szintjeinek vizsgálatát célozták.

Az eredmények a zöngés, valamint a zöngétlen fonémák realizációjának észlelésében is mutattak nehézségeket, amelyek mértéke és aránya azonban a hang hangsorbeli helyzete és a feladattípus függvényében változott. A logatomok jelentésnélkülisége megnehezítette az észlelést, így ennél a feladatnál, illetve a mondatok esetében „értelmesítési" stratégiák jelentek meg a válaszokban. A szóazonosítás eredményeiben mutatja a zöngés és zöngétlen mássalhangzók azonosítása a legkisebb különbséget, 3:2 arányban.

A kísérleti személyek eredményei alapján azt mondhatjuk, hogy a kérdéses hangok megkülönböztetése a suttogott beszédben nehézségekbe ütközik, ennek ellenére azonban lehetséges (a szavaknak kb. háromnegyed részét helyesen azonosították). Vagyis az elsődleges felismerési kulcs meg nem jelenése az akusztikámban megnehezíti, de nem teszi lehetetlenné a fonetikai-fonológiai észlelést. A mondatok szemantikai megítélésének eredményei alapján arra következtethetünk, hogy a kísérleti személyek a fonológiai azonosítás nehézségei esetében a suttogott beszéd észlelése során a beszédmegértési szint visszacsatolási lehetőségét alkalmazzák stratégiaként.

Beszélők egyéni megakadásjelenségeinek sajátosságai

GYARMATHY DOROTTYA
Magyar - német, V—II. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

A spontán beszéd folyamatosságát különféle megakadásjelenségek szakítják meg, melyek betekintést nyújtanak számunkra a beszédprodukciós folyamat működésébe. Vizsgálatuk alapján választ kapunk arra, hogy beszédviselkedésünk milyen mértékben tartalmaz univerzális, illetve tanult elemeket; és segítségükkel az is megállapítható, hogy a különböző közlésfajták befolyásolják-e a beszéd közben alkalmazott beszédtervezési stratégiákat.

Dolgozatomban azt elemzem, hogy a megakadásjelenségek egyes típusai milyen gyakoriságban jelennek meg a spontán beszédben; kimutathatók-e egyénre jellemző típusok; illetve megfigyelhetők-e különbségek a narratív és a dialogikus közlések között az egyes típusok előfordulási gyakoriságát tekintve. A magyar spontán beszédre vonatkozólag jelenleg kevés ilyen jellegű kutatás létezik, és magyar nyelven még nem publikáltak olyan nyelvbotlásvizsgálatot, amely egyetlen gyűjtő által lejegyzett, természetes beszédhelyzetekből származó nagy adathalma- zú korpuszon alapul. A 832 megakadásjelenséget tartalmazó korpuszom 12 adatközlő nem kísérleti szituációban rögzített párbeszédes, illetve monologikus megnyilatkozásából származik. Az anyaggyűjtés során egyaránt alkalmaztam a hallás utáni lejegyzés és a magnetofonra felvett anyag vizsgálati módszerét.

Kutatásom eredményei alapján megállapítható, hogy a spontán beszédben működnek ugyan általános érvényű stratégiák, de jól nyomon követhetők az egyéni sajátosságok is. A teljes anyag 26 különböző megakadás-típusából a 3 leggyakoribb minden adatközlőnél egyformán nagy arányban jelentkezett, és további 7 beszélőnél is kimutathatók voltak a beszédüket legjobban jellemző jelenségek. A párbeszédek és a narratívák összehasonlító elemzése azt mutatja, hogy a beszélők a különböző közlésfajtákban más-más stratégiákat alkalmaznak a létrejött diszharmóniák feloldására.

A lexikai kölcsönzés szociolingvisztikai tanulságai a finn és a magyar amerikai és európai változatában

JANURIK BOGLÁRKA

Finnugor - magyar - angol, V-V-IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. BAKRÓ-NAGY MARIANNE, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Finnugor Tanszék;
DR. SIPŐCZ KATALIN, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Finnugor Tanszék

Dolgozatomban az angol mintára létrejött tükörfordításokat elemzem a finn és a magyar nyelv európai, illetve amerikai változatában. A kalkok mellett a kölcsönzés más típusait is áttekintem, mivel a feldolgozott adatok alapján ezeket a kategóriákat nem lehet egymástól elválasztva vizsgálni. Dolgozatomban arra törekszem, hogy bemutassam, melyik nyelvváltozat melyik kategóriát használja inkább, és hogy ezek a típusok hogyan oszlanak meg az egyes változatokban.

Az eredmények arra utalnak, hogy mind az anyaországi, mind az amerikai nyelvváltozatok ugyanazokat a kölcsönzési típusokat alkalmazzák, vagyis féltükörfordításokat, hibrideket, kalkokat, képzéses és szemantikai tükörfordításokat, de ezek megoszlása nem azonos. Míg az amerikai finnben és magyarban a hibrid a leggyakoribb típus, amely egy angol és egy finn, illetve magyar elemből áll, addig a finnországi és a magyarországi változat pusztán saját nyelvi összetevőkből felépülő kalkokat használ. Ez az eltérés visszavezethető arra a különbségre, amely a két nyelvkontaktus társadalmi és történelmi körülményei között mutatkozik: az anyaországi változatra jellemző purizmusra, amely a morfológiai adaptációt kívánja elkerülni; az amerikai változat esetében pedig az angol nyelv intenzív befolyásoló hatására.

A jelentéstani elemzés is eltérést mutat: míg az amerikai változatban elsősorban a hétköznapi élet szavai cserélődnek le kölcsönzött elemekkel, addig az európai változatban a technikai fejlődés és a divat szavai jelentkeznek.

Mindezek alapján általános jelenségnek tekinthető az, hogy bár ugyanaz a két nyelv kerül kapcsolatba egymással, a végeredményt a kölcsönző nyelv kisebbségi, illetve többségi helyzete határozza meg.

A nyilvános spontán beszéd megakadásjelenségei és médiaszereplők szóaktiválási stratégiái

KÁLÓ ZSUZSA

Magyar, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

Hogyan hat a nyilvánosság a beszédprodukcióra? Hogyan lehet leírni a nyilvánosság előtt beszélők beszédprodukciós stratégiáit? A dolgozat célja, a megakadásjelenségeken keresztül a beszédprodukciós folyamat jobb megismerése, annak bemutatása hogyan hat a nyilvánosság a beszédre illetve a nyilvánosság előtt beszélők egyéni - beszédprodukcióra vonatkozó - sajátosságainak leírása.

A nyilvános spontán beszéd leírását két pszicholingvisztikai vizsgálattal végeztem. Vágatlan, spontán dialógusokat tartalmazó rádióműsorokból gyűjtöttem és osztályoztam a megakadásjelenségeket és hasonlítottam össze a „normál" spontán beszéd jellemző adataival. Rádiós műsorvezetők szóaktiválási stratégiáit mértem fel egy mentális lexikont vizsgáló, a szakirodalomban jól ismert módszerrel, majd interjúban kérdeztem őket tudatos stratégiáikról.

A vizsgálataim alapján kiderült, hogy a nyilvános spontán beszédben kevesebb a megakadásjelenség és a rádiós műsorvezetők tudattalan és tudatos szóaktiválási stratégiái egyaránt fejlettebbek.

Eredményeim hozzájárulnak a beszédprodukció folyamatának pontosabb leírásához és a beszéd technikai ismeretek bővítéséhez.

Noszvaj kül- és belterületi nevei

KÉKESI MÁRIA
Tanító, végzett

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. NAGY KATALIN, főiskolai tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar,
Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy Noszvaj földrajzi neveinek összegyűjtése, majd alaktani elemzése után ismertessem a nevek használatával kapcsolatban végzett szociolingvisztikai vizsgálatomat.

Miután a területet jól ismerő emberekkel bejártuk a határt és a falu belterületét, arra törekedtem, hogy az összegyűjtött névanyagot minél több ember közlésével kiegészítsem, illetve a már feljegyzett neveket ismételten ellenőrizzem. A gyűjtéshez a községi Polgármesteri Hivatalban található bel- és külterületi térképeket vettem igénybe.

A névanyag alaktani elemzéséhez a Magyar helyesírás szabályait használtam fel

A földrajzi nevek összegyűjtése után célom bizonyos kül- és belterületi nevek szociolingvisztikai vizsgálata volt. Azokat a neveket választottam ki, amelyek több elnevezést viselnek, illetve amelyek az idők folyamán megváltoztak. Azt szerettem volna megtudni, hogy mennyiben befolyásolja a névismeretet a lakók neme, életkora, iskolai végzettsége, illetve az, hogy mennyi ideje laknak a faluban.

Az adatközlőkkel kérdőívet töltettem ki, amelyen a bel- és külterületi neveket külön táblázatban tüntettem fel. Kérdéseim arra irányultak, hogy ismerik-e a felsorolt neveket, tudják-e hol található, illetve a régi vagy az új elnevezést használják.

Szociolingvisztikai vizsgálatom során megállapítottam, hogy az emberek névismeretét nagy mértékben determinálja életkora, neme, iskolai végzettsége és az, hogy mennyi ideje lakik a faluban.

Szótagvizsgálatok ómagyar kori lexémákon

KENYHERCZ RÓBERT
Magyar, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HOFFMANN ISTVÁN, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A szóeleji mássalhangzó-torlódásokkal kapcsolatos vizsgálatok eddig elsősorban a torlódások feloldási módjaival, azok egymáshoz viszonyított arányaival foglalkoztak, s a jelenséget a kapcsolódásban résztvevő egyes hangok felől közelítették meg. A modern fonológiai elméletek alapján viszont úgy gondolom, hogy bizonyos hangtani változások nem érthetőek meg teljesen a szótagra való hivatkozás nélkül, hiszen azok változása sokszor a szótagban magában gyökereznek, sőt változásaik olykor nem hagyják érintetlenül a szótagok szerkezetét sem. Ezért döntöttem úgy, hogy nagyobb szóanyagon megvizsgálom a jelenség megjelenésének s a hozzá kapcsolódó tendencia lejátszódásának fő idejét, a korai ómagyar kort a szó- tagszerkezeti és fonotaktikai változások tükrében.

A mintegy 900 szóeleji mássalhangzó-kapcsolatot tartalmazó tulajdonnévi és köznévi lexéma elsőszótagi szótagkezdetét megvizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy érdemes a változást nem csupán a feloldási módok felől értelmezni, hanem célravezető megvizsgálni a lexémák azon csoportját is, amelyekben a feloldás adatolhatóan huzamosabb ideig, esetleg a mai napig megmaradt. Az így folytatott vizsgálat segítségével nem csak a szókezdő mássalhangzó-torlódásokról nyerhető teljesebb kép, hanem a korai ómagyar kor szótagszerkezeti és fonotaktikai profiljáról is.

Magyar stílusgyakorlatok. Négyesy László tankönyvírói munkássága és stílusgyakorlati szemináriumai a pesti egyetemen

KENYÓ ILDIKÓ
Magyar - történelem, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. FEHÉR ERZSÉBET, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék;
DR. BUDA ATTILA, könyvtárvezető,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Toldy Ferenc Intézeti Könyvtár

Négyesy László neve mind a nyelvtudományban, mind az irodalomtudományban jól csengő, ismert névnek számít, több tekintetben hív elő tudományos ismereteket, emlékeket. Stílusgyakorlatai általános ismertségnek örvendenek - legalábbis az említés szintjén. Evvel szemben a szemináriumok minden részletre kiterjedő, annak szinte valamennyi szegmensét felölelő munka nem áll rendelkezésünkre. Annak, aki ezek iránt a szemináriumok iránt érdeklődik, szembesülnie kell avval, hogy csak több, elszórt, sokszor össze nem függő, ill. összefüggésbe nem hozott emlékezéssel, emlékiratmorzsával tud valamelyest jóllakni.

A dolgozatomban tehát egy olyan filológiai munkát vittem véghez, mely a szemináriumok történetének eleddig még el nem végzett, minél teljesebb felvázolását, rekonstrukcióját jelenti. Ezen belül is alaposabban vizsgáltam Négyesy László jelentőségét és hatását - nemcsak a gyakorlatok résztvevőinek esetében, hanem utóéletében is.

Nagysága titkának megfejtéséhez tudós munkáját (ill. annak egy részletét) kellett mikroszkóp alá vennem, melynek gerincét az általa írt vagy szerkesztett tankönyvek teszik ki. Jelen dolgozatomban a nyelvtankönyveiről készített elemzést mutatom be, habár a stilisztikáit és retorikáit is alapos vizsgálatnak vetettem alá. Négyesynek nemcsak nyelvészi, hanem irodalmi és pedagógiai nagysága is feltárul ezekből a tankönyvekből, és megfelelő megvilágításba helyeződik általuk az is, hogy Négyesy László a magyar művelődés- és oktatástörténetben miért is foglal el méltán oly kiemelkedő helyet.

Az *udmurt nyelvújítás két fő szakaszának vizsgálata*

Kiss NORBERT
Általános nyelvészet - finnugor, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezetők:
DR. KOZMACS ISTVÁN, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Finnugor Tanszék;
DOLOVAI DOROTTYA, egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Finnugor Tanszék

Az udmurt nyelv története során számos idegen szóval gazdagodott, s a nemzeti ébredés időszakában elérkezett a nyelvújítás ideje. A 20. században két nagyobb nyelvújítási szakasz zajlott, az első az 1920-30-as években, majd a második az 1990-es években kezdődött. A nyelvújításban olyan neves udmurt értelmiségiek vettek részt, mint pl. Kuzebaj Gerd, A. G. Kraszilnyikov, majd Iván Tarakanov, M. Atamanov és V. Kelmakov.

Az 1920-as évek nyelvmegújítási törekvéseiben jelentős szerepet játszó Gerd mintegy 300 szóval gazdagította az udmurt nyelvet, olyan szavakat alkotott vagy elevenített fel, mint pl. *veros* „novella", *kylburei* „költő", *inkuaz* „időjárás" stb. A szavak terjesztéséhez a Kenyes irodalmi folyóiratot használták. A második világháború után még évtizedekig nem foglalkoztak az udmurt nyelv megreformálásával.

Az Oroszországban is beállt fordulat után a nyelvészek elkezdetek újra foglalkozni a nyelvújítással. Az 1990-es években készült udmurt nyelvű Újszövetség fordítója, Mihail Atamanov alkotott újabb szavakat, melyeket a könyv végén található szószedetben közölt. Az udmurt nyelvű médiában kevesebb új szó bukkant fel, inkább könyvekben használatosak (a szó mögött szereplő zárójeles jelentés-magyarázatok miatt, mely módszer az újságokban ritkán alkalmazható). Ezen a módon a szavak elterjesztése főképp a szépirodalomra és némelyik folyóiratra hárult.

Az új udmurt szavak elfogadása társadalmi szinten nem általános és nem olyan mértékű, mint volt az a 18-19. századi magyar nyelvújítás esetén, ne feledjük, hogy az udmurtok nem élveznek akkora autonómiát, mint egykor a magyarok, s ők itt kétnyelvű közegben élnek. Ez is oka annak, hogy az udmurtok nem mindegyik új szót használják.

Beszédmegértés időskorban

KOZMA KRISZTINA
Magyar - alkalmazott nyelvészet, IV- III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetika Tanszék

A beszédfeldolgozás stratégiája az életkorral együtt változik. A működését nyelven belüli és nyelven kívüli tényezők egyaránt befolyásolják, mint életkor, nem, emlékezeti folyamatok működése, háttérismeret stb. Hazánkban az átlagéletkor megnövekedésének hatása, hogy az idős kor szakasza meghosszabbodik. A központi idegrendszerben bekövetkezett módosulások, az intellektuális funkciók terén megfigyelt hanyatlás előidézői.

Az idősek mondat- és szövegértésének vizsgálatával választ vártam arra, hogy milyen stratégiát használnak az elhangzó beszéd megértésére. Változik-e idős korban a beszédfeldolgozás folyamata, vagy csupán lassabbodik működése? Mennyire működik az időseknél a mondatértés folyamata, illetve hogyan értenek meg egy összefüggő szöveget?

A kísérletekben 60 idős személy vett részt, 44 nő és 16 férfi, átlagéletkoruk 74 év. Azt feltételeztem, hogy legjobban a fiatalabb, magasabb iskolai végzettségűek teljesítenek, és az életkor előrehaladtával a teljesítmény csökkenni fog. Nem vártam a nemek között különbséget. A mondatértés vizsgálata során tíz, szóban elhangzott mondat igaz vagy hamis voltáról kellett dönteniük a résztvevőknek. A szövegértést egy narratív sémájú szöveg felolvasása után feltett tíz, értést ellenőrző kérdéssel vizsgáltam. Megfigyeltem az életkor, a végzettség és a teljesítmény összefüggéseit, megvizsgáltam a válaszok helyességét, a hibás feleletek számát és típusát, valamint a döntések reakcióidejét.

Az eredmények azt igazolják, hogy a kísérletben részt vett idős embereknek a szövegértése biztosabb, a mondatértése gyengébb. A szintaktikai szerkezet és a szemantikai tartalom meghatározó a teljesítésben. Nehézséget jelent az ok-okozati viszonyok meglátása, illetve a szöveg összefüggéseinek azonosítása. Az idősek esetében a feldolgozási folyamatok lassabban működnek, a stratégiájuk tapasztalatszintű és mindenekelőtt asszociációkon működik.

Új zenei kifejezések a magyar nyelvben

KOZSÁK RUDOLF

Magyar - összehasonlító irodalomtörténet, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KOROMPAY KLÁRA, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék

Dolgozatomban a nyelvünkbe került új zenei kifejezésekkel foglalkozom. Az összegyűjtött hetvennégy szó nagy része még nem szerepel szótárainkban, egyesek még csak az utóbbi években bukkantak fel a magyar nyelvben. Nagy részük új zenei stílusok elnevezése, illetve a hozzájuk kapcsolódó fogalom. Bemutatásukat többek között azért tartottam fontosnak feldolgozni, mert nemcsak egy szűk réteg használja őket, többségük nem tekinthető egyfajta rétegnyelv kifejezéseinek.

A témával két éve kezdtem el foglalkozni egy szemináriumi dolgozat kapcsán, ezután alaposabban kutatni kezdtem a témát. Ebben nagy könnyebbséget jelentett, hogy magam is foglalkozom zenével, illetve zenélek.

Munkám első felében a szavakat „szótárba" foglaltam, az egyes szócikkekben megadom az egyes kifejezések értelmét, eredetét, illetve feltűntetem, hogy mikor kerültek nyelvünkbe. A „szótár" jó része az elektronikus zene, illetve a szubkulturális, illetve onnan kiemelkedő zenék kifejezéseiből válogat. A folytatásban a szavakkal kapcsolatos használati szabályokat, elterjedtségüket, használói körüket, nyelvünkbe való illeszkedésüket vizsgálom.

A dolgozat tehát kettős célt kíván teljesíteni, az új kifejezések pontos definiálását, másrészt bemutatni eddigi életüket a magyar nyelvben. Ugyanakkor egy jelenkori nyelvi változást próbálok megragadni, amit talán a későbbi nyelvészeti vizsgálódások számára is jól tudnak hasznosítani.

„Magyarország szikláin"
(A magyar sziklamászóutak elnevezései)

KUNA ÁGNES
Magyar - német - magyar mint idegen nyelv, V-V-UI. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KESZLER BORBÁLA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék

„Magyarország szikláin" című dolgozatomban a sziklamászóutak neveit vizsgálom különböző szempontok szerint: Először a mászóutakra vonatkozó etikai szabályokat tekintem át, majd foglalkozom az utak neveinek alapvető nyelvhasználati szabályaival, kontextusával, amiből kiindulva megpróbálom elhelyezni őket a földrajzi nevek között. A továbbiakban a névadás indítékát, nyelvi eszközeit; jelentéssíkjait és az ebből levonható névadási szokásokat tárgyalom. Külön fejezetet szentelek az útnevek kontrasztív nyelvi vizsgálatának, ahol a névadás és a nyelvi eszközök általános tulajdonságaira mutatok rá német - magyar példák összevetésével. A stilisztikai elemzést követően a sziklamászóutak szerkezeti sajátosságait ismertetem részletesen az általam vizsgált 815 név alapján.

Elemzésem célja, hogy minél több szempontból mutassak be egy eddig feltáratlan, sokszínű névvilágot. További kutatásaimban egyrészt az egyes nevek motivációját szeretném vizsgálni mászókkal készített interjúk alapján, másrészt a kontrasztív fejezet kibővítését tervezem (angol, francia, horvát, olasz példák bevonásával), aminek a segítségével a sziklamászóutak névadási univerzáléira mutatnék rá.

Magyar-orosz igei-névszói szókapcsolatok lexikográfiai feldolgozása számítógépes adatbázis segítségével

LESKU KATALIN - JENEI ÁRPÁD
Orosz, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. GYÜRKE ZOLTÁN, főiskolai docens,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatunkban a magyar és az orosz állandósult igei-névszói szókapcsolatok számítógépes adatbázis segítségével történő feldolgozását vizsgáljuk. Ezek az állandósult kifejezések a nyelvi univerzálékhoz tartoznak, hiszen minden nyelvben nagy számban fordulnak elő. Bizonyos esetekben a bennünket körülvevő valósághátter szeleteinek egyedüli megnevezésére szolgálnak.

Az állandósult igei-névszói szókapcsolatok komplex, többtagú nyelvi egységek vonzatokkal, integrált jelentéssel, stilisztikai sajátosságokkal, ezért elsajátításuk sok nehézséget okoz az adott idegen nyelvet tanulni szándékozók számára. A nyelvoktatás minden szintjén állandó figyelmet kell fordítani ezek elsajátítására és meghatározott szókincsminimum kialakítására az általunk vizsgált szókapcsolatok körében is.

Mivel a vizsgált szókapcsolatok önálló, állandósult nyelvi egységek, ezért szótározhatók. A magyar nyelvben, tudomásunk szerint, eddig nem került sor ezen nyelvi egységek szótári feldolgozására. Dolgozatunkban 43 igéhez tartozó 1184 igei-névszói szókapcsolatot gyűjtöttünk össze. Minden szókapcsolat esetén feltüntettük a rájuk jellemző paramétereket: vonzatokat, stílusrétegbeli jellemzőket, érzelmi színezetet, majd azok orosz megfelelőit is.

Az általunk vizsgált szókapcsolatok korpuszának felhasználásával számítógépes szótárprogramot készítettünk, mellyel a tanulók orosz nyelv iránti érdeklődését akarjuk felkelteni, valamint szókincsüket bővíteni.

Gyűjtésünk alapjául az egynyelvű és kétnyelvű magyar-orosz, orosz-magyar szótárak szolgáltak. Gyűjtésünket kiterjesztettük a Nyelvművelő Kézikönyv anyagára is.

Dolgozatunk megírása során három kutatási módszert alkalmaztunk: a leíró-elemző,- az egybevető (kontrasztív, konfrontatív) és a statisztikai módszert.

A nyelvi hátrány. Bernstein-metodológiájú vizsgálatok és tanulságaik

Lois MÁRTA
Magyar, végzett

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZÉPE JUDIT, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban Basil Bernstein hipotézisével és vizsgálataival, valamint követőinek munkáival foglalkozom. E kutatások számos nyelvhasználati különbséget igazoltak (különböző életkorú tanulókat vizsgálva) a szociális háttér változója mentén. Azt feltételeztem, hogy ha a módszertanilag azonos (és a hasonló) vizsgálatokat összehasonlítjuk, illetve egy hasonló kutatást: elvégzünk, információkat szerezhetünk a mai nyelvhasználatról, és esetleg valamilyen tendenciát is felfedezünk az 1960-as évektől folytatott kutatásokban. Elsősorban az érdekelt, hogy Bernstein módszereivel milyen különbségeket lehet kimutatni középiskolás fiúk írott nyelvében ma, amikor a társadalmi mobilitás nagyobb, mint a hetvenes, nyolcvanas években, azaz nagyobb, mint Bernstein és követőinek vizsgálatainak idején volt.

Basil Bernstein, illetve az őt követő Denis Lawton (1974), Pap Mária, Pléh Csaba (1972) és Bíró Zoltán (1984) módszereit használva 2003 májusában egy gimnázium és egy szakközépiskola kilencedik osztályos fiú tanulói között végeztem vizsgálatomat. Eredményeimet (az általam használt szociológiai módszerhez,) a kiscsoportkutatáshoz kialakított statisztikai mutatók segítségével nyertem. Mintámban a Bernstein-hipotézisben felvetett különbségek rendre jelentkeztek: a két csoport társadalmi-szociális hátterével összefüggésben szignifikáns különbségeket találtam szókincsükben, mondatszerkesztésükben, írásaik absztrakciós szintjében, s érintőlegesen szövegszerkesztési sajátosságaikban. A két vizsgált csoport írásmódja - eredményeim szerint - tehát egyrészt elkülönül egymástól, másrészt viszont - ahogy eredményeimet összevetettem az előbb említett kutatók hasonló vizsgálataival - az is szembetűnő, hogy írásmódjuk különbségei csökkennek. Eredményeimet Pap és Pléh kutatásaival összevetve megállapítható, hogy egy mai munkás és alkalmazott szülő gyermeke írásban kisebb különbségeket produkál az értelmiségi szülők gyerekeihez képest, írásmódjuk a társadalmi mobilitás növekedésével közeledni látszik.

Vakuózus Mozgatás és Szintaktikai Szomszédosság - Alanyi Kérdések az Angolban

MÁRKUS ANDREA
Angol - elméleti nyelvészet, IV-I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SURÁNYI BALÁZS, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Elméleti Nyelvészet Tanszék

AMinimalista keretben íródott kutatómunka célja az angol alanyi kérdések átfogó elemzése. A vizsgált mondatok szerkezete vitatott, mivel az összetevők felszíni sorrendje nem tükrözi, hogy a kérdőszó mozgatása végbement-e. Az alanyi és nem-alanyi kérdések összehasonlításán alapuló elemzések számos közvetett bizonyítékot hoznak mind amellett, hogy az alany felmozgott a mondatéli operátorpozícióba, mind pedig amellett, hogy ez a transzformáció nem történt meg.

A releváns adatok áttekintése után a dolgozat vázolja a jelentősebb elemzési lehetőségeket illetve elemzéseket, és egyúttal kimutatja ezek alapvető hiányosságait. Ezután felvezeti a javaslatot, majd megvizsgálja, hogy az hogyan képes kezelni az adatokat.

Az elemzés során Agbayani (2000) szomszédosság alapú jegyellenőrzési rendszerét veszem alapul, demonstrálva, hogy a szomszédosság valóban központi szerepet játszik a jegyellenőrzésben. Ugyanakkor az Agbayani által előterjesztett fonológiai alapú szomszédosság helyett, ennek az Argumentum-mozgatásra gyakorolt implikációi miatt, a szintaktikai szomszéd osság fogalmát használom fel az elemzésben. Chomsky (2004) A-vonás mozgatásra vonatkozó javaslatát beépítve az elemzésbe megmutatom, hogy az alanyi kérdésekkel kapcsolatos, problematikusnak tűnő adatok lefedése megvalósítható.

További kutatási irányként egyrészt a nem csupán kérdésekre korlátozódó alany-nem-alany aszimmetriákat, másrészt a szintaktikai szomszédosság és a korábbi kormányzási konfigurációk közötti potenciális átfedés kiaknázását jelölöm meg.

Helyesírási rosta. A *helyesírási normától eltérő formák a szlovákiai magyar írásgyakorlatban*

MEZEI ANITA

Magyar - német, IV. évfolyam
Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
MISAD KATALIN, egyetemi adjunktus,
Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatom a földrajzi nevek és intézménynevek írásának helyesírási kérdéseit tárgyalja. Annak oka, hogy éppen ezzel a jelenséggel foglalkozom, a szlovákiai magyar írásgyakorlatban keresendő: az intézmény- és földrajzi nevek a hazai magyar nyelvű sajtóban gyakran a standardtól eltérő vagy ingadozó, vegyes írásmódban jelennek meg.

A szlovákiai magyar sajtóban fellelhető helyesírási pontatlanságokat kezdetben nyomdahibának véltem. Gyanakodni akkor kezdtem, amikor egészen egyszerű, mondhatni iskolapéldák esetében is a magyar helyesírási standardtól eltérő megoldásokkal találkoztam. Ezután nemcsak az újságokat forgattam figyelmesebben, hanem az utcán is nyitott szemmel jártam, fürkészve a különböző magyar nyelvű feliratokat.

A dolgozat célja az volt, hogy a szlovákiai magyar írott sajtó felgyújtott példaanyagát vizsgálva bemutassa a magyar helyesírási standardtól eltérő írásformák egyes típusait, s fényt derítsen az eltérő vagy ingadozó írásmódok okaira. A dolgozat második része - amelyben az utcai feliratok írásmódjával foglalkozom - a fordításból adódó esetleges interferenciák miatt további vizsgálódásokat kíván. Meggyőződésem azonban, hogy a határon túli írásgyakorlatnak is a magyar helyesírási standard alapelveit kell követnie, hiszen a helyesírás nem lehet egyéni jellegű, öntörvényű.

Éppen ezért nem tartom elképzelhetetlennek, hogy majdani - terjedelmében és példaanyagában bővebb - szakdolgozatomban részletesebben is foglalkozzam a fenti témával.

Foglalkozási sztereotípiák a mai magyar és lengyel nyelvben

MUHI BORBÁLA
Lengyel - német, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. FARKAS MELINDA, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Lengyel Nyelv és Irodalom Tanszék;
Á. PORCSALMY ÉVA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Lengyel Nyelv és Irodalom Tanszék,

A sztereotípiák kutatásával a szociológia, a pszichológia, az irodalomtudomány és -történet, a néprajz és a nyelvtudomány is foglalkozik. A lengyel nyelvészet szerint a kifejezés magában foglalja a beszélők tudatában rögzült valóságról való specifikus elképzeléseket.

A kognitív nyelvtudomány keretein belül, a lengyel nyelvészet legfrissebb kutatási eredményeit felhasználva a *munkás,* a *vállalkozó,* a *rendőr,* a *biztonsági őr,* a *tanár* és a *pap* sztereotípiáit kutattam a magyar és a lengyel nyelvben. Kutatásom célja egyfelől a lengyel és a magyar nyelvben rögzült világkép összehasonlítása, másfelől a foglalkozási sztereotípiák változásainak rögzítése. Ennek vizsgálatához egyrészt szótári adatokat dolgoztam fel (definíciók és frazeologizmusok), másrészt 100 debreceni és 55 krakkói egyetemista részvételével kérdőíves kutatást végeztem. A két módszer ötvözése azért szükséges, mert a használt szótárak (Magyar *értelmező kéziszótár 2003, Inny szownik jézyka polskiego)* egy részt nem öleli fel a nyelv mai szókincsét, másrészt a kutatás tárgyát két olyan kifejezés is képezi, amelyeknek konnotációja még nem rögzült a nyelvekben, de a beszélők tudatában már ott van. A kérdőíves kutatás során Bartminski, Panasiuk és Brzozowski módszerét követtem.

A lengyel és a magyar nyelv foglalkozási sztereotípiái lényegi eltérést nem mutatnak. A különbségek mennyiségi természetűek voltak.

A sztereotípiák követik a társadalmi-politikai változásokat, a nyelvben ezek a változások viszont csak lassan rögzülnek. Ez a megállapítás abból következik, hogy a legrégebbi foglalkozáshoz *(pap)* számos frazeologizmus fűződik, a rendszerváltás után kialakult foglalkozásokhoz azonban egy sem. A kérdőíves kutatásból viszont kiderül, hogy a sztereotípiák már léteznek a nyelvhasználók tudatában. Az új sztereotípiák kialakulásában nagy szerepet kap a média.

15 zsoltár Szenei Molnár Albert Psalteriumában és a mai református énekeskönyvben

NAGY KRISZTINA
Magyar - történelem, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. A. MOLNÁR FERENC, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatomban Szenei Molnár Albert 1607-ben kiadott Psalterium l/ngari- cumából 15 zsoltárparafrázist hasonlítok össze a mai magyar református énekeskönyvben lévővel. Mivel Szenei zsoltárainak igen nagy hagyományuk, tekintélyük lett, így a későbbiekben alig került sor a néhol már erősen archaikus szöveg megváltoztatására. A református énekeskönyv - mint írják - éppen annyit változtatott rajta, amennyit a ritmikus dallamok az énekbeli hangsúlyozás miatt megkövetelnek. Hogy ez pontosan így van-e, vizsgálatom ennek a kérdésnek a jobb megismerését szolgálja.

Dolgozatomban a teljességre törekvő részletességgel azt nézem, hogy a mai egyházi gyakorlatban milyen módosítások vannak az eredetihez képest. Szókincsbeli, alaktani, mondattani és szövegtani eltéréseket vizsgálok, s ezekre bő példaanyagot hozok. A terjedelmi korlátok miatt a dolgozat szövegéből kimaradt példáknak a Függelében ugyancsak utána lehet nézni.

Dolgozatom egyik legfőbb eredménye szerint a mai magyar énekeskönyvben végrehajtott változtatások sokkal jelentősebbek annál, hogysem azok kizárólag ritmikai okokkal lennének indokolhatók.

Soltvadkert nyelvjárása - állapot- és változásvizsgálat egy alföldi településen

NAGY ZSUZSANNA
Francia - magyar, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HEGEDŰS ATTILA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Jelen kutatás feladatául tűztem ki Soltvadkert nyelvjárásiasságának feltérképezését, hogy ennek tükrében megvizsgálhassam az egyes nyelvjárási jelenségek eltolódásának irányát és mértékét az 50-es években az atlaszgyűjtés során a településen regisztrált nyelvjárási normához és Szabó József 80-as évekbeli kutatásának eredményeihez képest. A vizsgálattal a helyi nyelvjárások változásának mikroelemzéseihez kívánok adalékul szolgálni.

Három nemzedék nyelvhasználatát mérve vizsgálhatóvá válik a nyelvjárás szinkrón dinamizmusa, s a nyelvjárás három közeli szinkrón metszete mikrodi- akrón változásvizsgálatra is lehetőséget teremt. A gyűjtést a nyelvjárás sajátosságaiból összeállított kérdőívvel végeztem, generációnként 31 adatközlővel, magnetofonra rögzítve az adatokat. A gyűjtés során nem az archaikus alakok felszínre hozása volt a cél, hanem hogy az atlaszkutatás gyűjtésével megegyező módszerrel, megegyező szituációban gyűjtve a kapott eredmény összevethető legyen.

A vizsgálat azt mutatja, hogy a nyelvjárásnak nincs egy olyan sajátsága sem, melyet a köznyelv el ne kezdett volna erőteljesen bomlasztani. A hangtani jelenségekben általánosan megfigyelhető a nyíltabbá válás, s feltehetőleg a gyorsuló beszédtempó hatására rövidülés! tendenciát is regisztrálhatunk. Az átmeneti alakok utalnak a jelenben zajló változásokra. A nyelvjárássziget többrétegű, keverék jellege elősegíti a köznyelv felé tolódást és az átmeneti alakok létrejöttét. Összességében a falu nyelvhasználatára 20%-ban jellemző a nyelvjárási használat, 13%-ban találunk átmeneti alakokat, s 67%-ban fordul elő köznyelvi ejtés.

A nyelvjárási nyelvhasználat teret veszít, használati köre leszűkül. A nyelvjárásvesztés üteme azonban a köznyelv közelébe érve feltehetőleg lelassul, s a köznyelvet soha nem éri el.

A b- szókezdet alakulása és etimológiai rétegződése a magyar nyelvben

NÉMETH HAJNALKA
Magyar - történelem - magyar nyelvtörténet, V-IV-II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FORGÁCS TAMÁS, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

Dolgozatomban a magyar nyelv b-vel kezdődő szavait vizsgálom. A vizsgálat ötletét az a tény adta, hogy a szókezdő *b-* hiányzott a finnugor alapnyelvből, illetve a korai ősmagyar nyelv mássalhangzókészletéből. A vizsgálatot a TESz. alapján végeztem el. Megvizsgáltam a b-vel kezdődő szavak etimológiáját, ennek alapján négy eredetbeli csoportot állítottam fel: az első csoportot az alapnyelvi eredetű szavak alkotják, a másodikat a belső keletkezésű szavak, a harmadikat a jövevényszavak, a negyediket pedig az ismeretlen eredetű szavak kategóriája adja. Az alapnyelvi eredetű szavakat rokon nyelvi megfelelőikkel és rekonstruált alapnyelvi alakokkal, a jövevény elemeket az átvétel alapjával vetettem össze. Mindkét esetben a szókezdetek eltérése esetén történeti szempontból vizsgáltam az örökölt és az átvett szó kezdetének változását és annak okait. Az eredetbeli csoportok felállításakor táblázatba foglaltam etimológiájuk szerint a szavakat, majd a szótöveket. Utána kiszámoltam az egyes csoportokhoz tartozó töveknek, majd szavaknak az összeshez viszonyított százalékos arányait. A vizsgálatokból kiderült, hogy a magyar nyelv b-vel kezdődő szókincse elsősorban a jövevényszavakból gyarapodott, az alapnyelvi eredetű szavak száma elenyésző. A kapott arányokat összehasonlítottam az ÉrtSz. szavainak és töveinek számával. A dolgozat második felében a magyar nyelv *b-vel* kezdődő szótöveinek századokra lebontott kronológiáját közlöm, s felvázolom, hogy nyelvünkben a szókezdő *b-* hiánya miként szűnt meg, hogyan gyarapodtak és születtek meg b-vel kezdődő szavaink, és hogyan váltak szókincsünk részeivé.

Szemiotikái megjegyzések a cseremisz hiedelemrendszerhez

NÉMETH BALÁZS
Finnugor nyelvészet - alkalmazott nyelvészet, II—III. évfolyam
Berzsenyi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Főiskolai Kar

Témavezetők:
DR. PUSZTAY JÁNOS, egyetemi tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Uralisztikai Tanszék;
DR. MARGARITA KUZNF.COVA, lektor,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Uralisztikai Tanszék;
DR. BALÁZS GÉZA, egyetemi tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola,
Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Nyelvrokonaink, a finnugor népek közül a cseremiszek azok, akik leginkább ragaszkodnak ősi animista hiedelemvilágukhoz. Meglepő hiedelemvilágúk ilyen mértékű fennmaradása, hiszen a muzulmán tatárok és a keresztény oroszok közötti határterületen élnek. Természetesen mindkét nép hatott a cseremiszek vallására (pl. az agresszív orosz hittérítés), ahogyan nyelvükre is, de azt gyökeresen megváltoztatni vagy kiszorítani nem tudta.

Előadásom célja, hogy egy rövid, vázlatszerű áttekintést adjak nyelvrokon népünk hiedelemvilágáról. Világképzetükről, áldozási szokásaikról és ezek nyelvi emlékeiről, melynek kapcsán egy ráolvasás szövegét elemezni is fogom, hiszen a mitológiai jelrendszerek elemei leginkább a vallási szövegekben maradtak fenn.

A vizsgálat két okból fontos. A cseremisz ráolvasásoknak és áldásoknak meghatározott struktúrája van, amely számos kérdést vet fel. Van-e a szövegeknek egységes struktúrája, mi jellemzi ezeket a szövegeket és hogyan lehet ezeket formai szempontok szerint osztályozni? A másik oka a vizsgálat fontosságának az, hogy sem a nemzetközi, sem a hazai szakirodalomban nem találtam olyan elemzést, amely összefüggően, és hasonló megközelítésben tárgyalná az említett kérdéseket.

Az Oroszországban élő kis finnugor népek kultúrájának, így mitológiájának pontosabb ismerete és vizsgálata azért is fontos, mert ez az egyik kulcsa nyelvrokonaink és kultúrájuk fennmaradásának.

Változtatások Szenei Molnár Albert zsoltárszövegein a mai református énekeskönyvben

OSZLÁNSZKI ÉVA
Magyar, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. A. MOLNÁR FERENC, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A mai magyar egyházi nyelvhasználat egyéb fontos kérdése, hogy az archaikus(abb) egyházi szöveget hogyan lehet közelebb hozni a ma emberéhez. Ez a probléma különösképpen érinti a református énekeskönyvet, abban pedig Szenei Molnár Albert zsoltárparafrázisait. Ez az énekanyag hagyományánál és költői erejénél fogva kivételes értéket képvisel, s a magyar irodalomra is nagy a hatása. Ugyanakkor kétségtelen, hogy e zsoltárok szövege helyenként már elavult. Szenei Molnár zsoltárával kapcsolatban a helyzetet kissé leegyszerűsítve két álláspont van. Az egyik mind a 150 zsoltár mindegyik versét ott szeretné látni az énekeskönyvben, a másik több zsoltárt is kihagyna, számos helyen pedig módosítana a szövegen. Ahhoz, hogy ebben a kérdésben állást foglaljunk, célszerű először megnézni, hogyan viszonyulnak az énekeskönyv zsoltárai Szenei Molnár eredeti szövegéhez. A dolgozat a hangállapotnak és a helyesírásnak a mai nyelvállapothoz való természetszerű igazításával keveset foglalkozik. A mai énekeskönyv változtatásait a következő kategóriákba sorolva tárgyalja: szókincsbeli, alaktani, mondattani. eltérések, ill. szövegmódosítások. A változtatások okaira (nyelvi elavulás, ritmikai okok, a magyar viszonyokhoz való jobb alkalmazkodás stb.) szintén igyekszik rámutatni. A dolgozat eredményeinek összegzése is láttatja, hogy a mai, először 1948-ban kiadott énekeskönyv szövegében is viszonylag nagy számú változtatás van, habár természetesen általában az eredeti, megszokott és patinás szöveghez való ragaszkodás, kötődés a jellemző. A további - a hagyományokat is figyelembe vevő - változtatások tevői tehát tulajdonképpen már járt úton haladnának. Ami az összevetés technikai kivitelét illeti, az úgy történik, hogy az említett kategóriákon belül Szenei Molnár eredeti szövegét és az énekeskönyvbeli megfelelő versszakokat egymás alá írom, s az eltéréseket kiemelem. A tárgyalásos részben is bő példaanyaggal dolgozom, ezekhez kommentárokat fűzök, és összefoglalóan is summázom a tanulságokat. A dolgozathoz függelék csatlakozik.

Az ikes ragozás napjainkban

PAKSI LÁSZLÓ

Magyar, III. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezetők:
DR. BOGÁR EDIT, egyetemi adjunktus,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék;
DR. S. NOVOTNY JÚLIA, ügyvivő szakértő,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Az ikes ragozás valaha, nyelvünk múltjában szenvedő, visszaható értelművé tette az igéket. Mára azonban már „elfelejtettük" ezt: előbb az intranzitív tulajdonság jelölőjévé változott, és később csupán ragozási változattá lett. Az ikes ragozás csak egyes számban tér el az iktelentől kijelentő és feltételes mód jelen időben, valamint felszólító módban.

Nyelvjárásaink nagyobbik része csak a kijelentő mód, jelen idejű egyes szám 3. személyben tesz különbséget a két ragozás között. A teljesebb ikes ragozást csak néhány vidék (pl. Göcsej, Székelyföld) őrizte meg.

Sok ige esetében következett be szóhasadás. A Magyar Értelmező Kéziszótárban számos ige fordul elő ikes és iktelen címszóval, tehát külön-külön szócikk foglalkozik velük, mert közöttük már kisebb-nagyobb jelentéskülönbség mutatkozik.

Felmérésem során a 12-13 éves korosztály körében vizsgáltam az ikes ragozás ismeretét. A felmérés során a mindennapos nyelvhasználatnak megfelelő mondatok mellett, szépirodalmi szövegekből vett idézetekkel is találkoztak a tanulók. Az eredményekből megállapítható, hogy az ikes ragozásnak megfelelő alakokat a gyerekek már nem igazán ismerik (kivétel a kijelentő mód egyes szám 1. személyit alak, melynél az *-m* személyrag használata még 35-40%-os.).

Kiderült az is, hogy a gyerekek az ikesen ragozott alakokat nem tartják helyesnek, többen jövő idejűséget feltételeznek mögötte.

Megállapítható, hogy az ikes ragozás a mindennapos nyelvhasználatból valóban kiveszőben van. Lassan csak az igényesebb, műveltebb nyelvhasználók beszédében lesz megfigyelhető.

Roma gyerekek beszédészlelési képességei

PÁL ALEXANDFRA
Magyar, IV. évfolyam
Eötvös Loráncl Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

A beszédmegértés folyamatának 4 nagy szintből tevődik össze. A legelső szintet a hallás képezi, melyet a beszédészlelési szint követ. Ennek három alkategóriája van, ezek az akusztikai, fonetikai és fonológiai szintek. A harmadik lépcső a beszédértés folyamatában a beszédmegértés, amit végül az asszociációs működések követnek.

Ahhoz, hogy az asszociációs értelmezések megfelelően működjenek, az előtte álló részfolyamatoknak is 100%-osan kell teljesíteniük. Ezt a teljesítményt már 7 éves kortól elvárjuk a gyermekektől. Kutatásom célja tehát az volt, hogy kisebbségi csoportba tartozó gyermekek ezen képességeit vizsgáljam meg. Ezek az eredmények többek között azért fontosak, mert például az általam vizsgált szeriális és transzformációs észlelés megfelelő működése biztosítja a gyermek számára az írásolvasás könnyű és jó elsajátítását. A felmérést a Dr. Gósy Mária által kifejlesztett és sztenderdizált GMP-diagnosztikával végeztem.

40 gyermeket mértem föl az alsó tagozat négy évfolyamában (5 lány és 5 fiú/évfolyam). Összesen 3960 adatot dolgoztam föl. Az eredmények nem érték el a kívánt 100%-ot. Egyértelműen kimutatható a beszédészlelési zavar fennállása, a szeriális és transzformációs észlelés nagyfokú elmaradottsága az életkorban. A többi eredményhez képest kielégítően tudják a gyermekek a beszédhangokat differenciálni. Továbbá elmondható, hogy a mondatértési teljesítményük magasabb szinten áll, mint a szövegértésük.

A kutatás folyamán megállapítottam, hogy a gyermekek által kapott adatok súlyos zavart mutatnak. A zavart működést mutató részfolyamatokat pedig egyértelműen fejleszteni kell. Ezen képességeik 100%-os működése nélkül viszont problémáik lesznek az írás-olvasás elsajátításában, s az egyre növekvő tanagyag már a meglévő zavartan működő részfolyamatokra, s az ebből adód elmaradásokra fog épülni. Ezt követően a gyermek teljesítménye mind beszédpercepciós szinten, mind a tanulmányaival kapcsolatosan több évvel elmaradhat életkorához képest.

A *genetikai összetevő* *a beszélő személy beszédsajátosságaiban*

PÁPAY KINGA
Magyar - alkalmazott nyelvészet, V—III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GÓSY MÁRIA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Fonetikai Tanszék

A beszéd genetikai tényezőjének kérdése tágabb értelemben a beszélő személy beszéde alapján történő felismeréséhez, azonosításához kapcsolódik. Az egymással genetikai kapcsolatban álló személyek hangjának hasonlóságából következik az a már korábban is megfogalmazott feltevés, hogy léteznie kell egy örökletes fonetikai paraméternek. A hipotézis igazolására összehasonlító ikervizsgálatokat végeztem. Ezeknek a lényege, hogy míg az egypetéjű ikerpárok minden génjükben osztoznak, addig a kétpetéjű ikerpárok génjeinek csak kb. az 50%-a közös - genetikai szempontból tehát nem különböznek a testvérpároktól. Megfelelő összehasonlítással elméletileg elkülöníthetők az öröklött és a tanult tényezők, mértékük is meghatározható: amilyen mértékben hasonlóbbak az egypetéjű ikrek, mint a két- petéjűek egy vonás tekintetében, olyan nagyságú a vonás genetikai, azaz örökletes összetevője. A kísérlet során a Wave Stúdió nevű számítógépes programmal felvett anyagot - három 21-22 éves egypetéjű ikerpár és három 20-24 éves testvérpár (mindannyian nők) irányított spontán beszédét - a Praat 4.2-es hangelemző program segítségével elemeztem. A vizsgálat a következő összetevőkre terjedt ki: alaphang adatai, magánhangzók formánsszerkezete, alveoláris és posztalveoláris spiránsok frekvenciatartománya, időtartamok, hangsoron belüli intenzitásviszonyok, felhangszerkezet, FFT, sajátos spektrográfiás alakzat; végül percepciós ellenőrző teszttel egészítettem ki az akusztikai-fonetikai analízist. A vizsgálatsorozat eredményei igazolták, hogy az ikerpárok hangja nagyobb mértékben tartalmaz hasonló akusztikai-fonetikai adatokat, mint a testvérpároké; ezek a hasonlóságok bizonyos mértékben minden mért beszédparaméterben fellelhetők. A kutatás több főre való kiterjesztésével statisztikai szempontból is vizsgálhatóvá válna az örökle- tesség mértéke.

Hajdúnánás határának helynevei

PÁSZTOR ÉVA

Magyar - néprajz, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. TÓTH VALÉRIA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Dolgozatomban Hajdúnánás határneveit vizsgáltam. E szinkrón névanyag feldolgozásához elsősorban Draviczky Imrének és Molnár Józsefnek a gyűjtését használtam föl: az előbbi forrás 1938-ban, az utóbbi pedig 1990-ben íródott. Felhasználtam továbbá Körösi Sándor szakdolgozatát, amely 1972-ből ugyancsak jelentős névgyűjteményt tartalmaz Hajdúnánás határneveiből.

A célom tehát nem elsősorban a gyűjtőmunka volt, noha a nevek jórészével - személyes kötődésem folytán - természetesen magam is kapcsolatba kerültem. A dolgozatomban a nevek feldolgozását tűztem ki feladatul, amelyet a Hoffmann István által kidolgozott névelemzési modell nyomán végeztem el.

A névrendszertani feldolgozás magában foglalja a határnevek funkcionális-szemantikai, lexikális-morfológiai és keletkezéstörténeti vizsgálatát.

A határnevek funkcionális-szemantikai leírása során a határnevek azon névrészeit tekintettem át, amelyek valamilyen információval szolgálnak a denotátumra vonatkozóan, azaz azt vizsgáltam, hogy a névrészek funkciói milyen módon állnak kapcsolatban, az általuk reprezentált területekkel.

A lexikális-morfológiai vizsgálat - kapcsolódva az előző szinthez - a funkcionáló névrészek nyelvi felépítését tárgyalja. A határnevek névalkotásában résztvevő morfémák bemutatásakor a jelöltség-jelöletlenség fogalompárt is bevezettem elemzésembe.

Végezetül a határnevek kialakulásának lehetőségeit, illetve a térségre jellemző névalkotási módokat térképeztem fel. E keletkezéstörténeti vizsgálat keretein belül továbbá a névbokrok analízise kapcsán azt vizsgáltam, hogy egy-egy határnév milyen módon vesz részt új határnevek létrehozásában.

Családnevek Hetényen 1896-tól 1921-ig

PETRES SÁNDOR
Magyar - matematika, V. évfolyam
Nyitni Konstantin Egyetem, Szlovákia

Témavezető:
DR. VÖRÖS FERENC, egyetemi docens, vendégtanár,
Nyitrai Konstantin Egyetem, Szlovákia,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban Hetény családneveit vizsgáltam. Választásom azért esett erre a témára, mivel a szlovákiai magyar települések névanyagának (családnévanyagának) feltárásában nagyok a lemaradások, főleg, ha a hiteles forrásanyagból táplálkozó kutatásokra gondolunk. Pedig, a szlovákiai magyarság sajátos helyzetéből adódóan, eme névállománynak olyan specifikumai vannak, melyeket érdemes lenne kutatni. Célom Hetény 1896 és 1921 közötti családneveinek összegyűjtése, általános jellemzése és rendszerezése volt. Meg kell jegyeznem, hogy a dolgozat terjedelmi korlátái megakadályozták, hogy egyes problémákkal behatóbban foglalkozzak, ezt egy későbbi munkámban szeretném megejteni.

A családneveket Hetény állami születési anyakönyveiből gyűjtöttem, ugyanis ez volt az a hiteles forrás, melyből a legobjektívebb képet kaphattam erre az időszakra vonatkozóan. Az összegyűjtött nevek közül az újszülöttek neveit dolgoztam fel. A feldolgozásnál HAJDÚ MIHÁLY által javasolt módszert alkalmaztam ki- sebb-nagyobb eltérésekkel. Munkám gerincét a *nevek gyakorisági, vallási* és *jelentéstani* vizsgálata képezi. Érintettem még a *morfológiai* szempontot, a *nyelvi hovatartozás (néveredet) és* a *névadás motivációjának* szempontját. Eredményeimet, lehetőség szerint, összehasonlítottam több másik kutatás eredményeivel.

Vizsgálataimból kiderült, hogy Hetény 1896 és 1921 közti névanyaga szerves részét képezi a szlovákiai magyarság névanyagának. A legtöbb eredményem egybevágott Vörös Ferenc Szlovákiában végzett kutatásainak eredményeivel. A falu neveinek többsége magyar eredetű, ez azzal magyarázható, hogy Hetény nagyrészt református település, és ez a vallás a szlovákok körében egyáltalán nem terjedt el. A névanyag jellegzetességei közé tartozik a német eredetű *Hencz* név és a belső tulajdonságot jelölő nevek nagy elterjedtsége.

A levélforma a 17. századi magyar-török levelezésben

RAGÓ GABRIELLA
Magyar - angol, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. EŐRY VILMA, tudományos főmunkatárs,
Eszterházy Károly Főiskola,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

A dolgozatíró egri és Magyarország más területein élő török urak deákok által íratott magyar nyelvű leveleinek levélformuláit (címzés, *bevezető formula, befejező formula)* vizsgálja Izsépy Edit *Végvári levelek* című gyűjteménye alapján. E kiadvány olyan levelek jegyzetekkel ellátott gyűjteménye, amely a hódoltság korában élő magyar nemesurak és a Magyarországon székelő török basák és pasák egymással folytatott levelezését tartalmazza.

A leveleket Csáky Ferenc felső-magyarországi főkapitány és családja gyűjtötte össze generációkon keresztül. A dokumentumok jól tükrözik a korabeli magyar élet mindennapi problémáit, és a szomszédos magyar(török végvárak konfliktusait. A török pasák által íratott levelek érdekességét az adja, hogy a török deákja feloldja, sőt félresöpri az addigi latin sablon alapján íródott levélformulákat. Bevezeti és meghonosítja a magyar levélírást, ezzel egyrészt konzerválja, de tükrözi is a korabeli nyelv állapotát, másrészről feltárja a deák és az írattató török habitusát is.

A levelek felépítését tekintve megfigyelhetők bizonyos szabályszerűségek. A deákok bevált sablonokat is használnak, de vannak eltérések is a levelek között, így a dolgozatíró külön vizsgálja az egri török által íratott leveleket a nem egri török által hatottaktól. A társadalmi háttér ismertetése után a szerző bemutatja a levelek íróit és egymáshoz való kapcsolatukat; a levelek témáját, felépítését; majd elemzi és összehasonlítja a törökök által íratott levelek formuláit. A dolgozat szerzője fontosnak tartja ezen írások megismertetését a levélformulák elemzésén keresztül. Egyrészt azért, mert maga a magyar nyelvű levelezés ritkán vizsgált téma manapság, így a munka hiányt pótol. Másrészt pedig éppen a törököknek köszönhetjük, hogy a levelezés végre rátalált saját magyar hangjára, elszakadva a latin nyelvtől és mintától.

Ady-versek és Karinthy-versparódiák stilisztikai szempontú egybevetése

SÁRAI ÁGNES
Magyar, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
NAGYNÉ DR. LŐRINCZ JULIANNA, főiskolai tanár,
Eszterházy Károly Főiskola,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

A dolgozat témája: Karinthy Frigyes *„így írtok ti"* című művében az Ady Endre versei alapján készített versparódiák és az eredeti versek egybevetése a funkcionális stilisztika módszerével. Emellett a szerző célul tűzte ki Karinthy irodalmi karikatúráinak hatásmechanizmusát, poétikai eszköztárának bemutatását is. A funkcionális stilisztika módszerével vizsgálja a paródiák és az Ady-szövegek következő szintjeit: az akusztikai szintet, a szó- és kifejezéskészlet szintjét, a szintaktikai, a képi, a szövegszintet és az extralingvális elemek szintjét.

A dolgozatíró azt kutatja, hogy Karinthy milyen poétikai eljárásokat vonultat fel a talán egyik legegyénibb, legeredetibb költői stílus jellemzésére. Ady Endre lírai magatartásában a gőgös, fölényes pózt karikírozta Karinthy, formai szempontból pedig mindenekelőtt a jellegzetesen adys ismétléseknek és paralelizmusoknak a különböző válfajait emelte ki és túlozta el - megfosztva azokat jelentésképző funkciójuktól.

Karinthy nem egy-egy konkrét vers torzképét készítette el, hanem egy általános művészi képből szűrte le a lényegi stiláris sajátságokat, és koncentrálta azokat irodalmi karikatúráiban. A képi szinten a dacos lírai magatartás képi elemeit, a metaforákat, valamint a jellegzetesen adys képstílus, a látomásos allegória egy változatát; a metonímiát; az egyedi költői szóalkotásokat, a hapax legomenonokat, a színszimbolika megjelenési formáit; az alaki és jelentésbeli archaizmusokat és provincializmusokat; a jellegzetes nagybetűs szimbolikus kifejezéseket; a különböző szintaktikai és gondolatalakzatokat (gondolatritmus, paralelizmus, ismétlés, halmozás) vizsgálja részletesen a dolgozat szerzője.

A dramatikus identitás nyelvészeti vonatkozásai

SZABÓ ATTILA
Angol - színháztörténet, IV. évfolyam
Veszprémi Egyetem, Tanárképző Kar

Témavezetők:
DR. KURTÁN ZSUZSA, egyetemi docens,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Angol Nyelv és Irodalom Tanszék;
DR. JÁKFALVI MAGDOLNA, egyetemi docens,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Színháztudományi Tanszék

A dramatikus szövegekben létrejövő identitásképződési folyamatokat vizsgáljuk. Kísérletet teszünk egy sajátosan dramatikus identitás meghatározására, mely egyaránt megtalálható irodalmi drámaszövegekben és a mindennapi társalgás egyes diskurzusaiban.

Kérdésünk az, hogy milyen folyamatok által jutunk el a köztes helyet betöltő dramatikus szövegekhez: egyrészt felülről, az irodalmi művek szerzői identitásának megsokszorozásával, másrészt alulról, a mindennapi társalgás különálló identitásainak közös szöveggé alakításával.

Egy performansz (Forced Entertainment: Bloody Mess), egy színielőadás (Krétakör: Siráj, (sic!)) és egy film (Gus Van Sant: Elephant): három olyan kortárs mű, melyben az alkotók szándékosan „színháziatlan" identitás-meghatározásra törekedtek és, sajátosan nyelvi eszközökkel, a mindennapi kommunikáció dramatikus öndefiníciójának látszatát próbálják kelteni.

Ugyanakkor a textuális önmeghatározás elméleti kérdéseinek tisztázását sem kerülhetjük el. Kísérletet teszünk a folyamat szociális faktorainak és ontológiájának leírására a „szöveggé válás" és a „differance" fogalmainak alkalmazásával. Az esztétizáció és individualizáció különböző mértékű jelenléte alapján megpróbáljuk körülhatárolni azokat a szövegeket, amelyekben létrejöhet dramatikus identitás.

Egy párbeszédes szövegben a szöveg szerkezete dönti el, hogy képződik-e dramatikus identitás, így a diskurzuselemzés nyelvészeti modellje alkalmazható lehet a dramatikus jelenlét feltérképezésére.

A módszer, szövegek szerkezeti sajátosságait figyelembe véve, a diskurzusok kooperativitásának mértékét mutatja ki, és így értelmezhetővé válik a kapcsolat a szövegek és az identitáskonstrukciók között. A kidolgozott mátrix úgy az írott drámák, mint a mindennapi párbeszédek összehasonlító elemzésében alkalmazható - arra, hogy szövegekben embereket találjunk.

A nyelvművelésről gimnazista szemmel

SZABÓ TAMÁS PÉTER
Magyar - könyvtár, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezető:
DR. Kiss JENŐ, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék

A dolgozat szerzője arra keresi a választ, befolyásolja-e a gimnazisták nyelvészeti alapkérdésekről és a nyelvművelésről alkotott képét az az oktatási rendszer, melyben részt vesznek. Budapesti, pécsi és szegedi gimnazistákkal kitöltetett kérdőívek és a velük készített tematikus interjúk elemzése során arra a következtetésre jut, hogy a diákok ismereteinek mélységében és a nyelvműveléssel kapcsolatos attitűdjükben kimutathatók tendenciaszerű eltérések. Ezen eltérések forrását leginkább a vizsgált intézmények oktatási rendszerének sajátosságaiban és a saját nyelvváltozathoz való viszonyulásban kereshetjük.

A pályamunkában ismertetett vizsgálat érdekessége, hogy a nyelvműveléssel kapcsolatban új szempontot vet fel. A nyelvművelés hatását, a közgondolkodásban lévő jelenlétét eddig főként hibajavító tesztekkel mérték és egyes, nyelvhelyességi szempontból kritikus nyelvi adatokkal kapcsolatban figyelték meg a válaszadók attitűdjét. Ebben a vizsgálatban a nyelv rendszerével, változásával kapcsolatos metanyelvi tudás és a nyelvművelő, nyelvszabályozó, nyelvtervező tevékenység tudatos megítélése áll a középpontban, így arról kapunk képet, hogy a megkérdezett fiatalok fontosnak, hatásosnak tartják-e a nyelvművelést, hogyan viszonyulnak anyanyelvűk múltjához, milyennek képzelik jelenét és milyen a viszonyuk a nyelvhasználat különböző színtereihez.

A dolgozat az anyanyelvoktatás módszertanával foglalkozók érdeklődésére is számíthat, mivel szó esik benne arról is, hogyan ítélik meg a diákok a nyelvhelyesség oktatásának különböző módszereit és e módszerek közül melyek a leggyakoribbak. A dolgozat emellett vizsgálja azt is, hogyan érvényesülnek a nyelvművelés naiv módszerei (pl. a másik beszédének azonnali, beszéd közbeni kijavítása) a nyelvi szocializáció iskolán kívüli színterein (családban, kortárs csoportban). Arról is képet kapunk, hogy a megkérdezett gimnazisták ismeretei milyen arányban származnak a médiából és a nyelvművelő javak fogyasztásából.

A *névelő szerkezeti helye a beágyazott NP-t tartalmazó főnévi csoportban*

SZŐKE BERNADETT

Általános nyelvészet, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. B. FEJES KATALIN, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvészeti Tanszék

A dolgozat tárgya a névelő szerkezeti helyének meghatározása olyan főnévi csoportokban, amelyeknek van legalább egy főnévi bővítményük. Az elemzések középpontjában a birtokos szerkezetek és a melléknévi igeneves szerkezetet tartalmazó főnévi csoportok állnak.

A névelő hovatartozását a generatív nyelvészet keretein belül vizsgálom. Az elemzések során fontos kiinduló szempont, hogy a szerkezetben megjelenő főnevek önmagukban állva kaphatnak-e egyáltalán névelőt, A birtokos szerkezetek esetében ki kell küszöbölni a szakirodalomban felmerülő néhány következetlenséget, s ezáltal egy könnyebben kezelhető, egységes elemzést nyújtó, a nyelvi intuíciónknak megfelelőbb szabályokból álló módszert kapunk. A melléknévi igeneves szerkezetet tartalmazó főnévi csoportok vizsgálata egy jóval összetettebb és bonyolultabb problémát állít elénk, hiszen az egész szerkezetet megelőző névelő tartozhat a fejhez (pl. a Budapestre tartó vonat), tartozhat a beágyazott NP-hez (pl. Én is ismerek a tiedhez hasonló történetet.) és végül tartozhat mindkettőhöz (pl. Megadja a banktól felvett kölcsönt.). Az elemzések során a névelő funkcióját és elmaradásának okait is figyelembe kell venni. A névelő szerkezeti helyének meghatározásában fontos szerepet játszik a határozottságnak szemantikai kategóriaként való vizsgálata. A dolgozat fontos eredménye az a megfigyelés, hogy a névelő szerkezeti helyét a melléknévi igenevet tartalmazó főnévi csoportok esetében a vizsgált NP mondatrészi szerepe is befolyásolhatja, ezért fontos, hogy a kérdéses szerkezeteket ne a mondatból kiragadva boncolgassuk.

Fontos lenne megvizsgálni, hogy a mondatnál nagyobb szintű nyelvi egység elemzése milyen támpontot tudna nyújtani a beágyazott NP-t tartalmazó főnévi csoportokban a névelő szerkezeti helyének meghatározása során. Erre azonban jelen dolgozat keretein belül nincs mód, sem a terjedelmi korlátok, sem a példák hozzáférési formája miatt.

A garamszentbenedeki apátság alapítólevele mint nyelvi emlék

SZŐKE MELINDA
Magyar - latin, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. TÓTH VALÉRIA, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A tudományos közfelfogás szerint a hamis oklevelek nyelvtörténeti hasznosíthatósága erősen kérdéses, hiszen adataik - amint erre Kniezsa István felhívta a figyelmet - mind a hamisított korra, mind a hamisítás korára megbízhatatlanok. Én mégis egy hamis oklevelet választottam vizsgálódásaim alapjául, hogy áttekintsem annak nyelvi jellemzőit, oklevél-szövegezési eljárásait, illetve az egyes szórványok nyelvi-névtani alkatát. Ahhoz ugyanis, hogy valóban igazat adhassunk a fenti vélekedésnek, talán mégiscsak célszerű megvizsgálnunk egy hamis oklevelet.

Az általam választott oklevél az 1075-ből való garamszentbenedeki apátság alapítólevele, amelynek (ugyancsak hamis) másolatai 1124-ből, illetve 1217-ből származnak. Ez az oklevél egyrészt koraisága, másrészt rendkívül gazdag szórványanyaga miatt érdemli meg a kitüntetett figyelmet.

Dolgozatom jelenleg az oklevélszórványok nyelvi alkatával és szövegbeli helyzetével, valamint helyesírás-történeti jellemzőikkel foglalkozik. A későbbiekben azonban szeretném a szórványok alaktani sajátosságait is feltárni, illetve egy-egy szórvány részletes vizsgálatát is el kívánom végezni a Bárczi Géza-féle, a Tihanyi alapítólevélre kidolgozott elvek alapján. Az effajta vizsgálati eredmények talán képet adhatnak arról is, hogy nyelvileg, helyesírás-történetileg mely korba illeszkedik leginkább az oklevél, azaz arra, hogy mikorról való a hamisítás. S ennek fényé- ben az oklevél adatai a továbbiakban annak a kornak a nyelvűi alkatára már teljes értékű nyelvemlékként hasznosíthatók.

Az (l) viselkedése (a:) után, a kormányzás- és VC-fonológia tükrében: törlés és hasonulás

SZÖLLŐSI KRISZTINA

Angol, III. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DR. SZENTGYÖRGYI SZILÁRD, egyetemi docens,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban a dunántúli nyelvjárási régió egy behatárolható területén (Dudar-Szentgál-Vilonya) fellelhető jelenséget vizsgálok és próbálok bemutatni. Ez a jelenség az (23 □) hang utáni (I) hang kiesése, hasonulása vagy megtartása bizonyos környezetekben (_C; _#). A jelenség bemutatására két modern fonológiai elméletet alkalmazok, melyeknek számos területe áll még kidolgozás alatt: a kormányzás-fonológiát és a VC-fonológiát.

Munkám első részében megindoklom miért nem a nagyon hasonló CV-fonoló- gia alkalmazása mellett döntöttem és, hogy miért alkalmazom a kormányzás-fonológia és VC-fonológia eredményeit vegyítve. Ezután néhány általános alapfogalmat, majd az említett két fonológia elméleteinek alapelveit tisztázom, majd az alapvető szabályszerűségeket és a hangok közötti lehetséges kapcsolatokat (kormányzás, jogosítás, süllyesztés) és ezek hatásait mutatnám be.

A második részben megpróbálom kiterjeszteni az első fejezetben bemutatott elméleteket és szabályszerűségeket az általam vizsgált szavakra, hogy magyarázatot találjak a jelenség okaira. Mivel ez az egyik vizsgált jelenségre, (a hangkivetés) még nem találtak magyarázatot, sem kormányzás- sem VC-fonológiai szempontból, ez kínál lehetőséget új általánosítások megfogalmazására.

A HVG címadása - különös tekintettel az írásjelhasználatra

VESZELSZKI ÁGNES
Magyar - német, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KESZLER BORBÁLA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Mai Magyar Nyelvi Tanszék

Dolgozatom témája a Heti Világgazdaság hetente megjelenő közéleti lap - humoros, meghökkentő, esetleg elgondolkodtató, nyelvi rejtvényfejtére csábító hatású - címeinek elemzése. A munka nagyarányú önálló anyaggyűjtésen alapul. A pályamunka első részében a témához kapcsolódó fogalmakat értelmezem, második részében az összeállított korpusz alapján jellemzem a HVG címadási technikáit.

Az elméleti alapvetésben elsősorban Tolcsvai Nagy Gábor funkcionális címtipológiáját (a cím tartalmi és metatextuális funkciója) használtam. Értelmeztem a humor, a nyelvjáték, a nyelvi játék fogalmát, valamint ismertetem a publicisztikai stílus jellemzőit.

A közel hétszáz elemből álló korpuszt a következőképpen állítottam össze: A Heti Világgazdaságból (1996. január-2004. október) gyűjtöttem a szokványos nyelvhasználattól eltérő, esetleg nyelvi humort (is) tartalmazó példákat.

A példatár csoportosítására több lehetőséget ismertettem (Molnár Zoltán Miklós, Balázs Géza, Nagy Ferenc, Kálmán Eszter, Tolcsvai Nagy Gábor), ám a korpuszhoz sajátos rendszert kellett illesztenem. Két csoportosítási szempontot alkalmaztam: egyrészt a módosítás előtti, kiindulási alak (szó; szószerkezet, ezen belül állandósult kifejezés, cím, idézet és egyéb szerkezet) szerint, másrészt a változtatás módja (hangbetoldás, hangcsere, hangelhagyás, betű-hang játék; szóbontás, szóbetoldás, szóbővítés, szóösszerántás, szócsere, szóelhagyás, szórendcsere; jelentés- mező-átfedés, új kontextusba helyezés, jelentésmódosítás írásjellel) szerint rendeztem a példákat. Összegyűjtöttem az egyes csoportok általános jellemzőit, majd kiragadott példákat elemeztem részletesen.

A mód szerinti csoportba sorolás egyik alkategóriája az írásjellel történő jelentésmódosítás. Az írásjelhasználat szempontjából (is) egyediek a címek, a HVG- szerzők használják a változatos, esetenként meghökkentő írásjelezés módszerét.

Összefoglalásként a publicisztikai stílus egyik meghatározó funkcióját emeltem ki: (a megszokott nyelvi formulák módosításával történő) figyelemfelkeltést.

VII. Ökortudomány

Euripidés Phaethón töredéke Goethe kiegészítései tükrében

ADORJÁNI ZSOLT
Latin - ógörög, III. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. FARKAS ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika Filológia Tanszék;
DR. SZEPESSY TIBOR, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika Filológia Tanszék

Euripidés *Phaethón* töredéke több jelentős hozzászólás ellenére továbbra is megoldatlan kérdések elé állítja az értelmezőt. Dolgozatom ezek közül kettőt: Phaethón jellemét és a menyasszony kilétét vizsgálja újra, ily módon igyekezvén a dráma egészéről képet alkotni. Módszerem sajátossága, hogy Goethe helyreállítási kísérletének különös figyelmet szentelek, mert a szakirodalom azt mindezidáig ok nélkül elhanyagolta.

Mindenekelőtt megpróbálok összhangot teremteni két, egyformán ellentmondásba torkolló Phaethón-kép között, úgy, hogy az Euripidés dramaturgiájához méltó legyen. Ez az eleinte *sóphrosynét*ői vezérelt, de *hybrisre* vetemedő hős alakjához vezet. Támogat ebben Goethe, aki ezt a folyamatot felismerte, sőt megelőlegezte a prológus képeiben, melyet külön elemzek.

A hybris-gondolat jegyében tárgyalom a dráma kulcsjelenetét, a nászdalt. Elődeimmel szemben nem előfeltételezem a menny asszony kilétét, hanem megpróbálom a drámai szükségszerűségből kiindulva védelmembe venni Aphroditét. Erre szolgál a *Trójai nők és* a *Madarak* egy-egy jelenetének párhuzamos elemzése. Ezen az úton haladva tartalmi érv kínálkozik a *Phaethón* datálására: a mű a 420-415-ös évek Athén-jának hybris-ittas közegében nyer valódi létjogosultságot.

Aphrodité mátkaságának valószínűsítésére állást foglalok a hésiodosi Phaethón lehetséges hatására rámutató érv mellett, vitatom ellenben a csillaggá válás gondolatát, mivel a mű mint *hybris*-dráma inkább a *Trójai nőkhöz* hasonló befejezést igényel. Goethe helyreállítása egyértelműen jelzi a dicstelen bukást, a *Faust* Euphorion-jelenetének befejező kardalában azonban értelmezésem szerint *palinódiaként* vissza-vonja a törekvő hős hybrisére túl szigorúan kimért büntetést.

A dolgozat fő eredménye a töredék beágyazása a szerző életművébe. Goethe eredményei jellegzetes jegyeikkel jelzik a Phaethón-alak és a hybris-dráma színeváltozását a görög dráma hatástörténetének egyik fontos állomásán.

Kronológiai és regionális vizsgálatok az i. e. 1. évezredi Babilónia gazdaságtörténetéhez. A hitelszerződések kamatai

CSABAI ZOLTÁN

Történelem, VII. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VARGYAS PÉTER, egyetemi tanár,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti és Régészeti Tanszék

Mezopotámia történelméről szóló könyvek és tanulmányok között egyre hangsúlyosabb szerepet kap a társadalom- és gazdaságtörténet vizsgálata. Az i. e. 1. évezredi forrásanyag kitűnő lehetőséget kínál a gazdaságtörténeti kutatásokra. Ez a pályamunka az i. e. 1. évezredi babilóniai gazdasági dokumentumok egyik jelentős csoportjával, a hitelszerződésekkel, szorosabban véve a hitelszerződések kamataival foglalkozik.

A babilóniai hitelszerződéseket a vizsgált korban az ún. *u'iltu* szerződésformula alapján készítették. Az *u'iltu* felépítésének bemutatása, a szerződésekben előforduló biztosítékok és záradékok ismertetése után a dolgozat a kamat problémájával foglalkozik. Bemutatja a gazdaságtörténeti kamatról kialakult iskolák véleményeit, az azok közötti különbségeket, majd az állásfoglalásom után a kamatok kronológiai elemzése következik.

A babilóniai hitelszerződések kamatainak kronológiai viszonyait, az ez alapján felmerülő lehetséges gazdasági problémákat eddig egyszer sem vizsgálta a kutatás. A kamatok elemezése három szempont alapján történik: (1.) a források vizsgálata egyes korszakokban és azon belül egyes uralkodói időszakok alatt; (2.) regionális sajátosságok Babilónián belül; (3.) egyes kamatlábak vizsgálata kronológiai és regionális megközelítésből. A dolgozat mindhárom elemzési módszert ismerteti egy-egy példa segítségével.

A dolgozat cáfolja több, a piacgazdaság létezését tagadó kutató véleményét a babilóniai kamatról és hitelről. Az eredmények kimutatják, hogy Babilónia gazdasága szerves egységként működött, érzékenyen reagált a politikai megrázkódtatásokra és a nyugalmi időszakokra, ami a kamatok vizsgálatán keresztül érzékelhető számunkra.

Mint gazella a birkanyújban - avagy a betér és problematikája az ókori zsidó vallásban

DÁVID NÓRA MARGARÉTA

ITebraisztika - történelem, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FRÖHUCH IDA, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Orientalisztikai és Ókortörténeti Intézet

Az ókori zsidó irodalmat olvasva többször találkozhatunk prozélitákkal, akik betértek e vallásba. Az Ószövetségtől kezdve, a rabbinikus és pszeudepigráfikus irodalmon, a qumráni tekercseken, alexandriai Philón és Josephus Flavius írásain, a keresztény és pogány műveken át a feliratokig, mindenütt szerepelnek. Ebből egyértelműen következhet, hogy a zsidó vallás missziót folytatott az ókorban új hívek szerzésére. Azonban az a tény, hogy magáról a térítés létéről és folyamatáról sehol sem esik szó, lényegesen módosítja e feltevést.

Dolgozatomban a fent említett források és a bennük szereplő terminusok vizsgálatával célom bebizonyítani, hogy bár a zsidók nem folytattak aktív térítő tevékenységet, mégis szívesen fogadtak minden betérni szándékozót a vizsgált korban. Erre az irodalmi források egyértelműen utalnak, de ezt jelzi az a számos sírfelirat is, ahol a holtak betért státuszát is feltüntették, főként, ha egy helyre temették őket a született zsidókkal. Mind a rabbinikus, mind a római törvénykezésben vonatkoztak rájuk törvények, ezzel is bizonyítva, hogy a társadalom szerves részét alkották.

Arról pedig, hogy maguk a zsidók hogyan fogadhatták őket, képet ad a dolgozatom címét adó példázat, melyben a birkanyájhoz csapódott, vad életét feladó, szelíddé lett és a király által kiemelten óvott gazellával szemlélteti a szerző, hogy milyen fontosak és becsesek a prozéliták Izrael fiai számára. Hiszen, ha valaki önként feladja addigi életét és csatlakozik a közösséghez, azt meg kell becsülni és segíteni kell.

Szövegkritikai problémák Lucanusnál

KOVÁCS PÉTER
Latin - ógörög, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BORZSÁK ISTVÁN, professzor emeritus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Latin Tanszék

„S nevetem azokot s búsulás nélkül sem szenvedhetem, akik akármi írásimot is elméjeknek csomós pórázára kötvén sok igéknek változtatásával (obruálván sen- susit is) vesztegetik, fesletik, ízetlenítik" - írta egykor Balassi[7], alighanem M. Annaeus Lucanus is egyetértene vele. Az irodalmi mű invariáns jellege a szöveg leírásával'párhuzamosan alakult ki, amivel szemben áll az a tény, hogy a szöveg a rögzítés során állandóan változik - ez a dolgok természetes állapota. A szövegkritikus feladata kettős: a szöveg invariáns jellegének megőrzése, adott esetben visz- szaállítása. A klasszika-filológiának minden időkben sajátos feladata volt az, hogy minden sort és minden szót komolyan vegyen. Dolgozatom ennek jegyében született.

„What may reasonably be hoped fór is another reprint of Housman and a text, wich, while based on his, will incorporate certain improvements. [...] Housman's notes are nőt free from oversights and lapses. [...] Somé conjectures in Hosius' apparátus and elsewhere wich he passed over deserve better"[8]. D. R. Shackleton Bailey eképpen indokolja szövegkiadásai (M. Annaeus Lucanus: De bello civili. Suttgart, 1988; 1997.) szükségességét. Reménykeltő szavai után Lucanus gyanútlan olvasói A. E. Housman 1926-os kiadásának alapos felülvizsgálatát várhatnák, abban a íriszemben, hogy a rajongói által egyszerűen csak Bentleius redivivus-ként emlegetett, az Anthologia Latina, Cicero levelei, Horatius, Martialis, Quintilianus stb. kiadójaként ismertté vált Shackleton Bailey kezében bizonyára méltó helyre került az eposz szövegének gondozása. Ez sajnos megközelítőleg sincs így. Célunk néhány megvitatásra különösen alkalmasnak és tanulságosnak ítélt szöveghely vizsgálata, összekötve Shackleton Bailey szövegkonstituálói elméletének és gyakorlatának bemutatásával.

7 ÖM I 381
8 On Lucán. PCPhS 33 (1987) 74-91. = Praef. vi.

A *barbár nőalakok Curtius Rufus művében*

MUNDING MÁRTA
Latin - ógörög - olasz, V—II—II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. TAR IBOLYA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika-Filológia Tanszék

A barbár nő mint a görög - római világtól eltérő értékrendet képviselő lény az irodalomban többnyire valamely negatív érték hordozójaként, az erkölcstelenség, vadság, féktelenség szimbólumaként jelenik meg. Jogosan vethető fel tehát a kérdés, hogy miként viszonyul Curtius Rufus ezen toposzhoz az Alexanderrel kapcsolatba kerülő perzsa nőalakok bemutatásában, továbbá hogy milyen írói szándékot sejthetünk szerepeltetésük hátterében. A felvetett kérdések megválaszolásához sor kerül a műben szereplő nőalakokat vizsgálatára, összevetve más Alexanderrel foglalkozó források párhuzamos szöveghelyeivel, kiemeltebben koncentrálva Diodóros munkájára, mindeközben pedig szem előtt tartva, hogy leírásuk hasonlósága közös forráshasználatukból ered, amelynek hátterében Cleitarchos valószínűsíthető. A két auctor azonban sajátságos változtatásokat hajt végre, amelyek Curtius Rufus esetében mindenekelőtt az írói szándék következményei: a feszültségkeltést, a cselekmény, személyek tragikussá színezését szolgálják.

Az összevetés alapján megállapítható, hogy a nők mindenekelőtt másodlagos szerepet töltenek be, cselekményt továbbvivő funkció nélkül, csupán Sisygambis emelkedik főszereplői rangra, erkölcsi méltóságának jutalmaként. Curtius Rufus a nőalakok bemutatását a siker és a keleti erkölcsök hatására folyamatosan despotá- vá alakuló Alexander jellemábrázolásának eszközeként használja, így alkalmazza a barbárokkal szemben megfogalmazott negatív sztereotípiát Thais, Thalestris, Sisimithres hitvese és Spitamenes felesége esetében. Tudatosan tér el e toposztól, amikor szépséges és erkölcsös barbár nőalakokat szerepeltet: Sisygambis és Stateira bemutatásával Alexander kezdeti kiválóságát hangsúlyozza ki; Hystaspes hitvese, valamint Roxane jellemzésével kiemeli a kontrasztot az egyre inkább rossz útra tévedt uralkodó jellemével szemben; a legendás Semiramisnak pedig Alexander vetélytársaként történő szerepeltetése kétségtelenül indokolja a róla szóló kedvező hagyomány átvételét.

Dél-Mezopotámia és környezete az Uruk-korban. Azonosságok és eltérések a régió interregionális kapcsolataiban

NAGY TYUKOS ÁDÁM
Történelem, V. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KŐSZEGHY MIKLÓS, habilitált egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti Tanszék

A Kr. e. 4. évezredbeli Dél-Mezopotámiában egy intenzív civilizációs fejlődés játszódott le, melynek eredményeként létrejöttek az első államok és valódi városias települések, mely által Dél-Mezopotámia erősen kiemelkedett környezetéből. A terület a régészeti információk alapján szoros kapcsolatban állt a környező Szíriái, anatóliai és iráni területekkel, ahol az államfejlődés csírái, bár kisebb léptékben, de szintén több helyen kimutathatóak.

Dolgozatom célja, hogy megvizsgáljam, milyen hatással volt egyes területek Uruk-kori társadalmi és gazdasági fejlődésére a mezopotámiai allúviummal kialakult kapcsolataik, illetve, hogy a dél-mezopotámiai államok milyen mértékben tudtak befolyást gyakorolni ezeken a területeken. Ennek érdekében a régészeti információk szisztematikus vizsgálatának segítségével elemzem egyes települések és területek viszonyát a mezopotámiai centrummal, illetve azt, hogy a két fél közti kontaktus idején milyen gazdasági, társadalmi és kulturális változások zajlottak le a vizsgált területen.

Az elemzés alapján megállapítható, hogy az Uruki közösségeket elsősorban gazdasági szempontok motiválták ezekben az interregionális kapcsolatokban, és megpróbáltak a számukra fontos területeken minél nagyobb befolyást szerezni, mely egyes esetekben jelentős dél-mezopotámiai népesség megjelenésével járt együtt. Ezt az expanziót azonban a földrajzi távolság, és természeti adottságok erősen meghatározták, a viszonylag közel fekvő, nagy kiterjedésű síkságokon a déli állami-társadalmi berendezkedés exportja észrevehető, távolabb déli enklávék jöttek létre helyi közösségeken belül, míg a legtávolabbi hegyvidéki területeken a gazdasági kapcsolat katalizálta a helyi államfejlődést, mely egyes esetekben belső tényezők hatására már korábban megindult.

Róma alapítási mítoszai

OSWALD JÚLIA

Történelem - angol, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HEGYI W GYÖRGY, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti Tanszék

Róma korai történetét elbeszélő közismert forrásokat, elsősorban Titus Livius Ab űrbe condita című művét, illetve Plutachos Romolus - életrajzát és Dionysios Halicarnassostól a Római régiségeket vizsgálva feltűnő azok ténybeli gazdagsága, amelyhez kapcsolódva felmerül a forrásanyaguk kérdése is, melyre eltérő koncepciók léteznek. Valószínűsíthetően itt kereshetjük a római mitológiát is. A dolgozat a szövegekben fellelhető mitikus történeteket, illetve motívumokat elemzi. Elsőként város és vidék, vad és szelíd vidék közötti ellentét, kapcsolat kerül elő, hangsúlyozva a kettősséget, hogy míg a római identitás a városhoz kötődik, még maga Romulus sem ágyazódik bele a társadalomba, a vidék is megjelenik pozitívan. Ezek után az alapítás okának magyarázata okoz problémákat. Feltűnő, hogy az alapítás előre determinált, hiszen Romulus már erdei emberként is királyi funkciókat tölt be. A város helyével van kapcsolatban a lupa, aki egyfelől betölti az ikrek anyának szerepét, megszoptatva őket, másrészt egyben egyfajta haláldémon, Mars állata, illetve fontos jelkép a római kultúrában. A farkas mellett anyai funkciókat betöltő személy Rhea Silvia és Acca Larentia is. Az alapítással kapcsolatban, a város névadásával, illetve ezáltali birtoklásával jelenik meg az ikrek közötti konfliktus. Az auguriummal kapcsolatosan ismét mágikus motívumok fedezhetőek föl a történetben. Ezután magát a város alapítását Romulus egyedül végzi. Plutarchosnál a szertartások közül különleges szerepet kap a fal és a mundus. A mundus világközéppontnak tekinthető, mely egyesíti a különböző helyekről származó közösséget. A fal Remus halálának mítoszában jelenik meg. Egy római város építése magával a fallal kezdődik, hiszen annak jelentős szakrális szerepe van, a kozmoszt határolja a káosztól. Remus ezt lépi át, megölésének oka több módon is értelmezhető. Fontos még végül szólni a Róma alapításánál szimbolikusan megjelenő istenekről is, Juppiterről, Marsról, Vestáról, illetve magának Romulus- nak a későbbi istenné válásáról.

Műfaji kérdések és narratív technika Ovidius Fastijában

PRESEKA DTOTJMA
Latin, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
SIMON ZOLTÁN, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Latin Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Dolgozatomban a *Fasti* műfajának problémájával, illetve narratív technikájával foglalkozom. A kérdés vizsgálatához nem hagyható figyelmen kívül Ovidius két mintája, Kallimachos *Aitiá*ja és Propertius IV. könyve. Az aranykori irodalomra jellemző a műfaji keretek kitágítása. Az elégia esetében az első lépéseket Propertius tette meg azzal, hogy az *aitiont* és a római témát összekapcsolta. Ovidius hasonlóan jár el a *Fastiban,* a naptár mint téma azonban Róma történelmének, illetve Augustus tetteinek megéneklését jelentette, melyek emelkedettebb hangvételt követelnek, ennek következtében közelebb állnak az eposz, mint az elégia műfajához. Ennek ellenére Ovidius az elégikus formát választotta a *Fastihoz.* Az ebből származó feszültség végighúzódik a művön, sőt Ovidius ezt tudatosan tartja fenn, nem a nehézség, hanem költői játék számára. Ez a jelenség leginkább a prológusokban fogható meg (különösen a II., III. és IV. énekekben). Propertius IV. könyvében még nem figyelhető meg a műfajok problémája.

Az elégikus forma azonban nem csak a metrumban mutatkozik meg, hanem a személyes hangvételű elbeszélői technikában, ami végig megfigyelhető a *Fasti*ban (pl.: a Fabiusok történetében [II. 193-242] egy csatajelenetet láthatunk, amelyet az elbeszélő a folyamatos kiszólásokkal megtör, így az elégia keretei között tartja). Összehasonlítva Propertius és Ovidius elbeszélői technikáját világosan látszik, hogy Propertius elégiái a IV. könyvben személytelenebb hangvételűek, a költő átengedi a teret szereplőinek és monológok formájában jellemzi őket. Ovidius a *Fastiban.* inkább Kallimachost követi a narratív technika szempontjából, a szereplők jellemzése helyett a cselekményre kerül a hangsúly, illetve, a költő személyére, aki folyamatosan érezteti jelenlétét a szövegben. Ovidius tehát Propertius nyomdokain haladva újította meg a római elégiát, azonban megtartotta annak személyes hangvételét, a műfaji kereteket pedig továbbfeszítette azzal, hogy költői játékának tárgyává tette a téma és forma egymáshoz való viszonyát.

Virtus et parsimonia. M. *P. Cato alakjának meghatározó vonásai források tükrében*

TÉGLÁSY KATALIN

Történelem - magyar, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HEGYI W GYÖRGY, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti Tanszék

Marcus Porcius Cato a Kr. e. 2. század egyik legmeghatározóbb, s talán egyik legsokoldalúbb alakja is. Cato kiválósága azonban nem csupán saját korában volt meghatározó. A forrásokból megismerhető Cato alakjában keverednek a valódi és legendás vonások, s nem választható szét élesen a róla kialakított kép és Cato valódi személyisége. A Catót említő forrásokban kétféle kép rajzolódik ki alakjáról. Az egyik, mely hangsúlyozza erényeit és pozitív személyként mutatja be. Ehhez járul hozzá Cicero véleménye, aki Catóban látta a nobilitas egyik meghatározó értékének, a virtusnak összegzését. Ebben a pozitív képben Cato takarékossága, mint az ősi római erények egyike jelenik meg. A másik, negatív képben Cato takarékossága mint fösvénység jelenik meg. Ez a negatív és pozitív ábrázolás keveredik a forrásokban. A források egy része úgy mutatja be Catót, mint aki a egyszerű életmódot folytat, ugyanakkor sikeres gazdálkodóként folyamatosan növeli vagyonát. Cato életének e két törekvése közötti ellentmondást a kortárs szakirodalom egy része is hangsúlyozza. Cato életének e két meghatározó elve között ugyanakkor nincs feltétlenül ellentmondás. Cato számára ugyanis e két elv nem csupán arra szolgált, hogy politikai pályájához megfelelő vagyoni alapot teremthessen, Cato számára ezek egy nagyobb cél megvalósításának eszközei voltak. Ez a cél az állam szolgálata, a római erényeknek, többek között a virtusnak és a parsimoniának való megfelelés volt. Ezek az erények nem csupán saját tetteit határozták meg, bennük látta a köztársaság szilárd alapját. Dolgozatom célja , hogy bemutassam Cato hogyan viszonyul a virtushoz és a parsimoniához, melyet Cato életének három meghatározó elemében vizsgálok. Az egyik ilyen tényező Cato homo novussága, a másik Cato Scipio Africanus mellett töltött quaestorsága, a harmadik pedig Cato pályafutásának csúcsa, censorsága.

Nomophylaxok az 5. századi Athénban - Lábjegyzet az ephialtési reformok történetéhez -

TÓTH IVÁN
Ógörög, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
MAYER PÉTER, tudományos segédmunkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Klasszika-Filológia Tanszék

Dolgozatomban, a 3. században alkotó athéni történetíró, Philochoros egy rövid töredékével foglalkoztam (FGrHist 328 F64). E fennmaradt rövid részlet egy, hét tagú testületről számol be, amelyet közvetlenül az ephialtési reformok után hívtak életre, hogy megakadályozza a törvénytelen vagy káros javaslatok népgyűlés elé való kerülését, illetve ellenőrizze a tisztviselők tevékenységét. A testület tagjait nomophylaxoknak (törvényőrök) hívták. A nomophylaxok 5. századi működése vitatott kérdés. A kutatók többnyire filológiai érvek alapján utasítják Vagy fogadják el Philochoros beszámolójának hitelességét. Dolgozatomban az eddig elért filológiai eredményeket is megvizsgálva új szempont alapján próbáltam megközelíteni a kérdést. Véleményem szerint a filológiai viták önmagukban nem visznek közelebb a kérdés megválaszolásához, hogy vajon létezhetett-e ilyen testület Ephialtés reformjait követően. A nomophylaxok 5. századi létezése inkább történeti lehetőségek kérdése, ezért több eredménnyel kecsegtet, ha azt vizsgáljuk meg, hogy a Philochoros által leírt testület mennyire illeszthető be az ephialtési reformok történetébe. E történeti szempont alapján azt próbáltam meg dolgozatomban bebizonyítani, hogy a nomophylaxok testületé beilleszthető az ephialtési reformok történetébe, mint egy kompromisszumos megegyezés eredménye a reformok idején egymással szemben álló két politikai erő között.

Ha az Álom kapuja kitárul

VINCE MÁTÉ
Latin, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FERENCZI ATTILA, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
atin nyelv és irodalom Tanszék

Az a VI. ének végén található hat sor, amelyet az *Álom kapujaként* szokás emlegetni, az Aeneis egyik legrejtélyesebb részlete. Ez már abból is világosan látszik, hogy milyen sokan tettek kísérletet a szakasz magyarázatára, és hogy ezek között alig lehet akár két olyat találni, amelyek legalább részben egyetértenének. Éppen ezért izgalmas vállalkozásnak tűnik áttekinteni az ezekkel a sorokkal foglalkozó elemzések legalább egy részét. Annál is inkább, mivel annyi különböző megközelítést alkalmaztak már ennek a résznek a magyarázata során (kommentár, forrás- kutatás, irodalomtörténeti, vallástörténeti, pszichoanalitikus olvasat, szoros szövegolvasás), hogy ezek áttekintése alkalmat kínál néhány, az antik irodalomnál alkalmazott alapvető interpretációs stratégia bemutatására.

Éppen ezért dolgozatom célkitűzése kettős. Egyrészt néhány interpretációs stratégia vizsgálata során az ezekben rejlő előnyökre és hátrányokra mutatok rá, és egyben azokra a jellegzetességekre is, amelyek magyarázatot adnak arra, hogy egyes stratégiák alkalmazásával miért nem sikerült kielégítő magyarázatot adni az Alom kapujára. Másrészt a szövegen kívüli tényezők helyett a szöveget, illetve a szöveg befogadóra gyakorolt hatását tekintve elsődlegesnek amellett fogok érvelni, hogy az Álom kapuja annak jelölésére szolgál, hogy Aeneas utazása az Alvilágon át egyfajta r/cszíaszízban történt, tehát inkább szellemi, mint valós utazásnak tekinthető. És remélhetőleg elemzésem segítségével a kapuk végre megnyílhatnak Vergilius *Aeneisének* minden olvasója számára.

A vallásos képzelek nyomai a keleti Hallstatt-kültúra kora vaskori figurális művészetében és a szitula-ábrázolások világában

WÉBER ADRIENN
Történelem - kommunikáció, V. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FEKETE MÁRIA, egyetemi adjunktus,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti Tanszék

Munkámban arra tettem kísérletet, hogy felvázoljam, hogy a régészeti leletek - ezek közül is a figurálisán díszített tárgyak - alapján, milyen feltételezéseket tehetünk Közép-Európa kora vaskori kultuszait illetően. Figyelmem arra irányult, hogy a kánonszerűen visszatérő témák mögött vajon milyen mitikus monda-, illetve gondolatvilág rejlik. Bár ez írásos források nélkül csak részben sikerülhetett, így komoly fehér foltok maradtak e témát illetően, mégis úgy érzem, hogy a mitikus gondolkodáshoz oly szorosan köthető szimbólumok világa valamelyest közelebb hozhat bennünket magához a Hallstatt-kori gondolatvilághoz is.

A sírmellékletek, illetve a leletanyag szimbólumelemzése által az alábbi eredményre jutottam: Közép-Európa kora vaskori nép feltétlenül rendelkezett egyfajta túlvilág-elképzeléssel, a halállal nem ért véget a lét (lásd a sírmellékleteket), de ez a túlvilág - akárcsak ma - bizonytalan volt, így igyekeztek elhunyt szeretteiket védőeszközökkel (fizikai értelemben a védőfegyverek utalnak erre, míg a vallásos elképzelések terén az apotropaikus célzattal elhelyezett tárgyak) ellátni. S minden bizonnyal hihettek olyan természeti hatalmak létezésében, akik saját, illetve attribútum-állataik (madár, szarvasmarha) formájában felelősek voltak az emberi életért (soproni „Moirák"), valamint a föld, illetve közösség termékenységéért (Hallstatt-kori „Magna Mater"), s ezeket messzemenően tisztelték: felvonulásokkal, lakomákkal, áldozatokkal kedveskedtek nekik.

A Hallstatt-kori népesség hagyatéka, az a lenyűgöző leletanyag, mely rendelkezésünkre áll, ezen belül is főként a kora vaskori figurális művészet gyöngyszemei, mintegy „biblia pauperumként" mesélnek számunkra, s így bizonyára mi is csak annyit, vagy még annyit sem értünk a Hallstatt-kultúra vallástörténetéből, mint a középkori szegény, analfabéta népesség a kereszténységből.

Egy fríg istennő Róma politikai harcaiban

ZACHÁR ÁRON

Történelem, végzett

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BÍRÓ MÁRIA, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Ókortörténeti Tanszék

A dolgozat témája a Kis-Ázsiából átvett ősi keleti istenség, a Magna Mater kultuszának története, akit általában Kybelé néven tiszteltek az Urbsban. A kultusz átvétele a rómaiak részéről egy szorongatott periódusban sokszorosan feldolgozott tény. Azonban a tudományos szakirodalomban olyan új kutatási eredmények jelentek meg, melyek alapján át kell gondolnunk eddigi ismereteinket. A kérdés az, hogy a Kybeléként ismert istennő Pessinusból, vagy Trójából érkezett-e Kr.e. 204-ben Rómába? Az elmélet lényege szerint az istennő kultuszának meghonosítása az ősi római gyökereket jelentő trójai hagyományok állami szinten történő újraélesztése.

Ilyen mivoltában az általunk ismert Kybelé alatt megbúvó Magna Deum Mater Idaea alkalmas eszköz lehetett politikusok, mai szóval élve családi „lobbyk" aktuális politikai céljainak kiszolgálásában.

A vallási kommunikáció eszközeként a római történelemben jól kimutatható pontokon bukkan fel a kultusz kiemelt propagálása. A forrásokra és a szakiroda- lomra támaszkodva kimutatható kapcsolat volt a Scipiók és Kybelé kultusza között, illetve Augustus is támaszkodott a Magna Mater nyújtotta lehetőségekre.

Dolgozatom tartalmilag két részre tagolódik. Az első részben a már említett új kutatási eredményeket ismertetem röviden, hogy kellő alapot szolgáltatva saját kutatási eredményeimet is ismertethessem. Hitelesen bemutatva, hogy a palatinusi templom kultuszát, a Scipiók, illetve Augustus saját politikai érdekeinek érvényesítésében mily módon használták fel.

VIII. Olasz

Nelle valli oltremondane
- Analogie fra il táltos ungherese e il benandante italiano-

HERNÁDI GABRIELLA

Olasz, III. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GIANCARLO COGOI, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Dolgozatom a magyar és az itáliai néphit két alakjának, a táltosnak és a benandantének párhuzamait vizsgálja. E két természetfeletti erővel rendelkező személy eredetére és elterjedésére vonatkozóan eltérő vélemények születtek, ami nem véletlen, hiszen egy olyan komplex jelenséggel állunk szemben, amit az évszázadok során számos, egymástól merőben különböző hatás is ért (pl. kereszténység, boszorkányhit stb.) s amire éppen ezért, az őstörténeti időszaktól kezdve egészen a huszadik század közepéig, önmaga folyamatában kell tekinteni.

A történeti kutatások bizonyítékai egyre inkább arra utalnak, hogy az európai népek vallási rendszerei számos ponton rokoníthatók egymással, s jelen munkám is ezt a hipotézist kívánja megerősíteni, illetve az olaszországi kutatók által hiányolt magyar anyag nyelvi elérhetőségét próbálja részben pótolni. Dolgozatom továbbá hozzájárul az eddig folytatott összehasonlító néprajzi kutatásokhoz, mivel tartalmazza néhány európai nép hiedelemvilágában fellelhető, a táltossal és a benandantével több szempontból is hasonlóságot mutató alakok legfontosabb jellemzőit. Mindezt azért tartom fontosnak, mert a fent említett eredetre vonatkozó eltérő vélemények alátámasztásában -adatközlők hiányában- az eddig gyűjtött adatok összehasonlító módszerrel való vizsgálata pontosabb eredményeket hozhat.

„Aki érti, mit mond a madárdal." Assisi Szent Ferenc és Giovanni Pascoli lelki rokonsága természetszemléletük alapján

JUHÁSZ KATALIN
Angol - olasz, V. évfolyam
Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MADARÁSZ IMRE, habilitált egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Jelen dolgozatomban az olasz kultúra két, időben és jellegükben egyaránt egymással ellentétesnek, távolinak tűnő képviselőjének, Assisi Szent Ferencnek és Giovanni Pascolinak lelki rokonságát mutatom ki természetszeretetük alapján.

Tanulmányom elején azt fejtem ki, hogy mindketten egy olyan korban fordultak a természet felé, amikor a társadalomban az addigi rendet felborító, gyökeres változások voltak folyamatban: Ferenc százada, a XIII. század a polgárság kialakulásának és a pénz egyre jobban elterjedő uralmának időszaka. Pascoli kora - a múlt század fordulója, a dekadentizmus időszaka (minden érték felborulásának kora. Az assisi szent az új társadalmi kihívások fényében olvasva az Evangéliumot, a legszegényebbek, a kisemmizettek rétegének képviseletében a kellő történelmi pillanatban lépett fel, mint ahogy azt Eloi Leclerc is kimutatta. Azzal, hogy a természetet s a teremtményeket végtelen egyszerűségben szemlélve a Teremtő Istent dicsőítette, mozgalma - majd a nemsokára hivatalosan is elfogadott ferences rend - új alternatívát mutatott a világnak az egyre inkább pénz uralta társadalomban.

Pascoli is szakított a hagyományokkal: a költészet terén (pályája későbbi szakaszait kivéve): nem a szokványos témákról - „szabadság, szerelem" (ír, hanem szülőföldje, szeretett Romagnája vidéki életéről, a parasztemberek hétköznapjairól, a természeti tájról. Ezen versekben megtaláljuk a Természetfeletti utáni vágyakozást, a misztikummal, a Megmagyarázhatatlannal való találkozást s az ennek elérhetetlenségéből fakadó bizonytalanságérzetet és fájdalmat. Felfedezi tehát (ha nem is olyan fokban, mint Assisi Szent Ferenc (ő is a természetben a Teremtőt.

A két költői lélek természetszemléletének rokonságát végül a madarakhoz fűződő viszonyuk egybevetésén keresztül vizsgálom meg. Az assisi szent „testvérkéinek" tekintette őket, s a hagyomány szerint prédikált nekik. Pascolinál sok esetben a táj elmaradhatatlan „szereplői", de sok esetben ezen felül szimbolikus jelentéstartalommal is bírnak.

Fiziognómia a tudományban és irodalomban. Firenzuola és Delta Porta fiziognómikus világa

KURUCZ VERONIKA
Olasz, V. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VÍGH ÉVA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Az Italianistica Debreceniensisben megjelent Vígh Éva: „11 costume che appare nella faccia", Costumatezza e fisionomia nella letteratura dél Classicismo c. cikke ösztönzött arra, hogy továbbgondoljam a fiziognómia irodalomban betöltött szerepét. A dolgozat célja annak bemutatása, hogy a fiziognómia, az ikonológiával együtt, az irodalmi-költői elemzés sajátos módja, s ezért a dolgozat a XVI. századi világkép e sajátos aspektusát kutatja.

Vizsgálódásom középpontjában Giambattista Della Porta 16-17. századi tudós, asztrológus, és egyben komédiaíró műve, a *Della fisionomia dell'uomo* (1610) állt. Kutatás közben bukkantam rá a 15. század végén született Agnolo Firenzuola egyik művére, a *Déllé bellezze déllé donne* c. dialógusra, amelyben amellett, hogy írója a szépség fogalmát próbálja definiálni, kisebb fiziognómiai tanulmánnyal állunk szemben. A fiziognómia, akár csak úgy, mint retorikai fogás, de úgy is, mint tudományos tézis, összefonódik az erkölcs- és a természetfilozófiával Firenzuola dialógusában.

Többek között az említett írókon és műveiken keresztül keresem a választ arra, hogy mit jelent a fiziognómia, milyen jelentősége van a történelem általam vizsgált metszetében, a reneszánsz irodalomban, teszem mindezt a teljesség igénye nélkül.

A fiziognómia fogalma ugyanúgy meghatározza Firenzuola *Déllé bellezze déllé donne* dialógusának felépítését, mint Della Porta tudományos műveit. A különbség annyi, hogy Della Porta a tudomány szolgálatában írta, amit írt, Firenzuola pedig, aki majd egy emberöltőnyivel korábban élt, egy író szemével láttat. Mégis Firenzuola művében, szépen kirajzolódik az a misztikummal átszőtt allegorikus világkép, ami benne élt a köztudatban, meghatározta az akkori emberek gondolkodásmódját, amit később Della Porta tudatosan és tudományosan foglal össze, megalkotva ezzel a fiziognómia szakirodalmát, ami azután kihatással lesz a következő századok művészetére, tudományára egyaránt.

A szocializáció és az olasznyelv-tanulás nehézségeinek összefüggései

LANTERI EDINA
Olasz, V. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. BÉNYINÉ DR. FARKAS MÁRIA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék;
DR. FELEKY GÁBOR, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szociológiai Tanszék

A dolgozat célja, hogy feltárja, mely okok befolyásolják azt, hogy egyes tanulók, bár képességeik adottak, mégsem ugyanolyan eredményesek az olasznyelv tanulásban, mint osztálytársaik. A kutatás elsősorban Bernstein elméletéből indul ki, mely szerint az iskolai alulteljesítés okai szocializációs különbségekből adódnak. A dolgozat célja kettős; egyrészt arra keresi a választ, hogy valóban kimutatható-e releváns különbség a tanulók iskolai eredményessége és a társadalmi hovatartozás között, másrészt arra, hogy ezek az összefüggések felhasználhatók-e az egyes tanulóknál feltárt nehézségek megértésére és korrigálására az olasznyelv tanulásban.

Az összegyűjtött adatok százötvenkilenc szegedi iskola tanulóitól származnak; ezek egyfelől, a tanulók szociális körülményeire, másfelől, az olasznyelv tanulásban elért szintjükre vonatkoznak, mindez egy olasznyelv teszt és egy rövid olasz nyelvű fogalmazás kiértékelésével történt A módszer lényege, hogy tényleges felmérés eredményeit hasonlítja össze a témára vonatkozó elméletekkel. A begyűjtött adatok igazolni látszanak azokat az elméleteket, amelyek szerint korreláció lehet a szülők iskolai végzettsége és gyermekeik iskolai eredményei között. Nem bizonyított viszont Bernstein elméletének az a része, mely szerint az alulteljesítés közvetlen oka ezen tanulók korlátozott nyelvi kódjából származna, annál is inkább, mert szignifikáns különbségek találhatók ugyanazon társadalmi csoporton belül a nemek közötti összehasonlítás esetén. Az eredmények sokkal inkább arra engednek következtetni, hogy a tanulók sikeressége a családban szocializált kulturális tőkével állhat Összefüggésben, mert például korreláció fedezhető fel a tanulók iskolai teljesítménye és önbizalmuk között, az olvasási szokásaik az iskolai teljesítményük és a szüleik iskolai végzettsége között. A felmérések azt a hipotézist látszanak igazolni, hogy az alulteljesítő tanulóknál erősen dominál az önbeteljesítő jóslat ereje, amely a továbbtanulásban megjelenő önszelekcióban is manifesztálódik. A levont következtetések általános jellegük miatt természetesen vonatkoznak az olasznyelv tanulásban jelentkező nehézségekre is.

a kárhozat felé, vagy a legfőbb, tökéletes világosság felé utazunk?" avagy Manganelli La palude definitiva (A végső mocsár) című regényének szimbólumrendszeréről

MÁDAI PIROSKA
Olasz - német, V-IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
ACÉL ZSUZSANNA, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Kutatásom célja Giorgio Manganelli *La palude definitiva (A végső mocsár)* című regényében fellelhető szimbólumok, illetve azok viszonyrendszerének feltárása, melynek legfőbb szempontja a főhős fejlődésének vizsgálata az önmegismerése útján. Munkám során nem hagyhattam figyelmen kívül a pszichológia bizonyos fogalmait és az önmegismerésről szóló tanait. Gyakorlatilag a regénnyel érdemben nem, vagy alig foglalkoztak az olasz kutatók, az eddigi kutatások inkább Manganelli korábbi munkáit dolgozzák fel, az életmű bemutatására törekednek.

A regényt az író 1990-ben bekövetkezett halála után publikálták. A szöveget a kurátor az utolsó revízió stádiumában vette kézhez, csak néhány módosítást hajtott végre rajta, ezeket is az író előzetes útmutatásai alapján. A regény magyar fordításban még nem jelent meg, a felhasznált idézeteket magam fordítottam. A műben összesen két olyan emberi szereplőt találunk, aki megszólal. A műnek alig van cselekménye, az eseményekről a főhős monológjaiból értesülünk. A helyszín két város és a mocsár, illetve a közepén található ház. Nem létezik idő a regényben. A regény története nagyon röviden: a férfinak el kell menekülnie szülővárosából, mert ott halálra ítélték. Megpihen egy városban, ahol beállhatna a bűnözők közé, de ő lovával a közeli mocsárban keres menedéket.

Ebben a dolgozatban feltérképeztem, a mocsarat, a lovat és a férfi hármas látomását, mint szimbólumokat, és ezek relációit. A tűz birodalmát a mocsár viszonyában tárgyaltam, és egy későbbi kutatási stádium lesz a tűz királyának, a társkirálynak az értelmezése.

Az átöltözés szerepe Giacomo Casanova „Életem története" című művében

PIGNICZKI PÉTER
Olasz - angol, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PÁL JÓZSEF, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Dolgozatom célja bemutatni Giacomo Casanova *„Életem története"* című önéletrajzi művében a különféle átöltözések fontosságát. Az átöltözést mint több alterületet átfogó terminust használom, melybe beletartozik az öltözködés, az identitás kifejezése, a nemi identifikáció, valamint az átöltözés pár excellence formája a karnevál. Az öltözködésen belül megvizsgálom Casanova divathoz és ezzel párhuzamosan ruházaton keresztül nőkhöz fűződő viszonyát. Mivel az öltözködés nyelvnek tekinthető, az egyes ruhadarabokat jelölőként kezelem, s így lehetőség nyílik a ruházattal történő kommunikáció bemutatására. Az ily módon létrejött diskurzus megjelenik a beszélt nyelv szintjén is amiből azt a következtetést lehet levonni, hogy a ruházat, bizonyos részben, megszabja a szubjektum nyelvhasználatát. Mivel a divat ideológiailag befolyásolt kulturális produktum, valamint az ideológia diszkurzív gyakorlatokon keresztül manifesztálódik, az egyén, identitása kifejezésekor, vagy elkülönül, vagy igazodik a társadalmi normákhoz. Ameny- nyiben az egyén eltér a kor öltözködési normáitól s az ellenkező nem ruháit ölti magára, kilép biztos, elfogadott pozíciójából s nemi hovatartozása társadalmi szempontból kérdésessé válik. Casanova több esetben férfinek öltözött nővel folytat viszonyt; a férfi-női szerepek felcserélése átöltözésen keresztül történik, ami diskurzusváltással jár. Ennek társadalmilag elfogadott formája a karnevál, ahol a szimbolikus ruházaton keresztül elemezhető a karneváli diskurzus. Casanova ebben a kontextusban használ fel különféle típusszerepeket néhány hódítása alkalmával. Ezen szerepeket főleg maszk segítségével játsza el, ugyanakkor a maszk anonimitásra is lehetőséget ad, megnyitva ezáltal az utat a hatalom megtévesztésére, kijátszására. Az adott üzenet amelyet maszk segítségével közvetít a karneváli diskurzusban elfogadható viszont a nem feje tetejére állított világban súlyos következményekkel jár. Összességében tehát elmondható, hogy az átöltözés diskurzusváltást eredményez.

Az *ember és a víz kapcsolata Giambattista Marino: Adone című művében*

SZABÓ HELGA KATALIN
Olasz - spanyol, IV—III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VÍGH ÉVA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Nyelv és Irodalom Tanszék

Munkámat, az irodalmi előzményeket is figyelembe véve, két barokk mű elemzése alapján készítettem: Giambattista Marino: Adone és Torquato Tasso: Aminta. A műveket olvasva különös hangsúlyt fektettem azokra a részekre, ahol a víz, mint központi elem, bármilyen formában jelen van. Ez alapján vizsgáltam a folyó, patak, tó, eső, hó, hullám, örvény, stb. előfordulását a művekben. Ezen vizsgálatok alapján a víz metaforikus jelentéseit értelmeztem. A víz lehetséges jelentései szerint a dolgozatot nagyobb egységekre osztottam, amelyek a következő témákat tárgyalják:

- a négy fő elem szerepe a barokk irodalomban- kiemelve a tűz-víz ellentétpárt
- a víz, mint minden lény eredete
- Petrarca, mint modell a barokk művészek előtt- kihangsúlyozva a tengeri metaforákat
- A víz, mint a változás szimbóluma
- A víz, mint a lélek tükre- feldolgozva Nárcisz mitológiáját a barokk irodalomban
- A víz, mint pusztító,- és tápláló erő
- A víz és az emberi testnedvek közötti párhuzam

Az eddigi kutatásaim alapján azon következtetéseket vonhatom le, hogy a víz és a természet többi, az ember számára különös erővel bíró eleme, rendkívüli gyakorisággal szerepel a barokk irodalomban. Dolgozatom célja, hogy az erre a korszakra olyannyira jellemző változékonyságot és átalakulást a víz segítségével érzékeltessem.

Paolo Segneri, a nagybaj ti prédikátor

SZÁRAZ ORSOLYA

Olasz-szociológia, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PETE LÁSZLÓ, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

A Seicento olasz irodalmát tárgyaló értekezések az egyházi szónoklat műfajában Paolo Segnerin (1624-1694) kívül szinte senkit sem találnak említésre méltónak. „Az ékesszólás fejedelmének", „a modern Cicerónak", „az itáliai Aranyszájú Szent Jánosnak" tartott Segneri atya neve elsősorban a *Quaresimale* szerzőjeként ismert. Nagyböjti prédikációit a barokk egyházi ékesszólás főművének, a jezsuita atyát pedig a barokk hitszónoklat megújítójának tekintik.

Segneri több területen, fáradhatatlanul munkálkodott a katolikus egyház itáliai elsőbbségének megőrzésén. Kortársai termékeny írónak, vitaképes teológusnak, tehetséges hitszónoknak tartották. Misszionáriusként a falusi, alacsony képzettségű földművesekhez szólt, a városokban a polgárság előtt prédikált, míg az apostoli palotában a katolikus egyház főméltóságai hallgatták őt. Bármennyire is eltérő ez a három társadalmi réteg, ő mindhárom műveltségi szintjéhez és szívéhez megtalálta az utat. Sikerének titka éppen abban rejlett, hogy a lelkek megnyerése érdekében nemcsak saját képzésére fordított figyelmet, hanem tekintetbe vette hallgatósága kulturális, szociális és pszichológiai jellemzőit is.

Dolgozatomban a tridenti zsinat utáni időszak prédikátor-eszményének jellemzése után Paolo Segnerit nagyböjti prédikátorként mutatom be. A *Quaresimale* elemzése lehetővé teszi a mű helyének kijelölését a jezsuita retorikafejlődésben és a XVII. századi itáliai prédikáció-történetben. Munkám befejező része ezzel a kérdéssel foglalkozik.

A könyv mint kapcsolat ember és világ között. Umberto Eco A rózsa neve és Italo Calvino Ha egy téli éjszakán egy utazó című művek főszereplőjéről, a könyvről

TUSNÁDY MÁRIA
Olasz - magyar, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MADARÁSZ IMRE, habilitált egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Tanulmányomban a könyvet mint az emberi megismerés eszközét, világ és ember kapcsolatának elősegítőjét, a legnagyobb értékek hordozóját két fontos jelenkori olasz regény főszereplőjeként mutatom be. Umberto Eco *A rózsa neve (Il nome della rosa)* és Italo Calvino *Ha egy téli éjszakán egy utazó (Se una nőtte d'inverno un viaggiatore)* című regényeit elemzem olvasáselméleti szempontból. Dolgozatom öt részből áll. Egy, a könyvek kultúrtörténeti szerepéről szóló általános bevezetés és egy, a témára vonatkozó konkrétabb irodalomelméleti, hermeneutikai alapozás után a könyvek és a könyvkultúra jelenlegi (fenyegetett) helyzetével foglalkozom, majd rátérek a regényelemzésekre.

Választásom éppen azért esett erre a két regényre, mert mindkettő értékmentésre hívja fel a figyelmet, a könyveknek mint egyetemes és örök emberi értékeknek megőrzésére figyelmeztet. Egyszersmind arra keresem a választ a szövegelemzés kapcsán, hogy milyen olvasási módok léteznek, a művek szereplőinek mit jelent, életükben milyen szerepet játszik a könyv; és talán ezek által arra is tudok példát mondani, miként válhatunk „jó olvasóvá".

Verso un apostrofo dimenticato. L 'arte conoscitiva, oggi

VARGA MÓNIKA

Olasz, végzett

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZÉNÁSI FERENC, főiskolai tanár,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Mi lehet egy aposztróf szerepe a megismerés fogalma tanulmányozásakor? Vizsgálódásunk során erre a merész kérdésre keresünk választ, Lord Kelvin nem mindennapi javaslatát követve: „Fújjatok egy szappanburborékot, és figyeljétek meg: akár az egész életeteket eltölthetnétek ennek tanulmányozásával."

Megismerni a megismerést nem más, mint egy különleges „burborékéra való rácsodálkozás, mely épp a megismerés pillanatában válik láthatóvá. Ezen „burborék" az, mely G. Bateson episztemológus szerint elválasztó-hártyaként áll a különbségek nélküli, vak, magmás világ, a „Pleroma", és a különbségtevés világa, a „Creatura" között. Az ember élete folyamán e „hártyán" tartózkodik, „köldök"- szerű lényként. Ugyanennek az ősi problematikának - mely az embernek a káoszban való rendrakási, „térképkészítési" ösztönén alapszik - egy másik megfogalmazását Toraldo di Francia fizikusnál találjuk, aki egy új szakkifejezés, az „ogget- tuazione" bevezetésének érezte szükségességét.

Vizsgálódásom tárgya az Einstein utáni, olykor „perverz", sebeket ejtő tudományos felfedezésekből kifolyó episztemológiai változások természete, azok hatása, s a felmerült problémákra javasolt „megoldások", melyek közös vonása egy „töprengő" megismerő-folyamat kialakítása. Interdiszciplináris utunkat három kortárs, olasz eklektikus személyiség, D. Del Giudice velencei író, G. O. Longo trieszti író, matematikus, illetve T. Ravá, velencei festő-, képzőművész látásmódján keresztül tesszük meg, figyelembe véve más jeles személyiségek véleményét is: ez egy olyan út, melyet kevéssé jártak még körül, hiszen a magyar olvasóközönség körében alig ismertek, s az olasz kritikusok is eddig inkább más szemszögből közelítették meg alkotásaikat. Mégis, kijelenthetjük, látásmódjuk meglepő rokonságot mutat egymással, s mintegy „provokálja" az olvasót, szemlélőt, hogy maga is tapasztalja meg a valóság újratérképezési folyamatának kudarcát, mely egy olyan „oldalsó" látásmódot alakít ki bennünk, ami által, paradox módon, eljuthatunk még egy aposztróf felismerésére is.

A budapesti Dante-kódex nyelve

VIDA MÁTÉ
Angol - olasz, V. évfolyam

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. DOMOKOS GYÖRGY, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Dolgozatomban először áttekintettem a budapesti Dante-kódex történetét, elsősorban Berkovits Ilona kutatásaira támaszkodva, majd leírtam a kézirat fizikai jellemzőit. Ezután áttértem a mű nyelvének vizsgálatára.

Munkám során megvizsgáltam az általam elemzett két szövegrészletben fellelhető, a szokásostól eltérő grafémákat. Mivel ezek használatát nem találtam következetesnek, további írásbeli ingadozások után kezdtem kutatni. Miután megvizsgáltam ezen ingadozások jellegét, megállapítottam, hogy ezek legvalószínűbb oka az, hogy a kódex írója diktálás után írta a művet. Ezután áttértem a nyelvben fellelhető fonetikai jelenségek számba vételére. A szövegekből vett példákon keresztül bemutattam azok mibenlétét és előfordulási helyüket. Ezt követően morfológiai szempontok alapján vizsgáltam a művet. Először a nominális szintagmát elemeztem részeire bontva. A sort a névelővel kezdtem; leírtam a szövegrészietekben megtalálható formáit, és megpróbáltam kielemezni viselkedését- a prepozíciókkal kombinált formáiban is. Aztán áttértem a főnevek csoportjára; nemük és számuk szerint rendszereztem őket, természetesen a végződéseikből visszakövetkeztetve. A melléknevekkel kapcsolatban megjegyeztem, hogy nemben és számban egyeztetve vannak a főnévvel, s nincs a jelzett szóhoz képest állandó pozíciójuk. Ezután az igei csoport vizsgálatát végeztem el. Összegyűjtöttem az igeneveket, majd az igemódokkal kapcsolatos megfigyeléseimet jegyeztem le. Végül, a teljesség igénye nélkül, az Aphorismata alapján, röviden ismertettem három szintaktikai jelenséget is, azaz a *si assertivó* megjelenését, a különböző szórendi furcsaságokat, valamint a kötelező alanyi névmás felbukkanását bizonyos mellékmondatokban.

Létezhet-e jó fordítás Babits után?

VIZKELETY JÓZSEF
Olasz - kommunikáció, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezető:
MÁTYUS NORBERT, egyetemi tanársegéd,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Ez a címe OTDK dolgozatomnak, amelyet az olasz és a magyar irodalom közötti kapcsolat témájában írtam. A címben feltett kérdés egyrészről költői, másrészről azonban szigorúan szakmai. Ennek megfelelően igyekeztem mindkét oldalról megvizsgálni azokat a magyar fordításokat, amelyek Babits *Isteni Színjáték*- nak fordítása után keletkeztek.

Ahhoz, hogy ezeket a műveket megfelelő kontextusban tudjuk vizsgálni, törekedtem néhány oldalon röviden összefoglalni mindazokat a nagyobb terjedelmű írói, költői és műfordítói próbálkozásokat, amelyek a *Divina Commedia* lefordítására törekedtek. Külön kiemelek néhány fordítót, úgy mint Angyal Jánost, Szász Károlyt és Zigány Árpádot, akik a mindezidáig megközelíthetetlen babitsi fordítás közvetlen elődei voltak. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az a fordítás, amely ma egyeduralkodónak számít, sem volt előzmények nélküli, és ebből a szempontból különösen Szász Károly magyar változatának ismerete kulcsfontosságú. Hiszen ő volt az a szerző, aki először vállalkozott arra a nagy feladatra, hogy az eredetihez nemcsak tartalmilag, de formailag is hű fordítással álljon elő (annak ellenére - teszem hozzá, hogy ő maga nem volt költő).

Dolgozatomban 6 szerző (Radó Antal, Román József, Weöres Sándor, Fáy Jenőné, Baranyi Ferenc, Szabadi Sándor) fordítását tekintettem át - ha fogalmazhatok így - a pars pro toto elvét megvalósítva, bízva abban, hogy néhány megfelelően kiragadott részlet alaposabb vizsgálata érthetőbb, szemléletesebb és érdekesebb is, mint egy, a teljes Dantei szöveg tanulmányozásában elvesző értekezés. Ennek érdekében tehát kiválasztottam néhány olyan részletet (a *Pokol* 2. énekének 61-63. sora; 3. énekének első 9 [esetenként 11] sora; 26. énekének 18-120. sora; és a *Paradicsom* 1. énekének 70-72. sora), amelyek hosszú és izgalmas utat jártak be a Babits Mihály előtti és utáni magyar fordításokban, s amelyeket a fenti alkotók munkáiban összehasonlítok.

Az általam vizsgált egyik kérdés szakmai volt: fordítottak-e a későbbi fordítók több figyelmet a *Commedia* részleteire, mint Babits, vagy nem. Kijavították-e azokat az apróbb, vagy kevésbé apróbb pontatlanságokat, amelyeket elkövetett, vagy átsiklottak felette. A másik - sokkal kevésbé szakmai jellegű - kérdés, amelyet próbáltam szemügyre venni, az a fordítói hozzáállás, vagyis hogy ki milyen elhivatottságból fogott a munkának (tudós elhivatottság vagy olasz kultúra iránti szerelem?), s hogy ez mennyire befolyásolta az elkészült végeredményt. Ezek azok a kérdések, amelyeket dolgozatomban minél több oldalról igyekszem megvizsgálni, s végül pedig mindezek alapján próbálok a címben feltett kérdésre válaszolni.

Szenvedéstörténet és Gondviseléshit Silvio Pellico Börtöneim című emlékiratában

ZILAI II-SEBESS ANDREA
Olasz, IV. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MADARÁSZ IMRE, habilitált egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

A tanulmányom a Risorgimento gazdag memoárirodalmának első klasszikus alkotását, Silvio Pellico *Börtöneim (Le mié prigioni)* című könyvét vizsgálja. Önéletrajzi tartalmú műről lévén szó, először a benne foglalt életrajzi eseményeket, valós történéseket mutatom be, az emlékirat tényanyagának és szövegkörnyezetének meghatározó elemeit, mindvégig szembesítve azokat irodalmi, szövegszerű feldolgozásukkal.

Majd mint a mű eszmei vezérmotívumát, legfontosabb „üzenetét", a pellicói vallásosságot és gondviseléshitet értelmezem, összehasonlítva a legnagyobb kor- .. társ-honfitárs katolikus író, Manzoni, krédójával. Ebben a vallásosságban remélem megtalálni magyarázatát annak a kettős paradoxonnak, hogy a politikai okokból bebörtönzött hazafi tudatosan, programszerűen apolitikus művet alkotott, egyszersmind azonban olyat, melynek hatása megjelenésekor főként politikai volt, az osztrák abszolutizmus, a Habsburg megszálló uralom elleni harcra, a független nemzetállam megteremtésére mozgósított Itáliában és az „Alpokon túl", Európa- szerte.

A szonettforma változatai Francesco Petrarca Daloskönyvében

ZSÍROS ANDREA
Magyar - olasz, II. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MADARÁSZ IMRE, habilitált egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Olasz Tanszék

Dolgozatom tárgya a Petrarca-szonettek formai változatossága. Jellemvonásaik között kettőre koncentráltam: a rímképletekre és a mondatok elhelyezkedésére a szonetteken belül. A műveknek azért ez a két jellemzője áll a vizsgálat középpontjában, mert a szonettnek mint az egyik legszigorúbban szabályozott versformának minden jellemvonásában az esetleges változás szoros kapcsolatban állhat a vers tartalmával, hiszen a megszokott rímképlet és mondatszerkezet felborításának általában a szonett mondanivalójának kidomborítása a célja.

Ezeket a változtatásokat egyrészt a korábbi szonettekhez, másrészt a Petrarca-szonettekben általánosan elfogadott formához viszonyítva vizsgáltam. Sokszor annak is van jelentősége, ha semmi változást nem lehetett tapasztalni, hiszen néha pontosan ez a kristálytiszta szerkezet tükrözi a versben megjelenő harmóniát. Emellett néhány helyen a szonetteknek más, például hangtani jellemzőire is figyeltem, mivel sokszor ezek a vonások is kitűnően tükrözik az aktuális rész tartalmát.

IX. Orientalisztika

Szentséges Dzsingisz kánnak imája

BERECZKI ZOLTÁN
Mongol, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BIRTALAN ÁGNES, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Belső-ázsiai Tanszék

Az Ordosz vidékén ma is élő Dzsingisz-kultusz, mely a mongolság egyik legősibb hivatalos rituáléja, az orientalisztika egyik legkevésbé kutatott témája. Nemzetközi szinten napjainkban mindössze két-három orientalista foglalkozik kisebb- nagyobb mértékben a téma kutatásával, a kultusz írott, tárgyi és élő emlékeinek feldolgozásával. A nagyközönség számára a kultusz teljességgel ismeretlen. Holott egy igen speciális, s a világon egyedülálló jelenségről van szó. Célom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteményében található kéziratok feldolgozásán keresztül kicsit ismertebbé, s érthetőbbé tegyem ezt a távoli kultuszt. Ennek a munkának első „fejezete" jelen dolgozat. A kézirat feldolgozása során, több helyen is nehézségekbe, akadályokba ütközik az ember, ezért az átíráshoz és fordításhoz, a helyes értelmezéshez nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a párhuzamos szövegek, melyek a vizsgált szöveg egy kisebb-nagyobb mértékben eltérő szövegvariánsai. Ugyanakkor egyes motívumok megértéséhez elengedhetetlen azok néprajzi, történeti gyökereinek vizsgálatai, melyhez hasznos segítséget nyújtanak a mongol krónikairodalom gyöngyszemei. Úgy vélem, amennyiben néhány ember érdeklődését felkelti munkám a Dzsingisz-kultusz iránt célja máris megvalósult. Ugyanakkor kutatásaimnak köszönhetően máris egyel csökkent a Magyarországon található feldolgozatlan kéziratok száma, melynek segítségével a világ talán kicsit közelebb kerül az ordosziak rituális világához.

Mongol fejfedők

BERÉNYI NÓRA
Mongol, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BIRTALAN ÁGNES, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Belső-ázsiai Tanszék

Dolgozatom témájaként a mongol fejfedők bemutatását tűztem ki célul. Mivel ezek a viseleti darabok fontos szerepet játszottak, illetve némelyeknél ma is ez figyelhető meg, érdemesnek tartom feltérképezésüket. A dolgozat értelemszerűen nem rendelkezhet a teljesség igényével, mivel ennek a területnek részletes bemutatása több évi kutatómunkát igényel. Ezt természetesen a jövőben folytatni kívánom.

Dolgozatomat egyéves könyvtári munka, több hónap terepen (Mongólia 2002. március-május, 2004. július-augusztus) végzett gyűjtőmunka, illetve az ulánbáto- ri Történeti Múzeum gyűjteményének részletes áttekintése előzte meg. Munkám egy része saját gyűjtésen alapul, melyet kérdőívvel, fényképezőgéppel, illetve videokamerával végeztem.

A felgyújtott anyag tekintetében elkezdhető a fejviseletek több szempontú csoportosítása, melyet jelen dolgozatomban elkezdtem. Ennek részletes kidolgozására a történeti anyag bővebb feldolgozása után van lehetőség. További céljaim közt ez nagymértékben szerepel.

Mivel a viselet ezen darabja hanyatló, illetve átalakuló állapotot mutat, ezért szükségesnek tartom a további, alapos gyűjtőmunkát.

A nyolc nagy temető

BÉRES JUDIT

Tibeti, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
TÓTIT ERZSÉBET, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Belső-ázsiai Tanszék

A dolgozat tárgyát képező temetők kérdése nem csupán a keletkutatás, hanem a néprajzi és régészeti vizsgálódások szempontjából is érdekes lehet. A hatalmas mennyiségű feldolgozatlan tibeti irodalom sok része tartalmaz a témával kapcsolatos utalásokat, leírásokat. A nyugati szakirodalomban nem található részletes összefoglaló munka a témáról, csupán rövidebb utalások egyes művekben. Kutatásom célja a temetőkre vonatkozó ismeretek elsődleges forrásokból való összegyűjtése, az ellentmondások tisztázása és egy összefoglaló munka írása. Mivel nem régóta foglalkozom a témával, eddig csak fontosabb életrajzokra alapoztam a következtetéseket. További vizsgálódásom tárgyát a buddhista tantrák, mandalaleírások fogják képezni. Fontos lehet még továbbá a szanszkrit nyelvű, nem buddhista vonatkozású szövegek átnézése is. Mivel egyes temetők neve poklok nevével egyezik, és a leírások is pokolleírásra emlékeztetnek, a köztük lévő kapcsolat is további vizsgálódás tárgyát képezheti.

Japán gyarmatok a XX. században

BOGNÁR PÉTER
Japán, II. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FARKAS ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Japán Tanszék

A dolgozat az 1868 és 1941 közötti időszakban a japán gyarmatbirodalom kialakulását mutatja be az ország megnyitásától egészen az Amerikai Egyesült Államok elleni hadüzenetig. Célja a japán gyarmatok történetének és berendezkedésének bemutatása, külön hangsúlyt fektetve a velük kapcsolatban fellépő társadalmi, ideológiai jellegzetességekre, amelyek döntően befolyásolták az adott időszakot vagy területet. Mivel a magyar nyelvű szakirodalom ezzel a témával csak elenyésző arányban foglalkozik, a dolgozat céljai közé tartozik a hiánypótló szerep betöltése is.

Az első rész egy átfogó, a témához szorosabban kapcsolódó eseményeket és tendenciákat kiemelő történelmi áttekintés segítségével mutatja be az egyes gyarmatok megszerzéséhez vezető utat és a körülöttük megjelenő, hozzájuk kapcsolódó lényeges kül- és belpolitikai változásokat. A második rész a gyarmatokkal és a gyarmatosítással kapcsolatos gondolati, ideológiai áramlatokat tekinti át, valamint azok alakulását a politikai helyzet változásai mentén. Itt külön rész foglalkozik a Mandzsúriái incidens idején a japán társadalomban kitört háborús eufóriával és annak a társadalomra gyakorolt rövid- és hosszú távú hatásaival. A Harmadik rész magukról a gyarmatokról szól, azok berendezkedéséről, valamint néhány, az egyes gyarmatokra jellemző fontosabb tényezőről, így itt esik szó a Tajvanon és Koreában elindított Kóminka-mozgalomról is, mely a gyarmati lakosság „japáno- sítását" tűzte ki céljául.

A dolgozat átfogó képet rajzol a gyarmatosítás és a birodalomépítés jellegzetesen japán útjáról, amely kitörölhetetlen nyomot hagyott a XX., de még a XXI. századi Dél-kelet Ázsia arcán és nemzetközi viszonyain is, és amelynek ismerete ezért elengedhetetlen a mai Ázsia megértéséhez.

Az arab szóelemek típusai Saᶜdí Golestán c. művében

GAZSI DÉNES

Iranisztika; V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. JEREMIÁS ÉVA, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Iranisztikai Központ

A perzsa szókincsállományt évszázados fejlődése során nagymértékben befolyásolta az arab nyelv. Az arab és az iráni népek kulturális kölcsönhatása az i.sz. 7. századi iszlám hódításnál korábbra nyúlik vissza, de az ezt követő két-három évszázadban tett szert óriási jelentőségre. A 13. századra kibontakozott tudományos próza nyelvezete erősen díszítetté vált, amit a század derekán alkotott, a klasszikus perzsa szépirodalom egyik legnagyobb egyéniségénél, Őeyh MoÖleí od-Dln Saᶜdl-nál is tapasztalhatunk. Legjelentősebb munkájának a *Golestán* (Rózsáskert) című verses prózai könyve tekinthető. A mai modern Iránban, sőt már néhány évszázada, ezen a szövegen keresztül próbálják megtanítani az ifjúságnak a perzsa irodalmi nyelvet.

Jelen dolgozatban arra tettem kísérletet, hogy rendszerbe szedjek mind a külföldi, mind a perzsa olvasó számára problematikusnak tekinthető nyelvi jelenségeket. Olyan típusú arab elemeket gyűjtöttem ki a szövegből, amelyek az évszázados kéziratmásolói hagyomány során nehézségeket okoztak. Munkám során teljességre nem törekedtem, pusztán a legszembetűnőbb jelenségeket vizsgáltam, méghozzá a szavak szintjén. A dolgozat a bevezető fejezetek után (életrajzi adatok, kortörténet, szövegkiadások, technikai kérdések) egy nagy fejezetben tárgyalja az arabizmusokat. Az arab kölcsönszavakat morfológiájuk, ill. szemantikájuk alapján csoportosítottam. Ennek első alfejezete foglalkozik az arab elemeket használó összetételekkel és képzésekkel, majd egyéb morfológiai szerkezetekkel (pl. többes szám), eredeti arab jelentésükben álló szavakkal, a perzsa újításaival, és a modern perzsában közkeletűvé nem vált szavakkal.

Vizsgálatom során több érdekes következtetésre jutottam. A hagyományos indoeurópai szóösszetételek mellett megjelent a szavak összetétele, a különböző korokból származó kéziratváltozatok tanúsága szerint az arab nyelvet egyre csökkenő mértékben ismerték a Saᶜd! utáni évszázadokban, a mű nyelvezete pedig egy olyan sajátos szépirodalmi kifejezésforma, amely alkalmatlan a perzsa nyelv elsajátítására.

A *nemzeti identitás megkonstruálása a független Indiában*

GUSZMANN GERGELY
Történelem, II. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. VADÁSZ SÁNDOR, ny. egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új -és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék

A kutatás alapvető kiindulópontja és kérdésfeltevése az indiai azonosságtudat kikristályosodásának vizsgálata, amely részben a nemzeti kulturális örökség, és az individuumok énképét befolyásoló történeti tradíciók hatására konstruálódott meg.

A nemzeti és a kulturális örökség tudatosítása mérföldkőként vonul be a nemzetté válás folyamatába, s olyan paralel fejlődésnek lehetünk szemtanúi, mely egyaránt kihat a területi integritás, a nyelv és az állam kohéziós feladatára. A poszt-koloniális India modern nemzetépítésével foglalkozó kutatások, mindenek előtt, három elengedhetetlen téma tárgyalását tartalmazzák: az árja bevándorlás társadalmi és kulturális következményeit, az indiai *várná-* és kasztrendszer sajátosságait, vallási és nyelvi sokszínűséget, valamint a felsoroltak nacionalista interpretációját.

Az indo-árják bevándorlásának elmélete, még mindig kanonizálja a kutatások irányvonalát, annak ellenére, hogy a szinte már dogmává merevedett hipotézis feloldását sürgető érvek realitása *defacto* kikezdte a logikai credóját. Az egyik vitatott pontot az árják antropológiai jellegű problématizálása képezi. Az árja entitás megkülönböztetésére utaló források interpretálása félrevezető lehet, ha egyenlőség jelet teszünk a faj és az általuk beszélt nyelv közé. Romila Thapar, indiai történész, szerint az árják fajként való identifikálása, csak a 19. századi nyugati fajelmélet visszhangja, és kétséges, hogy az árja terminust etnikai hovatartozást illetően használták. Az árja migráció premisszájából kiindulva alkották meg az indiai társadalom legfőbb újellegzetességének titulált kasztrendszer kialakulásának elméletét. Azindo-árja törzsekre jellemző volt társadalmuk hármas tagolódása: a papok *(bráhmana),* a harcosok (*ksatriya) és* a köznép *(vis).* A meghódított, sötét bőrű őslakosság egészítette ki ezt, a *várná* rendszer elődjének számító, hármas felosztást, és belőlük lett a szolgák (*sudra) várnája.* Ebben a berendezkedésben, akceptálva a *várná* szó „szín" jelentését, az árja és a dravida fajok dichotómiája nyilvánul meg. Ám, a *várná,* bőrszínre utaló, konvencionális jelentéstartalma csak a kétszer születettek (felső három *várná*) és a *sudrák* közötti megkülönböztetést magyarázza, az előbbiek hármas tagozódását nem. A *várná* rend (a szó franciaországi ancien régime értelmében) értelmezése inkább plauzibilis, hiszen, nem szabad negligálni a társadalmi státus és a hierarchia különválását.

A brit uralom ellen irányuló, 19. században kezdődő, indiai nacionalizmus konzekvensen látott hozzá a történeti örökségnek tekintett árja hagyomány és a *várná* ill. kasztrendszer definiálásához; kifejezve ezzel, hogy tudatában van a múlt folytonosságával Mohendzso-dárótól napjainkig, és a történelem során bekövetkezett hatások nem okoztak kulturális töréseket, sőt, egyfajta metamorfózis során, jellegüket tekintve indiaiak lettek.

Klasszikus és modern jegyek a japán és a magyar haikuban

HRICISÁK VIKTÓRIA

Japán - kommunikáció, II. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VIHAR JUDIT, főiskolai tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Főiskolai Orosz Tanszék

Úgy gondolom, hogy a mai felgyorsult világban az emberek nagyon messze kerültek az irodalomtól. Identitásuk kialakítását a médiára bízzák, ügyet sem vetnek az irodalomban megjelenő egyetemes értékekre. A dolgozatom megírásával az egyik megoldáshoz vezető utat szerettem volna meg megmutatni: a haikut, e kis szösszenetet, nem kerül sok időbe elolvasni, mégis egy értékes világot tár elénk.

Arra is fel kellett hívnom a figyelmet, hogy e műfaj nemcsak a japán irodalom része, hanem - többek között - a mi nemzetünk irodalmi kincse is. Természetesen a haiku írásának technikái az egyes népeknél különböznek: hagyományaikkal, szokásaikkal sajátságossá teszik azokat. A keleti és a nyugati emberek eleve különböző ízlésvilággal rendelkeznek, más-más módon fogadják be az esztétikumot, így a művészeknek különböző eszközökhöz kell nyúlniuk. A dolgozatomban a japán és a magyar haikut vetettem egybe, de azt is hangsúlyozni kívántam, hogy különbséget kell tenni e műfaj klasszikus és modern változatai között is.

Úgy gondolom, hogy a magyar költők sokkal személyesebbé teszik a haikut, mint a japánok, sokkal élesebben jelenítik meg koruk visszásságait. Ilyen típusú műveket már szép számmal találhatunk a modern japán haikuk között is. A tartalommal együtt természetesen a forma is változik: mind a magyar, mind a modern japán költőkre jellemző, hogy nem mindig tartják be a kívánt szótagszámokat, vagy hiányzik e műfaj megszokott lüktetése.

Mindezeket együttvéve azt mondhatjuk, hogy a haiku soha nem volt ennyire népszerű, mint ma. Megannyi haikuszervezet alakult a világon, folyóiratok tucatjai jelennek meg, melyek ezzel a témával foglalkoznak. Én csak buzdítani tudom az embereket - különösen a magyarokat - arra, hogy ismerkedjenek meg ezzel a kinccsel, mert ezáltal egy mesés világ részesei lesznek.

Chu Nőm - az archaikus vietnami írásrendszer és hatása a vietnami nyelvre és irodalomra

PAP GÁBOR
Kína, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

A Chu Nőm egy, a kínai írásjegyekre épülő írásrendszer, amelyet a vietnami nyelv hangjainak lejegyzésére fejlesztettek ki. Bár ma már nem használatos, számos irodalmi és tudományos munkát jegyeztek le ezzel az írással, amelyek közül sokat máig nem ültettek át a modern, latin betűs ábécére. Ezeknek a forrásoknak a tanulmányozásához szükséges a nőm karakterek megértése, amely feltételezi a vietnami nyelv és lehetőleg a kínai írásjegyek - ideális esetben sino-vietnami olvasatuk - ismeretét.

Dolgozatomban először a kínai írásjegyek felépítését, majd ezek alapján a nőm karakterek szerkezetét ismertetem, majd összehasonlítom a koreai és japán megoldásokkal is. Ezek után a nőm írás történetével foglalkozom, az ismeretlen kezdetektől és a korai szövegemlékektől kezdve minden jelentősebb állomáson át egészen a 19. század végéig, amikor a latin betűs írás átvette szerepét. Végül egy nőm karakterekkel írt vers írásjegyeinek elemzésén keresztül szemléltetem a működésüket.

Munkámhoz leginkább vietnami - eredeti vagy fordított - forrásokat használtam.

A várak szerepe a japán történelemben

TÓTH JÁNOS

Japán - kommunikáció, II. évfolyam
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FARKAS ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Japán Tanszék

Noha idegen nyelven bőséges írott forrásanyag áll rendelkezésre, Magyarországon mindezidáig érdemtelenül keveset foglalkoztak a japán várral, talán azért, mert a magyar nyelvű, Japánról szóló általános történelmi művek listája is igen szegényes. Ennek a tanulmánynak az elkészítésével az volt a célom, hogy bemutassam a japán várak fejlődését és történelemformáló szerepét, ugyanakkor tisztában voltam azzal, hogy a terjedelmi korlátok miatt e gyűjtőmunka önmagában csak a téma egy igen kis részét képes megfelelő igényességgel feldolgozni. Ezért számomra az tűnt a legkézenfekvőbb megoldásnak, ha a várak fejlődését az ókortól napjainkig öt egymást követő korszakra felosztva tárgyalom, fejezetenként próbálva áttekintést adni az arra az időre leginkább jellemző várak és erődrendszerek kialakulásáról, történetükről, valamint az ország sorsát meghatározó történelmi eseményekben való szerepükről.

Az ehhez szükséges aprólékos kutatómunka során felmerült kérdéseket igyekeztem a dolgozat logikai rendszerébe illeszkedően megválaszolni, így tisztázva például a kezdeti időkben a várostromok hiányának problematikáját, vagy azon politikai és gazdasági változások organikus láncolatát, amik a Tokugawa-korban maguk után vonták a várak adminisztratív szerepének növekedését és katonai jelentőségük fokozatos elvesztését. A legnagyobb eredménynek mégis azt tartanám, ha munkám nyomán megnőne az érdeklődés a japán várak, Japán történelme és ezáltal maga az ország iránt.

Yeshe Tsogyel, a Hatalmas Tóhoz Mérhető Bölcsesség - Tsogyel élete, és megjelenési formái a tibeti művészetben

SZF.NTMÁRTONi LÍVIA
Tibeti, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar

Témavezető:
TÉRJÉK JÓZSEF, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Belső-ázsiai Tanszék

Dolgozatom megírása során egyetlen egy cél lebegett a szemem előtt, mégpedig az, hogy minél pontosabb, részletesebb és átfogóbb elemzést tudjak adni a tibeti kultúra egyik jeles női alakjának, Yeshe Tsogyelnek a különböző ábrázolástípusairól. Ennek érdekében írásbeli munkámat az istennő életrajzával toldottam meg, illetőleg egy rövid bepillantással a buddhizmusnak azon tanaiba, amelyeket elengedhetetlennek tartottam az ikonográfiailag pontos elemzéshez.

Mivel a dolgozatom fő vonalát képező témával kapcsolatban eddig még egyetlen egy publikáció sem jelent meg, így teljes mértékben csak a saját kutatásomra tudtam hagyatkozni az anyag eme részének összeállítása során. További nehézséget okozott, hogy mivel nem sikerült megszereznem Yeshe életrajzának két tibeti nyelvű változatát, ezért mindössze ezek angol nyelvű fordításait, azaz másodlagos forrásokat használhattam.

Munkámhoz függelékként több Yeshe Tsogyel képet csatoltam, ezzel is megkönnyítve az istennő ikonográfiájának átláthatóságát. Úgy hiszem, végül sikerült egy olyan dolgozatot összeállítanom, amelyet elképzeltem.

X. *Orosz*

A daeamb/damb és az ad igékkel képzett orosz és magyar igei-névszói szókapcsolatok egybevető vizsgálata

DOMBI ERIKA
Angol - orosz, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. GYÜRKE ZOLTÁN, főiskolai docens,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Orosz nyelv és irodalom Tanszék

A dolgozat célja a két nyelv azonos nyelvi képződményei - az igei névszói állandósult szókapcsolatok - között levő grammatikai (alaktani és szórendi), valamint szemantikai azonosságok és eltérések bemutatása. Dolgozatom elején megindoklom a témaválasztást, majd áttekintem az általam vizsgált ige-névszói szókapcsolatok tanulmányozásának hátterét az orosz és a magyar nyelvészeti szakirodalomban. Külön fejezetben foglalkozom dolgozatom elméleti alapvetésével, az általam vizsgált állandósult szókapcsolatok számszerű megoszlásával, szerkezeti és grammatikai sajátosságainak leírásával, valamint szemantikai tulajdonságaik elemzésével.

Az orosz igei-névszói szókapcsolatok gyűjtésében V. M. Deribász szótárára, míg a magyar szókapcsolatok esetében az egynyelvű értelmező, és a kétnyelvű szótárakra támaszkodtam. A fenti forrásokból 152 orosz, és 124 magyar igeinévszói szókapcsolatot gyűjtöttem. A dolgozat korpuszának vizsgálata során megállapítást nyert, hogy e szókapcsolatok 2 teljes értékű szóból - egy igei és egy főnévi komponensből - állnak. Mindkét nyelv szókapcsolataira azonos szemantikai sajátosságok jellemzőek, hiszen többségük rendelkezik egyszavas szinonimával, illetve egyaránt fellelhető a poliszémia, szinonímia és antonímia jelensége. A vizsgált példaanyag elemzése során megállapítható, hogy az orosz és magyar lexikalizált szókapcsolatok között lehet: lexikális, szórendi, és lexikális-szórendi eltérés, illetve szórendi-alaktani, és vonzatbeli eltérés.

Az orosz és a magyar állandósult szókapcsolatok szótári feldolgozása során az általam vizsgált és rendszerezett korpusz mintaként szolgálhat a kifejezések szótári bemutatására, a szótári szócikkek paramétereinek kidolgozására, az orosz állandósult szókapcsolatok szótári megfeleltetésére.

Tatjana álmának folklór pretextusai

ERDŐS ANNA
Orosz, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
TÉREN GYÖNGYI, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szláv- és Balti Filológiai Tanszék

A Tatjana álmával foglalkozó szakirodalom általában két különböző módszerrel vizsgálja az általunk elemzett szövegrészt. Az egyik módszer az álom struktúrájának vizsgálatát helyezi előtérbe (ide tartoznak M. N. Gersenzon és Ju. N. Csumakov tanulmányai), míg a másik módszer az álom szövegét veti alá részletes kutatásnak, megpróbálva felfejteni az álom metaforikus jelentését.(például Ju. M. Lotman és J. D. Clayton).

Dolgozatomban az álmot mindkét módszer szerint elemeztem. Az álom ily módon nem más, mint egy önálló szemiotikái tér, mely értelmezhetetlenné válik a hozzá tartozó nyelvi tér kódrendszerének - a folklór pretextusok - ismerete nélkül. A poétikai textusban két módon aktivizálódnak az ősi szláv népi hagyományok: indirekt (pl.:a dajka nyelvezetének ismerete) és direkt módon (pl.: gyűrűs-, viaszos- és egyéb jóslások leírása, illetve az álomban megjelenő víz, híd, medve, tükör, küszöb és kunyhó motívumai).

Az álom tehát megfelel a lotmani értelemben vett „szöveg a szövegben" kritériumainak is, s így átértelmeződik a Ju. N. Csumakov által felállított szövegszerkezet is. A poétikai textus szerkezetén belül átalakul az álom struktúrája, többszintűvé válik a szemiotikái tértől való elhatároltsága, illetve cselekményi síkon is két részre bomlik fel. Az álomban metaforikussá válnak a poétikai textus álmot megelőző részében lejátszódott cselekmények, illetve az álomban metaforikusán megjelenő elemek válnak cselekményessé a poétikai textus álmot követő részében, vagyis végbemegy egy formalizáció illetve tematizáció.

Ateizmus és miszticizmus. Az ideológia és a mentalitás kétarcúsága Bulgakov regényében

FEKETE ÁGNES
Politológia, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PÁLFI ÁGNES, egyetemi adjunktus,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Összehasonlító Irodalomtörténeti és Művészettörténeti Tanszék

Dolgozatom címében „kétarcúság" alatt azt az orosz emberre jellemző kettős tudatot értem, amely az ateizmust mint ideológiát és a miszticizmust mint mentalitást egy hosszú történeti korszakon át egyidejűleg engedte érvényesülni. Távlatilag az a kérdés foglalkoztat, hogy milyen viszonyban áll egymással az orosz népiélekben gyökerező vallásos szemléletmód, az ortodoxia és a marxizmus radikális vonulata, mely a totalitárius állam ideológiájává vált.

Szakdolgozatom témája Mihail Afanaszjevics Bulgakov regénye volt (címe: Ki a Mester Bulgakov A Mester és Margarita című művében? Ez a tanulmány annak rövidített, átdolgozott változata, amely az Irodalomtudományban jelent meg az idén - 2002/1-2-es dátumozással.). Elemzésemben azt vizsgálom, hogy a mesterré válás révén hogyan adatik meg mindenki számára az öntökéletesítés, a megváltás lehetősége, ami a regény szereplői között létrejövő „Újszövetség" alapjaként is értelmezhető. E kérdést a továbbiakban eszmetörténeti és vallásbölcseleti kontextusba helyezve szeretném továbbgondolni, egyrészt azokból a konkrét utalásokból kiindulva, amelyek a regény bizonyos pontjain kulcsfontosságú „utalószóként" jelennek meg (Kant, Strauss, Herbert mint filozófusok; Gribojedov, Puskin, Tolsztoj, Schiller, Goethe mint irodalmárok); másrészt az orosz vallásbölcselet néhány olyan alapművének áttekintésével, mint például Szolovjov: Előadások az Istenemberségről; Tolsztoj: Mi a vallás és mi a lényege? ; Szergij Bulgakov: Az Isteni Sophia.

A regényt már jelen dolgozatomban is egyszerre használom egyfajta vallásbölcseleti enciklopédiaként, és szemlélem az élő hit „működési modelljeként", amelyben Bulgakov a világ mitikus egységét kísérli meg helyreállítani.

Ippolit avagy „Egy felesleges ember naplója" A félkegyelműben

HUBER ZSÓFIA

Orosz, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KROÓ KATALIN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék

Dolgozatom célja feltárni Dosztojevszkij *A félkegyelmű* című regényének és Turgenyev *Egy felesleges ember naplójának* szövegközi kapcsolatát. Ez elsősorban két hős, Ippolit és Csulkaturin alakjának kapcsolatában ragadható meg. Bemutatom, hogyan örökíti át Dosztojevszkij Turgenyev szövegét és gondolatvilágát, megőrizve és egyszersmind továbbvezetve, saját művészi céljaihoz igazítva azt. *A félkegyelműből* Ippolit alakja áll a figyelmem középpontjában, ő az a szereplő, akinek *Magyarázatán* keresztül létrejön a kapcsolat.

Több poétikai érintkezési pont elemzésére kerül sor. Kifejtem az életből távozó, a természet által halálra ítélt hősök megegyező egzisztenciális helyzetének kérdéskörét, és az adott helyzetre adott válaszukat, az önelemző tevékenységet is. A „felesleges ember" típusának és vele kapcsolatosan az egyén világban elfoglalt helyének értelmezése, illetve a közönyös természet képe is bővül a szövegek egymásra vetítésének köszönhetően.

Az elemzésben értelmezem a két műben idézett verseket is - ezek Puskin *Ha zajgó utcán mendegélek* és Gilbert *Óda több zsoltár nyomán* című költeményei. Bemutatom, hogyan válik Puskin verse Turgenyev elbeszélésének szerves részévé. E beépülési mód nagyon is hasonló ahhoz, ahogy Dosztojevszkij regényében jelenik meg Gilbert költeménye. Négyelemű poétikai rendszer rajzolódik ki tehát, melyben erős szálak fűzik össze az idéző prózaszövegeket és a megidézett verseket.

A kutatás poétikai elemzéssel tárja fel a bonyolultabb szövegközi viszonyokat is, majd ennek eredményeit visszaépíti az egyes művek értelmezésébe. Mindezek alapján egyértelművé válik, hogy *A félkegyelmű és* az *Egy felesleges ember naplója* sok irányba ágazó, több szempontból is vizsgálható intertextuális jelentésszálakkal fonódik össze.

Egy mellékszereplő hősi státusza F. M. Dosztojevszkij Ördögök című regényében (Sztyepan Trofimovics alakjának jelentősége)

NAGY ÉVA
Orosz - német, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KROÓ KATALIN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék

Kutatásunk célja Sztyepan Trofimovics jelentőségének bemutatása F. M. Dosztojevszkij *Ördögök* című regényében. Az irodalmi alak poétikai státuszának tisztázásához komparatív módszert alkalmaztunk. Minden fejezetben szenteltünk egy részt a művel foglalkozó kutatók többsége által a regény főhősének tekintett szereplőnek, Nyikolaj Vszevolodovics Sztavroginnak. Nevezett metódus felhasználásával az volt a szándékunk, hogy rámutassunk a tényre: azok az alakjegyek, amelyek Sztavrogint főhőssé emelték, Sztyepan Trofimovics figurájához ugyanúgy hozzákapcsolódnak.

Tanulmányunkban kutatásunk témáját több szemszögből közelítjük meg. Először tárgyaljuk a hős problematikáját, mint elméleti gondolatkört, majd pedig egy filológiai kérdést, a regénybeli alakok keletkezéstörténetét ismertetjük. Ezután tárjuk fel Sztyepan Trofimovics és Sztavrogin ismertségének dimenzióit, valamint a többi szereplőhöz fűződő viszonyukat, és a cselekményvilágból kiindulva a regényszöveg struktúrájának eltérő szintjeihez jutunk el (szereplőrendszer, cselekménymotiváció, szemantikai motiváció).

Az *ismertség* gondolatköréhez kapcsolva indokolt a *titok* motívumának vizsgálata a regény hőseinek vonatkozásában, és ehhez a témához köthető a fikcional- izálás jelensége is, melyet tanulmányunk utolsó részében fejtünk ki.

Munkánk eredményei abban mutatkoznak meg, hogy a kutatás folyamata során mind újabb és újabb nézőpontokból nyer bizonyítást az a feltevésünk, mely szerint a tradicionálisan mellékszereplőként értelmezett Sztyepan Trofimovics alakjának igen nagy jelentősége van a regényben, illetve, hogy ő is hordozója Nyikolaj Vszevolodovics poétikai vonásainak. Úgy gondoljuk, hogy a későbbiekben lehetőségünk lesz kutatásunkkal a regény globális értelmezésében választ adni arra a kérdésre, hogy miben lett volna más a mű, ha Dosztojevszkij nem változtatja meg kiinduló ötletét, és Sztyepan Trofimovicsot hagyja meg főszereplőnek.

Dosztojevszkij Proharcsin úr című elbeszélése az irodalmi hagyomány kontextusában

VÉRTES JUDIT
Orosz, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KROÓ KATALIN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Keleti Szláv és Balti Filológiai Tanszék

Jelen dolgozatban egy olyan korai Dosztojevszkij-mű elemzésére vállalkozunk, melynek szakirodalmi kiterjedtsége még a mai napig is csekély a Dosztojevszkij- életmű más alkotásait értelmező munkákhoz viszonyítva.

Számba vesszük a kritikai irodalomban a legteljesebbnek tekintett interpretációt, V. N. Toporov értelmezését, és más résztanulmányok eredményeit. Ezeken túllépve ugyanakkor igyekszünk egy olyan interpretációs teret kiépíteni, amelyben egyfelől összehasonlíthatóvá válik Dosztojevszkij *Proharcsin úr* című elbeszélése, illetve Nyekraszov *Pétervári sarkok* c. műve (műfaja szerint: *ocserk),* másfelől pedig megragadható a két mű közötti egyik leglényegesebb különbség, amennyiben körbejárjuk a titok és a titokfejtés témakörét, ami a dolgozat második nagy egységét adja.

Míg a dolgozat első részében összehasonlító szemszögből vizsgálom a művet és olyan szempontok alapján vetjük össze poétikailag a két alkotást, mint a narrátor szerepe és a két mű kompozíciója, addig a második részben a commedia dell'arte műfaját hívjuk segítségül, hogy megfejthetővé váljon a szöveg titka.

Célunk, hogy a két tárgyalt művet összekötő párhuzamok és az azokat elválasztó különbségek révén, illetve Proharcsin beszédének elemzésén át egy olyan hagyományba helyezzük a dosztojevszkiji alkotást, melyben az nem egy korai és kevéssé sikerült kísérleti műként kerül tárgyalásra, hanem mint egy minden tekintetben újító alkotás, mely tükrözte és ötvözte a naturális iskola legfőbb művészi kérdésköreit.

XI. Régészet

Bizánci és germán hatások Erdély és Nyugat-Románia korai avar kori viseletében

DOBOS ALPÁR

Történelem - régészet, IV. évfolyam
Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófia Kar,

Témavezetők:
DR. VIDA TIVADAR, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar,
Ős- és koratörténeti régészeti Tanszék;
DR. BAJUSZ ISTVÁN, egyetemi adjunktus,
Babeíj-Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófia Kar,
Ókor történelme és archeológia Tanszék

A dolgozat célja a korai avar korban (567/568-670/680) jelentkező késő antik - bizánci és germán hatások kimutatása Erdély és Nyugat-Románia régészeti leletanyagában. Ezen hatások felkutatása érdekében kísérletet teszek a korai avar viseletre vonatkozó írott források bevonására is, azonban ezek témánk szempontjából kevés értékesíthető információt tartalmaznak, így kénytelenek vagyunk a régészeti leletanyagra hagyatkozni. Az anyagi kultúra elemzésekor igyekeztem a régészeti kutatás legújabb eredményeire hagyatkozni.

A különböző késő antik és bizánci formákra visszavezethető tárgytípusok elemzésekor arra a következtetésre jutottam, hogy ezek - ha korlátozott mértékben is - jelen vannak az általam vizsgált terület viseleti elemeiben, ezenkívül ezek a tárgytípusok megegyeznek a Kárpát-medence többi - avarok által sűrűbben lakott - területeinek lelettípusaival. A germán hatások tekintetében Erdély különösen szerencsés helyzetben van, mert bizonyos leletek alapján elég tisztán kimutatható egy az avar honfoglalást túlélő gepida népesség a Maros (Mezőbánd, Maros- veresmart, Marosnagylak, Marosvásárhely) illetve a Nagy-Küküllő (Baráthely 3) völgyében.

A különböző idegen eredetű tárgytípusok elemzésekor természetesen nem tértem ki minden egyes, az általam vizsgált területről előkerült példányra, ezeket a dolgozat végén egy leletkatalógus formájában gyűjtöttem össze.

Embertani adatok Savaria késő római népességéhez (Savaria keleti temetőjének antropotaxonómiai és antropometriai vizsgálata)

MAYER ADÉL
Biológia - történelem, IV.évfolyam
Berzsenyi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
ILON GÁBOR, főiskolai óraadó tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Kar,
Történelem Tanszék

Antropológiai kutatásaimmal szeretnék hozzájárulni egy eddig kevéssé vizsgált népcsoport, a Nyugat-Pannóniában élő késő római lakosság embertani képének megismeréséhez. Dolgozatom egy olyan multidiszciplináris kutatás része, amely Savaria egyik - keleti - temetőjének régészeti, antropológiai és archeozoológiai feldolgozását tűzte ki célul. Munkám a vázcsontok és a koponya metrikus vizsgálatára, illetve antropotaxonómiai adatainak feldolgozására terjedt ki. Antopotaxonómiai és kraniometriai vizsgálataim során a Róbert Martin (1957) által kidolgozott mérőpontokat alkalmaztam, és ezekből koponyajelzőt, illetve a homlok relatív szélességét megadó transversalis-frontoparietalis jelzőt számoltam. A leletek típusjellegének értékelésénél Lipták (1978) leírásaira támaszkodtam. A hosszúcsontok méreteinek feldolgozásával a korabeli népesség testmagasságára - Sjovold (1990) mindkét nemre, összes rasszra kidolgozott módszere alapján - testsúlyára - Debec és Durnovo (1979) képletei szerint - és vállszélességére - Piontek (1979) számításai után - jellemző adatokat kaptam. Eredményeimet összevetettem több késő római temető - Pécs, Tokod, Visegrád, Majs, Tác - antropológiai anyagával, s arra a következtetésre jutottam, hogy ezekkel nagy hasonlóságot mutatnak. A feldolgozott 40 koponyamardvány között a koponyajelző tekintetében a hosszúfejűek nagyobb aránya figyelhető meg, ami a többi késő római szériában is tendencia. Taxonómiai besorolásra három férfi koponyája volt alkalmas, melyek közül kettő az europid nagyrasszba sorolható, míg egy a mongolid nagyrassz képviselője. A régészeti kutatások során előkerült 289 vázból 98 (34%) volt alkalmas metrikus vizsgálatra. A testmagasság tekintetében elkülönülni látszik egy kisközepes- és egy nagy termetű csoport, míg a kis mintaszám miatt a testsúlyra és a vállszélességre vonatkozóan általános következtetést levonni nem lehet. A jelenleg rendelkezésre álló embertani anyag jellemzéséhez a nagyobb mintaszámú (pl. testmagasság) vizsgálatok elegendő támpontot adnak, ahhoz azonban, hogy pontosabb képet kaphassunk Savaria római kori lakóiról, további régészeti feltárások, illetve á másik három korabeli temetőből előkerült csontvázak antropológiai feldolgozása adhat segítséget.

Az avar hadsereg nehézfegyverzetű lovasságának fegyverei az írott és régészeti források, valamint a képi ábrázolások tükrében

NAGY KATALIN

Történelem - régészet - magyar őstörténet, végzett
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ZíMONYi ISTVÁN, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori Egyetemes Történeti Tanszék

Dolgozatomban az avar nehézfegyverzetű lovasság jellegzetes és kevésbé jellemző fegyverzetét vizsgálom a különböző források (írott és régészeti források, képi ábrázolások) összevetése alapján.

A kora avar kor fegyverzetének vizsgálatára írott és régészeti forrásos adatok állnak rendelkezésünkre. A források alapján jól érzékelhető a nehézfegyverzetű lovasság megléte és kiemelt szerepe. A nehézpáncélos lovasság által alkalmazott fegyverek közül a források összevetése alapján bizonyított a páncéltörő döfőlándzsa, a hosszú, kétélű kard, a fémvértezet (sodrony, lemezes, kombinált), az esetenként pajzsdudorral ellátott pajzs, valamint a lóvértezet használata. A nem specifikus fegyverek közül megállapítható az összetett reflexíj, a nyíl, a harci balta és esetenként a parittya alkalmazása is.

A késő avar korra vonatkozó források (írott és régészeti források, képi ábrázolások) esetében megállapítható, hogy az írott és régészeti források gyérebb számban vannak, mint a kora avar kor esetében. A képi ábrázolásokból levonható információk pedig erősen kétségesek. A nehézfegyverzetű lovasság fegyverzete közül biztosan alátámasztható a frank típusú „szárnyas" lándzsa (késő avar kor legvégén), sodrony- és lemezespáncél, frank típusú lemezes vért (késő avar kor legvégén). A nem specifikus fegyverek közül az összetett reflexíj, nyíl, harci balta és esetleg a parittya használata bizonyítható.

A különböző források egybevetése után megállapítható, hogy a korai avar időszak első felében - vagyis a Bizánc elleni támadások korszakában - nagyobb jelentősége lehetett a nehézfegyverzetű lovasságnak, de a kora avar korszak után sem szűnt meg teljesen, csak jelentősége csökkent. A késő avar kor legvégén ismét nagyobb - a korai avar kortól viszont gyérebb - számban tűnnek fel a nehézfegyverzetű lovasság fegyverzetére utaló adatok. Ezekből kiderül, hogy az avar hadsereg használhatott frank típusú fegyverzetet is („szárnyas" lándzsa, frank típusú lemezespáncél). Az viszont kérdéses, hogy mekkora lehetett a jelentőségük az ilyen fegyvertípusokkal harcolóknak.

A Sárrét régészeti geológiai és környezettörténeti vizsgálata térinformatikai módszerekkel

PERSAITS GERGŐ
Geográfus, geoinformatika szakirány, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar

Témavezetők:
DR. SÜMEGI PÁL, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Földtani és Őslénytani Tanszék;
FEJES CSABA, doktorandusz,
Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Természetföldrajzi és Geoinformatikai Tanszék

Dolgozatunkban arra törekedtünk, hogy a Sárrét medencéjének fejlődéstörténetét az egykor élt emberi közösségek szempontjából is megvizsgáljuk, valamint arra, hogy a geoinformatika eszközeivel a meglévő, geológiai, őslénytani, geomorfológiai ismereteket vizualizáljuk, és a régészet, a régészek számára értelmezhetővé tegyük.

A dolgozatban bemutatásra került a Sárrét fejlődéstörténete, a különböző régészeti korokban. Láthatóvá vált, hogy az egyes időszakokban milyen kapcsolat alakult ki a Sárrét, és a Sárréten megtelepedő emberi közösségek között. A bemutatásra került ábrák segítségével látható, hogy a természet hogyan, és hol jelölte ki az adott kor emberi közösségei számára a megtelepedési helyeket, lehetőségeket. A geoinformatikai feldolgozás által érzékelhetővé vált a környezeti változások emberre gyakorolt hatása (pl.: víz által elöntött területek változása), valamint az emberi tevékenység következtében kialakult vegetációs változások (pl.: erdőirtás). Nyomon követhetőek a növényzeti szerkezet módosulásai, és láthatóvá váltak a növényzeti változások által érintett területek.

Munkánk során törekedtünk a tájképi, vizuális rekonstrukcióra, a régészeti és környezettörténeti adatok közös értelmezésére, közös megjelentetésére. A digitális domborzatmodellen alapuló vizsgálatok előnye, hogy a gyorsan elvégezhető elemzések eredményei látványosan megjeleníthetőek. Mindez magában hordozza azt a lehetőséget is, hogy ezek az ábrák ne csak a különböző tudományterületek kutatatóinak jelentsenek kapcsolódó pontot, hanem a kutatók munkáját figyelemmel kísérő érdeklődők számára is érdekes, a kor színvonalának megfelelően legyenek bemutatva a tudomány legújabb eredményei. A térinformatika a vizualizációs lehetőségeivel közvetítő szerepet tölthet be egyrészt az eltérő tudományágak között, másrészt a tudomány és a tudományt támogató társadalmi csoportok között.

A dolgozat elkészítése során kialakított adatbázis nem végleges, korlátlanul bővíthető, így alkalmas arra, hogy a jövő tudományos vizsgálatait, eredményeit is magába foglalja, további összehasonlító, szintetizáló vizsgálatoknak jelentve ezzel alapot.

Adatok a középkori viselettörténethez Mesteri-Intaháza temetője alapján (Mesteri-Intaháza temetőjének viselettörténeti tanulságai)

ROZSONITS GYÖNGYI

Magyar - történelem, IV. évfolyam
Berzsenyi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
ILON GÁBOR, óraadó tanár,
Berzsenyi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Kar,
Történelem Tanszék

A dolgozatban bemutatom Mesteri-Intaháza temetőjének a késő középkori viselethez kapcsolódó leletanyagát, s ezek alapján megpróbálom rekonstruálni a falu öltözködésbeli szokásait, egyes viseletbeli darabjait.

Kitérek a párta viselés szokására, az eddigi leletek alapján csoportosítom a pártákat -Mesteri-Intaháza temetőjének pártái nehezen, vagy egyáltalán nem sorolhatók be a csoportokba a leletek állapota miatt - és kitérek azok készítési módjaira . Egy esetben sikerült rekonstruálni egy teljes pártát is.

A pártákhoz szorosan kapcsolódó pártaövek meglétét Mesteri-Intaházán csak egy szórványlelet, egy övmerevítő bizonyítja.

Megállapítható a faluban élő asszonyok hajviselete a 84. sírban talált, jó állapotban megmaradt hajtűknek köszönhetően. A hajtűket részletesen bemutatom a dolgozatban.

Foglalkozom az előkerült gombokkal, ruhakapcsokkal, s bemutatom ezek lehetséges használati módjait, ahol ez lehetséges volt, rekonstrukciós rajzokkal egészítettem ki az egyszerű leírásokat, magyarázatokat.

Komoly fejtörést jelentettek a rendkívül nagy számban előkerült apró kásagyöngyök. Néhány esetben nem tudtam velük érdemben foglalkozni, leírásuk azonban bekerült a dolgozatba.

A célom - a fent említett anyag bemutatása mellet - az volt, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy a késő középkor is a történelem fontos részét képezi, így kutatása, tárgyi emlékei ugyanolyan figyelmet érdemelnek, mint bármelyik más korszaké. A megóvott leletanyag megkönnyítené a vizsgálódást, így a késő középkor nem lenne ilyen kevésbé kedvelt, mondhatni elhanyagolt területe a régészeti kutatásoknak.

Környezetrégészeti kutatások a gorzsai késő neolit teli XVII. szelvényéből feltárt kagylóleletek értékelésével

TÓTH ANIKÓ

Régészet, I. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
GULYÁS SÁNDOR, tanszéki munkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Földtani és Őslénytani Tanszék;
DR. HORVÁTH FERENC, egyetemi docens,
Móra Ferenc Múzeum;
DR. SÜMEGI PÁL, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Földtani és Őslénytani Tanszék

Az írott forrásokat nélkülöző őskori kultúrák megismerését segítő környezetrégészeti kutatások célja az egykor élt közösségek életkörülményeinek, életmódjának megismerése. Az archaeomalakológiai vizsgálatok segítségével az egykori közösségek táplálkozására és vízrajzi környezetére vonatkozóan próbálunk választ adni kagylóteknők biológiai, fizikai, kémiai és statisztikai feldolgozásának segítségével. Alkalmazott módszereink és eredményeink felhasználásával, fejlesztésével, újabb információkkal gazdagodtunk. Az elsősorban Horváth Ferenc által végzett mikroszint követéses ásatás szelvényenként történt (1952-1996). Ennek megfelelően a kagylóleletek feldolgozása is hasonló elveken nyugszik. A kiemelt XVII. szelvényen belül elkülönített 32 mikroszint a kagylóteknőkből végzett radiokarbon vizsgálatok alapján körülbelül 360 évet fog át folyamatosan megtalálható, de változó mennyiségű lelettel, amelyek rendszeres gyűjtögetésre utalnak. A fajhatározás során azonosított U. pictorum, U. tumidus és U. crassus teknőkre korábban alkalmazott egyedszám és dominancia viszonyok tisztázása (3109 db teknő - 1730 db egyed), az egykori élő- és lágy test tömegek új alapegyenletekkel történő becslésére, a szelektív gyűjtés kérdésének teknőmagasság adatokon alapuló tisztázására törekedtünk. A teknők mennyiség és magasság változásában az ember kagylópopulációkra gyakorolt hatása és a vízrajzi környezet klímajellegnek megfelelő alakulása ismerhető fel. Dolgozatomban újabb eredményeink bemutatására törekszem a késő neolit közösségek által lakott gorzsai teli XVII. szelvényének tükrében.

XII. Romanisztika

A véletlen leírásának alakzatai/gépei Raymond Rousselnél

BARCSI BOTON D
Francia szak, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KARAFIÁTH JUDIT, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban Raymond Roussel *Locus Solus* című művének elemzését kívántam elvégezni. Kiindulási pontom Michel Foucault Roussel-olvasata, amely főként nyelvelméleti és tropológiai szempontból értelmezi a szerző híres „eljárását" *(procédé*), ami éppen a jelölőlánc törését jeleníti meg. Egy szoros olvasatban próbáltam megragadni a metafora és a metonímia működését a vizsgált műben. E retorikai olvasattal összefüggésben egy narratológiai szempontú elemzésre, illetve a véletlen szerepének értelmezésére tettem kísérletet. Egy narratológiai elemzés ugyanis rávilágíthat a *Locus Solus* sajátosságára: az elbeszélő hang elmosódásával egy olyan olvashatóságot tár fel, amely megszabadulhat a „ki beszél?" típusú antropologizáló kérdésfelvetésektől. A beszélő szubjektum képzetének feloldását a szövegben szereplő mediátorok kondicionálják: olyan állatok és gépek, amelyek a reprezentáció játékát kibillentik a hagyományos mimetikus pozíciókból. A gépek általi re-prezentáció ugyanis felszámolja az utánzás-alapú megjelenítést, inkább az időbeliség kisiklását eredményezi. Ezt a kisiklást szerettem volna megragadni a véletlen alakzatának pontosabb körüljárása során. Nem véletlen, hogy a műből hiányzik a jelen dimenziója: a történeten belüli történetek mindig a múltat és a jövőt idézik, de soha sem a jelent. A véletlenről szóló elemzésem alapja az árisztotelészi véletlen-koncepció olvasata. A véletlen mint a fikciót lehetővé tevő alakzat szerepel a szövegben, ami azonban ellenáll a megértésnek. Mint ilyen, a véletlen nem csupán a fikció metaforájának mondható: jóval inkább a katakrézis alakzatával rokonítható, amely a nyelv erőszakosságát *(abusio)* írja be a szövegbe.

A lanterna magica-epizód mint mise en abyme Marcell Proust Az eltűnt nyomában című regényének első kötetében

VEISZENBACHER MÁRIA

Francia- német, IV. Évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. LUKOVSZKI JUDIT, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Tanszék

A dolgozat célja bebizonyítani, hogy az *Eltűnt idő nyomában* első kötetében szereplő lanterna magica-epizód mise en abyme-nak tekinthető, s így a regényfolyam egészében fontos strukturáló szerepet játszik. Igyekeztem bebizonyítani, hogy a műben több mise en abyme is található, s hogy ezek kapcsolatot teremtenek a hét kötet között.

A mise en abyme tanulmányozása során André Gide eredeti mise en abyme-meghatározása mellett Lucien Dällenbach elméletére támaszkodtam. Az általuk megadott kritériumok alapján vizsgáltam a kérdéses szövegrészt (Marcel Proust: *A la recherce du temps perdu I.,* Paris, Bouquins 1999 p. 29-31), valamint a regény egésze során a kérdéses szövegrészre visszautaló részleteket.

A dolgozat következtetése, hogy a regényfolyam legfontosabb témái megjelennek már ebben az epizódban, s így összefüggések mutathatók ki a vizsgált szövegrész és a regényfolyam kulcsfontosságú helyei között.

Automatizmus és tudatos munka Breton és Paul Nougé költői alkotásának folyamatában

BALÁZS GERGELY - MISKOLCZI ISTVÁN
Francia, V. évfolyam, Francia - angol, V-IV. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. MÁTÉ GYÖRGYI, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék;
LAURENCE GITIGNY, egyetemi lektor,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Mind Paul Nougénak, a belga szürrealizmus első megjelenésének tekinthető Brüsszeli Csoport központi alakjának kritikái, mind a belga szürrealizmusról a huszadik század második felében megjelent írások szerint az egyik legjelentősebb különbség a szürrealizmus belga és francia ága, így Nougé és André Breton munkássága között az, hogy m(g Breton a tudatalatti képtársftásoknak az irodalomba való bevonása érdekében teljes bizalommal fordult a nyelvhez az automatikus (rás használatával, Nougé ugyanezt a célt a tudatalatti képeinek tudatos munka során való felhasználása révén kívánta elérni.

Kutatásunk célja az, hogy egy stilisztikai elemzés segítségével tetten érjünk a két költő verseiben automatikus illetve tudatos alkotási folyamatra utaló jeleket, melyek alátámaszthatnák a belga koncepciójának eredetiségét és kritikájának helytállóságát.

Ennek érdekében vizsgáltuk meg Breton *Mágneses mezők* és *Földfény* c(mű köteleinek illetve Nougé *Écriture simplifiée* ciklusának verseiben fellelhető mondattani, ormai és a trópusok előfordulásában kimutatható jellegzetességeit összesen 11 tévyezőben.

A belga verseiben minden tényező (így például a központozás és a mondatizerkezet szabályosságai, a versszakokra tagolás, rímek előfordulása, összetettebb zellemi tevékenység révén létrehozható trópusok használata, stb.) mutatja tuda- os alkotói munkának jeleit. Egyetlen vizsgált tényező esetében sem jelenthető ki igyanez a *Mágneses mezők* verseiben, ugyanakkor a *Földfény* alkotásaiban 8 esetéin igen. Ez a jelenség egy jelentős változásra enged következtetni a költő írásról Ikotott koncepciójában.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az alkotás tudatossága Nougé költészetében szá- nos tényezőben valóban kimutatható, ugyanakkor Breton automatizmusáról alko- att kritikája nem teljesen helytálló. Még ha Breton ki is hangsúlyozza a tudatalat- képek automatizmussal való felszínre hozatalának fontosságát, a tény, hogy a öltészet műfajában ezek után tudatos eszközöket használ, azt mutatja, hogy az al- otást számára is egy összetettebb folyamat, éppen úgy ahogy azt a belga később sámon kéri tőle.

A szerző projekciói a Le Spleen de Paris-ban

CSÁNYI TÍMEA

Francia, V. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető :

SÚJTÓ LÁSZLÓ, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Tanszék

Dolgozatom Baudelaire projekcióit vizsgálja a *Le Spleen de Paris* című műben, és azt kívánja bebizonyítani, hogy a költő nem csak mint egyes szám első szemé- lyű én szerepel a különböző versekben, hanem számos más figurában is testet ölt. Munkám során nem a műben előforduló összes projekciót vizsgáltam, csupán az általam legfontosabbaknak vélt figurákat emeltem ki, melyek szemléletesen mutatják be Baudelaire különböző „inkarnációit".

Bizonyításomhoz elsősorban Serge Doubrovsky autofikció-definiciójára támaszkodtam, mely szerint a fikció ezen válfaja nem más, mint a tudattalan önéletrajzírása. Ezen elmélet alapján elválasztottam egymástól a költői ént és annak különböző projekcióit, melyek első látásra szétforgácsolni látszanak a baudelaire-i énképet, de valójában szerves részét képezik annak. Emellett felhasználtam Jean Starobinski, Patrick Labarthe, Michel Covin és más szerzők munkáit is.

Azokkal a szereplőkkel foglalkoztam tehát részletesen, akik feltételezésem szerint mint a költő képmásai jelennek meg a szövegekben, ágy vizsgálatom tárgyát képezi a komédiás ? *Le Fou et la Vénus, Le Vieux Saltimbanque, Une mórt héroique* ?, a gyermek ? *Les Vocations, Le Gáteau* ?, a magányos ? *La Solitude* ?, illetve deliráló egyén *(La Chambre double* ?, valamint az erőszaktevő ? *Le Mauvais Vitrier* ? figurája.

Munkám során arra a kérdésre is keresem a választ, miért esett Baudelaire választása éppen ezekre a figurákra, s magyarázatomat számos esetben biografikus elemekkel is igyekszem igazolni.

Théodore de Banville és a vergiliusi ekloga

EGEDI-KOVÁCS EMESE
Francia - latin, IV. - I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezető:
PALÁGYI TIVADAR, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

Théodore de Banville neve a nagyközönség számára talán nem sokat mond. A maga korában igen elismert költő, úgy tűnik, napjainkban a feledés homályába merült, vagy ami még rosszabb, belekerült a „Parnasszizmus" negatív sztereotípiákkal teli skatulyájába. A klasszikus formák üres utánzójaként számon tartva őt könnyen átsiklunk művészete felett. Pedig elég csupán költészeti kézikönyvét olvasni, hogy rádöbbenjünk, a költészetnek olyan kifinomult formájával állunk szemben, ami méltán tarthatna számot nagyobb megbecsülésre. Ahhoz azonban, hogy e rejtett kincseket fölfedezhessük, félre kell tennünk az alkotással kapcsolatos mai elgondolásainkat. Banville még a régmúlt idők gyermeke volt. Számára az alkotás célja nem a semmiből teremtés, hanem a már létező minták újraformálása volt. Az antik költőktől való kölcsönzések, mint egyfajta kódrendszer, csupán eszközként szolgáltak a költői kifejezés szolgálatába állítva. Úgy tűnik tehát, hogy ha fölfedjük ezt a kódrendszert, ami Banville korában még a legtöbbek számára evidenciának számított, más megvilágításba kerül a banville-i életmű. Ennek modellezésére Banville *Phyllis* című eklogája mutatkozott alkalmasnak, mely első látásra egy egyszerű vergiliusi ekloga utánzásnak tűnhet. A vizsgálódási módszer alapjául J. Hubaux [9] elgondolása szolgált, mely szerint a reminiszcenciák pontos feltérképezése után a modellel való egyezések és eltérések figyelembevétele szolgáltatja a mű teljesebb értelmezésének lehetőségét. Banville költeményének ilyen vizsgálatával valódi *ars poeticára* bukkanhatunk. Feleleventve a vergilius-i dalverseny hagyományát, Banville az ekloga műfajában talál tökéletes formát arra, hogy művészi elgondolásait kifejezésre jutassa. A kutatás eredményeként megállapíthatjuk tehát, hogy ez a szemlélet, amely igyekszik figyelembe venni mind a régi korok alkotói fölfogását, mind az antik hagyományt mint lehetséges kódrendszert, egészen új utat nyithat meg a banville-i költészet tanulmányozását és megbecsülését illetően.

9 Hubaux, Jean, Le réalisme dans les bucoliques de Virgilé, Bibliothéque de la Faculté de Philosophie et Lettres de L'Université de Liége, Fascicule XXXVII, Édouard Champion Libraire-Éditeur, Paris, 1927.

Le charpentier, la reine de Sóba et la mandragore qui chante - Mythes et exotisme dans Lafée aux miettes de Charles Nodier

FARKAS ENIKŐ

Francia, VI. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. LŐRINSZKY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Tanszék

Le sujet de mon mémoire est l'analyse de *Lafée aux miettes* de Charles Nodier d'un point de vue mythologique et esthétique. Nodier, ce passionné des livres, des histoires fantastiques et des Sciences, est un auteur peu connu en Hongrie, ses euvres ne sont pás accessibles en traduction hongroise. Pourtant, il a joué un röle social trés important dans le mouvement romantique : són sálon á LArsenal était fréquenté entre autres pár Nerval, **Hugó, Gautier, Lamartine, Delacroix** et **Vigny.** C'est la raison pour laquelle Charles Nodier est nőmmé pár les historiens de la lit- térature « le parrain du romantisme ». *Lafée aux miettes,* comme són titre l'indique, est un conte de fées peuplé d'étres merveilleux. Nodier était un grand artiste du conte, il était beaucoup influencé pár l'euvre de Hoffmann et de Perrault. A partir des années 1830 la mode du conte envahissait le monde entier. *Lafée aux miettes* qui a paru en 1832, est Phistoire d'amour d'un jeune et beau charpentier et d'une vieille fée dönt on saura qu'elle est en vérité la reine de Saba, la reine légendaire de LArabie. Nodier, comme beaucoup d'artistes de són époque, a été fasciné pár les pays exotiques, pár les merveilles de l'Orient. La premiere partié de l'analyse examine ce goűt de 1'exotisme, cette « Renaissance orientale » du romantisme. La deuxiéme partié esquisse le réseau mythique du conte. Nodier, tout comme Nerval, marié les différents mythes de l'humanité : il puise de la mythologie grecque, de la Bibié et des contes arabes. Le retour aux mythes originaires est une attitűdé typiquement romantique. A l'époque de Nodier de nombreux ouvrages paraissent sur la mythologie dönt la *Symbolique* du savant allemand, Creuzer, qui a exercé une grande influence sur la pensée fran^aise. Le récit, au-delá de són réseau symbolique trés riche, témoigne de la conception de l'art littéraire selon Nodier. Selon cette conception, l'état de la création ressemble á célúi de la folie. Cette idée qui est l'un des attributs du romantisme, apparait souvent dans les euvres des contemporains de Nodier.

Egy szerző születése - A narrátori szólam fikcióalakító szerepe a Partonopeu de Blois című ófrancia regényben

FREYTAG ORSOLYA

Francia - magyar, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. Kiss SÁNDOR, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A középkori francia regények elbeszélés-szerkezetének legfőbb jellemzője, hogy valamely narratív modell szerint működnek, mely modell szorosan kapcsolódik a szövegben létrejövő szerzőképhez. A *Partonopeu de Blois* című 12. századi anonim regény az ún. trubadúr-modellhez igazodik, narrátora a *fin 'amor* esztétikájának megfelelően, a trubadúroktól kölcsönzött hangon szólal meg. Az elbeszélésben található egyes szám első személyű narrátori reflexiók és intervenciók közül a legérdekesebbek azok á megszólalások, melyekben az elbeszélő az eseményeket kommentálva folyamatosan azonosul bizonyos szereplők helyzetével, vagy oppo- zícióba állítja magát velük szemben. Az elbeszélőhöz kapcsolódó információk a szövegben elszórva találhatók meg, s ezek mentén egy szerelmi történet körvonalai rajzolódnak ki. A szöveg tehát kettős fikcióban mozog, melynek két pólusát egyrészről a főhős, Partonopeu, másrészről a narrátor szerelmi története adja. A két fikciós szint viszonya hierarchikus: Partonopeu története motiválja az elbeszélői megszólalásokat.

A dolgozat a narratív modell működése mellett azt kívánja bemutatni, hogyan teremti meg a középkori szöveg saját „szerzőjének" képét a két fikciós szint játékával és a köztük lévő hierarchikus viszony megfordításával. Azt a szerzőképet, mely a kor erkölcsi kívánalmainak megfelelően hitelességének alapját képezi majd.

Érvelés a politikai nyelvhasználatban

GAÁL BOGLÁRKA DIÁNA

Francia, IV. évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar

Témavezető:
DR. MIHALOVICS ÁRPÁD, egyetemi tanár,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

Érvelés és politika. Ez a két szó adta az ötletet, hogy egy olyan témával foglalkozzam, amely talán sosem volt annyira aktuális, mint a mai világban. Egy olyan világban, ahol a kommunikációs csatornák elárasztanak minket a hazai és nemzetközi politika legfrissebb híreivel, és lépten-nyomon közvélemény-kutatási eredményekbe botlunk.

Vitathatatlan tény, hogy a politika szerves részét képezi mindennapjainknak. A különböző országok polgárai állandóan figyelemmel kísérik az aktuális politikai eseményeket: beszélnek róla a médiában, az írott sajtóban és még az utcán is. A helyzet még inkább feszült a választási kampányok idején. A jelöltek különböző manipulációs technikákat alkalmazva próbálnak meg minél több választópolgárt maguk mellé állítani.

Munkámat egy olyan mondat indította el, melyet a szakirodalopa tanulmányozása közben olvastam, s így szólt: az érvelés nem manipuláció. Ezt az állítást mindaddig igaznak tartottam, amíg nem elemeztem a három kiválasztott francia politikus beszédét. Az elemzés végére be kellett látnom, hogy ez a kijelentés a politikai szaknyelvben nem állja meg a helyét, főként nem akkor, ha kampánybeszédekről van szó.

Dolgozatomban a retorika és az argumentáció elméleti bemutatása után olyan politikusok beszédét vizsgáltam, akik különböző politikai pártokhoz tartoznak: Francois Mitterrand, Jacques Chirac és Jean-Marie Le Pen. így próbáltam elkerülni a politikai részrehajlást. A kiválasztott szövegeket egyrészt argumentatív szövegként, másrészt a bennük szereplő beszédaktusok szempontjából elemeztem. Azt vizsgáltam, hogyan élnek a politikusok a választópolgárok befolyásolása érdekében a nyelv kínálta érvelési technikákkal.

Dzsungelmozaik. Denis Diderot Jacques le fataliste-ja mint egységes jelentéskordozó

GÁRDOS ZOLTÁN

Kommunikáció - francia, IV.-III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PENKE OLGA, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A dolgozat célja Denis Diderot *Jacques le fataliste et són mattre (Mindenmindegy Jakab meg a gazdája)* című művének jelentéstani értelmezése. Az értelmezés elsősorban nem elemző, hanem magyarázó jellegű: a regény bonyolult szerkezetét (nar- rációs szintjeinek összetettségét, a gyakori témaváltásokat, a sok altörténetből álló cselekményt, illetve a tárgyalt témák kettős - a szerzői állásfoglalás bizonytalansága miatt ambivalens - feldolgozását) nem célként, vagyis egy analízis révén megfejtendő szintézisként fogjuk fel, hanem olyan struktúraként, amely csupán eszköze a szerzői kifejezésnek. A dolgozat azt kísérli meg bizonyítani, hogy a *Jacques le fataliste-ot* egészében, a keletkezésére vonatkozó történelmi és filozófiai kontextusához való viszonyában szükséges értelmezni. Ennek érdekében rávilágítunk a mű keletkezésének körülményeire, és megmutatjuk, hogy a mű megszületésének előzményei, valamint a megjelenését jellemző helyzet ismeretében a *Jacques le fataliste- ot* a szerző munkásságában központi helyet elfoglaló, meghatározó szerepű, megtervezett alkotásnak kell elismernünk. Ennek tükrében a folytatásban a mű utóéletének, vagyis kritikai feldolgozásának tipikus megnyilvánulási mintáit vizsgáljuk a mű szerkezetére vonatkozó elméletek jellege szerinti csoportosításban, és ezeknek az értelmezéseknek az adott perspektíva keretein belüli helyénvalóságát elismerve rámutatunk azokra a hiányosságaikra, amelyek a szöveget csupán bizonyos tematikus részletek kapcsolataként felfogó kritikusi alapállásból következnek. Ezt követően a - Júlia Kristeva általános regényértelmezési elméletét alapul vevő - Simoné Lecointre és Jacques Le Galliot által a *Jacques le fataliste* értelmezésére alkalmazott módszerből kiindulva, de annak konklúzióit elégtelennek tartva egy analógia segítségével világítjuk meg a mű egységéből fakadó jelentést: egy olyan dzsungelt ábrázoló mozaikként láttatjuk a művet, amely maga is egy másik mozaikalkotás témája. Eszerint e mű Diderot filozófiájának a világ dolgai közötti összefüggés-sorozatokra vonatkozó alaptételét fejezi ki egy regény önreflexiójának keretében. A dolgozat végkövetkeztetése az, hogy amennyiben a *Jacques le fataliste-ot* mint összefüggő egységet vizsgáljuk, úgy joggal tarthatjuk a Diderot életpályáját megkoronázó, a világról való (filozófiai) felfogását regényi formában leképező, illusztrációs-demonstrációs célú alkotásnak.

Két igeidő irodalmi kibontakozása

GULYÁS JUDIT
Angol-francia, III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. CSŰRY ISTVÁN, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Dolgozatom egy olyan alapvető nyelvfilozófiai álláspontból indul ki, mely az igeidő megválasztását sem teszi függetlenné a(z) (el)beszélő kilététől és (el)beszélői szándékától. Elemzésemtől ezért nem idegenek a szubjektumra, illetve a szubjektumnak a világgal, az igazsággal, az idővel való viszonyára vonatkozó fejtegetések, amennyiben ez alátámasztja nyelvészeti megfigyeléseimet. Célom az volt, hogy a vizsgált regénynek egy olyan narratológiai alapokra épülő elemzését adjam, mely talán képes feloldani egy nem anyanyelvi frankofón diáknak az irodalmi múlttal *(passé simple*) szemben támasztott ellenérzéseit.

A vizsgált mű egy 1995-ös kiadású, eddig magyar nyelven meg nem jelent, belga regény, melynek címe: *Le Tueur mélancolique* (A melankolikus gyilkos). Vizsgálatomhoz jó alapot biztosított, mivel kiválóan szemlélteti, hogy a francia irodalmi múlt, a *passé simple* mennyire élő formája a frankofón irodalmi megnyilatkozásnak, ugyanakkor számos olyan példát sorakoztat fel, ahol a *passé simple* és á *passé com- posé,* vagyis a narráció „fősodrát" alkotó két igeidő egymással sűrűn váltakozik. A regényből kiragadott szövegrészek rávilágítanak arra, hogy a két vizsgált múlt idő egymástól jól elkülönülő funkciókat lát el. E funkciók megállapításánál szinte soha nem hagyhattam figyelmen kívül - mint ahogy a szöveggrammatika képviselői (Benveniste, Weinrich, Vuillaume, stb.) sem hagyhatták - a narrátori szerep jellemzőit. Nem véletlen, hogy az irodalmi múlt rejtélye gyakran gondolkodóba ejtette nem csak a nyelvészeket (már a 16. századtól kezdődően), de a filozófusokat, irodalomtudősokat is (Sartre, Barthes). Dolgozatomban talán nem jutottam áttörő erejű következtetésekre, de remélem, a regény szövegének segítségével sikerült a két igeidő közti különbségekről értően számot adnom, és a használatukat illetően néhány fontos szempontot érzékletes példákkal alátámasztanom.

Képiség mint szövegszervező elv Michel Tournier Kispróza című kötetében

HEGEDŰS ANNA
Francia, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
SZÁVAI DOROTTYA, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Dolgozatom témája a trópusok vizsgálata volt Michel Tournier *Kispróza* című művében. Kiinduló pontnak a műfajelméletet tekintettem, ilyen szempontból vizsgálva Tournier szövegét, mely formailag próza, mégis lírai sajátosságokkal bír. A *Kispróza,* filozofikus témája és szubjektív (egyes szám első személyül beszédmódjából következik, hogy mint próza az esszé műfajához áll legközelebb.

Az erős képiségnek köszönhetően a mű nyelvezete koncentrált lírai nyelv. A szöveg metonimikus (szinelcdochikus) és metaforikus egyszerre. A felszíni struktúra szerveződését tekintve metonimikus (szinekdochikus), amely megfigyelhető a fejezetek és az írások címének viszonyában, míg a mélystruktúra szintjén a metaforikusság dominál. Ez a metaforikus látatásmód szorosan összekapcsolódik a fényképészettel és a festészettel. A líra felől megközelítve és elhatárolva attól, Tournier szövege Rilke és Eliot tárgyias költészetével analóg módon, tárgyias prózának nevezhető. Dolgozatomban utaltam egyéb közös vonásokra, összefüggésekre, motívumokra, melyek felfedezhetők Rilke, Thomas Mann és Tournier írásaiban.

A kötet szövegeit a képiség felől vizsgáltam, elemzésem célja a metaforikusság és a metonimikusság megragadása volt. Ezért elsősorban azokat a szövegeket választottam ki a kötetből, melyekben a metaforikusság dominál. Tournier prózájában a képiség szervezi a szöveget, hiszen az írásoknak nincsen sem cselekménye, sem cselekvője, csupán egy elbeszélője. Ebből következik a kötet önreflexív volta és a teljesség megragadásának igénye. Részletesen foglalkoztam a test (azon belül is legrészletesebben a kéz) és a ház motívum köré csoportosuló tér- illetve test- metaforikával, valamint a halál, az utazás és az öregedés megjelenítésével a szövegben. Vizsgáltam a Tournier- kép felépítését, részletező, tárgyias leírásainak szerkezetét. Valamint ezeknek a motívumoknak az elhelyezkedését a kötetben és magát a kötet szerkezetét, mely a születéstől a halálig ível, így kötve össze kezdetet a véggel.

A két Kelet. A Kelet-kép és a két nem kapcsolata Montesquieu fiktív műveiben

Kis ZSUZSA ESZTER
Francia - Európa-tanulmányok, V-II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PENKE OLGA, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A XVIII. századi francia írók, így Montesquieu is utazási beszámolókból és a Galland által franciára lefordított *Ezeregy éjszaka* meséiből ismerték Keletet. Montesquieu két általam elemzett keleti műve, a *Perzsa levelek*, valamint a magyarra le nem fordított *Arsace et Isménic* két ellentétes Kelet-képet mutat be. A *Perzsa levelekben* lefestett Kelet valósághű, az író láthatóan mélyrehatóan tanulmányozta Thévenot útleírását. E műben található Kelet- kép azonban zsarnoki, légköre fojtogató. Ez kihat a szereplőkre is: a két nem közötti kapcsolatot fékezhetetlen szenvedélyek jellemzik. Usbek vágyait a féltékenység és a birtoklási vágy határozza meg, míg feleségei szabadság utáni vágyát több reménytelen kísérlet formájában fogalmazza meg a regény.

Ezzel szemben az *Arsace et Isménie* című történet leginkább egy könnyed mesére hasonlít, melyben több olyan motívumot vélünk felfedezni, melyet Montesquieu valószínűleg az *Ezeregy éjszaka*-ból merített. Arsace és Isménie egy csodás és érzelemmel teli utazásra hívnak. A történet a két szereplő kölcsönös és igaz szerelmén alapul, kapcsolatuk teljes mértékben egyenrangú.

A szereplők kapcsolatából minkét történetben vonhatók le következtetések a társadalomra, pontosabban az uralkodó és alattvalói viszonyára vonatkozóan. A *Perzsa levelek-ben* a férj és a feleségek közötti kapcsolat despotikus, regény légköre nyomasztó, így ez a viszony az abszolutista társadalmi rendre utal. *Arsace és Isménie* története viszont vidám, a két szereplő kapcsolata kölcsönös tiszteleten és szereteten alapul, így nem meglepő, hogy a történet végére az író róluk mintázza a népét igazságosan kormányzó utópikus uralkodó-párt.

Jacques Chirac beszédeinek lexiko-szemantikai és pragmatikai elemzése

Kiss ROLAND
Francia, V. Évfolyam
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar
Témavezető:
DR. MIHALOVICS ÁRPÁD, egyetemi tanár,
Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

A modern demokráciákban a politika az élet szinte minden területén jelen próbál lenni. A legtöbb esetben a pártok és a politikusok nyelvi eszközökhöz folyamodnak egymás és a választópolgárok meggyőzése érdekében. Egy tárgyalás vagy egy választási kampány során a szavak csatája zajlik, ezért érdeklődnek a nyelvészek a politikai kommunikáció iránt.

Dolgozatom első részét a politikai kommunikáció elméleti tanulmányozása képezi. A politikai szövegek elemzésének interdiszciplinaritásának felvázolása után munkám érinti a politikai kommunikáció céljait, eszközeit és manipulatív jellegét, valamint a politikai szövegek befogadását befolyásoló tényezőket.

Az elméleti bevezető után dolgozatom szociolingvisztikai megközelítést alkalmazva Jacques Chirac három beszédét elemzi lexiko-szemantikai és pragmatikai szinten. Célom az volt, hogy a szövegekben rávilágítsak az eltérő kontextusból eredő nyelvi különbségekre.

Lexiko-szemantikai szinten a minőségi elemzés módszerét választottam (L. Guespin, J.B. Marcellesi). Flipotézisem szerint a nagyobb tömegekhez szóló politikus általánosabb, közérthetőbb szókincset alkalmaz. Vizsgálatom eredménye igazolta ezen feltételezést, hiszen minél kisebb volt a hallgatóság létszáma, annál több speciális szemantikai mezőhöz tartozó kifejezés jelent meg.

Pragmatikai szinten az illokúciós beszédaktusok (J. Searle), valamint a névmások használatát hasonlítottam össze. Azon beszédekben, amelyek az egész francia néphez szóltak, a többes szám első és második személyű személyes névmásokat sok esetben nehéz értelmezni, szemben azon beszéddel, ahol szűk és jól körülhatárolható volt a hallgatóság. Következtetésem szerint a névmások többértelműségével a francia elnök tudatosan játszik abból a célból, hogy még azok is azonosulni tudjanak az általa fémjelzett közösséggel, akik nem az ő választói táborába tartoznak.

Az *Isten nélküli hit születése. Sartre emóció- és képzeletfogalma („Az undor")*

KOVÁCS ANNAMÁRIA
Francia, V. évfolyam

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
SZÁVAI DOROTTYA, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Irodalomtudományi Intézet

Dolgozatom témája Jean-Paul Sartre *Undorának* vizsgálata a főhős világnézeteinek és hitének kialakulása szempontjából. Teszem ezt Sartre a *Képzeletbeli* és az *Egy emóció elmélet vázlata* című művek tükrében. E két utóbbi két mű kiadási évei egy illetve két évvel térnek el az *Undor* megjelenési évétől, ezért tartottam érvényesnek az összevetést. Véleményem szerint az *Undorban* megfogalmazott filozófiai tézisek e két filozófiai igényű műben tisztán kimutathatók.

Hitet említettem föntebb, ami Sartre-al kapcsolatban furcsának tűnik, hiszen Sartre ateista volt. Ám a *Képzeletbeliben* és az *Egy emóció elmélet vázlatában* kifejtetteket, ha összevetjük Kierkegaard. egyes gondolataival, azt találjuk, hogy a sartre-i ember, a sartre-i egzisztencia sem képes a létezőre vonatkozó kérdéskört anélkül tárgyalni, hogy a hit mezejére ne keveredne, anélkül, hogy ne legyen kénytelen a transzcendencia és a metafizika kérdéseinek tárgyalásakor a keresztény egzisztencialista gondolkodók terminusait használni. Vagyis azt látjuk, hogy Sartre Kierkegaard-tól is, mint egzizstencialista gondolkodótól, átvett több olyan fogalmat, terminust, mely nélkül képtelenség a létre vonatkozó kérdéskörei komolyabban foglalkozni.

így a regény főhősén át, aki szerintem jól reprezentálja az 1938-as év körüli sartre-i emberképet, megkísérlem bemutatni az isten híján születő negatív pan- theizmust és a művészetbe vetett hit erejét.

Kollokációk a francia nyelvben
Az *alapvető tulajdonságok szintaktikai-szemantikai elemzése*

KOVÁCS DÁVID
Francia, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALOGH PÉTER, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A kollokáció jelensége a francia frazeológia és lexikológia kevéssé kutatott területe. Mi sem példázza ezt jobban, mint az, hogy egyetlen, teljes egészében a témának szentelt könyv sem íródott francia nyelven, egyetlen nyelvtankönyv sem tesz említést a jelenségről, a szakirodalom túlnyomó része szakmai folyóiratokban lelhető fel, s a szótárak igen „mostohán bánnak" a kollokációkkal. Az érdeklődés e viszonylagos hiánya ellenére a kollokációk igen fontos részét képezik a francia nyelvnek, hiszen kollokációnak tekinthető minden olyan szókapcsolat, amelynek szerkesztése - részben - korlátozott, s erre bőségesen találunk példát.

A kutatás célja, hogy feltárja a kollokációk alapvető tulajdonságait. Az első rész bemutatja a téma két kiemelkedő frankofon kutatójának, Franz Josef Hausmann és Igor MeTéuk tanulmányait. A kutatás második, lényegi része a Hausmann és a Mel'éuk által vizsgált aspektusokat elemzi tovább, kiegészítve azokat további szerzők megállapításaival, illetve az eddigi eredmények hiányosságait, pontatlanságait korrigálja.

A vizsgált szempontok alapján (kollokáció mint szókapcsolat, alkotóelemeinek jellemzése, alkotóelemek egymáshoz való viszonya, kollokáció idegen nyelven: képzés és megértés) a következő megállapítások tehetők: a kollokáció *több alkotóelem* kapcsolata, melyek viszonyának *két* aspektusa van, ezek lehetnek *szimmetrikusak* vagy aszimmetrikusak. A kollokációnak képzés és megértés vonatkozásában három típusa van: *átlátszó* jelentéssel *és előreláthatható* formával, *homályos* jelentéssel *és előre nem látható* formával illetve átlátszó jelentéssel és előre nem látható formával bír. (Dőlt betű jelzi a munka új eredményeit.)

A dolgozat megállapításai lehetőséget adnak a kollokációk árnyaltabb és új szempontok szerinti leírására. Ennek alapján a függelék táblázatban mutatja be néhány kollokáció jellemzését.

A harc megjelenési formái Cocteau Orpheusz című művében

KOVÁCS FLÓRA
Francia - magyar - dráma-és színháztudomány, V-V-III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GYIMESI TÍMEA, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A dolgozat Jean Cocteau *Orpheusz* című művében a drámát létrehozó harc, illetve e harc tematikai, strukturális, műfaji, ill. nyelvi elemeit, megjelenési formáit tárja fel.

A harc a különböző minőségű elemek egymás mellé helyeződéséből fakad. Cocteau szereplőinek megalkotásakor három kultúrkör mitológiájából merít: a görög, az arab és a keresztény mitológiából. A dolgozat megvizsgálja mindhárom hitvilág azon elemeit, melyeket a drámaíró beemel tragédiájába, különös tekintettel azon illeszkedési pontokra, melyek „össze-nem-illéséből" következik a domináns pozícióért, vagyis a drámába való bekerülésért folyó harc.

Az intertextek ily mértékű egymásra helyezésével, összetettségével kerül Cocteau drámája a francia 20. századi irodalom terébe, melyet egyfelől a már kialakult avant-garde kód, másfelől az éppen alakulóban lévő abszurd határoz meg. A dolgozat - éppen az irodalmi tér összetettsége folytán - megvizsgálja a Cocteau- dráma avant-garde és abszurd karakterjegyeit, és megállapítja, hogy az *Orpheusz* mindkét irányzat jellemző jegyeit felmutatja. Pontosabban: e dráma egy már meglévő és egy még alakulóban lévő irányzat, beszédmód küzdelmének tere és szülötte.

Tematikáját tekintve a darab az irodalom mibenlétének megfogalmazására törekszik, azaz a költői nyelv megteremtéséről szól. A nyelv kettős funkciójából következően egyszerre mutatja be a hétköznapi és a művészi nyelv, illetve a költészet és próza harcát. Mivel az *Orpheusz* műfaját tekintve színpadi mű, szükségszerűen viszi színre az artikulált nyelv és a gesztusnyelv csatáját is, s vet fel a színház egészét érintő kérdéseket.

A harc különféle formáinak, ill. egymásba fonódás szövevényének áttekintésével megállapítható, hogy műfaját tekintve Cocteau *Orpheusza* éppen intertextuális összetettsége révén nyitott mű, azaz mítoszdráma.

A francia si köt(szóval bevezetett mellékmondatok sokszín(sége

KOVÁTS ZSÓFIA
Francia - magyar - finnugor, IV-IV-I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BARTA PÉTER, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelv és Irodalom Tanszék

A kutatás célja a *si* kötfszó által bevezetett mellékmondatok sokféleségének bemutatatása és a *si* kötfszót tartalmazó különböz! típusú és jelentés! mellékmondatok rendszerbe foglalása. A vizsgálat korpuszát Simoné de Beauvoir *Laforce de l 'ágé* című művébd vettem. Az ezen műben található mondatok csoportosításával jött létre az a szerkezeti váz, mely összefoglalja a *si* köt(szóval bevezetett mellékmondatokat. A jelenlegi korpusz és vizsgálat teljességének igénye nélkül a dolgozat áttekinti, milyen típusú mellékmondatokat vezethet be a *si* kötíszó, s részletesen tárgyalja az egyes mellékmondatok kapcsán felmerül! kérdéseket, köztük az egyik legvitatottabbat és legérdekesebbet: mennyiben fonódik össze a klasszikusan feltételesként számontartott *sí* kötfszó feltételes és id(határozói használata? Ennek során arra a következtetésre jut, hogy beszélhetünk *si* kötfszóval bevezetett idfhatározói mellékmondatokról.

VIS SZA-T ÉR-ID Ő
(A visszatérés motívumának vizsgálata Költés Visszatérés a sivatagba című művében)

MIKLÓS ESZTER GERDA
Francia - magyar, V-IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. LUKOVSZKI JUDIT, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Dolgozatom Bernard-Marie Költés a szakirodalomban eddig háttérbe szorult *Visszatérés a sivatagba* (1988) című drámájával kapcsolatban kíván rávilágítani a hagyományosan művének tulajdonított posztmodern szemlélet mellett az archaikus világlátás erőteljes jelenlétére. Arra vállalkozik, hogy a mind a posztmodernre, mind az archaikusra jellemző *visszatérés* motívumát állítva az értelmezés középpontjába, a dolgozat tárgyát képező drámát mint az archaikus és a posztmodern szemlélet szintézisét megteremtő művét értelmezze. A két világszemléletben betöltött eltérő funkciója alapján kívánom megvizsgálni a *visszatérés* motívumának darabbeli jelenlétét, elsősorban a két létfelfogás egymás mellett létezésének egyensúlyát mutatva be. A dolgozat egyrészt az örök visszatérés mítoszához kapcsolódó archaikus motívumok világképformáló erejének feltárására, másrészt a strukturális szinten a „hármas egység" elve érvényesülésének vizsgálatára törekszik. A két létfelfogás azonban nem csupán eltérő szinteken jelenik meg, hanem explicit módon is szembekerül egymással a szövegben, elsősorban a más (az eltérő) megtapasztalása, a történelemmel való szembenézés és az újrakezdésbe vetett hit kapcsán. Értelmezésem szerint Költés az archaikus és a posztmodern szemlélet együttes jelenlétét valósítja meg, és ezáltal túlmutat a posztmodern dráma „hagyományosnak" tekintett sajátságain. A dráma legfőbb jellemzője tehát nem posztmodern jellegéből adódik, hanem a két világszemlélet szembeállításából, és ezen ellentét feloldásából.

A *humor fo rdításának nehézségei Marcel Pagnol: Le temps des secrets* című művének részletén bemutatva

NASZÁLYI LÍVIA
Francia Szakfordító- és Tolmácsképző, III. évfolyam
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Témavezető:
DR. KELEMEN ÉVA, egyetemi docens,
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem,
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Nyelvi Intézet,
Újlatin Nyelvi Csoport

A humor, ha fordítói szemszögből nézik, rokonságot mutat a költészettel. Márpedig verset csak a legelhivatottabb költők próbálhatnak fordítani, mivel ez a művelet a két nyelv, valamint a mondanivaló olyan elmélyült ismeretét követeli meg, amelyet „halandó" ember - kellő önkritikával - nem tételezhet fel magáról. A rokonság alapját azok a nyelvi sajátosságok alkotják (pl. szóalakok véletlen egyezése), amelyek a humort illetve a költői képzettársítást lehetővé teszik.

A 2001-ben megjelent tanulmánygyűtemény, melynek címe *Les mots du rire: comment les traduire?* (*Anne-Marie Laurian et Thomas Szende* (Eds). 2001) elsőként próbál szabályokat felállítani a humor fordítására vonatkozóan.

A fenti tanulmánygyűjtemény hat esszéjében foglalt tanácsokat követve kezdtem neki Marcel Pagnol: *Le temps des secrets* című regényének leginkább humorral tűzdelt részletét kiválasztva annak fordításába. Célom volt kideríteni, vajon az említett mű lefordítható-e, milyen szintű nehézségekkel kell megküzdeni a fordítójának és vállalkozhat-e erre a feladatra egy műkedvelő (személyem).

Tudományos diákköri munkámban az általam olvasott tanulmányok összefoglalója után az íróról, illetve a szóban forgó művéről nyújtok rövid ismertetést. Ezután fordítói szempontból elemzem a szövegrészletet, majd végigvezetem az olvasót a kiválasztott részlet szakaszainak fordításán. Egy-egy lefordított szakasz után tárgyalom az abban rejtőző nehézségeket, és a problémák általam javasolt megoldását. Az összefoglalásban mérlegre teszem a vállalt feladatot és a saját képességeimet.

Eredményemnek tekintem, hogy a fordított részlet sok ismerősömet mosolyogtatta meg, ugyanakkor tisztában vagyok vele, hogy eme szépirodalmi mű tényleges és teljes fordításához alaposabb ismereteket kell szereznem a kortárs szépirodalomban.

A francia modális igék episztemikus lehorgonyzásáról

Ősz Ágota

Francia, V. évfolyam

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. Kiss SÁNDOR, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Dolgozatomban bemutatom, kognitív nyelvelméleti szempontból, (Langacker 1987, 1991) elméletére támaszkodva, hogyan megy végbe a francia modális igék episztemikus lehorgonyzása. Dolgozatomban Langacker azon feltevéséből indulok ki, hogy a (tag)mondat szintjén az episztemikus lehorgonyzás két eszköze az inflexió és a modális (segéd)igék. Tehát az inflexió jelenléte vagy hiánya határozza meg, hogy van-e episztemikus lehorgonyzás vagy nincs. Arra a kérdésre szeretnék választ találni, hogy milyen fontosságú a lehorgonyzás során a lehorgonyzó prédikáció formája, vagy egyáltalán van-e szerepe a formai megkötöttségnek a le- horgonyzásban.

Dolgozatomban (Pelyvás 1996) gondolatmenetét használom fel, de a problémának konkrét nyelvre (franciára) való alkalmazása adja a dolgozat újszerűségét. Amellett érvelek, hogy a lehorgonyzás pusztán szemantikai kategória. A modális igék számára az inflexió kategóriája nem annyira fontos. Ezen két kategória, az igeidő és az inflexió nem akadályozhatják meg a francia modális igéket abban, hogy episztemikus lehorgonyzó prédikációk lehessenek. A folyamat konceptualizálása túlmegy az időjelesség jelzésén. A francia modális igék is, ugyanúgy, mint az angol módbeli segédigék biztosítják a beszélő számára azt a lehetőséget, hogy átfogó betekintése legyen egy adott szituációba.

Az erény és a bűn párharca. Etikai kérdések Diderot Az apáca és Sade Justine, avagy az erény meghurcoltatása című művében

PEER KLÁRA
Francia - német, III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PENKE OLGA, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A XVIIl. századi morálfilozófia alapvető kérdése, hogy az ember milyen úton érheti el, milyen élettel érdemelheti ki a boldogságot. Igaz-e, hogy erre a kérdésre az erény nyújthatja az egyetlen megoldást? A válaszok jó mutatják, hogy a filozófusok korántsem jutottak egyhangú véleményre. Különböző műfajú műveikben gyakran ábrázolják a társadalmat romlott közösségként, melyben az erényes embernek kevés reménye van az érvényesülésre. Munkámban két olyan regényt kívánok elemezni, melyben jól megfigyelhető a bűnös társadalom leírása, ahol az erénynek örök szenvedés jut osztályrészül. Diderot *Az apáca* és Sade *Justine, avagy az erény meghurcoltatása* című regény-memoárja olyan hősnőt állít cselekménye középpontjába, aki bűnös környezetével saját tisztaságát állítja szembe, és sokszor reménytelen helyzete ellenére is meggyőződéssel harcol a maga igazáért. így alakul ki egy elszánt küzdelem, melyben hol az egyik, hol a másik fél kerekedik felül. Ennek a harcnak a fordulatait szeretném végigkövetni, bemutatva ezzel a regények világán belül uralkodó erkölcsi törvényeket.

A küzdelemben újból és újból megnyilvánul a bűn csaknem korlátlan hatalma, ugyanakkor elgondolkodtató, hogy az erény egyedül is képes a gonosz emberek sokasága közt fennmaradni. Ha elfogadjuk azt, hogy a világon a jó és a rossz valóban egyensúlyban van, akkor azt is belátjuk, hogy ez az arány nem számtani, hanem a kevés erkölcsös ember óriási egyéni erejét bizonyítja. Az etikai kérdések megvilágításához, a regényeken kívül a két író filozófiai munkáit is bevontam elemzésembe, illetve megkíséreltem feltárni, milyen összefüggések vannak a művekben bemutatott kérdések és a korabeli valláserkölcsi problémák között.

Az erkölcsi jóról és rosszról, illetve azok következményeiről töprengő embert a két regény nem emeli ki bizonytalanságából - a két hősnő közül egyik sem találja meg a boldogságot - szenvedéseikre enyhülést egyedül saját igazságukról való meggyőződésük hozhat.

A közmondások Diderot-ja. Összefüggések Diderot Mindenmindegy Jakab meg a gazdája című regényének általános igazságai és a közmondások között

SZÉKELY ORSOLYA

Francia, III. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PENKE OLGA, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

A Mindenmindegy Jakabban időről-időre olyan általános kijelentéseket találhatunk, amelyek közmondásokra emlékeztetnek. Dolgozatomban azt szeretném kifejteni, hogy ezek között a kijelentések és a közmondások között valóban van kapcsolat és, hogy Diderot felhasználta a népi kultúra és a hagyomány elemeit a regény írása során.

A mű orális jellegéből kiindulva a népi kultúrát és a hagyományokat nem elemezték részletesen a regényről írt tanulmányokban.

Dolgozatomban azokat a francia közmondásokat vizsgáltam meg, amelyeket Diderot feltehetően ismert és regényének írásakor felhasznált. 12. és 18. század között keletkezett közmondásokat hasonlítottam össze e regény szövegével. Természetesen nem lehet a műben előforduló összes általános kijelentést vagy tapasztalaton alapuló, egy mondatban megfogalmazott bölcsességet egy-egy közmondásnak megfeleltetni, viszont sok esetben meg lehet indokolni hasonlóságuk okait.

Először arra a kérdésre kerestem választ, miért fontos a regénnyel kapcsolatban a közmondások és az általános igazságok elemzése. Ezek az elemzések lehetővé teszik, hogy a regény egyik főszereplőjének jellemét árnyaltabban láthassuk, hiszen a közmondások Jakab életszemléletének részét képezik: derűs, az életet nem drámaként felfogó, belenyugvó szemléletet tükröznek.

A műben három közmondást találunk, maga a közmondás szó is kétszer előfordul benne és több rokon műfajt is megemlít Diderot (szólás, maxima, aforizma, apophthegma).

A konkrét előfordulásokon kívül a dolgozatban elemzem a közmondásszerű, népi hagyományon alapuló bölcsességeket, amelyek a regény nyelvét és filozófiáját sajátosan színezik.

Végül az egyes általános igazságok és az egyes közmondások közötti párhuzamosság keresésén túllépve Diderot műve egészét és egy közmondásgyűjteményt vetek össze (tematikus és stilisztikai szempontból), megmutatva a belőlük kirajzolódó sajátos életszemlélet hasonlóságait.

Szöveg-test / A szöveg mint élő test Diderot Mindenmindegy Jakab meg a gazdája című művében

SZÉKESI DÓRA
Francia, IV. évfolyam

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PF.NKE OLGA, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Diderot számára a test jelenléte elengedhetetlen a világról, emberekről való gondolkozáshoz, az íráshoz. A *Mindenmindegy Jakab meg a gazdája* című műve egy olyan szöveg, amely egy élő test benyomását kelti az olvasóban, a test sokrétű jelenléte a „szöveg testében" jól kivehető jelenség. Biológiai modellek és a testhez kapcsolódó fogalmak segítségével bebizonyíthatjuk a szöveg organikus jellegét. Párhuzam vonható a test és a szöveg szerveződési szintjei között. A molekulák szövetté, a történetek eseménnyé fűződnek létrehozva egy testet, egy szöveget.

Az energia, mint a testhez kapcsolódó lényeges fogalom, a Diderot-i szöveg állandó mozgatója. Ezt az energiát a test szövegbeli jelenléte biztosítja: a szereplők hangja, gesztusai, mozdulatai. Dolgozatomban az *élőhöz,* mint kategóriához kapcsolódó elemeket elemzem, illetve azok szövegszintű alkalmazására szeretnék rámutatni. A testet különféle helyzetekben megjelenítve a jelzők helyett gesztusok, mozdulatok jellemzik a szereplőket. A test kölcsönhatásba lép a ruhadarabokkal, tárgyakkal, mert használja azokat, illetve az ételekkel és italokkal is érintkezik, mert bekebelezi őket. Az *élő* kategóriájához tartozó fontos elem a ló, mely mozgásával a szöveg szerveződését, ritmusát biztosítja. Ezek a testtel kapcsolatos mechanizmusok levetíthetők a szövegstruktúrára, a szöveget mozgóvá, láthatóvá, hallhatóvá, élővé teszik.

Ebben a dolgozatban a *Mindenmindegy Jakab meg a gazdája* című Diderot-szöveg organikus voltára szeretnék összpontosítani. Célom a „szöveg-test" vizsgálata, a szöveg és a test közötti párhuzamok bemutatása. A „szöveg-test" metaforát több szempontból közelítem meg, a fent említett szövegelemeket használva.

A kommunikációs helyzetek Prévost „Histoire á ′une Greccjue moderné" című regényében

TÓTH ÁGNES
Magyar - francia, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PENKE OLGA, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Francia Nyelvi és Irodalom Tanszék

Az *Histoire d'une Grecque moderné* egyes szám első személyéi elbeszélője egy szerelmes férfi, így története sokkal inkább szól saját érzéseiről, mint a szeretett nőről % ahogyan azt a cím ígéri. A főhős szerelme nem teljesedhet be, így számára a nő minden szava és minden mozdulata jelentéssel és jelentőséggel bír. Ezért elbeszélése tartalmazza mindazokat a szituációkat, amelyekben valamilyen módon kommunikáció valósul meg a szereplők között. A regény felfogható úgy is, mint ezeknek a kommunikációs helyzeteknek láncolata.

A különböző kommunikációs szituációk vizsgálata során legelőször azok lenyűgöző sokszínűségével szembesülünk. És ez a formai gazdagság nem csupán önmagáért való. Az elbeszélő, aki csupán egyetlen nézőpontot - a sajátját - tár az olvasó elé, ezeknek a szituációknak elbeszélésével azt az illúziót kelti, hogy megismerjük a hősnő gondolatatit, érzéseit is. Ám szavait az elbeszélő szavain át halljuk, mozdulatait az ő szemével látjuk!

Diákköri dolgozatomban ezeket a szituációkat vizsgálom meg. Ezek a szituációk az én értelmezésemben az „elrendezéssel" *(la mise en piacé)* kezdődnek és a kommunikációt követő narrátori reflexióval zárulnak. A kommunikáció megvalósulhat nyelvi és nem nyelvi eszközökkel egyaránt, sőt az elbeszélő nagy figyelmet szentel az olyan nyelven belüli kommunikációs eszközöknek is, mint a szünet. Dolgozatom célja nem csupán a kommunikációs helyzetek sokféleségének bemutatása, hanem annak vizsgálata is, hogy az egyes szituációk milyetr funkciót töltenek be az elbeszélésben.

Az *Histoire d'une Grecque moderné* narrátora nem csupán azért figyelemre méltó, mert egyes szám első személyű elbeszélésével kiszolgáltatottjává teszi az olvasót, majd kétségeket ébreszt benne az általa felkínált egyetlen nézőpont helyességét illetően (mondván, hogy a szerelmes ember vak is); hanem azért is, mert drámai szituációk sorát vonultatja fel ugyanilyen kettős szándékkal: a valóság illúzióját kelti az olvasóban, ugyanakkor el is bizonytalanítja őt.

A szerencsétlen bárány. Párhuzamos gondolatok Mauriac és Simoné Weil műveiben

TÚRÁI LAURA
Francia - magyar, IV. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
GUTBROD GIZELLA, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Romanisztikai Intézet

Tudatosan vontam egybe, egy címbe a weili filozófia kulcsfogalmát, a szerencsétlenséget és a mauriaci oeuvre egyik (magyarra eleddig nem fordított) regénykolosszusának tematikáját, a „bárányságot". Hiszen a katolikus regényíró maga ragadja ki *L 'Agneau* című műve elé azt a megrendítően jellemző simone weili frázist, mely saját műveinek forráspontját is magába zárja. Mauriac főhőse szent hivatásáról lemondva áldozza fel magát saját szerencsétlenségének oltárán, mely isteni ellentmondásosságában a „végtelenül gyengéd szeretet" ajándéka. A regény jellemzően szép képével: megpróbálja a létramászás erőfeszítésével oldani a „teremtés botrányát", s feszül így önnön keresztjére. Mert - ahogy Weil sugallja - csak valami tökéletesen tiszta képes elnyelni a szívben a rosszat. Messze több a krisztusi kereszt „istentelen" istenszeretete bármi mártíromság mégiscsak másod- lagosságánál. Weil „rossz órában" születése, eme csillagmítoszi magárahagyatott- ság számos Mauriac-motívumban találja meg (ha nem is filozófusi) párhuzamát. A francia irodalomtörténészek általános szkepticizmusával szemben a magam részéről kiérleltnek ítélem a L 'Agnem-regényt. Úgy vezet el a hajnal küszöbére, hogy bejáratja velünk hitelesen az azt előző éjszakát. Úgy tárja elénk az engedelmesség rettenetes és gyönyörűséges önpusztító erejét, hogy ezalatt „a világ szívéig hatolva" egy új nap ígéretét építi föl. Simone Weil szörnyű-szép tengere - képletesen szólva - nagyonis visszacseng Mauriac örökké jelenlévő, mindent-mindenkit befogadó s visszatükröző idillikus és üdvhozó patakcsörgedezésében. Hisz mindket- tejüket-egy Pilinszky-versbe összefoglalva-csakis a szerelem sivataga vagy (ami ugyanaz) a sivatag szerelme hozta lázba. E dolgozat a nagyívű összehasonlítási munka alapvető kezdeménye. Inkább merítés a francia irodalomtörténetben korántsem kimerítően taglalt spirituális lehetőségekből. Módszere tárgyához simul: mérvadó szakirodalmi háttérrel értő-érttető szemmel követése a zseniális misztikus és a lélekláto írásművész élethosszig és azon túl is tartó intenzív egymásra-ha- tásának, egymást-átvilágításának.

XIII. Történelem

A legősibb mesterség Budapesten a boldog békeidőkben

ANKA LÁSZLÓ
Történelem, VI. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezető:
DR. TŐKÉCZKI LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művelődéstörténeti Tanszék

A tanulmány három irányból közelíti meg a korabeli fővárosi prostitúciót. A jogszabályalkotás, a korabeli sajtó- és irodalombeli megjelenése és végül az örömlányok oldaláról. A kutatás eredményeit levéltári (MÓL: Belügyminisztérium) források, a sajtó (napilapok, élclapok, szemlék, szaklapok) áttekintése, rendőrségi összefoglaló jelentések alkotják elsősorban, illetve szabályrendeletek. Felvázolást nyert a dolgozatban a prostituáltak jogállása, szociális helyzete, életmódjuk hatóság általi korlátozása, viszonyuk a polgári lakossághoz, regrutációs útjuk. Bemutattuk az egyészségügy és a civil társadalom fáradozásait a kommerciális kéjel- gés felszámolása ügyében. Vizsgáltuk a kommerciális kéjelgés helyszíneit, a konzervatív, polgári radikális, feminista, szocialista és a rendőrségi hozzáállást a téma kérdéseihez. Statisztikákat is felvonultattunk a tisztánlátás érdekében. Szerepet adtunk a korabeli „vicclapoknak" is, mint amelyek a napilapokhoz hasonlóan szintén tükrözhetnek egyfajta véleményformáló erőt. Megállapítást nyert az örömlányok szocializációs bázisa (a vidék), a leánykereskedelem ügyködésének módszerei, a jogszabályok liberalizációt kifejező törekvései, majd ennek hirtelen megszakadása, illetve a sajtón keresztül a nyilvánosságnak a problematikával kapcsolatos véleménye. Ugyanakkor bemutatást nyert a tanulmányban a szexuális eszközöket, segítséget szolgáltató „iparág" is, valamint a kor emberének vélekedése a homo- szexualitásról. A kutatás arra enged következtetni, hogy a prostitúció nagy mértékű növekedése az 1880-as években ugrott meg, mikor a társadalomban érezhető volt egy főváros felé áramlási hullám egzisztenciális okokból. Ez a növekedés nem idomult Budapest lakosságának arányaihoz, de a hatóság egyre komolyabb beavatkozása következtében csökkenni kezdett egyes formája, ámbár az ellenőrizhető intézményesített prostitúció csökkenésével (bordélyok) együtt a nők körében felerősödött egy negatív tendencia: a titkos kéjelgés.

A *magyar agráriusok és eszméik*

ANKA LÁSZLÓ

Történelem/ VI. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. GERGELY ANDRÁS, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék

Az agráriusokkal és eszméikkel foglalkozó dolgozat azt a célt tűzte ki maga elé, hogy segítse a magyar történelem még vitás kérdéseinek tisztázását. A dolgozat a politikai gondolkodás és eszmetörténet felől közelíti meg a problémakört. Vitázunk Szekfű Gyula és Szabó Miklós idevágó véleményeivel, amelyek szerint a dualizmusbeli agrárius neokonzervatív mozgalom a liberális kapitalizmussal szemben megfogalmazott rendszeralternatíva lett volna. Nem. Az agráriusok a kapitalizmust elfogadták, de konzervatív (kollektivista, nemzeti etikai alapon állva) korrekcióját kívánták annak elérni. A dolgozat gerincét levéltári kutatások (MÓL: Károlyi Sándor gróf, ifjabb Széchényi Imre gróf, Darányi Ignác levelezése) a korabeli sajtó, a pamfletirodalom áttanulmányozása, valamint a legmodernebb agrártörténeti szakirodalom alkotja. A tanulmányban az eddigi historiográfiai nézetek is bemutatásra kerülnek. Bemutatjuk az agráriusok tevékenységének azon pontjait, melyek leginkább kifejezik politikai nézeteiket (szövetkezetek szervezése, Hangya, Magyar Gazdaszövetség létrehozása). Kiemelten kellett foglalkozni a neokonzer- vatívok szabadság-felfogásával, a szubszidiarizmussal, liberalizmus- és plutokrá- ciakritikával és az antiszemitizmus kérdésköreivel. Eredményként leszögezhetjük, az agráriusok politikai gondolkodása olyan konzervatív felfogás volt, amely a már létező és megtapasztalt liberális kapitalizmus korrekcióját kívánta elérni egy „jobb és igazságosabb liberális kapitalizmus" érdekében, de szigorúan a fennálló társadalmi és ökomenikus rendszer keretein belül. Hogy csak rendszerkritikát akartak, legjobban az igen flexibilis programjukban mutatható ki, amelyet gyakran „szögre akasztottak", éppen mikor a közelben érezték a megvalósítás lehetőségét. A liberalizmus korában nagyon fontos modern polgári értékek mentén foglaltak állást maguknak, amelyekről az uralkodó szabadelvűség megfeledkezett. Fontos érdemük volt felhívni a közvélemény figyelmét a hatvanhetes rendszer gazdasági részének elavultságára. Konzervativizmusuk (a fogalom hagyományos értelme ellenére) egy új, versenyképesebb gazdasági munkamegosztás életre hívására törekedett a Monarchiában.

„A törököknek megvannak a maguk biztos módozatai, amelyekkel a béke idején is a magyarokat támadni szokták” - Élet a török árnyékában Körmenden a XVII. század közepén Francsics Gáspár várkapitány levelei alapján

BENEDIKT ILDIKÓ
Kommunikáció - történelem, végzett
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. ZIMÁNYI VERA, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkori Történeti Tanszék;
DR. J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Intézet

Dolgozatomban Francsics Gáspár, körmendi kapitány 1648. január 1. és 1650. május 30. közötti leveleiből arra a kérdésre keresem a választ, hogy a hivatalos béke tiltó határozatai ellenére, a török krónikákban is számontartott módon megélénkülő magyarországi végvári harcok mennyiben befolyásolták a védelmi rendszer második vonalában fekvő körmendiek életét.

Francsics Gáspár Batthyány I. Ádámmal folytatott levelezéséből kiderül, hogy a körmendi lakosság számtalan „kis háborút" - portyát, lesvetést, fogolyszedést - kellett, hogy elviseljen annak ellenére, hogy nem tartozott a leginkább veszélyeztetett végvárak közé. így a harcokból a körmendi kapitánynak is ki kellett venni a részét. Francsics Gáspár széleskörű tevékenysége miatt leveleiből a vár lakóinak élete sok szempontból megismerhető.

A dunántúli főkapitányhoz írt 60 levélen keresztül képet kapunk a törökök Körmend környéki mozgásáról, portyáiról, az oly gyakori határvillongásokról is.

Bemutatom, milyen fontos szerepe volt a körmendi várban a hírszerzésnek.

A dolgozatban kitérek a kapitány leveleiből megismerhető rabok sorsára, életének alakulására is, hiszen az emberrablás, fogolyszedés hozzátartozott a körmendi végvári élet mindennapjaihoz.

Az 1643-as szécsiszigeti lázadás

BALÁZS ATTILA
Történelem - kommunikáció, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ZIMÁNYI VERA, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkori Történeti Tanszék

Dolgozatomban a Dobos György Szécsiszigeti kapitány azon leveleit dolgoztam fel, melyek kimondottan érdekes adalékkal gazdagíthatják a XVII. századi végvári élettel, életmóddal kapcsolatos tudásunkat, nevezetesen egy lázadás történetével. Dobos György kapitánynak 80 levele maradt fenn a Batthyány családi levéltárban, ezekből válogattam ki azokat, amelyek konkrétan a zendüléshez köthetők és melyek a korabeli harcmodorról, végvári csatározásokról szólnak. A levelek túlnyomó része Batthyány I. Ádámnak vannak címezve, de akad közöttük Kegle- vics Péternek szóló is.

A dolgozatot három részre tagoltam, az elsőben a szécsiszigeti várat mutatom be, elemezve a vár stratégiai adottságait a Zalai régióban. A földrajzi helyzet mellett kitérek a vár szerkezetére, korabeli állapotára is. A második fejezetben a XVII. századbeli végvári harcokat, török - magyar csatározásokat, határvillongásokat, portyákat dolgozom fel a szécsiszigeti kapitány leveleinek tükrében. Az utolsó részben pedig a két ízben történt szécsiszigeti lázadások eseményeit írom le, ugyancsak Dobos György fennmaradt levelei alapján. A levelekből kiderül, hogyan zajlott, le egy ilyen zendülés, hogyan terjedt ki szinte az egész várra, hogyan reagált a kapitány és hogyan lépett kapcsolatba a külvilággal, amikor be volt zárva a lakrészébe. Mindezek mellett következtethetünk Dobos György kapitány jellemére is az írásai hangvételéből, gondoltai Batthyány I. Adámmal való megosztásából. Ugyanakkor hasonló következtetéseket vonhatunk le a végvári katonákkal kapcsolatban is. Érdemes megfigyelni ugyanis a lázadások kiváltó okait, a tulajdon védelme és a bajtársiasság. Nem ok nélküli engedetlenségről volt tehát szó, hanem a megélhetésüket és a társaikat féltették. Ezért szálltak szembe a kapitányukkal. A megtorlásról nem esik szó a levelekben, de az engedetlenek az életükkel játszottak a korabeli jog szerint.

A Független Kisgazdapárt és a Magyar Kommunista Párt küzdelme a pártsajtó vetületében az 1945-ös választásokon

BÁSTI TAMÁS

Politológia - történelem, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. TÍMÁR LAJOS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

Dolgozatomban az 1945-ös magyarországi választások kampányküzdelmét a két legnagyobb párt, a kisgazda ill. a kommunista párt napilapjainak tükrében mutatom be.

Kutatásaim során nem találkoztam olyan munkával, mely elemzésében a pártsajtót állította volna középpontba, s munkámmal így egyfajta hiánypótlásra és egy új szemszögből való elemzésre vállalkozom.

Munkám rövid sajtótörténeti elemzéssel kezdődik, majd a korabeli propaganda eszközeinek rövid bemutatására kerül sor. Ezek után a választási kampány során történt visszaélések, törvénytelen eszközök vizsgálatára kerítek sort. E visszaélések hű bemutatása és elemzése új színfoltot jelenthet, és a további kutatások számára egy lehetséges új utat jelölhet ki. A dolgozat további fejezetei a két párt sajtójának tükrében mutatják be a választásokra való felkészülés mozzanatait, illetve azok alapján értékelik az eredményeket is.

Az általam megvizsgált szakirodalmak csak érintőlegesen foglakoznak a párt-napilapokban folytatott választási küzdelemmel, pedig véleményem szerint ezek tükrözik leginkább a kampány milyenségét. Az általam vizsgált két napilap, a Kis Újság és a Szabad Nép, a választók széles tömegeihez eljutva a propagandaeszközök közül a legnagyobb hatást gyakorolták a választásokra. Mivel a két párt ezeken keresztül juttatta el véleményét a választókhoz az ország életének fontos kérdéseiről, illetve ezek hasábjain nyílt a legjobb lehetőség a jövőről való elképzeléseinek legalaposabb kifejtésére is.

A kulákkérdés sajtó- és propagandavonatkozásai

BÉRES JÁNOS
Történelem, végzett

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BELÉNYI GYULA, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

A dolgozat elsősorban a Rákosi-korszak propaganda rendszerének vizsgálatával foglalkozik. Teszi ezt a kulákság elleni intézkedéssorozat legfontosabb történéseinek bemutatásán keresztül. Ezen politikai döntések nem egyetlen hullámban kerültek megvalósításra; a folyamat ívét a propaganda, a rendeleti úton bevezetett korlátozások és a hatósági intézkedések összefüggő rendszere adta. A dolgozat ebből a rendszerből az egyik legfontosabb elem, a propaganda belső összefüggéseit, működési- és hatásmechanizmusát tárgyalja, összefüggésbe hozva azt a másik két elem leglényegesebb mozzanataival, történéseivel. A sajtó részletes vizsgálatával és egyes lényeges cikkek elemzésével egyrészt bemutatja azt a képet, amit a kommunista párt tudatosan, pontról pontra alakított ki a társadalomban a kulákokról, másrészt kísérletet tesz annak a folyamatnak a vázolására, amelynek eredményeképpen ez a kép kialakult. E folyamat a legegyszerűbben a következőképpen vázolható fel: Rákosi Mátyás beszédét követően a pártfunkcionáriusok gyűléseken ismertették a tennivalókat; ezt követően a Propaganda Osztály kidolgozta az agi- tációs irányelveket, amelyeket egyeztetés után megküldött a Sajtó Alosztálynak. A Sajtó Alosztály az irányelveket követve pontról pontra meghatározta a megírandó cikkek tematikáját, ami nemegyszer heti lebontásban tartalmazta, hogy az egyes lapoknak miről kell írniuk. A Propaganda Osztály a sajtó belső ellenőrzéséről is gondoskodott; belső „megfigyelők" által küldött káderjelentések tájékoztatták az illető lap munkatársainak párthűségéről. Az utasítás, végrehajtás és ellenőrzés köre így bezárult. Ennek az eleddig feltérképezetlen folyamatnak minden szakasza és részfolyamata korabeli újságcikkeken és levéltári forrásokon keresztül kerül bemutatásra ill. bizonyításra.

A Rajnai Szövetség (1806-1813) a Dér Rheinische Bund című folyóirat tükrében

BERNÁTH BEÁTA
Történelem, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KOVÁCS ZOLTÁN, egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

A magyar közönség előtt a Rajnai Szövetség (1806-1813) kevésbé ismert területe a német történelemnek. Az idők folyamán a német történetírásban - a mindenkori politikai helyzet tükrében - megítélése állandóan változott, így a dolgozatomban a kortárs irodalom forrásait vizsgálva igyekszem újfajta közelítést alkalmazni

A Rajnai Szövetség 1806. július 12-én jött létre Napóleon kezdeményezésére, saját maga és 16 dél- és nyugat-német állam között, az erről szóló szerződés megkötésével. Idővel négy kivételével valamennyi német fejedelemség csatlakozott hozzá. A német kortársak eltérő módon gondolkodtak a szövetségről, mint Napóleon, eltérő reményeik, elképzeléseik voltak vele kapcsolatban. A többség a német állam egységét várta tőle, ezt fogalmazták meg írásaikban. Emellett még más témák is megjelentek, melyek a kor emberét foglalkoztatták német földön, ilyen volt elsősorban egy alapokmány hiánya, protektor és a hercegprímás szerepe a szövetségben, Napóleon megítélése, birodalmi kontinuitás-diszkontinuitás kérdése. Mindez egy kortárs folyóirat, a Peter Adolf Winkopp által 1806 és 1813 között kiadott *Dér Rheinische Bund,* alapján jelenik meg. A lapot - jellege alapján - a kortársak kezdettől fogva a szövetség hivatalos orgánumának tekintették. A *Dér Rheinische Bund* folyamatosan közölte a szövetséggel kapcsolatos legfontosabb dokumentumokat, statisztikákat, különféle kortársi értekezéseket, tanulmányokat és a szövetségről szóló művek recenzióit.

Napóleon bukásával a Rajnai Szövetség elvesztette létalapját, de fennállása nem maradt hatás nélkül a német területek fejlődésre, alapjaiban továbbélt a Német Szövetségben. A Rajnai Szövetség kiindulópontnak tekinthető a német egység megvalósulásának folyamatában.

A székely társadalom a XVI. században

BIHARI DÁNIEL
Történelem, V. évfolyam

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Tanszék

Dolgozatom témája a székely társadalom változásai a XVI. században, ezen belül is a társadalom bomlásának felgyorsulása század közepén.

Korabeli források és történetírók leírásai alapján kerestem választ kérdéseimre: Miért következett be a hagyományos székely társadalom széthullása? Miért gyorsult föl ez a folyamat a XVI. században? 1562-es segesvári végzéseit, János Zsig- mond valóban csak a köznép megbüntetésére szánta? Munkám közben természetesen sokban támaszkodtam a témában publikáló szerzők (Demény Lajos, Imreh István, Szádeczky Lajos, Garda Dezső, Jakó Zsigmondi műveire.

A kérdéseket körüljárva arra jutottam, hogy a székelység bizonyos mértékű be-olvasztása a feudális magyar társadalomba, szükségszerű folyamat volt. A magas katonai kiadások, az előkelők alávetési törekvései, majd 1526-tól a katonai és pénzügyi kettős terhek felőrölték a köznép gazdasági erejét. A belső béke megőrzése és Erdély általa elképzelt jövőjének érdekében, az uralkodónak nem maradt más választása, mint akár radikális lépésekkel is beavatkozni a székelység életébe. Ezt beavatkozást II. János segesvári határozatai jelentették, és véleményem szerint a király mindezt a tartós rendezés reményével tette. A következő évtizedek bebizonyították, hogy János székelypolitikája helytelen és túl durva volt. Mégis, az ő gondolatmenetét átvéve, a kortársak helyeselték lépését, és majd csak Bethlen Gábor ismeri fel teljes egészében a székelypolitika revíziójának szükségességét.

A tér viszonyai mint emberek kapcsolatai, avagy értelmezési kísérletek egy kisvárosi gimnázium társadalmának térbeliségére (1938-1948)

BOLGÁR DÁNIEL
Történelem, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BENDA GYULA, tudományos főmunkatárs,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék

E munka célja az, hogy az iskoláztatás társadalomtörténetének kutatásába bevezesse a történeti földrajz szempontjait, méghozzá a városon belüli térbeliséget elemezve a gyöngyösi gimnázium példáján. Alapvető megfontolásunk az, hogy a diákok lakhelyeinek térbeli közelségét köztük lévő kapcsolatként fogjuk fel, amit térbeli kapcsolatnak nevezünk, és tartalmát így konstruáljuk: két ember fizikai érintkezéséből adódó elkerülhetetlen társadalmi interakció. Ebből kiindulva két kérdés adódott: (1) hogyan hat a városi tér szerveződése (a térbeli kapcsolatháló) az iskolázásra (az iskolázási esélyekre); (2) az iskola így kialakult rekrutációja hogyan hat vissza a térre, milyen társadalmi folyamatokat implikál, amelyek közül a zsidó-nemzsidó térbeli kapcsolatok érdekeltek minket. Módszerünk multi- szkopikus volt, hiszen három léptékben nyújtottuk a városi tér kartográfiáját, és vizsgáltuk, hogyan változik az elénk táruló kép a lépték változtatásával. Elsőként kerületek egységeként fogtuk fel a teret, és statisztikai eljárásokkal éltünk; majd telkek halmazaként, ezzel a konstruált tárgyhoz igazítva a vizsgálati léptéket; végül utcák egységeként tekintettünk rá, és a költözéseket vizsgáltuk ezek között, ettől várva az eddigi statikus képek dinamizálását. Az első kérdésre végül azt válaszolhatjuk, hogy - főként a gimnáziumi anyakönyvek lakhelyadatainak és a házadólajstromok összekapcsolása révén - igazolható, miszerint a gimnazistákkal kötött térbeli kapcsolat volt az egyik olyan tényező, mely az iskolázási esélyeket növelte, és fordítva. Az interetnikus/felekezetközi viszonyokra nézve két eredményt emelhetünk ki: a zsidók lakóhelyi tömörülése okán nem állítható, hogy térbeli kapcsolataikban a keresztények túlsúlyával kellett volna számolniuk, amely körülmény értelmezéséhez Szabó István asszimiláció felfogásának térbeli vonulatát bontom ki; ill. kimutatható 1938 és Ü44 között a zsidók és keresztények térbeli kapcsolatsűrűsödése, amelyből az a váratlan következtetés adódik, hogy a zsidótörvények idején a gimnazisták társadalma etnikai/felekezeti tekintetben integrálódott.

Húzódzkodó vallások, avagy hogyan értelmezzünk tornaosztályzatokat

BOLGÁR DÁNIEL

Történelem, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. BENDA GYULA, tudományos főmunkatárs,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék

A munka azt vállalja, hogy történeti és metodológiai szempontból újragondolja, módosítsa, majd megszorítsa a tornaosztályzatok felekezetsajátos alakulásának (a zsidó középiskolások kereszténye khez mérten gyengébb jegyeiről van szó) Karády Viktor-i elméletét, végül ettől elszakadva merőben új interpretációval álljon elő. Először Karády logikai-intuitív alapozású teóriájának explikálására törünk, mely azt feltételezi, hogy az osztályzati különbség a tornatanár zsidókkal szembeni előítéletéből, ill. a zsidó diákokra jellemző intellektualizmusból fakadt, ahol előbbi hatás fellépése az I. világháború után leszerelő frusztrált katonák tornatanárként való alkalmazásához kötődne. E felfogáshoz két empirikus vizsgálatot rendeltünk, melyek terepe a gyöngyösi gimnázium volt. Az elsőt nevezhetjük „hagyományosnak": a tornatanár politikai és a két felekezeti aggregátum sportszociológiai „biográfiáját" járja körül, ám ez nem hozott megnyugtató megoldást. A dolgozat gerincét képező második, kvantitatív közelítés alapötlete az, hogy mérjük meg: adott osztályzatokhoz milyen tényleges teljesítmény járult, amire az 1910-es évekbeli, eddig ismeretlen ún. erőmérési táblák vizsgálatba vonása adott módot. Figyelembe vettünk eddig feledett változókat is, úgy mint a diák tápláltsá- gi állapotát, lakhelyének településtípusát (falu/város), aggregátumaik koreloszlást. Végül azt kapjuk (kivédve a multikollinearitás problémáját, és kontrollválto- zókkal élve), hogy a 10-es években a zsidók testi teljesítménye vallási intellektua- lizmusukból következőleg ugyan a kereszténye kénél jóval gyengébb volt, de ez az osztályzati eltérésnek csak közel $^{3}/_{10}$-ét magyarázta, és több mint $^{7}/_{10}$-e a tornatanár antiszemitizmusából eredt. Karády modellje tehát teljesen nem állta ki a próbát: a tanári előítélet túlsúlyba kerülésének méréseink szerint nincs köze a katonák beáramlásához a tornatanári karba. Ám a kép érthető úgy is, hogy a zsidók és a nemzsidókat képviselő tanár egyaránt elutasította a mozdulatsorok azonossá válását, így a testmozgásbeli asszimiláció elmaradása látható a pár excellence az asszimiláció korának tekintett dualista időszakban.

A kazárok zsidó hitre térése és magyar koratörténeti vonatkozásai

BOLLÓK ÁDÁM

Régészet - történelem, III—IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VÁSÁRY ISTVÁN, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Török Tanszék

Dolgozatomban a Konstantinos Porphyrogennetos *De administrando ímperío* című művének 39. fejezetében leírt kavar (kabar) lázadás belső mozgatórugóira kerestem adatokat. A magyar és a nemzetközi szakirodalomban elterjedt nézetet, mely szerint a kavarok magyarokhoz történt csatlakozására és az azt megelőző eseményekre a kazárok judaizálása miatt került sor nem tartom meggyőzőnek. Ehelyett a felkelés okát a Kazár Kaganátuson belül a 9. század közepén forrásainkból kirajzolódó belső problémákban véltem megtalálni, így a kavarok csatlakozást feltételesen a 850-870-es évekre datálom. E belső elégedetlenségnek csak egyik, ám forrásainkban (Vita Constantini, kazár levelezés, al-Bakri) legjobban adatolt mozzanatának tartom a 861-ben Kazáriában lezajlott „hitvitát", ahol a három világvallás (a kereszténység, az iszlám és a zsidó) képviselői ütköztették hittételeiket a kazár uralkodó elit előtt. A „hitvita" belpolitikai okát a kazár bég (illetve a kagán) legitimációs törekvéseiben jelöltem meg. A kazár események magyar koratörténeti tanulságai közül dolgozatomban csak kettővel foglalkoztam. Az ún. „szakrális kettős királyság" magyarok közötti létét kronológiai és tudománytörténeti érvek alapján kérdőjeleztem meg; a kavar lázadás datálásáról már fentebb szóltam.

A békésszentandrási zsidóság története a visszaemlékezések tükrében

DEBRECENI PÉTER
Történelem - lengyel, IV—III. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PÜSKI LEVENTE, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

A békésszentandrási zsidóság története több mint százötven évet ölel ál. A település zsidósága a 19. századi Békés vármegye egyik legnagyobb, az 1820-as és 1830-as években pedig a legnagyobb hitközségét alkotta. Célom ennek a közösségnek a 20. században bekövetkezett sorsát, illetve tragédiáját bemutatni, különös tekintettel a Holocaustra.

A dolgozat egyik legfontosabb része az adatközlők információi, ez indokolja a cím választását is. Használtam továbbá levéltári dokumentumokat, a vármegye és a település történetével foglalkozó forrásokat is a szakirodalom mellett. A dolgozat vázát a településen élő egyetlen túlélő visszaemlékezés nyújtja, aki az összes deportáltat személyesen ismerte, így a tudott sorsukról is nyilatkozni. Ezen szemtanú beszámolóit vetettem össze egyéb szóbeli és írásos forrásokkal.

Az ő információinak segítségével sikerült Békésszentandrás zsidóságának múlt századi történtét feldolgoznom. Békés megyében ez az első munka, amely egy község zsidóságának teljes 20. századi sorsát áttekinti.

a prenumeránsok mivolta"
Egy irodalmi vállalkozás története és Gömör megye irodalompártolói az 1850-es években

DEMMEL JÓZSEF
Történelem - szlovák, III—I. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. Kiss GY. CSABA, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művelődéstörténeti Tanszék

A dolgozat a XIX. sz. irodalomtörténetének egy eddig elhanyagolt témáját járja körül: a prenumerációt, vagyis az előfizetés útján történő könyvkiadást. A kulturális piacnak ez a fajta terjesztési technikája nem csak gazdaságtörténeti szempontból jelentős, hanem azon sajátossága miatt is, mely szerint az így kiadott könyvek egy részében közük az adott kiadványra előfizetők névsorát. Ez azért fontos, mert a korszakból már nem rendelkezünk használható adatokkal a folyóiratok, divatlapok olvasóközönségének, s így a reformkori irodalmi közönségének a megismeréséhez. A tanulmány arra vállalkozik, hogy egy prenumeráció által kiadott évkönyvnek, a 1851-1852-es Losonczi Phőnix című almanachnak az előfizetési listáiból az irodalom- és társadalomtörténeti tanulságokat leszűrje.

Ehhez szükséges elmondani a vállalkozás történetét, amelyben az évkönyv kezdeti, jelentős sikerének, majd a hatalmas kudarcnak az okait kutatom. Ezután egy kisebb, helyi, a gömöri Kelemér előfizetői csoportjának vizsgálata következik, itt ugyanis Tompa Mihály gyűjti az aláírásokat. Ez azért lényeges, mert általa többet tudhatunk meg a prenumeráció gyakorlatáról, mivel gyakran került kapcsolatba evvel a könyvkiadási technikával.

A kiad vány országos és helyi szintű történetének megrajzolásával ahhoz a végkövetkeztetéshez jutunk, hogy egy-egy ilyen, előfizetés útján kiadott könyvnek nem volt saját, előfizetői köre, hanem magának a prenumerációnak volt egy országos közönsége, egy országos hálózata. Egy-egy kötet végén szereplő (általában az előfizetés-gyűjtő személye és a gyűjtés helyszíne szerint tagolt) előfizetői csoport tagjait az irodalomhoz való viszonytól többnyire függetlenül, már korábban is rokoni, baráti, iskolai, szomszédi, bajtársi vagy kollegiális kapcsolatok fűzték egymáshoz. A prenumeráció tehát nem létrehozta ezeket a kapcsolatokat, csupán megvilágította őket számunkra.

A Weidlich-palota: Adalékok Miskolc gazdaság- és társadalomtörténetéhez

DÓZSA VIKTÓRIA
Történelem szak, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. DOBROSSY ISTVÁN, igazgató,
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár;
DR. FAZEKAS CSABA, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék

A miskolci épületek között figyelmet érdemlő pályafutással rendelkezik Miskolc első bérpalotája. Lassan 100 éve tanúja a város kereskedelmi, kulturális, társadalmi életének. Több szempontból is első: ez Miskolc első bérháza, 30 lakást és 24 üzletet alakítottak ki benne-ezzel a 20. század első miskolci üzletközpontjává vált. Emellett itt építették meg Miskolc első liftjét, s itt működött Miskolc első mozijainak egyike, az Apolló. Ennek a mozinak a leszármazottja a mai Kossuth mozi. Weidlich Pál korának legnevesebb miskolci kereskedői közé tartozott. 1911 és 1913 között építette bérházát, hírnevéhez méltó örökséget hagyva a város számára. Munkám célja, hogy Miskolc legsikeresebb kereskedőjének életéről rövid pályaképet adjak, s bérpalotájának bemutatása kapcsán megépítésétől kezdve, fennállásának első hat évében szemléltetem boltjait, s megvizsgálom azt is, hogy kik és mely társadalmi rétegből nyitottak itt üzlethelyiséget, illetve hogyan változott a bérlői kör. Ezen felül az épület társadalmi szerepét is hangsúlyozom, annak ellenére, hogy elsődlegesen gazdasági jellegű épületről van szó. *A dolgozat főbb pontjai:* Az első nagyobb, bevezető téma Miskolc kereskedelmével foglalkozik. A XX. század elejei kereskedelmi állapotok helyi szinten való megnyilvánulása adja meg a hátteret Weidlich Pál számára is, elegendő vagyont gyűjtve egy bérpalota megépítéséhez. A második szakasz a fűszerkereskedelemmel foglalkozik, a kereskedelem azon ágával, mely az ősidőkig nyúlik vissza, s a század elején az egyik legjövedelmezőbb területté válik. Magyarázatot ad arra, hogy milyen összetevők segítették Weidlich Pált, hogy szakmája vezető kereskedőjévé váljon. A következők rész magával Weidlich Pállal foglalkozik, rövid áttekintést adva életéről. Az ezutáni fejezet a Weidlich- palota. Egy-egy rövid bevezető foglalkozik a telek történetével, építésének körülményeivel. Ezután az udvar boltjaival, üzleteivel foglalkozom, majd a nevesebb tulajdonosok bemutatásával folytatom, külön kiemelve Weidlich Pál fűszerkereskedését, az Apolló mozit, s néhány nagykereskedőt. Egy kisebb altéma tekinti át a bérpalota társadalmi életét, s külön részfejezet mutatja be a második világháborúban itt működött kórházat. A dolgozatot összefoglalás, a végjegyzet és a mellékletek zárják.

Kállay Béni és a magyar delegáció az 1880~as években

GORECZKY TAMÁS
Történelem, IV. évfolyam

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
IFJ. BERTÉNYI IVÁN, egyetemi tanársegéd,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

A dolgozat Kállay Béni és a magyar delegáció kapcsolatát mutatja be 1882 és 1889 között, különös figyelemmel azokra a kérdésekre, melyek az Osztrák-Magyar Monarchia közös pénzügyminiszterét közvetlenül érintették. Elsősorban Bosznia-Hercegovina politikai és pénzügyi viszonyaival foglakozik a dolgozat, azon kérdésekkel, melyek a magyar delegációban albízottsági és plenáris üléseken felmerültek. A pénzügyi kérdések közül a legfontosabb a tartományi költségvetés és a Monarchia közös költségvetésének kapcsolata volt. Törvény írta elő Bosznia-Hercegovina igazgatásával kapcsolatban, hogy a tartományok bevételeinek fedezniük kell a közigazgatási költségvetés kiadásait; ugyanakkor a két tartomány a Monarchia felbomlásáig rászorult Ausztria és Magyarország pénzügyi támogatására. A témára vonatkozó szűk körű szakirodalom is úgy tudja, Bosznia-Hercegovina teher volt a Monarchia gazdasága számára. Erre a szembetűnő ellentmondásra keres magyarázatot a dolgozat, főként a magyar delegáció nyomtatásban fellelhető naplói, jegyzőkönyvei és irományai, a Magyar Országos Levéltár Országgyűlési Levéltárának delegációs iratanyaga, valamint a korabeli sajtótermékek közül a Nemzet és a Pesti Napló című napilapok feldolgozásával. Kállay Béni Bosznia-Hercegovinát nemcsak a Monarchia gazdasági befolyási övezetének tekintette, hanem tiszteletre méltó erőfeszítésekkel igyekezett a tartományokat kiemelni az elmaradottságból. Kállay Bosznia fejlesztéséhez nem nélkülözhette a Monarchia anyagi segítségét, ezért tekintette nélkülözhetetlennek a delegációkat, amelyek támogatása nélkül nem valósíthatta volna meg boszniai terveit. A nézeteltérések Kállay és a magyar delegáció között általában abból adódtak, hogy a közös pénzügyminiszter a tartományok fejlesztését tartotta elsőbbrangúnak, míg a magyar delegátusok elsősorban takarékossági szempontból ítélték meg a miniszter tevékenységét. De az eltérő érdekeket az 1880-as években sikerült összebékíteni, és Kállay Béni számíthatott a magyar delegáció támogatására.

Esterházy Pál szerepe Zrínyi Miklós eszmei hagyományának átmentésében, különös tekintettel a Mars Hungaricusra

GYAPAY MARIANNA
Történelem, IV. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VÁRKONYI GÁBOR, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művelődéstörténeti Tanszék

Dolgozatom három nagy fejezetre tagolódik, bevezetésképp (Előzmények címmel) az Esterházy család felemelkedését mutatom be, különös tekintettel, Esterházy Miklósra. Ezután Esterházy Pál, Miklós fiának életét ismertetem, szót ejtek katonai tényked eseiről, nádori működéséről, valamint művészeti és mecénási tevékenységéről. A második fejezetben Esterházy Miklós, Zrínyi Miklós, valamint Esterházy Pál nézeteit mutatom be a magyar államiság megőrzésének módjáról és ezzel összefüggésben a Királyi Magyarország török alóli felszabadításának kérdéséről. Törekszem arra, hogy rávilágítsak azokra a fontos pontokra, amelyekről hasonlóan gondolkodott mindhárom államférfi, ezzel együtt megpróbálom bemutatni a vázolt kérdés fejlődési útját, amin Esterházy Miklóstól, a horvát bánon át Pál nádorig eljutott. A fejezet végén kitérek a probléma megjelenésére a *Mars Hungaricusban.* A harmadik fejezetben a *Mars Hungaricust* elemzem, megállapításaimat idézettekkel támasztom alá. Először bemutatom a mű szerkezetét, számba veszem forrásait. Ezután kísérletet teszek a *Mars Hungaricusban* megjelenő Zrínyi Miklós képének megrajzolására. Ezt követően a mű megírását motiváló célokat vizsgálom, és megpróbálom feltárni kiadatlanságának okait. A negyedik alfejezet- ben a *Mars Hungaricusban* megjelenő török-képet igyekszem felvázolni, majd a rendi önszerveződés megjelenését mutatom be. A fejezet végén pedig Zrínyi Miklóst, mint a török fő ellenségét mutatom be, mivel úgy gondolom, hogy azáltal válik a horvát bán teljességgel az események főszereplőjévé, hogy nem csupán az őt csodáló Esterházy Pál és Európa tekint rá megkülönböztetett figyelemmel, hanem az ellenség is. Esterházy Pál életművében kiemelt helyet foglal el a *Mars Hungaricus.* Nemcsak azért, mert jól kitapintható benne Esterházy személyes kötődése Zrínyihez, hanem azért is, mert a hiteles tájékoztatás szándéka nehezen vonható kétségbe.

Fejezetek a vegyes házasság történetéből. Kérdések és problémák

HORVÁTH BALÁZS
Történelem - kommunikáció, végzett
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
NAGY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Tanszék

A XIX. század országgyűléseinek vallásügyi témáit majd mindvégig meghatározta a vegyes házasság kérdésének problémája. Az ügy nehézségét az okozta, hogy az egyházaknak olyan előírásaik, vallási kötelmeik voltak, amelyek legtöbbször nem estek egybe egymáséival vagy egymásnak ellentmondtak. A valódi nehézség azonban az ilyen frigyekből származó gyermekek hite körül forgott. A rendek a törvényhozásban eleinte a katolikus egyház tanításaihoz igazódtak, később a reformkor alatt és kiegyezés után a jogszabályok és rendeletetek figyelembe vették a protestáns egyház követeléseit. A hozott jogszabályok viszont mindig sértették valamely felekezet vélt vagy valós igazságérzetét. A törvényhozás végül az állam és egyház szétválasztásával és a polgári házasság bevezetésével végetvetett az évszázados országgyűlési vitáknak és az egyházak közötti jogi ütközeteknek.

A témát számos jog- és egyháztörténész dolgozta fel már a XIX. és XX. században. A felekezeti és a később a marxista történetírás ellenben sokszor elfogultsággal mutatta be ezt az időszakot, ugyanis igyekeztek a saját véleményükre formálni az vegyes házasság történtét. így még mindig maradtak megválaszolatlan kérdések, hiányos, esetleg torz következtetések. A dolgozat ebből a száz évből emelt ki bizonyos szakaszokat, hogy források bevonásával rávilágítson néhány eddig nem, vagy nem túl gyakran taglalt momentumra.

Az ispotályos rend letelepedése Máltán az V. Károly-féle adománylevél tükrében

JAKAB PÉTER
Történelem - művészettörténet, II. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. SÁGHY MARIANNE, egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék;
[DR. SAHIN-TÓTH PÉTER, egyetemi adjunktus,]
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék

Az ispotályos rend szigorú értelemben vett európai története a lovagok Máltára költözésével kezdődik 1530-ban. A kutatás megpróbálja rekonstruálni a letelepedés folyamatát, körülményeit, viszontagságait egy egyedülálló, eleddig jóformán figyelemre sem méltatott okirat (V. Károly császár 1530. március 23-án keltezett, Castelfrancóban kiadott adománylevele) alapján.

A vallettai könyvtárban őrzött dokumentum (formailag *charta non transversa,* illetve *litterae privilegiales) és* a rend 1523-29 közti vándorlásának előzménye egyaránt Rhodos török bevétele (*„Rhodo insula a Túrás longissima acerrima obsidione vio- lenter occupata* [..../). A tézis vizsgálat alá veti V. Károly adományozásának politikai hátterét is. Az uralkodó első ízben 1524-ben ajánlotta fel Philippe Villiers de L'Isle- Adam nagymesternek Málta és Gozo szigeteiét, valamint Tripolit *(„insulas nostras Tripolis, Meliheti et Gaudisii").* Ennek ténye, az oklevél végén található imperátori dátum *(„vei imperií nostrí anno decimo")* és a Habsburgok mediterráneumi politikája (Dél-Itália és Szicília védelme, s az észak-afrikai, részben kalóz oszmán terjeszkedés visszaszorítása) cáfolják E. Bradford romantikus elméletét, mely szerint Károly pusztán a keresztény császárság eszméjétől hajtva, kegyességi okokból biztosította volna a térséget az ispotályosoknak.

Az 1530. október 25-én a mai Birgu kikötőjénél partra szálló lovagok első nehézségeit francia nyelvek ellenérzései, a helyi arisztokráciához, illetve az utóbb rendi hatáskörbe vont Máltai Püspökséghez való viszony, az alacsony színvonalú gazdaság és infrastruktúra, majd az angol nyelv VIII. Henrik-féle felszámolása (1534-40) demonstrálják legjobban. Ennek ellenére az 1540-es évek során a lovagok sikerrel illeszkednek be a Földközi-tenger keleti és nyugati határának világába, s néznek szembe a kereszténység pajzsaként a török invázióval.

A várak történelmi szerepének változása Abaúj vármegyében az Árpád-kortól a 14. század közepéig

JAKAB ZSUZSA

Történelem, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FÉLD ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Középkori és Koraújkori Régészeti Tanszék

A dolgozat célja az, hogy a várak történeti célú kutatásának makroszintű problémáit egy szűkebb területen, Abaúj vármegye vonatkozásában vizsgálja, az adott korszakban itt épült várak írott és/vagy tárgyi emlékei alapján. A dolgozat a következő kérdésekre keres választ: Ki, mikor, milyen célból emelt várakat e területen? Mi volt a szerepe a várépítkezésekben az Aba-nemnek? Milyen funkciókat láttak el a várak a korszak folyamán? Mutatnak-e valamilyen formai egyezést, vagy a terep határozta meg formájukat? Alapvető, hogy a várak építési célját és funkcióját meghatározta az építtető személye és a korszak, amelyben épült. Aba újvár ispánsági központ volt, katonai, gazdasági, egyházi központja is a megyének, de a tatárjárást követően elveszítette ezt a szerepét. A tatárjárást követő évtizedek, s főleg a tartományurak kora fellendülést hozott a várépítészetben. A megyében a tatárjárás előtt egyetlen kővár állt, Füzér. Ezt követően a számuk 14-re nőtt. Abaúj várainak zöme a 13. században, magánvárként keletkezett. Számos várnál nem biztos az építtető kiléte, de valószínűsíthető a korabeli események és birtokviszonyok tükrében, hogy építésük főleg az Aba-nemhez elsősorban az Amadé-ág- hoz köthető. Az Amadé-ág bukása után a várakat Károly Róbert szerezte meg, aki hű embereinek, a Drugetheknek adományozta azokat „pro honore". A Drugethek halála után a várak visszaszálltak a királyra, s ezzel új korszak kezdődött az abaúji várak történetében. A magánvárak a várbirtok tartozékainak számítottak, egyedül a király kezén levő Füzér esetében figyelhetjük meg a vár uradalmi központ szerepét, de a tartozékok, az uradalom csak eladományozásokkor tűnik fel az oklevelekben. Ebben a korszakban nem jellemző, hogy a tulajdonosok lakták volna váraikat, csak veszély esetén húzódtak oda híveikkel. A várak elsősorban uruk hatalmát biztosították és vagyonának védelmét szolgálták, s főként a hatalmi reprezentáció eszközei voltak. Formailag nagy változatosságot mutatnak a terepadottságok függvényében.

A dalmát hajózás a XIV. század második felében (I. Lajos magyar király hajóhada)

JUHÁSZ ÁGNES
Történelem - spanyol - medievisztika, végzett - II—III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. HUNYADI ZSOLT, egyetemi tanársegéd,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori Magyar Történeti Tanszék

A dolgozat célja feleleveníteni ezt az évtizedek óta alig tárgyalt témát: bemutatni I. Lajos magyar király hajóhadát, annak megszervezését *és* tényleges működését, az 1378—1381-es chioggai háborúban való részvételét. Munkám főleg Miklósy Zoltán 1934-ben megjelent munkáján és latin nyelvű (főleg Raguzára vonatkozó) forrásokon alapszik. Jelen dolgozat néhány ponton igyekszik kiegészíteni, bővíteni az említett munka I. Lajos magyar király hajóhadára vonatkozó részeit: a XIV. századi hajózási ismeretek és a dalmát hajótípusok részletesebb tárgyalásával szélesebb keretbe helyezi azt. A témát új vagy eddig kevésbé hangsúlyozott részletekkel bővítettem: mint a *vicarius* (királyi tengernagy helyettese) létének forrással való alátámasztása; a zászló mintázatának kérdése; a raguzai hajóépítőműhely mesterének, Marinusnak a velencei származásának kihangsúlyozása. Megkíséreltem a hajóhad gályáinak számát is megbecsülni a forrásokban szereplő eltérő számok alapján, de biztosabb következtetéseket talán csak a további kutatások és újabb források alapján lehetne levonni.

Az 1356-1358-as velencei-magyar háborút lezáró zárai béke (1358. február 18.) értelmében a Magyar Királysághoz került a Quarneroi-öböl közepétől Durazzoig húzódó terület a szigetekkel együtt. Az Árpád-házi királyok és Károly Róbert által birtokolt Dalmáciát I. Lajos király új területekkel bővítette: Raguza városával és a szigetekkel. Egész Dalmácia birtokában I. Lajos király megkezdte hajóhadának megszervezését, amelynek nagy részét a dalmát városok gályái (legalább 10), hajói (számos vitorlás és kisebb evezős hajó) alkották, de a király is rendelkezett saját gályákkal (legalább 3-4). A hajóhad élén a király által kinevezett királyi tengernagy *(admiratus maritimus regii)* állt, aki rangban a horvát-dalmát bán alatt helyezkedett el, és akit a *vicariusok* helyettesítettek a városokban és a szigeteken.

I. Lajos király halála után a hajóhad elsorvadt, de a királyi tengernagyi cím egészen 1420-ig, Dalmácia teljes elvesztéséig használatos volt a magyar forrásokban.

A kárpát-medencei magyar megtelepedésről

JUHÁSZ PÉTER
Történelem, II. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. BESZE TIBOR, egyetemi docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Középkori és Újkori Magyar Történelmi Tanszék

A tanulmány a magyarság kárpát-medencei megtelepedése folyamatának vitatott történeti-régészeti kérdéseit vizsgálja. írott forrásaink csekély száma miatt a bőségesebb forrásanyaggal rendelkező tudományágak, a régészet, a történeti embertan, a nyelvészet, a helynévkutatás, az összehasonlító néprajz eredményeinek felhasználásával. Célja ezen tudományágak eredményeit hasznosítani a kor történeti rekonstrukciójában.

A történettudomány a mai nyelvi közösségek múltját kutatja. Ez a közösség a 10-11. századi Magyarországon az ómagyar nyelvet hordozó köznép. E köznép egységes nyelvvel, régészeti kultúrával, europid embertani jelleggel, településterülettel bírt. Ezen fő jellemzők alapján az ismert 10—11. századi állapotot megelőző, 8-9.századi előzmények felvázolhatok, felkutathatok a magyar köznép elődei.

A kutatás a Kárpátoktól keletre próbálta a honfoglalók és a köznép elődeinek településterületét kimutatni, ami régészeti módszerekkel máig nem sikerült.

A történeti embertan eredményeiből kiderül, hogy a magyar köznép a 10. századra már kialakult egységes embertani képe alapján több nemzedékkel a honfoglalás előtt a Kárpát-medencében élt, elődeiket az avar-kori keleti-finn és keleti szláv eredetű lakosság alkotta.

Az avarságnak a frankokhoz, bolgárokhoz, később belháborúhoz kötött kiirtásának téves elképzelése miatt az avar kori régészeti leletanyagot „bezsúfolták" az 567-820 közötti időszakba, ami az avar kori Kárpát-medence feltűnően nagy népsűrűségét eredményezte. A régészeti topográfiák eredménye a nagy számú késő avar település jelentős részének továbbélése a 10-13. századokban, a megszűnt telepek számának megfelelő új település létrejötte a 10-11. században. Ez nem igazolja nagy számú, magyar nyelvű honfoglaló köznép 10. századi megérkezését a Kárpát-medencébe.

A honfoglaló magyar népesség még a 10. században is etnikailag kevert, amint azt több csoportban történő megtelepedése és e csoportok embertani elkülönülése mutatja. A magyar nyelvű köznéptől eltérő származású, ezért más, valószínűleg török nyelvű.

Oktatáspolitikai nézetek a reformkori sajtóban

KALLA BEÁTA IMOLA
Történelem, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Témavezető:
DR. FAZEKAS CSABA, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék

Kutatásunk a nevelés - és politikatörténeti szakirodalom eddigi vizsgálataihoz képest újszerű megközelítését adja az oktatás kutatásának. A törvényi rendelkezések áttekintése helyett a korabeli sajtó szolgáltatta a fő forrást, melynek különböző orgánumaiban sok érdekes nézet található az oktatáspolitika kérdéseiről. A kutatott hírlapok a következők: Pesti Hírlap, Világ, Jelenkor, Századunk, Athenaeum, Társalkodó, Religio és nevelés. A kutatott időszak a reformkoron belül, az 1840-es évek eleje (bázisévek 1841-42). Ezen időszakban vizsgáljuk a kiadott hírlapi cikkeket, amelyek között nagy arányban található olyan, melynek fő témája az oktatás. Érdekessége továbbá, hogy a korabeli eliten kívül megjelenik benne hétköznapi emberek, tudósítók, értelmiségiek véleménye is, melynek ismerete egyre inkább kibővítheti a reformkori oktatáspolitikáról alkotott képet. Módszere a forrásfeldolgozás és forráselemzés. Fő célunk, hogy feltárjuk a megjelent cikkek tartalmát, viszonyát a későbbi törvényi szabályozáshoz, rávilágítsunk arra, mely elképzelések valósultak meg az idő előrehaladtával. Ez az időszak már az 1848-as Eötvös-féle tervezet előkészítő szakaszaként értelmezhető, s így egyre többször vetődik fel a kérdés, ki, kit, milyen módszerekkel, állami vagy egyházi felügyelettel, milyen körülmények között, mely társadalmi réteget erősítve kell a nevelést elképzelni. Az oktatás közkérdés lett, melyre érdemes figyelmet fordítani. Elmondható, hogy a hírlapokban megjelent cikkek szerzői korszerűen képzelték el az iskolát, és több javaslat is megvalósult nézeteikből. A hírlapi vélemények nem tükrözik a teljes társadalmi tabellát, ennek ellenére az értelmiség oktatáshoz való viszonyulásának érdekes pontjait adják. Az oktatásról alkotott vélemények fontos szerepet játszottak a reformországgyűléseken kialakuló tervezetek létrejöttében, melyek közvetítették az oktatás reformjára vonatkozó igényt. Ezen nézetek, igények összegzése végül az '1848-as Eötvös-féle tervezetben valósult meg.

A motorkerékpár-gyártás története Csepelen (1945-1975)

KAPÁS JÁNOS ZSOLT
Kulturális és vizuális antropológia, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. FÉLD ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Középkori és Koraújkori Tanszék; DR. Szűcs JÁNOS, ny. egyetemi adjunktus,
Miskolci Egyetem Gépészmérnöki Kar,
Gyártástechnológiai Tanszék

2005. októberében lesz harminc éve, hogy Csepelen megszűnt a motorkerékpár gyártás. Az eltelt idő ellenére a mai napig tisztázatlan kérdések lengik körül a történetét. A méltatlanul elfeledett mérnökök és munkások közül évről évre egyre kevesebben vannak az élők sorában. Munkám egyik célja volt, hogy megemlékezzek róluk és munkájukról, ami a magyar technikatörténet egyik fontos részét képezi. Az elkészült gépek számos különleges technikai részletet tartalmaznak. A prototípusok gyakran reménykeltően ígéretesek voltak, de legtöbbször az anyagi kereteknek estek áldozatul. A gyártott mennyiség sohasem ért el igazán magas darabszámot, így nehéz volt nyereséget produkálni. A motorkerékpárok alkotói ennek ellenére képesek voltak versenyképes termék előállítására.

A gyártás történetét több szempontból próbáltam megvizsgálni. Elkészítettem a motorkerékpár termék életgörbéjét a még fellelhető gyári statisztikák segítségével és a szakirodalom tanulmányozása mellett néhány, egykor Csepelen dolgozó szakemberrel is beszéltem. A kutatást nehezítette, hogy a téma irodalma elég hiányosnak tekinthető és az egykori gyári dokumentumok nagy része is megsemmisült.

A méltatlan bánásmód ellenére a csepeli motorkerékpár gyártás fontos fejezete a magyar technikatörténetnek. Több alkalommal gyártottak világszínvonalú terméket, mely versenyképes volt az akkori nyugati gépekkel szemben is. A pénzhiány és a szovjet piac azonban visszavetette a gyártmányfejlesztést. Amikor az új mechanizmus szemléletének hatására ez bekövetkezett, a termék meg egyszer utoljára megközelítette az élvonalbeli gépeket. Ennek ellenére a hetvenes évek közepén a vezetés, a futószalag leállítása mellett döntött. A mai napig vitatott a döntés helyessége és kérdéses, hogy milyen folyamatok vezettek idáig. Munkám során a kor történelmét próbáltam párhuzamba állítani a gyár történetével, hogy jobban megértsem ezeket.

Kamik a jezsuita levelekben

KARSAI KRISZTINA

Történelem - politikaelmélet, IV—III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. RÁKÓCZI ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Portugál Tanszék

A dolgozat megpróbálkozik, egy egyedülálló japán jelenségnek, a sinto definíciójának körül írásával, ami nem egyszerű feladat, mert egy rendkívül sokrétű fogalom, bonyolult tartalommal. A sinto ősi krónikáinak a Kodzsikinek, és a Nihonginek elemzésével körvonalazza, milyen lehetett a vallás ősi magja, és mivel bővítette a buddhizmus terjedése i. sz. 552 után. Az elemzés során nagy segítséget nyújtanak a jezsuita misszionáriusok, akik térítő feladatokat láttak el a japán szigeteken, és rendszeres levélkapcsolatban álltak indiai, és európai testvéreikkel, akik ezeket olvasva felkészülhettek a rájuk váró nehézségekre, megismerkedhettek az ország politikai, társadalmi, és vallási berendezkedésével. Válságos korszakban érkeztek a szigetország területére, ahogy az újraegyesítés alatt változott a harcosok szerencséje, úgy a jezsuiták is kétségek és bizonytalanságok között éltek. Leveleikből fény derül arra mit hiányoltak, és mit tartottak furcsának a sintóban. Hiányolták a dogmatikai alapvetést, az escatológiát, a lélektant. Elmarasztalták azért, mert megszámlálhatatlan sok Kami létezik.. Bálványimádásként értékelték a sinto állat, és növény tiszteletét. A jezsuiták nem tartották a sintot versenyképes vallásnak, sokkal jobban tartottak, a buddhizmus dogmatikai megalapozottságától. A kereszténység kezdetben gyorsan terjedt, de mégsem tudott tartós eredményeket felmutatni. A kereskedelmet is a térítés szolgálatába állították, de ez sem hozta meg az áttörést. A kereszténységnek is meg volt az esélye a győzelemre, legnagyobb pártolójuk Oda Nobunaga halálával, azonban szertefoszlottak a remények egy új rend kialakítására, és 1616-ban végleg betiltották a veszélyesnek ítélt kereszténységet. Az Út, amelyet a Kamik követnek szinte változatlan formában, ma is létezik, az évszázados hagyományokat nem lehet kitörölni az emberekből, és amíg ők őrzik a hagyományokat a sinto létezett, létezik, és létezni is fog.

Fegyencélet az első magyarországi fegyintézet megalapításától 1886-ig

KATONA TÍMEA
Történelem, végzett
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. NAGY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Kutatásom célja a XIX. századi büntetés-végrehajtó intézmények, különösen pedig fegyintézetek mindennapjainak a vizsgálata volt. A téma kutatásának fontosságát az a hiányosság adta, hogy a XIX-XX. század fordulója óta nem született egyetlen tudományos, összefoglaló mű sem a XIX. századi önálló magyar büntetés-végrehajtás intézményi kereteiről. Ezt az űrt kívántam dolgozatommal némileg pótolni. Kutatásomban egyaránt felhasználtam a Magyar Országos Levéltár forrásait, a korabeli újságokat, leveleket, naplókat, szakirodalmat, valamint a legújabb szakirodalmat is.

Az 1840-es évek előtti büntetés-végrehajtó intézményekről általánosan elmondható volt, hogy föld alatti nagy termekben, nem és korkülönbség nélkül, rossz élelmezési és egészségügyi ellátás, valamint mindennapos testi fenyítések mellett „éltek" a rabok. A körülményekben lényeges változás csak az 1880-as évektől kezdődik, ugyanis ekkor kezdenek új, kifejezetten büntetés-végrehajtó intézmények szánt épületek építésébe. Ezt a változásokkal teli időszakot mutattam be dolgozatomban, amelyben kiemelten kezeltem a fegyintézeteket. Többek között azon kérdések megválaszolására törekedtem, hogy a magyar börtönügy központi gondolata a reszocializáció, amely felölelte a lelki gondozást, a nevelést és a munkára szoktatást, mennyire tört utat az egyre magasabb színvonalat képviselő intézményekben; felvetődött a börtönszemélyzet képzettségének problémája is, hogy milyen volt a betegellátás, az egészségügyi felügyelet, hogy az egészségügyi viszonyok feltételeinek elhanyagolása következtében kialakult betegségeket hogyan gyógykezelték, megfelelő volt-e az étkeztetés, vagyis a fegyencek túlélési esélyeit kívántam bemutatni.

Az ismeretek tudatában azt a konzekvenciát lehet levonni, hogy ekkor még óriási akadályai voltak a korszerű és emberhez méltó rendszer megvalósításának, amelyek egyrészt az alacsony költségvetési keretek és a személyzet hiányos képzettségének akadályaiból, valamint a kormányzat oda nem figyeléséből eredtek.

Darkó Jenő tudományszervező tevékenysége a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemen

KEREPESZKI RÓBERT
Történelem, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. BARTA RÓBERT, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet;
DR. FORISEK PÉTER, egyetemi tanársegéd,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

Az erdélyi születésű Darkó Jenő bizantinológus a magyar történelem egyik legkritikusabb időszakában, 1914-ben lett az újonnan alapított Debreceni Egyetem I. klasszika-filológia (görög) tanszékének vezetője. Tudományszervező tevékenységével kapcsolatban fő kérdés, hogyan befolyásolta a korszellem a diákságért és a nemzetért tenni vágyó tudós-tanár munkásságát, aki személyesen is érintett volt a nemzeti tragédiában. Ennek megválaszolására két jellemző példa szolgál, melyek a dolgozat sarkpontjai:

Az egyik az, hogy az egyetemi évei során olyan sajnálatos esemény részese volt, mint rektori évében a numerus clausus-törvény 1928-as módosítása miatt kirobbant egyetemi diáklázongások, melynek okán két hétre be kellett záratnia az intézményt. Ekkor bizonyította be: világnézete személyes tragédiája, szülőföldjének elcsatolása ellenére sem vált szélsőségessé vagy antiszemitává, hiszen mindvégig kiállt a bántalmazott zsidó hallgatók mellett. A másik a munkásságát végigkísérő kezdeményezés, mely Debrecenben a balkáni viszonyokkal, nyelvekkel és történelemmel foglalkozó tanszékek felállítását célozta. Megállapítható, hogy mindig az épp aktuális korszellemhez igazítva próbálta programját megvalósítani: 1915-ben még a kisebbségek asszimilálása céljával, majd az 1920-as években már a Klebels- berg-féle kultúrpolitikához alkalmazkodva a környező országokkal szembeni kul- túrfölény biztosításával ruházta fel tervezetét.

A tanulmány célja Darkó Jenő tudományszervező tevékenységének bemutatása, illetve a korszak szellemi közegébe való elhelyezése egyeztetve, olykor szembeállítva az akkori oktatáspolitikai törekvésekkel.

Diáksegélyezés a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemen 1921 és 1945 között

KIRÁLY SÁNDOR

Történelem, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. TÍMÁR LAJOS, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

Dolgozatom célját elsősorban egy korábban kellő részletességgel nem tárgyalt probléma mélyebb megvilágítása képezte. Nevezetesen a M. Kir. Tisza István Tudományegyetem hallgatóinak szociális helyzetére és az abból elengedhetetlenül következő diáksegélyezésre gondolok a tárgyalt időszakban.

Tekintettel arra, hogy a téma teljes, a legapróbb részletekre is kiterjedő bemutatása jóval nagyobb terjedelmet igényelne, így munkámban főként arról igyekeztem képet adni, hogy milyen volt az egyetemi hallgatóság helyzete, az egyetemen folyó diáksegélyezés és hogyan alakult a diákjóléti intézmények fejlődése. Emellett bemutattam még a karitatív munka egy-egy szegmensét, elsősorban a segélyezéssel is foglalkozó alapítványokat.

Munkám során a szűkös szakirodalom mellett a levéltári kutatás során talált, és eddig fel nem dolgozott iratokat, valamint korabeli kiadványokat használtam fel. Ahol arra mód nyílt, ott igyekeztem a rektori beszédekből, beszámolókból idézni, hogy érzékeltessem a probléma súlyát, és az annak kezelésére irányuló erőfeszítéseket.

A dolgozatomban tett megállapításaim a megtalált és feldolgozott forrásokon, tehát a kutatás eddigi eredményein alapulnak. Munkámat korántsem tekintem befejezettnek, reményeim szerint érdekes információkkal szolgál, és kiindulási alapja lehet a témával kapcsolatos további kutatásoknak.

Illyés András erdélyi püspöksége - az átmenti korszak püspöke

Kiss ADRIENN
Történelem, végzett
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történeti Intézet

A dolgozat a XVII-XVIII. századforduló erdélyi vallási viszonyainak politikai és a politika vallási meghatározóit keresi Illyés András püspöksége idején.

Az írás központi magját az erdélyi Gubernium 1697. július 30-án Erdély püspökéhez intézett levele képezi. Ezen irat tanúsága szerint az erdélyi főkormányszék kiutasította az országból a magyar király által kinevezett, a Szentszék által elismert és felszentelt püspököt, Illyés Andrást. A dokumentum tartalmát kifejtendő a dolgozatnak két nagy kérdéscsoport felvetéseire kellett választ adnia. I. Honnan volt a Guberniumnak ereje és lehetősége arra, hogy törvényes keretek között szegüljön ellen királya és a Szentszék akaratának? Melyek voltak azok a történelmi tradíciók, amelyek a kiutasítás aláírására predesztinálták Bánffy György gubernátort és Bethlen Miklós kancellárt? II. Ki volt az az erdélyi püspök, aki annak ellenére, hogy kiutasították egyházmegyéjéből, 1702-ben hatvanöt évesen - a XVIII. századi demográfiai adatok szerint - aggastyáni korban hihetetlen akaraterőről, vallása és hívei iránti nagy elkötelezettségről tanúságot téve visszament egyházmegyéjébe, hogy eleget tegyen püspöki és lelkipásztori kötelezettségeinek?

A püspök kiutasítására a Diploma Leopoldinum I. pontja adott törvényes lehetőséget. Erdély protestáns ország volt; a katolikus püspökség helyreállításával azonban félő volt, hogy felborul a kényes vallási és - ezzel párhuzamosan - a politikai egyensúly. Pedig Illyés Andrásban egy „harmadik utas" püspök politikust ismerhettünk meg, akinek azonban a fennálló politikai viszonyok miatt sem 1697-ben, sem 1702-ben nem sikerült stabilizálódnia. Mégis Illyés András püspökségével teremtődött meg a jogfolytonosság az erdélyi egyházmegyében, így lehet ő az átmeneti korszakban az összekötő kapocs.

Úzok a Képes Krónikában
Az úz törzsek története a dél-orosz steppén; úz-magyar érintkezések a 11. században

Kiss ATTILA
Történelem - magyar őstörténet - magyar medievisztika, V—III—II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ZIMONYI ISTVÁN, habilitált egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori Egyetemes Történeti Tanszék

A dolgozat az úz törzsek és a korai Magyar Királyság érintkezéseit tárgyalja. Az orosz és a bizánci források által felvázolt steppetörténeti háttérből levonható következtetések, párhuzamba állítva a 11. századi Magyar Királyság történetére vonatkozó latin nyelvű magyar kútfők adataival, arra mutatnak, hogy a korai magyar állam keleti kapcsolataiban a besenyők és kunok mellett az úz törzsek is szerepet játszottak.

A kutatás már régen felvetette, hogy Osul 1068. és Kutesk 1085. évi támadása a magyar területek ellen az úz törzsekhez köthető, de a szakirodalom a nomádok kilétét illetően *nem* jutott konszenzusra, a támadásokat a besenyő és a kun törzsekhez is kötötték. A dolgozat, összegezve az eddigi kutatások történetét az úz törzsekben keresi Osul és Kutesk népét.

Áttekintve a dél-orosz steppe nomádjainak 11. századi történetét, felvázolható a besenyők, úzok és kunok földrajzi elhelyezkedése. Az ezekből levonható következtetések, szembeállítva a latin nyelvű magyar elbeszélő források értesítéseivel, illetve a magyar adatokban található eltérések kritikai vizsgálatainak eredményeivel, igazolják, hogy a 11. század második felében az úzok törzsei kapcsolatba kerültek a magyar állammal.

Ezek alapján az úzok dél-orosz steppei vándorlásuk alatt, a 11. században, két alkalommal is fegyveresen szembekerültek a Magyar Királysággal; először 1068- ban, Osul vezetésével, Kerlésnél ütköztek meg a magyar erőkkel, másodszor 1085-ben törtek át a keleti gyepükön, ekkor Kutesk, úz törzsfő Salamon, magyar király szövetségese volt Szent Lászlóval szemben. Mindkét támadás kiindulópontja a moldvai síkság volt.

Steppetörténeti szempontból a dolgozat eredményei szerint az úz törzsek 11. századi történetébe betagolhatóak a Magyar Királyság elleni 1068. és 1085. évi támadások. A magyar-úz kapcsolatok máig élő bizonyítékai azok a kárpát-medencei helynevek, melyek megőrizték az úz népnevet, illetve azok a földrajzi elnevezések, melyek koruknál és sajátosságaiknál fogva a magyarországi úz töredékekhez köthetőek.

Magyar zeneszerzősors a 20. században. A politikai hatalom őrségváltásainak hatása Dohnányi Ernő munkásságára

KORNÉLI BEÁTA
Történelem, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GICZI ZSOLT, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

2004-ben hangzott fel ismét Dohnányi Ernő Cantus Vitae című szimfonikus kantátája 63 év után Magyarországon. Ősbemutatóját gróf Teleki Pál halála miatt elhalasztották, végül 1941. április 28-án és 29-én adták elő először és utoljára. Dohnányi pályafutására nem csak ez az egy politikai esemény vetett árnyékot. Zenei karrierjének nagy fordulópontjai és válságai mindig egyidőben történtek a politikai hatalomcserékkel. A második világháborút követő őrségváltás után - 1947-től 1971-ig - teljesen eltüntették nemcsak a közéletből, de a magyar kulturális köztudatból is.

A tanulmánynak három célja van: Először megvizsgálni azokat a történelmi eseményeket, melyek keresztezték és befolyásolták Dohnányi munkásságát. Másodszor bemutatni a századelőtől 1947-ig a magyar zenei élet fontosabb eseményeit. Harmadszor szeretném a tanulmány révén feleleveníteni Dohnányi Ernő zené- szi és emberi nagyságát, melyről a hosszú hallgatás után kissé megfeledkeztünk. Munkám elkészítéséhez a téma szakirodalma mellett korabeli sajtótermékeket és a Dohnányi-hagyaték hozzáférhető dokumentumait használtam fel.

Dohnányit 1919-ben nevezték ki a Zeneakadémia igazgatójának. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Reinitz Béla zenei direktóriumot szervezett, melynek tagja volt Dohnányi is. A bolsevik diktatúra bukását követően a zeneszerzőt felfüggesztették igazgatói állásából. Dohnányi viszonya a politikusokkal a Horthy-kor- szakban csak 1928-ban rendeződött. Dohnányi a legtöbbet Bartók és Kodály műveinek bemutatásán fáradozott. Az 1940-es években a politikai élet jobbratolódásá- nak időszakában, megakadályozta a Zenei Kamara létrehozását. Számos izraelita tanítványának megmentette az életét. Ennek ellenére 1945-ben felkerült a háborús bűnösök listájára, melyről ugyanebben az évben törölték. 1947-ben a kommunista hatalomátvételkor ismét elővették Dohnányi ügyét és elfogatóparancsot bocsátottak ki ellene. Ezután nem térhetett haza külföldről és a magyar zenei élet Dohnányi-korszaka lezárult.

Kossuth Lajos. Szerkesztői jegyzetek a Pesti Hírlaphoz II. (1842)

KOSSUTH KUTATÓ ÖNTEVÉKENY CSOPORT
(Balog Éva, Cselenyák Erika, Dózsa Viktória, Hornyák Péter, Jakab Zsuzsa, Kalla Beáta, Kelecseny Mónika, Kovács Anikó, Lakatos Ágnes, Sallai Boglárka)
Történelem, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FAZEKAS CSABA, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék

Jelen munka második részét képezi egy nagyobb, három kötetesre tervezett forráskiadványnak, melyben Kossuth Lajos szerkesztői jegyzeteit kívánjuk közzétenni az 1841., az 1842. illetve az 1843-1844. évekből. Kossuthnak a történészek körében viszonylag jól ismertek a Pesti Hírlapba írott, a polgárosodás alapkérdéseit elemző vezércikkei. Úgy gondoltuk, hiánypótló vállalkozás volna, ha Kossuthnak az egyes cikkekhez, tudósításokhoz fűzött szerkesztői jegyzeteit, megjegyzéseit sajtó alá rendezzük, mert ezek a szövegek is fontos adalékai a korszak megismerésének, s nem utolsósorban kiegészítik a Kossuth személyiségéről alkotott eddig képünket.

A Pesti Hírlapba írott valamennyi, Kossuthtól származó kommentár sajtó alá rendezése (különösen egy kritikai kiadás szempontjai szerint) jóval meghaladta volna vállalkozásunk terjedelmi kereteit. Ezért a dolgozat anyagának válogatásakor kizárólag az egyes cikkekhez fűzött, lábjegyzetbe tördelt megjegyzések sajtó alá rendezését tartottuk szem előtt - a teljesség igényével. Elsősorban terjedelmi okokból ugyanakkor eltekintettünk azoknak a szerkesztői álláspontoknak a közzétételétől, amelyeket Kossuth nem lapalji jegyzetben, hanem önálló - a kommentált írást követően a lap főszövegébe tördelt - cikkekben fogalmazott meg. A dolgozatot a cenzúrázott részekkel is kiegészítettük, s ehhez a kutatómunkát az Országos Levéltárban végeztük.

Dolgozatunk Kossuth Lajosnak a Pesti Hírlapnál betöltött szerkesztői és hírlapírói tevékenységének második, 1842-es évét foglalja keretbe, azonban munkánkat jelen kötettel távolról sem tekintjük lezártnak. A mostani kézirat véglegesítését követően külön szeretnénk feldolgozni és sajtó alá rendezni Kossuthnak a Pesti Hírlapba írott valamennyi szerkesztői jegyzetét az 1843-44-es évből. Meggyőződésünk, hogy ezzel egyszerre járulhatunk hozzá Kossuth politikai nézeteinek további tisztázásához, és az újságíró, szerkesztő Kossuth méltó megismeréséhez.

Ferenczy Ida: egy kecskeméti úrilány Erzsébet királyné mellett

KOVÁCS ANETT
Történelem, II. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MAJDÁN JÁNOS, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkortörténeti Tanszék

A kutatásom célja az volt, hogy részletesen bemutassam Ferenczy Ida életét, mert úgy gondolom, hogy a szakirodalom eddig nem szentelt neki elég figyelmet. A kutatásomkor próbáltam olyan anyagot gyűjteni, ami eddig annyira nem volt közismert. Fényképeket kaptam Parraghné Ferenczy Klárától, aki Ferenczy Ida leszármazottja. (Ida testvérének unokája). Remélem, eredményként elértem azt, hogy a dolgozat elolvasása után egy kicsit jobban ismert lesz Ferenczy Ida élete és munkássága. A dolgozatomat hét fejezetre osztottam fel. Ismertetem a Ferenczy család eredetét, bemutatom Ida életét az udvarhoz kerüléséig, majd részletezem kapcsolatát Erzsébet királynéval. Részletesen elemzem a kiegyezés fejezetben Ida szerepét. Majd részletesebben kifejtem, hogy mekkora szerepe volt a királyné életében, itt is több levéllel támasztom alá elgondolásomat. írok a királyné haláláról, majd a végén arról, hogy miként élt Ferenczy Ida Erzsébet halála után.

Román keresztül Erdélybe... Minas Barun apostoli misszionárius és az erdélyi örmények egyháza a 18. század első évtizedeiben

KOVÁCS BÁLINT

Történelem - jogász, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ŐZE SÁNDOR, habilitált egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Tanszék

Az 1622-ben alapított Sacra Congregatio de Propaganda Fide illetékességi körébe tartozott a világ misszióinak a felügyelete. Magyarországot a 18. században már kevésbé tartották missziós területnek, mert a katolikus hierarchia helyreállt a török kiűzését követően. Rómában, a missziók központjában azonban továbbra is sokat foglalkoztak a magyarországi ügyekkel, a görögkeleti románok, a rutének valamint az erdélyi örmények ügyei továbbra is okot adtak a térítői munkának.

Az örmények, mint gregoriánus-örmény vallású népcsoport főleg a 17. század második felében vándoroltak be Erdélybe, majd rövid idő után uniót kötöttek a katolikus egyházzal. Kezdetben Verziresco Oxendiusz személyében önálló apostoli vikáriusuk volt, azonban Verziresco bécsi hirtelen és titokzatos halálával 1715-ben egy több évtizedes átmeneti és bizonytalan időszak következett egyházukban. Ebben az időszakban, tehát a 18. század első felében több misszionárius is tevékenykedett Erdélyben, akik Lembergből, Velencéből, vagy épp Rómából érkeztek. Ennek a korszaknak volt résztevője Minas Barun is, aki Konstantinápolyból érkezett Rómába 1722-ben, hogy a Propaganda Fide római kollégiumának növendéke legyen. Innen küldték 27 évesen Erdélybe misszionáriusi munkára, azonban fiatal és tapasztalán volt, nem tudott eredményeket elérni, sőt konfliktusok keletkeztek tevékenysége miatt. Az erdélyi püspök, Antalffy János több alkalommal informálta a Propaganda Fide bíborosait a helyzetről. 1728-ban Minas Barun kérte a bíborosokat, hogy betegsége miatt Erdélyből Velencébe mehessen. Tanulmányomban egy olyan misszionáriust állítok a középpontba, aki megfelelően reprezentálja a korszakot, ugyanakkor akiről eddig a szakirodalom csak érintőlegesen szólt, bár tevékenységéről a Propaganda Kongregáció történeti levéltára Rómában gazdag anyagot tartalmaz.

Az 1832-36. évi reformországgyűlés Heves és Külső-Szolnok vármegye követutasításainak tükrében. Reakció vagy reform?

KOVÁCS DÁNIEL
Történelem, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. PAP JÓZSEF, főiskolai adjunktus,
Eszterházy Károly Főiskola,
Modernkori Magyar Történelem Tanszék

Dolgozatunk célja kettős: Heves vármegye reformokkal kapcsolatosan körvonalazódott politikájának általános bemutatásán keresztül megtárgyalni az első reformországgyűlés sarkalatos kérdéseit, valamint az alcímben feltett kérdésre való válaszkeresés, azaz, hogy megvizsgáljam, a vármegyében igen jelentős ellenzéki dominancia kibontakozása, a kormányzattal s megyei képviselőivel szembeni reakcióban vagy pedig megfontolt reformlépések sorában keresendő. Tovább bontva a kérdést kideríteni, hogy a vármegye ellenzéke a tárgyalt időszakban a régi, rendi jegyeket viselte magán vagy pedig az új, liberális eszméket képviselő irányvonal egyik megtestesítőjeként lépett fel.

Amint az a címből is kiderül, kutatásaimat elsősorban levéltári forrásokra, a vármegye követutasításaira alapoztam, felhasználva még az országgyűlési jegyzőkönyveket, megvizsgálva bennük a hevesi követek felszólalásainak legjavát, valamint a témához elengedhetetlen forrást, Kossuth Lajos Országgyűlési Tudósításait. Számos más vonatkozó irodalom mellett segítségemre volt még, a megye szempontjából elmaradhatatlan két feldolgozás: Szederkényi Nándor, Heves vármegye története c. munkája valamint a Borovszky Sámuel által szerkesztett hevesi monográfia, a Magyarország vármegyéi és városai című nagyfeldolgozásból.

Az általunk megvizsgált követutasítások valamint a megye követeinek országgyűlési felszólalásai alapján általánosságban elmondható, hogy Heves és Külső- Szolnok kettős vármegye alapjában véve humánus - már ami a jobbágyi sors köny- nyítését célzó indíttatásait illeti - de semmiképpen sem a liberális értelemben vett haladó szellemben - legalábbis a végeredményt szemlélve - fogalmazta meg törekvéseit s így utasításait az első reformországgyűlésre. Személyes kudarcainak alapvető oka az igen gyakran heves ellenzéki reakció volt a megyei „kormánypárttal" s annak vélt vagy valós képviselőivel szemben, mely reakció „megtorlása" a reformok vesztét is okozta.

Szeghalom - Egyiptom - Debrecen, Kovács János életpályája

KOVÁCS ISTVÁN
Történelem, IV. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KUKOVECZ GYÖRGY, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkori Egyetemes Történeti Tanszék

Kovács János 1816. november 13-án született Szeghalmon. Iskolai éveit Szeghalmon, Hajdúszoboszlón és Debrecenben járta. 1833-tól 1844-ig a Debreceni Református Kollégium diákja. 1844-ben egykori tanára, Szőnyi Pál ajánlására gróf Tisza Lajos felfogadja házitanítónak. Mielőtt az állást betöltené, a berlini egyetemre ment természettudományokat hallgatni. Geszti nevelősködése idején (1846-1856) folyamatosan végzett nemzetközi szintű gyűjtőmunkát, többek között a Természettudományi Társaság megbízásából geológiai kutatásokat végzett a bihari Rézhegységben, de itt természetrajzi gyűjtéssel egészítette ki tevékenységét (1847). Élete „nagy kalandja" 1855-1856-ban érkezett el, mikor bejárta Itália déli vidékeit, Egyiptomot, és megfordult Szíriában, Jeruzsálemben, rövid látogatást tett Konstantinápolyban és Athénban. Hazatérése után 1856-1896-ig a Debreceni Református Kollégium tanára. Rendszeres gyűjtő- és kutatómunkát folytatott itt is. Állat,- ásvány- és növénytani megfigyeléseket végzett. Ezek úttörő jelentőségűek voltak a magyar tudománytörténetben, hasonlóan afrikai gyűjtései és Egyiptomra vonatkozó néprajzi leírásai. Érdekes színfoltja gyűjtőmunkájának múzeumgyarapító tevékenykedése, és ebben a régészet sem kerülte el a figyelmét. Szívügyének tekintette a tudományos ismeretek eljuttatását minél szélesebb tömegekhez, ezzel a hazai közművelődés történelmében is méltán említhető neve.

Életútjának feltárását Dr. Nagy Jenő, Kovács egykori diákja próbálta elvégezni, erről több kisebb írás is tanúskodik. Gazdag dokumentum anyagot tárt fel Kovács János működéséről, de a történelem eseményei folytán ez a dokumentum gyűjtemény is szétszóródott az ötvenes években. Részben az enyészetté lettek, akár csak a család leszármazottai kezén hátramaradt dokumentumok. A szétszóródott dokumentumok (Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára, Országos Széchenyi Könyvtár, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára) feltárása újbóli kihívást jelent. Jelen tanulmány összegző jellege mellett a Kovács János életére vonatkozó kutatások előtt kívánja kinyitni újra a kaput.

Boconád egy Heves megyei település a kataszteri telekkönyvek tükrében

KOVÁCS KATALIN
Történelem - gazdaságismeret, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DK. KOZÁRI JÓZSEF, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Modernkori Egyetemes Történelem Tanszék

A dolgozat a kataszteri iratok forrásértékét mutatja be, majd Boconád község történeti összefoglalójával folytatódik. A szerző a településre vonatkozó gazdasági szakirodalom és az úgynevezett kataszteri iratok alapján rekonstruálja a település határát, az ott dívó művelési ágakat, majd kísérletet tesz a település társadalmi felépítésének bemutatására is. Forrásul az 1886-os, 1909-es és 1912-es egyéni birtokív összesítők szolgáltak. A források segítségével meghatározza a birtokosok számát, a kezükön lévő földterület nagyságát, majd ezt követően birtokkategóriákba sorolja őket. A dolgozat az 1886-os és 1912-es egyéni birtokív összesítők segítségével kiszámítható tiszta jövedelemről is tájékoztat, valamint bemutatja a határban lévő dűlőket. A továbbiakban részletes tájékoztatást kapunk a település nagybirtokos rétegéről valamint a birtokosok személyében beállt változásokról. A munka zárásaként a három vizsgált időmetszetet összegezve, a dolgozatíró rávilágít a XIX. század utolsó harmadában végbement változásokra.

Pán-indián mozgalmak az Egyesült Államokban

KOVÁCS SZONJA
Történelem, VI. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. HAHNER PÉTER, habilitált egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkortörténeti Tanszék;
DR. BORSÁNYT LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Jelenleg is folyó kutatásom célja a pán-indián mozgalmak történetének, és az azokkal kapcsolatos bizonyos elméleteknek a feltárása. A munkám során alkalmazott módszer a szakirodalom történelmi adatainak és hipotéziseinek összehasonlító elemzése és feldolgozása. Felhasználtam többek között Joane Nagel, Christian E Feest, Nancy O. Lurie, Róbert K. Thomas, Stuart Levine, Stephen Cornell, Hazel W. Hertzberg műveit. A XX-XXI. századi indiánkérdés jelentőségét mutatja, hogy az Egyesült Államokban a XX. századra „eltűnőnek" kikiálltott emberfajta - „vanish- ing race" -, az indián nem tűnt el; mára egy mind népesebb kisebbségi csoportot képez. Minden, az „indiánsággal" kapcsolatos ügy, így a pán-indián mozgalmak is emiatt több millió őslakost érintenek. A pán-indián mozgalmak gyökerei és alapjai az amerikai őslakosok azon gondolkodásmódjában rejlenek, miszerint a közösség, a csoport megelőzi az egyént. Az indián identitás fennmaradásához elengedhetetlen a közösséghez való tartozás tudatának állandó fenntartása. A pán-indiániz- mus, mely egy új identitás, egy új etnikai csoport, az ún. *„amerikai indián"* létrehozója, kifejezi ezt az összetartozást. Az amerikai őslakosok etnikai és kulturális sokféleségét egyfajta kollektív, spirituális egységbe foglalja össze; politikai és vallási kifejezésmód egyaránt jellemzi.

A XX. századot megelőzően a különböző törzsek között létrejött szövetségek már a pán-indián mozgalmak elődeinek tekinthetők. Az első pán-indián politikai szervezet azonban a XX. század elején jött létre, többek között az ezt megelőző évtizedek politikai intézkedéseinek hatására. A pán-indián mozgalmak jelentősége a múlt század folyamán nőtt meg; csúcspontjaként az 1960-1970-es években létrejött szervezetek és aktivista mozgalmak határozhatók meg. Az ezt követő években megjelenő tribalizmus pán-indiánizmussal való kapcsolatát érdemesnek tartom továbbikutatásokra is.

Az *1697-es rijswijki béke a Theatrum Europaeum tükrében*

KOVÁCS ZSOLT
Történelem, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. G. ETÉNYI NÓRA, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Közép- és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

Kutatásom célja, hogy a Theatrum Europaeum tükrében bemutassam az 1697-es rijswijki békekötés folyamatát, valamint a hátteréként szolgáló diplomáciai és protokolláris eseményeket.

A Theatrum Europaeum Frankfurtban 1635 és 1738 között kiadott újságok gyűjteménye, mely 21 kötetbe rendezve dolgozza fel Európa történelmét 1617 és 1716 között. Az újság történelmi hitelességgel ismerteti egy adott év fő eseményeit országokra lebontva. A jelentősebb témáktól fokozatosan halad a könnyedebb történések ismertetése felé. A háborúk, békekötések forradalmak, felkelések bemutatása után betekintést nyerhetünk a korabeli királyi, hercegi, fejedelmi udvarok mindennapi életébe, diplomáciai, protokolláris eseményeibe, majd zárásként egyéb érdekességek következnek.

Az általam kutatott 1697-es év a könyvsorozat 15. kötetében található, mely az 1696 és 1700 közötti időszakot öleli fel. Az 1697-es év bemutatása a török elleni háborúkkal indul, majd a Nyugat-Európában folyó kilencéves háború harctéri eseményeinek ismertetésével folytatódik. A leghosszabb részt a rijswijki békekötés tárgyalásának szenteli az újság, amelyet szeretnék a Theatrum Europaeum tükrében bemutatni.

A békekötés előtt a franciaellenes koalíció az 1648-as vesztfáliai béke előtti határok visszaállítását tűzte ki célul, míg a franciák az 1678-79-es nijmegeni békét tekintették tárgyalási alapnak, mely számukra kedvező volt. A Theatrum Europaeum segítségével nyomon követhetjük, mennyi taktikázás, kivárás vezetett el a két fél által kezdetben benyújtott követelésektől, béketervektől a végső formába öntött békeszerződésekig. A könyv ezen felül kiválóan érzékelteti a béketárgyalás hangulatát, bemutatja a tárgyalóépület berendezését, a követek, diplomaták megérkezését, leírja a követségek külső megjelenését, a tárgyalásokon betartandó protokolláris és illemszabályokat.

A rijswijki béke értékelésében a francia történészek között is sok vita támadt, hogy mennyiben felel meg a békeszerződés a tényleges katonai helyzetnek. Végeredményben a francia egyeduralom ezzel a békével véget ért. XIV. Lajosnak minden Elzászon kívüli újraegyesített területről le kellett mondania, ezzel szemben a császár elismert minden újraegyesítést Elzászon belül, és ezzel a felső-rajnai határt. Rijswijk egyik nagy jelentősége abban áll, hogy a francia egyeduralom megszűnésével kialakult egy többpólusú hatalmi egyensúly Európában, hiszen Ausztria fokozatosan kezdett nagyhatalommá válni, Anglia pedig III. Vilmos alatt egyre jelentősebb súlyt kezdett jelenteni Európában. A béketárgyaláson végig érezhető volt, hogy a hatalmak szeme előtt már egy újabb probléma megoldása lebeg: a spanyol örökség megszerzése.

A *Török Birodalom válsága, a görög kérdés az angol parlamenti viták tükrében 1820 és 1830 között*

KRÁNICZ MÓNIKA EMESE
Történelem, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BODNÁR ERZSÉBET, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

Dolgozatom írásához elsődleges forrásként az angol Parliamentary Debates- eket használtam fel, a Török Birodalmat szerettem volna bemutatni az angol parlament képviselőinek szemszögéből, arra voltam leginkább kíváncsi, hogy az említett birodalom helyzete, gazdasága, válsága és külkapcsolatai hogyan jelenítődnek meg a parlamenti viták során, milyen képzeteik voltak a törökökről és a birodalmukról a tagoknak.

A viták meglehetősen szubjektív képet adtak a birodalomról, csupán az angol szemszögből lényeges mozzanatokat emelték ki. Előzetes feltevésemmel ellentétben, a képviselők nem rendelkeztek megfelelő információkkal az eseményekről, vagyis a források nem tették lehetővé, hogy rekonstruáljam csak a viták alapján a történéseket, a birodalom helyzetét és az angol hozzáállás változását a felkeléshez. A vitákhoz fűződő magyarázatok és nézetek az események utólagos elemzésekor azonban sok fontos mellékszálra világítottak rá. Tudniillik, hogy nem igazán a hatalmas méretű vérengzések, mint a hatalmi egyensúly esetleges megváltozása, valamint egyes esetekben, mint a navarinoi csata, a véletlen, vagy az orosz hadüzenet miatt a kényszer, késztette a politikai élet irányítóit cselekvésre. Ez esetben a kérdésekre kapott válasznak tekinthető az is, hogy mi az, ami a birodalomból érdekelte a képviselőket, és mikről rendelkeztek jobbára helyénvaló információkkal, ez eléggé beszédes az angol érdekek figyelembevételekor.

A viták csonka képet adnának a birodalomról, emiatt szükségesnek tartottam, hogy egy-egy rövid fejezetben részletezzem a Török Birodalom állapotát és a görög felkelés eseményeit, hogy ezzel kiegészítsem az egyoldalú angol nézőpontot. A háttér információkhoz leginkább angol nyelvű szakirodalmat találtam.

Egy Jagelló-kori feliratgyűjtő humanista, Megyericsei János (14707-1517) életpályája és gyűjteménye

LAKATOS BÁLINT
Történelem - latin, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KUBINYI ANDRÁS, professor emeritus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Középkori és Kora Újkori Régészeti Tanszék

Megyericsei János kolozsi főesperest, Janus Pannonius rokonát és az antik Sarmizegetusa fölfedezőjét a szakirodalomban az erdélyi epigráfia megalapozójaként emlegetik. Dolgozatomban ennek miértjét kutatva mutattam be Megyericsei életpályáját és tudományos tevékenységét. Előbb Theodor Mommsen kutatásait tekintettem át, majd egy, a Vatikáni Könyvtárban őrzött 16. századi kézirat vizsgálatával próbáltam meg a feliratokhoz kapcsolódó lokalizációs megjegyzésekre támaszkodva új adatokhoz jutni. A gyűjteményt a lelőhelyek megoszlása, a kísérő megjegyzések típusai, Megyericseinek a hely birtokosá val való esetleges kapcsolata szempontjából vizsgáltam és megpróbáltam a feliratgyűjtemény eredeti felépítésére következtetni.

Megyericsei János 1495 körül került Erdélybe, Geréb László püspök titkáraként. Patrónusa támogatásával előbb kanonok, majd 14-98-tól éneklőkanonok, később pedig kolozsi főesperes lett. Valószínűleg még 1495 körül kezdett el feliratmásolással foglalkozni, és gyűjtéseit ura halála után is folytatta. Tevékenységének súlypontja Dél-Erdélybe esik; két nagy lelőhely, Gyulafehérvár és Várhely körül csoportosul. A lelőhelyek zöme egyházi (káptalani vagy püspöki) birtok volt.

Megyericsei 15'15-ben egy ideig a királyi kancellárián volt titkár, majd Loretóba zarándokolt, végül 1517. április 25-én ismeretlen körülmények között meghalt. Halála után gyűjteménye Velencébe került és másolatokban hagyományozódott tovább.

A *szólásszabadságon ejtett sérelmek és a vallásszabadság. Pest-Pilis-Solt vármegye az 1836-36-os országgyűlés időszakában*

LÁSZLÓ ISTVÁN
Történelem - magyar, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. PAP JÓZSEF, főiskolai adjunktus,
Eszterházy Károly Főiskola,
Modernkori Magyar Történelem Tanszék

Dolgozatom témája az 1832-1836-os reformországgyűlés Pest-Pilis-Solt vármegye követeinek felszólalásainak és követjelentéseinek feldolgozása a szólásszabadság és a vallás tárgyában. Egy éves kutatás eredményeiről számolok be ebben a dolgozatban. Munkám fő forrásai Kossuth Lajos: Országgyűlési Tudósítások című munkája, a Pest megyei levéltár Politica Miscellanae iratai Voltak. Felhasználtam segédirodalomként Borovszky Samu Pest-Pilis-Solt vármegye monográfiáját, Horváth Mihály Huszonöt év Magyarország történtéből c. munbkáját valamint Gal- góczy Károly vármegyetörténetét.

Dolgozatom célja megvizsgálni a Pest megyei követek munkáját a fent említett két tárgykörben, milyen szerepet töltött be Pest vármegye az országgyűlésen, milyen elveket vallottak magukénak a megyei közgyűlés tagjai és ezt hogyan képviselték a követek az országgyűlésben.

Ahhoz, hogy munkám még teljesebb, kiterjedtebb legyen a következő munkák feldolgozása a továbbiakban elengedhetetlen: Országgyűlési napló, Országgyűlési iratok Magyarország gyűlésének írásai, Lajstromkönyvek (extractus protocolli). Kutatásom irányát a továbbiakban ezen források feldolgozása szabja meg. Feladatomnak tekintem a már feldolgozott források és a még feldolgozásra váró források összehasonlítását, az azokban fellehető azonosságok eltérések esetleges követi tévedések megállapítását.

Számomra nagy kihívást jelent ezzel a témával foglalkozni, hiszen ilyen rendszerező, összehasonlító munkát ebben a témakörben még senki nem végzett tudományos diákköri munka keretében. A megyei követek a vallásszabadság kérdésében végig kitartottak a reformok mellett, mindent elkövettek a vallás liberalizálása érdekében. A szólásszabadság kérdésében a követek nem egyformán képviselték a vármegyét, ezért a második követet leváltották. Sem szólásszabadság, sem a vallás szabadságának kérdésében nem zárultak le a tárgyalások, megoldásuk a következő országgyűlés feladata maradt.

Adalékok Dunábogdány történetéhez 1945-1950. Telepítések, németeket ért jogkorlátozások, a kitelepítés

LIEBHARDT ANDRÁS
Művelődésszervező, végzett
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító és Óvóképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. DONÁTH PÉTER, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító és Óvóképző Főiskolai Kar,
Társadalomtudományi Tanszék

A kutatásom célja az volt, hogy minél alaposabb elemzését adjam a vizsgált korszakban a Dunabogdányban lejátszódó folyamatoknak, lehetőség szerint a rendelkezésre álló, összes tematikailag beépíthető forrás felhasználásával. E szempontok szem előtt tartásával nyílik lehetőség a kutatás igazi céljára, a helybeliek, s különösen a fiatalok érdeklődésének felkeltésére, valamint arra, hogy a dolgozat eredményei adalékul szolgáljanak a telepítések országos történetének megértéséhez.

A dolgozatban a szűk terjedelemhez mérten igyekeztem mind a kitelepítésre, mind a kitelepítés előzményeire hangsúlyt fektetni. A kitelepítés dunabogdányi történetét csak úgy érthetjük meg, ha a sokszereplős folyamatban a hivatali eljárásokon túl elsősorban a helybeliek (mind a németek, mind a magyarok) kitelepítést megelőző, háború utáni viszonyára helyezzük a hangsúlyt. Ezért szerves része a dolgozatnak mind a németeket ért jogkorlátozások, mind a földreform.

A vizsgált időszakban Dunabogdányban az ingatlankobzások fényében nagy hangsúlyt kap a földkérdés, annak ellenére, hogy ez nem elsősorban mezőgazda- sági terület. Avval, hogy a kitelepítés a második telepítési hullámban, 1947 augusztusában következik be a községben, a „zsúfoltság", a kedvezményezett-jogfosztott társadalmi csoportok együttélése, a szociális helyzet, a föld-szűke folytán Dunabogdány kibékíthetetlen konfliktusok színtere volt. A telepesek és az őket támogató közigazgatás minden gondjának megszűnését (egészséges birtokviszonyok, konfliktusok megszűnése) a kitelepítéstől várta, a kitelepítés után viszont inaktív és nem földműves társadalmi csoportok letelepedését kényszerült szorgalmazni. A dunabogdányi kitelepítés sajátossága az, hogy körülbelül 843 ember elűzetésével is csak félig hajtották végre. Noha a második kitelepítést már előkészítették, erre a nemzetközi változások már nem adtak lehetőséget. így állt elő az a helyzet, hogy a kitelepítés még igazságtalanságában is igazságtalan volt. A törvény szellemében a pusztán német nemzetiségűek és anyanyelvűek egy részét Németországba hurcolták, míg a politikailag kompromittáltnak tartottak (Volksbund érintettségűek) közül sokan a történelem közbeszólása folytán a községben maradhattak.

Kesztölci szervezkedés 1952-ben. Farsang András és társainak pere

MARÉK VIKTOR

Történelem - filozófia, végzett
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. M. KISS SÁNDOR, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelemtudományi Intézet

1953. január 27-én kivégezték Farsang András és Erdélyi József az ÁVH által kesztölci összeesküvésnek nevezett ügy két vezetőjét.1950 és 1952 között egy kis faluban, a Pilis lábánál elkeseredett emberek külső biztatásra ellenállási mozgalmat szerveztek. Ténylegesen is megpróbáltak tenni valamit a fennálló rend megdöntésére. Fegyvereket gyűjtöttek, röplapokat terjesztettek, menekülőket bújtattak.

1952 tavaszán egy társuk pénzért elárulta őket, majd az ezt követő perben több mint harminc embert ítéltek el.

A per története több szempontból is érdekes. Nem tisztán koncepciós perről van szó, mivel nem csupán kitalált indokok alapján ítélték el a vádlottakat. A faluban valódi ellenállás volt, valóban végrehajtott akciókkal. Ez persze nem jelenti azt, hogy a hatalom eljárása jogszerű és igazságos lett volna. Az ÁVH emberei a szokásos „recept" alapján duzzasztották fel az eseményeket a kívánt mennyiségű és súlyú vádpont eléréséig. Ez az ügy jól példázza azt is, hogy a korszakban hogyan „készült" egy per.

De nem csak jogtörténeti szempontból méltó a figyelemre a kesztölci szervezkedés. 1945 után a kommunista párt és annak vezére, Rákosi Mátyás kitartó munkával és minden lehetséges eszközzel sikeresen felszámolta a többpártrendszert, és rendőrállamot hozott létre. A sztálini mintájú folyamatos ellenségkeresés következtében az egész társadalmat átjárta a terror. Még a legjelentéktelenebb településen is végigsöpört a pusztítás. A kesztölciek pere jól példázza azt is, hogy hogyan sújt le a hatalom egy falu minden társadalmi csoportjára.

Az egész szervezkedés végső csattanóját az adja, hogy elképzelhető, hogy csupán egy ügyes szélhámos használta ki az elkeseredett emberek dühét.

A kesztölci így tehát nem csak egy volt a korszak több ezer peréből. A fentiekből kitűnik, hogy érdemes megismerni a kesztölci szervezkedés összetett és szerteágazó történetét.

„Török híreim is vannak az végekből" - Két magyar főúr, Esterházy László és Batthyány Ádám levelezése (1640-1652)

MARTÍ TIBOR
Magyar - történelem, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA, egyetemi docens,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Intézet

A dolgozat tárgya a XVII. század közepének két kimagasló főúri egyéniségének, Batthyány Adámnak és Esterházy Lászlónak egymással folytatott levelezése, a két főnemes kapcsolatának bemutatása elsősorban a török probléma tekintetében. A levélváltások elemzése több szempontból is rendkívül érdekes eredményre vezet: a levelekben a számos korabeli társalgási fordulat ellenére a két főúr személyes hangvételéből kibontakozó, sok esetben igen karakterisztikus egyéniségük ismerhető meg.

Míg Batthyány Ádám leveleinek túlnyomó része - 70-80%-ban - valamilyen formában érinti a török kérdéskört, addig Esterházy László leveleiben inkább egyfajta „tipikusabbnak" tekinthető nagyúri életforma megnyilatkozásai fordulnak elő. László inkább az ismeretségi körhöz tartozó urakról, birtokügyekről, különböző politikai fórumok (megyegyűlés, udvar) eseményeiről ad híradást. Ami a törököt illeti, rabokról, portyázásokról jóval gyakrabban szól Batthyány Ádám; dunántúli főkapitányi tisztségéből adódóan ez végső soron természetes is, hiszen a kanizsai végvidék várkapitányai kötelesek voltak őt mindenről és azonnal értesíteni. Azonban a végházak életének ilyen arányban való tematizálódása Batthyány Ádám leveleiben arra enged következtetni, hogy Esterházy Lászlónak is szívügye volt a végek sorsa. A számos - Batthyány Ádámmal közösen szervezett - portyán való részvétele is erről tanúskodik; hősi halála a vezekényi csatában nem a harcban gyakorlatlan ember szerencsétlensége volt, hanem hősi önfeláldozás.

László gróf leveleiben viszont jóval kevesebb a „törökös téma". Ennek oka nyilvánvaló: egyrészt Esterházy László nem volt a török elleni végek főkapitánya, úgy mint apósa, másrészt birtokai is távolabb estek a török portyáktól. Fiatal korából adódott, hogy nem volt, nem lehetett akkora rálátása a török kérdésre, mint Ádám grófnak. Az ő leveleiben előforduló témák - érdekes módon - sokkal inkább jellemzik egy, a török hódoltságtól távolabb élő magyar főúr életmódját, életszemléletét, gondjait. Bár László gróf is viselt fontos katonai pozíciót, hiszen pápai várkapitány volt, mégis leveleiben erről kevesebb szó esik. A két főúr birtokai nem egyforma közelségben helyezkedtek el a nagyon agresszív, folyton támadó kanizsai beglerbég célterületeihez. László pápai vára stratégiailag nem volt olyan jelentős, mint a Kanizsa ellen vetett várak láncolata, amelynek legfőbb őre Ádám gróf volt.

Adatok a Duna-Tisza közének Árpád-kori településtörténetéhez

MARUZSENSZKI ANDOR
Történelem, III. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. PÁLÓCZi HORVÁTH ANDRÁS, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori Egyetemes és Magyar Történeti Tanszék

Dolgozatomban a Duna-Tisza köze déli részének Árpád-kori településtörténet vizsgálom. A szóban forgó terület két szeletét veszem nagyító alá: a mai Szerbia és Montenegró területén található Északkelet- Bácskát és a mai Magyarország területén, Bács-Kiskun megyében található Kiskunhalas város határát. Országos viszonylatban a vizsgált területeknek igen jó a településtörténeti áttekintése. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a rendelkezésre álló adatok még nincsenek kellően körüljárva és a településtörténeti kutatást koránt sem lehet lezártnak tekinteni. Olyan problémák vannak előtérben, amelyek ha nem is válaszolhatók meg egyértelműen, de körüljárhatok a rendelkezésre álló adatok felhasználásával. Munkámban régészeti-topográfiai és okleveles adatok segítségével szeretnék értékeket kapni az Árpád-kori településhálózat pusztulásáról, átrendeződéséről. Ez az érték előre láthatóan közelítő érték lesz, hiszen a korai lelőhelyeken kevés a leletanyag (az elénk táruló kép a XIII. századi állapotokat tükrözi legvalószínűbben), emellett pontosan nem tisztázható az sem mely lelőhelyek képzetek egy települést, végül pedig a kun betelepülés miatt az Árpád-kori helynévanyag csak részben maradt meg. Ennek ellenére úgy gondolom, e két terület kutatása általános érvényűén is hasznos információkat ad a Duna-Tisza köze középkori településhálózatáról, részben nagy kiterjedésük, részben pedig tipikus alföldi jellegük miatt. Remélem, hogy jelen megfigyeléseim hozzájárulnak a vidék településtörténetének könnyebb megértéséhez.

Salazar és a birodalmi eszme - Goa

MEKIS TAMÁS
Egyiptológia - portugál, III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. RÁKÓCZI ISTVÁN, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Portugál Tanszék;
DR. SZILÁGYI ÁGNES JUDIT, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Portugál Tanszék

A téma egy 1963-ig fennálló portugál gyarmat rövid, mindössze ötven évet felölelő időszakát dolgozza fel. A feltárás alapvetően kronológiailag, történeti síkon halad, 1910-től kezdve, mikor Portugália köztársasággá válik, egészen 1962-ig, amikor a gyarmati terület végkép elvész; de a közélet egyéb kérdéseire is kitér úgy, mint a vallás, a gazdaság, a kultúra, a tudomány, stb. A téma hátterében António Salazar jobboldali, több mint ötven évet felölelő rendszere áll, mely mindent elkövetett a korporatív államfelépítés útján a hatalmas gyarmati terület centralizált irányítása tekintetében. A jogi és pénzügyi téren is jártas Salazar az 1929-es gazdasági világválság idején is megpróbált minél rendszerezettebb politikát folytatni gazdasági téren, mely azonban maga után vonta közvetlen módon az ország bezárkózását más országokkal szemben. A második világháborút követő időszakban a gyarmati rendszerek teljesen idejétmúlttá váltak. Portugália szerencsés politizálása révén igen hosszú ideig kitart. Goa esetében, melyet minden oldalról India határol egyedi helyzet áll fenn. Míg a második világháborút követő években (1947) az Indiát gyarmatként tartó Nagy-Britannia megadja a függetlenséget az országnak, mely példát Franciaország is követ 1954-ben, Portugália szigorúan ragaszkodik a maga 3000 km^2-éhez, melyről mezőgazdasági termékeken túl nyersvasat és mangánt importált. A nemzeti érzelmektől fűtött India minden áron meg akarja szerezni Portugália területeit is, hogy India ismét egy országként egyesülhessen. Ez a konfliktushelyzet mely a két ország érdekei között feszült számtalan incidensre adott lehetőséget. 1961 lesz az az év, mely végül megpecsételi Portugál-India századokon át fennálló történetét, India lerohanja a területeit név szerint Goa, Damáo, Diu valamint Dadrá és Nagar-Aveli enldávékat. Az ENSZ a Szovjetunió vétója következtében megkötött kezekkel állt az ügy előtt. Portugália sokként éli meg a goai eseményeket, de figyelmét ekkor már az afrikai függetlenedési törekvések kötik le.

Kutatásom célja minkét fél érdekeinek figyelembevétele mellett, egy objektív kép kialakítása, melyet az igen szubjektív, nemzeti szemszögből megírt irodalmaktól (indiai?portugál) megpróbálok elkülöníteni. Kutatásaimhoz az Indológia és a Portugál Tanszék nyújtotta a legnagyobb segítséget.

Bűnös vagy ártatlan?
Egy 1956~os egri nemzetőrparancsnok pere

MIHÁLYI NIKOLETTA
Történelem, IV. évfolyam
Eszterházy Károly Főiskola

Témavezető:
DR. KOZÁRI JÓZSEF, főiskolai docens,
Eszterházy Károly Főiskola,
Modernkori Egyetemes Történelem Tanszék

Az 1956-os forradalom eseményei mind a mai napig foglalkoztatják a közvéleményt. Természetesnek mondható, hogy egy nagy történelmi múltra visszatekintő város főiskolájának a diákja számára az egri események különösen fontosak. Ez az oka annak, hogy e nem éppen nőies témát választottam kutatásom tárgyául. A kutató szerencséjére, ami természetesen nem egyezik meg a résztvevők véleményével, az egri nemzetőrök ellen a forradalom leverése után pert indítottak, és ennek a peranyagnak a felhasználásával lehetővé vált annak a meghatározó pár napnak a rekonstrukciója. A források tükrében kibontakozó események szereplői közül Jobb Lászlóra, a nemzetőrparancsnokra vonatkozó iratok keltették fel leginkább az érdeklődésemet. Kíváncsivá tett, hogy egy honvédtiszt hogyan láthatta a saját szerepét, és hogyan láthatták őt mások a történelmi napok sodrásában. Mivel 1956 megítélése folyamatosan változott és a mai napig változik, ezért fontos feladatomnak tartottam a forrásokat erős kritikával kezelni. A felhasznált periratok alapján lassan kezdett kibontakozni előttem egy olyan kép, ami talán megközelíthette Jobb László személyiségét és az egri eseményekben való szerepét. Nagyon bízom abban, hogy az olvasó is olyan érdeklődéssel fog a munkámra tekinteni, amilyen feszült figyelemmel kísértem végig, e néhol szövevényes és ellentmondó esemény- sorozat kibontakozását, és egy ember személyes tragédiájának történetét, ami lelki szemeim előtt megelevenedett a több évtizedes lapokat olvasva.

Adatok Verancsics Antal udvarához

MLAKÁR ZSÓFIA
Történelem, IV. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BESSENYEI JÓZSEF, egyetemi tanár,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Középkori, Koraújkori és a Történelem Segédtudományai Tanszék

Dolgozatom Verancsics Antal esztergomi érsek udvarának megismeréséhez kíván művelődéstörténeti és társadalomtörténeti adatokat nyújtani, valamint további ösztönzést adni a hazai kutatásban meglehetősen elhanyagolt főpapi udvarok vizsgálatához. A nemzetközi udvarkutatás nagy hagyományokkal rendelkező terület, melyet az utóbbi időben ugyan néhány tanulmány a hazai kutatók részéről is gazdagított egy-két részletkérdés kifejtésével, de hiányoznak az analógiaként jól használható monografikus feldolgozások. Dolgozatomban ezért az általam az esztergomi Prímási Levéltárban és Magyar Országos Levéltár Urbaria et Con- scriptiones nevű fonójában fellelt források segítségével kíséreltem meg egy jövőbeni, szlovák és bécsi levéltárakra is kiterjedő, nagyobb feldolgozás alapjait megvetni.

Munkám első felében főként a prímási udvar helyszíneként feltételezhető Nagyszombat, Pozsony és a távoli udvarházként működő Znióvárallya szerepét vizsgáltam, illetve az itt megtelepült érsekség épületeinek rövid történetét vázoltam föl. Ezt követően a prímási levéltár anyagában található, 1573-ra datálható família-névjegyzék és a szintén itt található 49 érseki alkalmazott konvenciójának együttes vizsgálatával igyekeztem meghatározni a megközelítőleg 150 fős udvartartás személyi hátterét. A szervitorok és a szám szerint 23 apródként szolgáló udvari ifjú személyenkénti beazonosítását még csak részben végeztem el, de ezek alapján is megállapítható, hogy számos hivatali vagy katonai karriert befutó nemesi család sarja volt udvarának tagja.

Dolgozatom új források bevonásával és a már kiadott Verancsics-levelezés áttekintésével igyekezett adatokat szolgáltatni a jövőben még részletesen elemzendő főpapi hivatalnokréteg tagjaként működő Verancsics udvartartásának megismeréséhez.

Adalékok a Rákospalotai Református Egyházközség történetéhez

MOLNÁR SÁNDOR

Történelem, III. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. TŐKÉCZKI LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Művelődéstörténeti Tanszék

A Rákospalotai Református Egyházközség történetének kezdetei feltárásával célunk elsősorban, hogy az eddig még gyermekcipőben járó református gyülekezetek feldolgozottságán javítsunk. A cél érdekében így számos jelentős forrást helyezünk az olvasó elé, melyek elsősorban a Dunamelléki Egyházkerület Ráday Gyűjteményének Levéltárában találhatóak. A II. világháborúban az esperesi levéltár szinte teljes mértékben megsemmisült, ennek következtében a legtöbb információ csupán áttételesen maradt ránk. Megnehezítette mindez a feltárást, melyben számos levelezés és egyházi jegyzőkönyvekben megbúvó apró érdekességekre kellett figyelnünk, amiken keresztül kirajzolódhatott a Rákospalotai Református Egyházközség története.

A dolgozatban a lelkészek működésének kronologikus fonalát követtük, melynek záró pontját a Báthory Gábor által készített generális visitatio adta. Az egyházlátogatás a magyar protestánsoknál a már jóval tapasztaltabb római katolikus mintára alakult ki, melyet elsősorban az esperesek és püspökök végeztek és végeznek. A püspök által végzett látogatást generális visitatio-nak nevezik. Céljuk ezen látogatásoknak, hogy felmérjék a gyülekezet állapotát, jelentést tegyenek a közelmúltban történt változásokról, illetve a jövőre vonatkozó terveket rögzítsék. A visitato- s jegyzőkönyv jelentősége, hogy eddig még nem publikálták, azonban számos alkalommal hivatkoztak rá, melyek néhol pontatlanok voltak, néhol pedig teljesen mást olvastak ki belőlük.

A kutatás menetében figyelembe vettük azokat az indirekt adatokat is, melyek más levéltári illetve forrásközléseken alapultak, úgy tűnik, hogy a gyülekezet történetéhez számos forrás található még a Római Katolikus Egyház Váci Egyházmegyéjének Levéltárában.

Auschwitz a deportált magyar kereskedők szemével

NAGY ISTVÁN
Történelem, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KARSAI LÁSZLÓ, egyetemi tanár,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszék

A dolgozatomban, az 1944-ben elhurcolt zsidók visszaemlékezéseit dolgoztam fel a DEGOB jegyzőkönyvek egy töredéke alapján. Az Internet segítségével 100 jegyzőkönyvet tanulmányoztam át. Azért választottam a kereskedőket, mert ők tanult emberek, nyelvet beszélnek, van rálátásuk a világra, meg tudják ítélni és határozni az adott helyzet reális menetét.

Egyedülálló történelmi forrásokat elemeztem, ugyanis a deportáltak nagyon friss élményeikről számoltak be, melyek a táborokban érték őket. Nem évek, hanem csak hetek, esetleg hónapok teltek el addig, amíg a jegyzőkönyvek elkészültek. Azonban meg kell jegyezni, hogy ezek az élmények, nem mindig pontosak.

Dolgozatomban felvázoltam a DEGOB, Auschwitz, Birkenau és Monowitz történetét is, utóbbiakat térképekkel is illusztráltam. A visszaemlékezések pontosságának elemzésére helyeztem a hangsúlyt. A dolgozatomban átfogó képet szeretnék alkotni a történtekről, elsősorban a jegyzőkönyvek alapján, ha ez nem sikerül, akkor segítségül hívva a szakirodalmat.

A több ezer oldalas DEGOB jegyzőkönyvek közül egy kis részt próbáltam kiragadni és feldolgozni. A jövő történészeinek feladata, hogy a hátralévő anyagmennyiséget elemezzék és feldolgozzák.

Véleményem szerint ez a pályázati munka átfogó képet ad mindazoknak, akik behatóbban szeretnék tanulmányozni a történelem eme szeletét. Legyen ez a személy történész, vagy hétköznapi ember.

Egy „magyar girondista" Milotay István eszmerendszere az első világháború és a forradalmak alatt

NAGY JÁNOS
Történelem, V. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. BELÉNYI GYULA, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék;
DR. LÖFFLER TIBOR, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar,
Politológiai Tanszék

Dolgozatomban *Milotay István* első világháború és a forradalmak (1918-19) alatti eszméit igyekeztem logikus rendszerbe foglalni az *Új Nemzedékben* megjelent cikkei alapján. Milotaynak ez a korszaka szinte teljesen feltáratlan, hiszen a kutatók többnyire a két világháború közötti gondolataira fókuszáltak. Milotay a Függetlenségi Párt jobboldali szárnyáról indulva - fokozatos jobbratolódással - 1944-re eljutott a nyilasokkal való együttműködésig. Önmeghatározása szerint Milotay a címben is szereplő „magyar *girondizrnus"* platformját képviselte, ami azt jelenti, hogy nemzeti radikálisként éppúgy elítélte Tisza István konzervatív liberális rendszerét, mint a polgári radikálisok és a bolsevikok baloldali radikalizmusát. Milotaynak ezt a korai korszakát három részre lehet bontani. 1913-1916 között az uralkodó liberalizmus ideológiájához és a demokratikus intézményrendszerhez viszonylag lojális, a nagytőkésekkel szembeni antikapitalista beállítottsága nem etnikai jellegű, és nemzeti demokrataként támadja a Munkapártot. 1916-tól a Tanács- köztársaság bukásáig egyre erősebb antiliberális kultúrkritikát alkalmaz, és egyre inkább az antiszemitizmus lép az antikapitalizmus helyébe. 1916-17 folyamán fogalmazza meg a magyar parasztsággal feldúsított új magyar középosztály szükségességét. A Károlyi-kormánnyal szemben - főleg a Jászi-féle radikalizmussal való koalíciója miatt - bizalmatlan. A Károlyi-kormányt politikai és főleg katonai-diplomáciai tehetetlensége miatt támadja. Ez a rövid átmeneti korszaka 1919 novemberében ér véget. Milotayt a Horthy-korszak a legjelentősebb újságíróvá avatta; számos két világháború közötti gondolati séma (magyar középosztály problematikája, „gazdasági és kulturális őrségváltás", földkérdés) cikkeiben jelent meg először a magyar eszmetörténetben. Milotay István jelentőségét tehát éppen abban látom, hogy 1918-1919 folyamán az *Új Nemzedék* hasábjain mindenkinél korábban fogalmazta meg a Horthy-rendszer elfogadott ideológiáját és frazeológiáját.

Téves koordináták, azaz Békéscsaba bombázása 1944. szeptember 21-én

NAGYILLÉS MÁTÉ
Tanító, III. évfolyam
Tessedik Sámuel Főiskola Pedagógiai Főiskolai Kar

Témavezető:
DR: KURUNCZI JENŐ, főiskolai docens,
Tessedik Sámuel Főiskola Pedagógiai Főiskolai Kar,
Társadalomtudományi Tanszék

A dolgozat írója az 1944. szeptember 21-én történt Békéscsaba bombázását írja le. írásában bemutatja, hogy milyen kritériumoknak kellett teljesülnie a történelem folyamán, hogy az egész bombázás végrehajtható legyen. Itt részletesen taglalja -a bombázáshoz szükséges feltételek címszó alatt- a hazai és külföldi eseményeket. Ezt azért tartotta fontosnak, hogy bemutassa és bebizonyítsa, hogy az országot mindenképpen szövetséges támadás érte volna. Ugyanebben a részben számol be a Békéscsaba bombázásakor használt repülőgépekről. Részletesen és hitelesen leírja a támadás során főszerepet vállalt harcászati eszközök történetét. Itt próbálja bebizonyítani, hogy a legkorszerűbb repülőgépek támadtak.

A következő nagy egységben a bombázást írja le tényszerűen. Bevezetés kép- pen bemutatja a megyeszékhely gazdasági életét és fejletségét.

Itt ad hiteles képet arról, hogy a gépek milyen rajban közlekedtek, honnan hova érkeztek vagy hol látták meg őket először. Ebben a pontban érdekes primer forrást használt, mivel a bombázást végig élt szemtanút szólaltatja meg.

A következő nagy egységben térkép és élő szemtanú segítségével próbálja be-bizonyítani, hogy a szövetséges angol-amerikai repülőgépek már jóval hamarabb szabadultak meg bombaterheiktől. Itt szintén egy élő szemtanú átélt emlékképeire hagyatkozik. Ugyanakkor két felvetésnek próbál bizonyítást nyerni. Ugyan itt ösz-szefoglalja kutatásának eredményét és megpróbál hiteles képet adni a téves koor-dinátáról.

A magyar kormány kultúrpolitikája Kárpátalján 1939-1941 között

NECZE GÁBOR

Orosz, V. évfolyam

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:

DR. SZIGETHI ANDRÁS, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Szláv Filológiai Tanszék

Kárpátalja nem számít vaskos fejezetnek Magyarország történetében, pedig e terület XX. századi sorsa bizonyítja, hogy területi kiterjedésénél fontosabb tétel volt mind a nemzetközi, mind a belpolitikában. Gondoljunk csak arra, hány állam-alakulathoz tartozott a XX. század során. Nem véletlen, hogy a magyar kormány Kárpátalján próbálta demonstrálni a nemzetiségekhez (esetünkben a ruszinokhoz) való toleranciáját. Előadásomban megpróbálom bemutatni, hogyan csapódott le a kormányzat nemzetiségi politikája - a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, a Belügyminisztérium, valamint a Miniszterelnökség levéltári iratanyagára alapozva - a kárpátaljai oktatásügy területén, továbbá mely tényezők motiválták a kormányzatot a kárpátaljai nyelvi kérdés megoldásában, milyen elveket alkalmaztak az egységes ruszin nyelvtan kidolgozása során. Rámutatok a kormányzat azon módszereire, amelyekkel befolyásolta a kárpátaljai könyvkiadást, illetve annak nyelvezetét, tárgyalva a cenzúra kérdését, valamint érintem a csehszlovák korszakból visszamaradt könyvek sorsát is.

A *templomszenteléstől a szerencsejátékokig: Az amerikai magyar egyházak feladatai a II. világháború előtt*

OLÁH TÍMEA
Angol - művelődési (és felnőttképzési) menedzser, IV. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GLANT TIBOR, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Angol-Amerikai Intézet

A XIX. század utolsó évtizedeiben nagyobb számú magyar bevándorló érkezett az Amerikai Egyesült Államokba. Számuk a századfordulón már lehetővé tette közösségi intézmények kialakulását. így jöhettek létre az emigránsok egyletei, egyházai és sajtótermékei.

Dolgozatomban az amerikai magyar egyházak által felvállalt feladatokat és azok változásait vizsgálom a II. világháború kitöréséig. Munkám fókuszában elsősorban a református és római katolikus egyházi közösségek állnak, tekintve, hogy ezen nagyobb felekezetek voltak képesek jelentősebb társadalmi összefogó, nemzetmentő és kultúramegőrző erőt képviselni a bevándorló közösségeken belül. Célkitűzéseim között szerepel az egyházak által a formatív, I. világháborúig tartó periódusban betöltött szerepek és sajátos közösségépítő, -összetartó tevékenységek felvázolása, majd ezen funkciók változásának és bővülésének vizsgálata a két világháború közötti időszakban. Részletesebben foglalkozom az egyházi iskolákkal és sajtóval, valamint a második generáció és a nyelvváltás problémáival. Külön figyelmet szentelek az amerikai magyarság óhazával ápolt kapcsolatának, az "Amerikai Akció" programnak, és a revíziós törekvések megjelenésének.

Kutatásaimból kiderül, hogy az amerikai magyar egyházak a hagyományos feladatok (mise/istentisztelet, keresztelő, temetés, stb.) mellett megpróbáltak megfelelni a bevándorló közösségek, az amerikai társadalom és az óhaza elvárásainak is. Ennek következtében olyan nem hagyományos feladatokat is felvállaltak, mint a táncos mulatságok, disznótorok, vásárok rendezése, és szerencsejátékok lebonyolítása az altemplomban.

A dolgozat megírásához felhasználtam az egyházközösségek és a hozzájuk kapcsolódó egyletek emlékkönyveit, jubileumi albumait, újságait és azok évkönyveit, valamint a témához kapcsolódó magyar és angol nyelvű szakirodalmat.

Pápa város református közössége a reformáció és az ellenreformáció kibontakozásának korában (1520-1662)

OROSZ ADRIENN

Történelem, végzett

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. GICZI ZSOLT, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

Ebben a dolgozatban a pápai református egyházközség történetét vizsgáltuk. A kezdeteket, a reformáció elterjedésének okát és körülményeit, a földesúri viszonyok alakulását, a katolikussággal való viaskodást és megbékélést, a híres pápai kollégium kialakulását és fejlődését, a város szerepét a dunántúli reformáció alakulásában.

Pápán a reformáció elterjedését és diadalra jutását több tényező is segítette. Ezek közül az egyik legfontosabb a reformátorok (pl. Dévai Bíró Mátyás, Sztáray Mihály, Huszár Gál, Huszár Dávid) megjelenése és tevékenysége. A második tényező az iskola hatása, a harmadik a gazdasági élet fejlettsége, a negyedik a végvár volt. Mindezek előmozdították, hogy a reformáció gyökeret verjen ebben a dunántúli városban és a település évszázadokon keresztül a hazai protestantizmus egyik fellegvára legyen. Rövid kitérőt tettünk a református kollégium történetére és működésére is. Egy külön fejezetben foglalkoztunk az első magyarországi presbitériummal, amelyet 1617-ben szerveztek meg Pápán. Eredeti levéltári források (presbiteri szabályzatok, jegyzőkönyvek, levelezések) alapján részletesen felvázoltuk a presbitérium megalakulását, fejlődését és működését. Pápa város birtokosa 1626-ban a katolikus Esterházy-család lett. Az egyre erősödő ellenreformáció időszakában, a 17. század első évtizedeiben, a református egyházi élet virágzott a városban. Az 1650-es években kezdődött meg a komoly üldözés a katolikusok részéről. Elfoglalták a reformátusok templomát, iskoláját, paróchiáját lehetetlenné próbálták tenni a tevékenységüket. A külső erőszak tomboló viharai között egyre jobban összetartott a megmaradt pápai reformátusság. Minden anyagi javuktól megfosztva is közösen harcoltak, hogy hitük lelkiismereti szabadságuk megmaradjon. Az összefogásra szükség is volt, mert az egész magyarországi protestantizmusnak egyik legszomorúbb, legnehezebb időszaka következett el 1671-től, az ún. gyászévtized.

Ebből a témából hatvan éve nem született összefoglaló dolgozat, ezér választottam ezt a témát. A dolgozat megírásakor elsődlegesen latin és magyar nyelvű eredeti levéltári forrásokat, illetve kézirattári anyagokat, valamint a témával kapcsolatos azóta írt cikkeket és tanulmányokat használtam fel.

Az Új Európa (1942-1944). Egy elit nemzetiszocialista folyóirat világképe

PAKSA RUDOLF
Történelem - könyvtár, IV-II. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ROMSICS IGNÁC, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék

A két világháború közti szélsőjobboldali mozgalmak történetével számos mű foglalkozik. Azonban ezek egyike sem vizsgálja a korszak nemzetiszocialista sajtóját: sem az egyes folyóiratokat feldolgozó alapművek, sem a korszak sajtóviszonyait áttekintő összefoglaló nem készült ezidáig. A dolgozat a Matolcsy Mátyás személyéhez köthető nemzetiszocialista értelmiségi kör folyóiratát, az *Új Európát* vizsgálja. Az 1942 februárjától 1944 szeptemberéig havonta megjelenő Új Európa a magyar társadalom szociális kérdéseire keres magyar és nemzetiszocialista válaszokat. Azaz a német hegemónia alatt álló Európában igyekszik megtalálni a magyar utat. Matolcsy folyóirata elsősorban társadalmi-gazdasági kérdésekkel foglalkozik, de - lévén háború - kiemelt helyet kap a külpolitika is. Emellett a lap a nemzetiszocialista ideológiai alapokra felépítendő új, népi kultúra meggyökeresedését is elő kívánja segíteni. Az Új Európa szellemiségét tematikus bontásban bemutató eszmetörténeti dolgozat mellékletét a folyóirat sajtótörténeti feldolgozásához elengedhetetlen segédletek (a lap tartalomjegyzéke, repertóriuma és szerzői kislexikona) képezik.

Egyház-igazgatási reform Szombathelyen. A plébániák erigációjának hatása a város kulturális és hitéletére

PÁL FERENC

Történelem - levéltár, IV. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SZÖGI LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelem Segédtudományai Tanszék

Dolgozatom forrásául a Szombathelyi Püspöki Levéltárban, a Vas Megyei Levéltárban, valamint a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban elvégzett kutatásaim szolgáltak. Munkám célja annak bemutatása, hogy a plébániák milyen pozitívumokkal szolgáltak Szombathely kulturális és hitéletére.

1930-ban, a gazdasági világválság idején gróf Mikes János az addigi egyetlen plébánia mellé három új plébániát szervezett. A reform érdekessége abban áll, hogy plébániaalakítási jogot három szerzetesrend kapott. A ferences rend, megkapta a Szent Erzsébet Plébániát, a domonkos a Szent Mártont, az akkor betelepülő szalézi rend pedig a Szent Kvirint.

Új plébániákra alapvetően a város gazdasági fejlettsége következtében megnövekedett lakosságszám miatt volt szükség. Szombathely társadalmában rövid időn belül komoly változás ment végbe. A munkásság aránya a lakosságon belül domináns lett. Az ő pasztorációjuk újfajta lelkipásztori munkát igényelt, ehhez pedig jó alapot adott a XIII. Leó pápa által kiadott Rerum Novarum, és az azt követő magyarországi katolikus megújulás.

A plébániák kialakítása nem ment zökkenőmentesen, a ferences rend és a püspök, valamint a két koldulórend között lezajlott vita a kezdeti időszakban beárnyékolta a plébániák tevékenységét.

A rendek valóban új módszerekkel fogtak hozzá a munkásság pasztorá- ciójához. Újságot adtak ki, kultúrházakat építettek, azokban tudományos, valamint színielőadásokat tartottak, kiemelkedő volt szociális tevékenységük.

Munkájuk nyomán a város polgári élete új színt kapott, a közösségi élet fejlődött. Az ekkor emelt épületek, műalkotások mára Szombathely jelképeivé váltak.

A finn fa- és papír export 1880 és 1913 között

PÁL VIKTOR
Történelem, végzett
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
DR. NÉMETH GYÖRGYI, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- *és* Jelenkori Magyar Történeti Tanszék;
PETRI JUUTI, PhD senior researcher,
University of Tampere,
Department of History

A kutatás célja a finn fűrész- és papíripari export rekonstruálása és analizálása volt, 1880 és 1913 között. A fent említett iparágak a korban legjelentősebb finn exportágazatok, amelyek nemzetközi összehasonlításban is az elsők közé küzdötték fel magukat a 20. század elejére. A kvantitatív analízis mellett, összetétel, célpiac és egyéb szempontokat is figyelembe véve elemeztük a kutatott adatokat. Amellett, hogy hová, milyen mennyiségben és milyen változásokkal szállított a Nagyhercegség ipara, a nyersanyag- féltermék- késztermék arányt kiemelten elemeztük. A kutatás alapját a kivételesen megbízható finn hivatalos statisztikák képezték, egyéni felmérésekkel, kalkulációkkal és a vonatkozó szakirodalommal kiegészítve. A adatok analizálása mellett, azok nemzetgazdasági és világgazdasági összefüggéseinek felfedésére koncentráltunk és kiemelten vizsgáltunk az Orosz Birodalom vámpolitikájának, a finn papíriparra gyakorolt hatását. Fokozott figyelmet szenteltünk továbbá a földrajzi és a társadalmi háttérre, amelyek nagyban befolyásolták a fűrész- és papíripar fejlődésének, illetve exportjainak alakulását.

A kutatás eredményeképpen fény derült a finn fa- és papíripar exportjának meglepő összetételére és az orosz vámpolitika a finn papíriparra gyakorolt konkrét ösztönző hatására. Ennek eredményeképpen nem csupán a finn történeti kutatások keretében mutattunk ki új eredményeket, de a feltárt adatok adalékul szolgálnak a Kelet-Európai államok gazdasági fejlődéséhez.

Külpolitikai irányváltás az Amerikai Egyesült Államokban William McKinley elnöksége idején (1897-1901)

PÁLIS RÓBERT
Történelem - ukrán, V-I. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KUKOVECZ GYÖRGY, egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Újkori Egyetemes Történeti Tanszék

A dolgozat kutatási területe az előző századforduló Amerikájának külpolitikája. A kutatás célja, hogy feltárja azokat a tényezőket, amelyek radikális külpolitikai váltáshoz vezettek. Az Egyesült Államok megalakulása óta aktív volt a külpolitikában, de 1898 után merőben más lesz a külkapcsolatok iránya, aktív beavatkozási politika veszi kezdetét, ami az egész XX. századra jellemző lesz. A kutatás folyamán a külpolitikát befolyásoló személyek, intézmények, irányzatok közül a legfontosabbakat mutatom be. A kutatás fő célja az volt, hogy megtalálja azokat a személyeket, akik végrehajtották a külpolitikai fordulatot.

A dolgozat szerzője a Magyarországon elérhető szakirodalom javát áttanulmányozta. A témával foglalkozó magyar nyelvű anyag igen szűkös, angol nyelven viszont hatalmas mennyiségű anyag van. A szerző rövid ideig tartó látogatást tett a McKinley Nemzeti Emlékmúzeum Könyvtárában, az Ohio állambeli Nilesben. A philadelphiai kikötőben^megtekintette a ÜSS Olympia-t, és ellátogatott a washingtoni Kongresszusi Könyvtárba. A kutatást megkönnyítette, hogy egyes dokumentumok az Interneten is elérhetőek voltak.

A kutatásom eredményei szerint, McKinley elnök a háború kirobbanásáig sodródott az eseményekkel, külpolitikai tanácsadója, ekkor Mark Hanna volt. Az elnök nem akart háborút, de engedelmeskednie kellett a közvélemény hatalmas nyomásának. A spanyol-amerikai háború idején új külügyminisztere lett, segítségével az elnök aktív külpolitikussá vált. A hadműveletek Kubában, a Fülöp-szigeteken és Puerto Rico szigetén zajlottak le. Az amerikai hadsereg és a hajóhad fényes győzelmet aratott. A fegyverszüneti- és a békeszerződés, az elnök akaratát valósította meg. A háború után a Republikánus Párt ohioi szárnya tért vesztett. Az új külügyminiszter John Hay lett, aki a párt new yorki szárnyához tartozott. A párton belül a hatalom John D. Rockefeller kezébe került. Hay az aktív, támadó külpolitika híve volt. Létrejött az amerikai birodalom, amelynek új területei lehetővé tették a beavatkozást a karibi és a távol-keleti térségekben. A külpolitika váltást jól szemlélteti a boxer-lázadás leverésében való amerikai részvétel, és a Panama-csatorna építésének megkezdése.

Erdély Habsburg uralom alá kerülése (Adalékok a Diploma Leopoldinum keletkezésének körülményeihez)

PÉTER ÁGNES

Történelem - művelődésszervező, III. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Témavezető:
DR. KRUPPA TAMÁS, főiskolai docens,
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar,
Történettudományi Tanszék

Dolgozatomban egy elhanyagolt téma, a Diploma Leopoldinum keletkezésének körülményeit próbálom felkutatni. Diploma Leopoldinum néven ismeretes az Erdély történelmében az a hitlevél, melyet I. Lipót írt alá az erdélyi rendek által Bécsbe küldött Bethlen Miklós szorgalmazására 1690. október 16-án. Jóllehet, ez a dokumentum 1848-ig évre meghatározta Erdély helyét a Habsburg birodalmon belül, a szakirodalom máig nem tisztázta megnyugtatóan a Diploma keletkezési körülményeit, az irat különböző változatainak egymáshoz való viszonyát.

A Diploma keletkezésének története Bécs 1683. évi török ostromáig nyúlik visz- sza. Erdély ekkor megpróbált kiszabadulni az egyoldalú oszmán függés alól. Apafi Mihály felvette a kapcsolatot I. Lipót császárral, hogy győzelem esetén biztosítsa az Erdélyi fejedelemség szuverenitását immár Habsburg uralom alatt. A sors furcsa fintoraként azonban éppen ez a Diploma jelentette az első lépést a fejedelemség önállóságának megszüntetésében, amelynek következtében Erdély tartományként olvadt bele a készülő Habsburg kormányzati rendszerbe.

Szerelem, szexualitás, házasság hármassága ifjabb Wesselényi Miklós életében

PRISZLINGER ZOLTÁN
Politológia - történelem, V. évfolyam
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. VELKEY FERENC, egyetemi docens,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet

Dolgozatomban Wesselényi Miklós személyiségét vizsgálom nőkhöz való viszonya alapján. A róla szóló szakirodalomban találhatók utalások szerelmi életére vonatkozóan, bővérű jelleme közismert, de senki sem tette még tudományos kutatás tárgyává magánvilágát. Az eddig még csak kisebb részletekben kiadott naplójának forrásértéke, hogy a mindennapok világa - s ezáltal a magánszféra is - kitűnően vizsgálható. A báró regiszterjelleggel minden - az adott napon - vele történt eseményt lejegyzett, így olyan témák kutathatók naplójából, mint a gazdasághoz, közeli rokonokhoz, ismerősökhöz, szórakozáshoz, sporthoz, betegségeihez, illetve nőkhöz való viszonya, és az, hogy hogyan élte meg életének különböző szituációit. Mikrotörténeti jellegű kutatásom alapját a naplóban végzett mélyfúrások adják, ahol a különböző szituációkban megjelenő bárót vizsgálom, mint az otthonában, a zsibói gazdaságban foglalatoskodó erdélyi nemest, mint a pozsonyi országgyűlésen résztvevő követet, mint a Pesten tartózkodó közéleti személyiséget, mint a kíváncsi és ismereteket kereső utazót.

A vizsgált időszakban két olyan kapcsolata volt, amely egyértelműen a szerelem tárgykörébe sorolható, de ezek mellett számos szeretői viszony, egyszeri kaland jellemezte életét. Késői házasságát elsősorban a báró levelezése, korabeli naplók és emlékiratok alapján vizsgáltam meg. Olyan kérdésekre keresem a választ, hogyan éli meg szerelmeit, milyen személyiségjegyeket vázolhatunk fel szeretői viszonyainak a naplóban megjelenő formájából, hogyan viszonyul nemi betegségeihez, törvénytelen gyermekeihez, mi az oka késői házasságának, illetve milyen problémákat vet fel számára rangon aluli házassága.

A Batthyány család tagjai a 19. század második felében

RÁKOSSY ANNA

Történelem - művészettörténet, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. NAGY ILDIKÓ, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Intézet

A dolgozat célja az arisztokrácia gazdasági, politikai szerepének változása a polgári társadalomban a Batthyány család jelentősebb tagjainak politikai, gazdasági és kulturális életben betöltött szerepének bemutatásán keresztül.

Kutatásokat folytattam a Magyar Országos Levéltár a herceg Batthyány levéltár iratanyagában, a 19. században élt Batthyány Kázmér, Gusztáv, Julianna, Ödön , ill. családi alapítványok és hitbizományi dokumentumai között.

A kutatás eredményei a Batthyány család genealógiájának , valamint a családtagok gazdasági és politikai szerepének vizsgálata, a kulturális és tudományos életben vállalt szerepük felvázolása és a főnemesi családok történetének kutatásában előforduló problémák megvilágítása.

„Forradalmár reverendában”. Galambos Ireneusz az 1956-os forradalom győri tanúja

RÉTFALVI BALÁZS
Magyar - történelem, II. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezetők:
dr. M. Kiss Sándor, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabb-kori Történeti Tanszék;
MEDGYESY-SCHMIKLI NORBERT, egyetemi tanársegéd,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Dolgozatom elsődleges céljának azt tekintettem, hogy Galambos Ireneusz bencés szerzetes 1956-os forradalmi szerepvállalásának emléket állítsak. A dolgozat ennek alapján egy historiográfiai és levéltári áttekintés kíván lenni azokról a forrásokról, amiket Galambos Ireneusszal kapcsolatban sikerült fellelnem. A szövegek közlésének másik fontos célja az volt, hogy a különböző források között felmerülő differenciákon keresztül érzékeltessem a forradalmi események eltorzítására irányuló törekvéseket. A dolgozat tehát ezeknek a szempontoknak a figyelembevételével íródott. A kutatást elsősorban az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, a volt Történeti Hivatalban végeztem. A különböző kihallgatási jegyzőkönyvek és rendőrségi jelentések kiválóan szemléltetik az 1956 utáni megtorlás módszereit. A győri Városi Levéltár anyagában is értékes adatokra leltem. Kutatásom során a forradalmi eseményekkel kapcsolatos szóbeli és írásbeli hagyományt is igyekeztem minél szerteágazóbban bemutatni. Komoly forrásértékkel bírnak továbbá azok a külföldi újságok is, amelyek a győri eseményekről szólnak. Ezek alapján elmondható, hogy Galambos Ireneusz a forradalmi események között mindig határozott erkölcsi követelésekkel lépett föl a diktatúrával szemben és ahol csak tehette mindig a békés megoldások mellett foglalt állást, szemben a megtorlás vezetőinek bírálataival.

Bismarck szerepe a berlini kongresszuson

RIGA CSILLA
Történelem - német, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BOTOS MÁTÉ, egyetemi adjunktus,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Történettudományi Intézet

Kutatásom célja az volt, hogy több szempontból megvizsgáljam Bismarck szerepét a keleti válság rendezésére 1878. június 13-tól július 13-ig megtartott berlini kongresszuson. Egyrészt azokat a kongresszuson felmerült vitás kérdéseket vizsgáltam, amelyek megoldásában a német kancellár közreműködött illetve segítségével sikerült rendezni a felek között kialakult nézeteltéréseket. Másrészt vizsgálatom tárgyát képezte az is, hogy e szerepvállalást miként értékelték a résztvevő hatalmak képviselői illetve kormányai.

Mivel a téma hatalmas forrásanyagot ölel fel, ezért a munkámban három területet emeltem ki, Bulgária, Bosznia és Hercegovina és Batum sorsával foglalkozó vitás kérdéseket. A témák vizsgálatához szükséges publikált forrásanyagot és történelmi irodalmat a mainzi egyetemi, - Universitätsbibliothek Mainz - a frankfurti városi és egyetemi, - Stadt-und Universitätsbibliothek Frankfurt am Main - illetve a berlini állami könyvtárban - Staatsbibliothek zu Berlin - találtam. 2004 nyarán lehetőségem nyílt arra, hogy a témát a berlini külügyi levéltárban -Politisches Archív des Auswärtigen Amtes - végzett kutatásaim révén az eddig kiadatlan források tükrében vizsgáljam. Nyomtatott források közül elsősorban a német, angol és az orosz kongresszusi résztvevők emlékiratait, feljegyzéseit és diplomáciai levelezéseit, valamint a centenárium alkalmával német fordításban megjelent kongresszusi jegyzőkönyvet használtam fel.

Kutatásiam összegzéseként megállapítható, hogy Bismarck diplomáciai tevékenysége annyiban sikeresnek mondható, hogy a vizsgált kérdésekben közvetítő szerepének köszönhetően sikerült megegyezésre bírni a vitában álló - elsősorban orosz-angol illetve orosz-osztrák-magyar - feleket. Bismarck közvetítő tevékenysége azonban nem nyerte el minden résztvevő hatalom tetszését, konkrétan orosz részről érték a német kancellárt éles bírálatok, s következésképpen a két ország közötti viszony is alaposan elhidegült a berlini kongresszus után. De hogy valójában milyen út is vezetett a német-orosz kapcsolatok megromlásához, erre a levéltári forrásokban találtam magyarázatot.

A *Himalája „másik" oldalán: A tibeti emigráció belső felépítése és külső kapcsolatai*

RÓNAHÁTI CECÍLIA
Tibeti, IV. évfolyam

Eötvös Lornnd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BALOGH ANDRÁS, egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék

Dolgozatomban a tibeti kérdéssel, elsősorban mint politikai kérdéssel foglalkozom. Arra keresem a választ, hogyan alakulhatott ki és valójában milyen is az a helyzet, amelyben ennek a már évtizedek óta tartó konfliktusnak a résztvevői vannak. A célom az volt, hogy egymás mellé tegyem az ellenérdekelt véleményeket.

A kutatás során először az itthon megtalálható szakirodalmat tanulmányoztam át, majd a Dharamsalai Tibeti Könyv- és Levéltárban folytattam a kutatást. Interjúkat készítettem a tibeti emigráció tisztviselőivel és prominens személyeivel, valamint az Emigráns Tibeti Kormány tagjaival. Forrásként használtam fel a tibeti és kínai propagandaanyagokat és kiadványokat, valamint a helyzetre jellemző alapdokumentumokat.

így sikerült összeállítanom egy, a kérdést átfogó irodalomjegyzéket, amely elsősorban külföldi szakirodalomból áll. Összefoglaltam a Tibet irányítására létrejött kormányok szerkezetét és megoldási stratégiáikat, valamint kitértem a kérdésben szintén érintett India, és az Egyesült Államok álláspontjára is.

Mindezek tekintetbevételével és a két nézőpont együttes vizsgálatával arra jutottam, hogy a kérdés megoldására a legnagyobb esély még a mostani dalai láma életében lenne, azonban a helyzetet csak az abban közvetlenül érintett felek tudhatják rendezni, minthogy a tibeti ügy sajtóvisszhangjától erősen befolyásolt „Nyugat" Kínával folytatott gazdasági kapcsolatai miatt gyakorlatilag lépésképtelen.

„Zrínyi prókátora" - Vitnyédy István élete és szerepe korának politikai mozgalamíban

SÁRKÖZI GERGELY GÁBOR
Történelem, V. évfolyam

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. G. ETÉNYI NÓRA, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Közép- és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

Kutatásom célja az, hogy egy érdekes történelmi személyiség, Vitnyédy István életét és politikai tevékenységét minél alaposabban bemutathassam. Ehhez a munkámhoz alapvető forrásként használtam fel Vitnyédy nagyszámú kiadott magánlevelét, valamint igyekeztem feldolgozni az ügyvéddel kapcsolatos szakirodalmat is.

Eredményeimről elmondhatom, hogy viszonylag alaposan sikerült orvosolnom a Vitnyédy korábbi életrajzaiban meglévő hiányosságokat és apró pontatlanságokat, megfestve ezáltal az ügyvéd politikai tevékenységének nélkülözhetetlen magánéleti, műveltségi és pénzügyi hátterét.

Dolgozatomban egy rövid életrajzi áttekintés után foglalkoztam Zrínyi Miklós és Vitnyédy István kapcsolatával, igyekeztem megvilágítani az ügyvéd kiemelkedően fontos politikai, gazdasági és információs szerepét a bán oldalán. Felvázoltam Vitnyédy későbbi, Zrínyi halálát követő közvetítő tevékenységét, kapcsolat- tartó szerepét XVI. Lajos francia király diplomáciájával, valamint az ügyvéd és a magyar politika elfordulását a francia külpolitikától.

Munkám második felében próbáltam megfesteni Vitnyédy életének és tevékenységének társadalmi hátterét, megadva ezáltal az osztályostársai, az árutermelő, gyarapodó köznemesek rétegéből kikerülő személyiségekkel történő összehasonlításának lehetőségét. A század második felében politizáló köznemesség anyagi-szellemi hátterének rövid leírása után rátértem Vitnyédy vagyoni és műveltségi helyzetére, bemutattam az ügyvéd szerteágazó kereskedelmi tevékenységét és maecénási szerepét. Vitnyédy az 1650Ues évek második felétől szegény protestáns diákok sorát járatta külföldi egyetemekre, olykor jelentős összegeket áldozva taníttatásukra. Idehaza is sokat tett a művelődés fejlesztéséért, jelentős szerepet játszott előbb a soproni magyar gimnázium, majd pedig az eperjesi kollégium megalapításában.

Összegzésként elmondhatom, hogy Vitnyédy István mind politikai, mind kulturális téren saját, és osztályostársai erejét is meghaladó szerepet játszott a XVII. század középső harmadának magyar történelmi eseményeiben.

A „textilvonat". A Kispesti Textilgyár Rt. árukészletének sorsa (1944-1949)

SCHULLER BALÁZS

Történelem VI. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető;
DR. VONYÓ JÓZSEF, egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modernkori Történeti Tanszék

1944 novembere és 1945 márciusa között zajlott a XX. századi magyar gazdaságtörténet legnagyobb tragédiája, a kiürítés. A magyar szakirodalom jól dokumentálta a központi intézkedéseket, és hellyel-közzel - néhány részlet megvillan- tásával - a kb. 55 ezer vagonnyi nyersanyag, áru, gép és gyári berendezés indítását is. Arról azonban, hogy ezek a vonatszerelvények és uszályok az akkori Németországban hova kerültek, vajmi keveset olvashatunk. Munkámban egy ilyen sorsra jutott gyár árukészletének történetét követem végig 1944-től 1949-ig, de az ügy komplexitása miatt az 1907 és 1944 között (az alapítástól a kiürítésig) lezajlott fontos, az ügy megértéséhez elengedhetetlen eseményeket is bemutatom. Kutatásomat Ausztriában, Vorarlberg tartományban, általam megtalált dokumentumok alapján kezdtem meg. 1945 márciusában az SS-el kötött alkuja keretében ide szál- látatta Teleki János gróf, a Kispesti Textilgyár Rt. (Kistext) vezérigazgatója a cég háború utáni időkre félretett kétmillió méternyi textiltartalékát - a „textilvonatot". Célja az áru Svájcban való értékesítése volt, ami több akadályozó tényező hatására kivihetetlennek bizonyult. Teleki, akit a háború utáni Magyarországon háborús bűntetteiért felelősségre vonás várta, Svájcba szökött. Az áru, a Kistext tucatnyi tisztviselőjével - kiszolgáltatva a helyi lakosság és a francia megszállók fosztogatásainak - Vörarlbergben maradt. Nemcsak fosztogatók, de francia minisztériumok is szemet vetettek a háború utáni Európában óriási értéket képviselő textilre. így került annak zöme 1945 őszén Párizsba. A Kistext lassan eszmélő, volt - zsidó - tulajdonosa, és az elhurcolt javakra 1946-tól nagyobb figyelmet fordító magyar kormányszervek évekig tartó harcot indítottak a jogos kártérítésért, illetve a Vörarlbergben maradt rész hazaszállításáért. Utóbbi 1947 júliusában sikerült is, viszont a kártérítés ügye az 50-es évek hidegháborús légkörében megoldhatatlanná vált.

Dolgozatomhoz osztrák és magyar levéltári dokumentumokat használtam fel, melyek feldolgozásával sikerült az 1945-ös vorarlbergi eseményekkel kapcsolatban az osztrák szakirodalom előtt sem ismert, vagy tévesen megjelent részletekre is rávilágítanom.

„A sebgyógyítás művészei”. Sebészet és sebészek a 18. századi Magyarországon

SIMON KATALIN
Történelem - latin - művészettörténet, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. KRÁSZ LILLA, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Közép- és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék

Magyarországon - hasonlóan Nyugat-Európához - a sebészek céhes keretek közt működtek. A 18.században az állam felülről irányított reformokkal kezdte megtörni a céhek egyeduralmát. A normatív szabályozások közül három alapvető változásokat hozott a sebészek gyógyító gyakorlatában és társadalmi megítélésében. 1745-ben Torkos Justus János *Taxa Pharmaneuticája* a sebészek, valamint a többi gyógyító réteg számára is pontosan meghatározott kezelési díjakat szabott ki. Ez nagyrészt a gyógyszerészek érdekeit védte a sebészekkel szemben. A Taxa '1755-ben törvényerőre emelkedett a *Planum Regulationis in Re Sanitatis* részeként.

A legfontosabb, birodalmi szintű egészségügyi reform a nagyszombati egyetem orvosi fakultásának első tanévében, 1770-ben bevezetett *Generale Normativum* volt. A Normativum pontosan körülhatárolta a borbély-sebészek hatáskörét. Az orvosdoktorokkal szemben határozottan megkövetelte az alázatos magatartást, viszonta tényleges kezelés elvégzését továbbra is a sebészekre hagyta. Előtérbe került az egyetemi tanárok előtt letett vizsga, de az 1770-es években ezt még elnézőbben kezelték. Elfogadták - különösen idősebb borbély-sebészek esetében - a megyei physicusok előtti vizsgát is, ez azonban később, a II. József uralkodása alatt bevezetett classificatio során több problémát okozott.

II. József felvilágosult uralkodóként nagy hangsúlyt fektetett a közegészségügy fejlesztésére. A vármegyéknek 1781-ben elrendelte, hogy létesítsenek sza- génykasszát. A sebészek magasabb szintű képzésének érdekében udvari orvosa segítségével 1785-ben Bécsben megalapította a Josephinumot. II. József itt elsősorban a hadsereg számára szándékozott nagy tudással rendelkező sebészeket kiképezni.

1780 decemberében elrendelte a minősítési ívek évenkénti elkészítését, amelynek során az ország sebészeit is összeírták. A rendszer csak 1783-1784-től vált igazán hatékonnyá. A jelentések az első években különfélék voltak, található köztük egyszerű összeírás és precíz minősítési ív is. Az 1783-ban létrehozott Egészségügyi Ügyosztálynak beküldött jelentésekből kitűnik, hogy a borbély-sebészek rétege igen változatos képet mutatott. Nagy részükről elmondható, hogy tanulmányaik során sok helyen megfordultak, és kevesen telepedtek le szülőhelyükön. Főként a hadseregben, felcserként kezdték a sebészséget. Az idősebb céhes mesterek igyekeztek megvédeni érdekeiket, és első osztályú minősítést kapni még akkor is, ha nem tettek egyetemi vizsgát. Ezzel ellentétben a fiatalabb sebészek többsége már eleve egyetemi végzettséggel próbáljt elhelyezkedni. Tehát a fiatalabb sebészgeneráció felismerte, hogy társadalmi felemelkedése a magasabb szintű tudás megszerzésének függyvénye.

Kisegyházak és más vallásfelekezetek szerepe Nyárádkarácson községben a rendszerváltást követően

SIMON ZOLTÁN
Kulturális antropológia, V. évfolyam
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. FAZEKAS CSABA, egyetemi docens,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék

A romániai Nyárádkarácson (Nyárádkarácsonfalva) (Craciune§ti) község Maros megyében (jud. Mureg) az Alsó-Nyárádmentén fekszik. A községhez - a román közigazgatási rendszernek megfelelően - nyolc település tartozik: Folyfalva (Fői), Csiba (Ciba), Káposztásszentmiklós (Nicolegti), Fintaháza (Cinta), Kisteremi (Tirimia Mica), Somosd (Cornegti), Hagymásbodon (Budiu Mic). A térségről tanúskodó egyházi adatok legkorábbi emlékei a XIII-IV századig vezethetők vissza. A XIV. században Káposztásszentmiklós az Alsó-Nyárádmente egyházi központját képezte. Ezzel párhuzamosan nyomon tudjuk követni az egykori római katolikus templomok meglétét is. A XVII. századi iratok a reformáció térnyerését igazolják, meglehetősen erős egyházszervezettel. Az bizonyos, hogy az ellenreformáció nem hatott az Alsó-Nyárádmentén. Viszonylag korán kitűnik az egyházi kimutatásokból, hogy az egykori Marosszéken, különösen a Nyárád- mentén rohamosan terjednek „a szektások" a második világháborút követően. Ugyancsak a világháborút közvetlenül követő szociográfiai írások, a vidéket tengődőnek és vagyontalannak írják le. A Ceausescu érában Nyárádkarácson községben, a református egyház a kor minden politikai ráhatásától függetlenül, önállóan, a közösségi hitélet minden formájával együttesen képviseltette magát a térségben. Az 1989-es fordulatot követően azonban újra kellett definiálni önmagát, elsősorban szervezetileg, a megváltozott helyi társadalmi élet új szegmenseiben. A gyors és hirtelen privatizáció a község lakosságát megfosztja a közeli Marosvásárhelyen történő ipari munkától. Sokan kénytelenek visszatérni a létbizonytalanságot jelentő mezőgazdaságra. A kilátástalanság lelki zavara nem egy estben a református tagokat, az új vallási felekezetek „ szolidárisabb" és „önsegélyező" csoportjaihoz vezette. Bomlasztó erőként hatott a rohamos kivándorlás/elvándorlás is. Az együttes hatások számadataiból kiindulva azt mondhatjuk, hogy Nyárádkarácson református gyülekeze- tit mára már több száz fős vesztesség jellemzi. A térség vallási-társadalmi életében a szociális-felekezeti feszültségek még mindig jelen vannak, melyek igen kedveznek a kisegyházak és újabb keletű vallási csoportosulások térnyerésének. A dolgozat célja nem a térség kisegyházairól vagy az újabb keletű vallásfelekezeteiről alkotott teológiai központú vélemény vagy bírálat, hanem ezek együttes hatásainak vizsgálata egy többségében protestáns szemlélettel és magyar kultúrspecifikus jegyekkel felruházott kisközösség kulturális, társadalmi és történeti vonatkozásában.

A domonkos rend visszatérési kísérlete Erdélybe a 18. század elején

SIPTÁR DÁNIEL
Történelem, V. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MOLNÁR ANTAL, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Közép- és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

A domonkos rend Erdélybe való visszatérésének a 18. század elején lezajlott sikertelen kísérlete a rend történetének ismeretlen részét képezi, mindössze a domonkosok központi római levéltárának (Archivio Generale dellUOrdine dei Predicatori) anyagát szinte teljesen áttekintő Iványi Béla tett róla elszórt utalásokat. Iványi elsősorban középkori érdeklődésű anyaggyűjtésének a barokk kori állományra koncentráló kiegészítése céljából 2004 nyarán Rómában kutatásokat végeztem. Az ezek során feltárt levelezésanyag segítségével lehetőség adódott a kísérlet körülményeinek tisztázására, történetének feltárására.

A domonkosok visszatérését Erdélybe Antonio Cloche rendfőnöknél gr. Kálnoki Ádám csíki főkapitány kezdeményezte. Kérésére Bartók Márton magyar domonkos szerzetes a gróf kőröspataki birtokán a helyi katolikusok gondozásával, Rózsafüzér Társulat felállításával foglalkozva az egykori domonkos kolostorok visszaszerzésén fáradozott. Számtalan tényező azonban végül meggátolta a sikert, amely tényezők a kísérlet elemzéséből és annak más rendek erdélyi visszatérésével való egybevetéséből nyilvánvalóvá válnak. Az ebből levonható következtetések megengedik, hogy egy szerzetesrend magyarországi visszatelepülésének, tá- gabb értelemben a magyarországi rekatolizációnak a feltételeire vonatkozó állításokat fogalmazzunk meg.

Teleki Pál és Bethlen István a zsidókérdésről

SULYOK IZABELLA
Francia - történelem, III-V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MOLNÁR JUDIT, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar,
Politológiai Tanszék

Teleki Pál és Bethlen István a Horthy-korszak meghatározói politikusaiként a zsidókérdésről alkotott véleményükkel nagy hatással voltak a korszak zsidóellenes poltikájára. Célom a két politikus antiszemitizmusának vizsgálata: zsidóellenes nézeteik kialakulásának okai, valamint a zsidókérdés megoldására tett javaslataik bemutatása beszédei és írásaik alapján.

A Horthy-korszakban mind Teleki, mind Bethlen a zsidók őszirózsás forradalomban és a Tanácsköztársaságban betöltött szerepével magyarázta antiszemitizmusuk kialakulását. Ezt azonban cáfolja az a tény, hogy minketten tettek zsidóellenes kijelentéseket 1918 előtt is. További érvként hozták fel a zsidók „óriási" bevándorlását Galíciából a dualizmus idején, holott ezt megbízható statisztikai adatok már 1922-ben megcáfolták. Valószínűsíthetjük, hogy Bethlenre Károlyi Sándor, Telekire Cholnoky Jenő és/vagy Hoffmann Géza zsidóellenes nézetei hatottak.

Meghatározó tényező, hogy Bethlen következetesen vallásfelekezetnek, Teleki az 1920-as évek közepéig nemzetiségnek, majd fajnak tartotta a zsidókat. Bethlen lehetségesnek tartotta a zsidók asszimilációját és a zsidókérdés lehetséges megoldását látta benne. Teleki az asszimilációt 1926 után lehetetlennek tartotta. Ez magyarázza Bethlennél szélsőségesebb álláspontját a zsidókérdés megoldását illetően.

Teleki szigorú zsidóellenes törvény meghozatalával kívánta kiszorítani a zsidókat a magyar gazdasági életből. Bethlen úgy vélte, hogy a zsidókérdés törvények segítségével történő megoldása külpolitikai bonyodalmakat okozhat, valamint veszélyezteti a magyar gazdaságot. Ennek jegyében Bethlen miniszterelnöksége idején módosították a *numerus clausus* törvényt, a későbbi zsidótörvények ellen pedig határozottan tiltakozott.

A zsidókérdés megoldásával kapcsolatban egyikük sem jutott el a zsidók fizikai megsemmisítésének gondolatáig, antiszemita politikájuk azonban felelős a lakosság részéről tapasztalható közöny kialakulásáért, amely a zsidók deportálását kísérte.

A magyarországi kommunista diktatúra zsidó áldozatai - I. Dénes Béla cionista per, kémper (1949-1954)

SZALAI ÁGNES
Zsidó művelődéstörténet, III. évfolyam
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem

Témavezető:
DR. HARASZTI GYÖRGY, egyetemi tanár,
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem,
Történelem és Vallásbölcseleti Tanszék

Ahogy 1949 elején a Szovjetunió és Izrael közötti kapcsolatok megromlottak, úgy változott meg a magyar kormány hozzáállása is a zsidó kivándorlás kérdéséhez. Mivel a cionisták képviselték Izraelt és a galuti zsidóságot, így a politikai leszámolás terepe is elsősorban a cionista intézményrendszer felszámolása volt. Az ÁVO már 1948-ban figyeltette a Magyar Cionista Szövetség központját, majd 1949 tavaszán megkezdődött a mozgalom teljes felszámolása. A magyarországi cionista koncepciós per egyedülálló volt a csatlósállamok körében. A perben kilenc cionista vezetőt állítottak bíróság elé, elsőszámú vádlottként Dr. Dénes Bélát. Dénes Béla 1948 végéig a magyarországi Mapaj szocialista cionista párt vezetője volt. Már a háború előtt lelkesen szolgálta a cionista mozgalmat, a német megszállás után valószínűsíthetően közreműködött a Zsidó Tanács munkájában. Dénes esküdt ellensége volt a hitközség vezetőségének, vádolta őket a Zsidó Tanácsban vállalt szerepükért, sérelmezte, hogy a felszabadulás után a hitközségen belül továbbra is vezető pozíciókat töltöttek be, de nem nézte jó szemmel a kormánnyal szemben játszott hintapolitikájukat sem. A felszabadulás után Dénes Béla a cionista Mapaj párt elnökeként vezető szerepet töltött be nemcsak a cionista szervezetek munkájában, de fenntartásai ellenére részt vállalt a hitközség irányításában is. Dénes Bélát 1949. május 11-én tartóztatták le lakásán tiltott határátlépés elősegítésében való bűnrészesség miatt. Tanulmányom központi részét a megfigyelési és kihallgatási jegyzőkönyvek alapján a koncepciós per feldolgozása alkotja, de a kutatás során kirajzolódtak olyan események, amelyek közvetlenül nem a cionista tevékenységet érintették. így foglalkozom azzal a kérdéssel: Milyen szerepet töltött be Dénes Béla a német megszállás után; Vádolható-e bármilyen kollaboráns tevékenységgel vagy csak mint aktív cionista vett részt a mentési akciókban; Milyen kapcsolatok fűzték a hitközséghez és annak vezetőségéhez? Tanulmányom a kommunista diktatúra magyar zsidóság ellen indított hadjáratának csak egy részletét tárgyalja, de a per tartalmi elemei a teljes koncepciós politikát körvonalazzák.

Magyar berendezkedés Észak-Erdélyben (1940-1941)

SZAVÁRI ATTILA
Történelem, V. évfolyam
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. ORMOS MÁRIA, professzor emerita,
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Modernkori Történeti Tanszék

Elérkezettnek látom az időt egy átfogó, Észak-Erdély 1940-1944 közötti történetét bemutató, munka megírására. A kérdés részletes és teljes feldolgozására eleddig nem vállalkozott senki, csupán részleteiben vizsgálták. Gazdaságpolitikai, nemzetiségi politikai megközelítésben, valamint a magyar-román kapcsolatok tükrében születtek művek. Ezért is vállalkoztam rá, hogy egy átfogóbb, minél több kérdéskörre kiterjedően vizsgáljam Észak-Erdély történetét és ezzel együtt Teleki Pál Erdélyhez fűződő viszonyát. E távlati cél első része a tanulmány, amely az észak-erdélyi magyar reintegráció első hónapjainak történetét tárgyalja. A témához szorosan kapcsolódó irodalom szűkösen áll a rendelkezésre, ezért a Magyar Országos Levéltárban végzett több hetes kutatás eredményeit is felhasználtam a dolgozatban.

A második bécsi döntés és Teleki Pál halálának időpontja között eltelt hét hónap története keretbe fogja az értekezést, amely négy fejezetből épül fel: az elsőben a bécsi döntés hatását tekintem át; a második a Honvédség bevonulásáról szól; a harmadik a katonai közigazgatás időszakát tárgyalja, míg az utolsó egység a polgári közigazgatás bevezetését és annak első négy hónapjának eseménytörténetét mutatja be - Teleki haláláig. (Az első részben Teleki nemzetiségi politikáját, az utolsóban pedig a visszacsatolt erdélyi terület gazdasági viszonyait is ismertetem.)

Teleki miniszterelnök azon törekvése, hogy az észak-erdélyi magyar integrációt saját irányítása alatt tartsa (ezért ragaszkodott észak-erdélyi kormánybiztosi hivatalához is) - nem járt sikerrel. Ebben közrejátszott a hadsereg politikába való mind erősebb beavatkozása, illetőleg az, hogy a miniszterelnök politikai ellenlábasai - sőt sokszor saját beosztottai - sem értettek egyet Teleki nemzetiségpolitikai koncepciójával.

Szurmay Sándor, „az uzsoki hős„

SZÉCHENYI MAGDOLNA
Szociológia - történelem, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. BÁLLÁ TIBOR, tudományos munkatárs,
Hadtörténeti Intézet,
Budapest

Kutatásom célja Szurmay Sándor pályájának bemutatása, kiemelve az első világháborús tevékenységét. A megfelelő katonai iskolák elvégzése után előbb a Honvédelmi Minisztériumban töltött be magas tisztségeket, majd 1914. novemberében került az orosz frontra. Nevéhez fűződik a kárpáti téli csata és a kárpáti húsvéti csata több győzelme. „Az uzsoki hős" melléknevet a csata helyszínéről és a hágó megvédéséről kapta. 1918-tól kezdve használta ezt az előnevet. A frontról hazatérve honvédelmi miniszterré nevezték ki; 1918. október 31-ig volt ebben a pozícióban. Ezt követően internálták, és fogva tartották 1919. augusztusáig. A Horthy- korszakban prominens személyiség volt. Ebben az időszakban könyveket, cikkeket írt, és róla is rengeteg cikk született. Fő munkája, melyben a fronton töltött időt eleveníti meg: *A magyar katona a Kárpátokban* 1940-ben jelent meg. Életének hátralevő részét visszavonultan töltötte, 1945. február 26-án halt meg Budapesten.

Munkámat a Hadtörténeti Levéltárban (Budapest) található Szurmay hagyatékra (hat doboz) alapoztam, ezt egészítettem ki a szakirodalommal.

A Ratio Educationis kisiskola-reformja és Szeged oktatási élete az 1770-1780-as években

SZILÁRD BALÁZS
Történelem, végzett

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

A dolgozat témáját a Magyarországon régen kisiskoláknak nevezett elemi szintű iskolák adják. Ez az iskolatípus a szélesebb népoktatással együtt a 16. században jelent meg Magyarországon, szorosan kapcsolódva a reformációhoz és ellen- reformációhoz. A reformáció szellemiségének hatására utal az is, hogy kezdettől fogva a tanulók anyanyelve (azaz Magyarországon a magyar, a német vagy a szlovák stb.) volt az oktatás nyelve a kisiskolákban, szemben a latin nyelven tanító gimnáziumokkal.

A kisiskolák (azaz az elemi szintű oktatás) első országos reformjára a Ratio Educationis nevével fémjelzett oktatási reformfolyamat során került sor Magyarországon. A kisiskolareform egy szóval összegezhető: normamódszer. A norma (vagyis magyarul minta) az 1760-as években Sziléziában végrehajtott kisiskolái oktatási reform volt, amely néhány év alatt átterjedt a Német-Római Császárság és a Habsburg Birodalom jelentős részére. (Az osztrák Örökös Tartományokban 1771-ben indult meg a kisiskolák reformja, Erdélyben 1772-ben, a szűkebb Magyar- országon 1774-ben, Szeged városában 1779-ben.)

A dolgozat témája egyszerre országos és lokális (egy városhoz kötődő). Ennek oka, hogy a szakirodalmon túl egy eddig még nem közreadott, 1821-ben készült, latin nyelvű szegedi kézirat első 23 oldalának a magyar nyelvű tartalmi ismertetésére is vállalkoztam. A kézirat - melyre a cím első két szavával (Brevis Descriptio) hivatkozom a dolgozatban - feldolgozott része a szegedi kisiskolák történetét foglalja össze 1776-tól 1790-ig.

A dolgozat legfőbb eredménye az említett forrás feldolgozása, amely új adatokkal szolgál egyrészt Szeged város elemi iskola-hálózatának legrégebbi és írásos forrásokkal még éppen elérhető korszakáról; másrészt segít árnyalni a képet a 18. századi magyarországi elemi iskolák hétköznapi életéről (a tantárgyak, a szünnapok, egy korabeli diáklázadás stb. ismertetése révén).

A 14. századi krónikaszerkesztmény interpolációi és 11. századi okleveleink

SZŐCS TIBOR
Történelem - levéltár, V—III. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. THOROCZKAY GÁBOR, egyetemi tanársegéd,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

Dolgozatunk célja igazolni azt a tételt, hogy a Képes Krónika családjában található, a Budai Krónika-családhoz viszonyított szövegtöbbletek (az ún. interpolációk) hiteles történeti híradásokat tartalmaznak. Ezt többek között ezeknek a 11. századi oklevelekkel fennálló személynév-párhuzamai alapján szokták bizonyítani. Rokay Péter közelmúltban megfogalmazott véleménye szerint azonban nem lehet kimutatni, hogy azokban az oklevelekben, amelyek csak későbbi másolatokban maradtak fenn, valóban szerepeltek volna ezek a nevek. Nézete szerint a hagyományosan eredetinek tartott tihanyi oklevél (1055) tanúnévsora is támadható hitelű. A kutató így - más, általunk nem vizsált érvek alapján is - kétségbe vonta az interpolációk eredetiségét.

A dolgozatban filológiai és történeti szempontok alapján vizsgáljuk meg a kérdéses okleveleket. Célkitűzésünk az, hogy bebizonyítsuk: a krónikával párhuzamosan előforduló személynevek az oklevelek hiteles részeiben fordulnak elő.

Munkánk során öt oklevéllel foglalkozunk: az 1055-ben kiadott tihanyival, az 1057. évi (Radó nádor-féle) székesfehérvárival, az 1061. évi zselicszentjakabival, az 1060-as évek második felében kelt százdival, és az 1075-ben kiadott garamszent- benedekivel. Ezek közül a tihanyi oklevélnek a tanúnévsorát is eredetinek kell tartanunk. Három interpolált oklevél esetében pedig megállapítható, hogy a kérdéses névpárhuzamok bizonnyal már az eredeti szöveghagyományban is megtalálhatóak voltak. Egyedül a székesfehérvári oklevelet tartjuk gyanúsnak, habár könnyen lehet, hogy eredeti diplomán alapul.

Az interpolációk és a tárgyalt oklevelek között megtalálható, összesen 11 névpárhuzam tehát valós történeti alapra épül. Mivel elképzelhetetlen, hogy a krónikás felhasználta volna ezeket az okleveleket, ezért azt mondhatjuk, hogy az interpolációk hitelességét ebből a szempontból nem lehet megtámadni.

Edgár Sanders és a brit-magyar kapcsolatok (1949-1953)

SZÖRÉNYI ATTILA

Angol - történelem, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
OKVÁTH IMRE, megbízott előadó,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Kutatásom célja az, hogy a források nyújtotta lehetőségekhez mérten határozott képet alkosson Edgár Sanders működéséről, elítéltetéséről, valamint arról, hogy az Egyesült Királyság és Magyarország kapcsolatát az ügy alakulása hogyan befolyásolta. Mivel Sanders a Standard-koncepció egyik kulcsfigurája volt, valódi szerepének tisztázása egyben a per hátteréről, a koncepció felépítéséről is új adalékokat tár fel, valamint a per további értékeléséhez is segítséget nyújt.

Munkám forrásanyagának zömét a Magyar Országos Levéltár és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára nyújtotta.

A kutatás eredményeképpen levonható konzekvenciák a következőkben foglalhatók össze. A Standard-per Sanders-re vonatkozó vádjai csaknem kivétel nélkül valótlanok. Ennek ellenére, néhány rendelkezésre álló adat és az Egyesült Királyságnak az ügyben tanúsított rendkívüli aktivitása, valamint részéről az ügy gazdasági kérdésekkel való egyértelmű és azonnali összekötése arra utal, hogy Sanders valószínűsíthetően valóban végzett hírszerző munkát.

Az úrbéri viszonyokat érintő változások hatásai a kalocsai érseki uradalom gazdálkodására

SZTANKÓ KLÁRA
Történelem - vallástudomány, V-II. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SARNYAI CSABA MÁTÉ,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Vallástudomány Tanszék

Az 1848/49-es eseményeket a történetírás többször és sokféleképp feldolgozta már, azonban a mai napig maradtak „fehér foltok". A kalocsai érsekuradalom gazdálkodásáról született ugyan több tanulmány, de a témát kimerítő elemzés nem készült. A dolgozattal ezt a hiányt próbálom valamelyest pótolni.

A tanulmány megírását könyvtári és levéltári kutatások előzték meg, a pontosabb és részletesebb ismeretek közzététele azonban további vizsgálódást igényelne. A munkát megnehezítette a vonatkozó szakirodalom szűkös volta, valamint a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár Gazdasági Levéltárának rendezetlensége.

A felvetett probléma, amire választ kerestem, hogy az 1848/49-es évek esemé- nyei gyakoroltak-e közvetlen vagy közvetett hatást a kalocsai érseki uradalom gazdálkodására. Vizsgálódásomat az 1856. évig folytattam, amikor az érsekség és a falvak többsége között létrejöttek az ún. úrbéri egyezségek. Az időhatár kiválasztását az indokolta, hogy az 1853. március 2-i császári pátens rendelkezése nyomán kötött egyezségek létrejöttét az 1848-as évek hatására elindult változások lezárásának tekinthetjük.

A dolgozat első fejezete azt a földrajzi vidéket mutatja be, ahol az uradalom elhelyezkedett: a Kalocsai Sárközt. A második fejezet az 1848/49-es évek eseménytörténetét vázolja a Kalocsai Főegyházmegyét érintő szempontok alapján. A harmadik rész pedig a gazdasági változásokról szól. Az átalakulást a gazdaság szerkezeti oldaláról vizsgáltam először, majd a jobbágyi és az uradalomi gazdálkodást elemeztem, az utóbbin belül is a bérletek szerepét, végül az 1856-os egyezségeket ismertettem és annak eredményeit.

Következtetésképpen a dolgozat megírása után megállapítható, hogy az 1848-ban keletkezett problémákra a kalocsai érseki uradalomnak sikerült megoldást találnia. Az 1848-50-es évek gazdasági mélypontot jelentettek a számára, de személyi és gazdálkodásbeli változtatásokkal képes volt ezeken a következő évtized elejére túllendülni.

Kisvárda története a polgári demokratikus forradalomtól a román megszállás végéig

TUGYA BEÁTA ILONA
Történelem, V. évfolyam
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. SÍPOS JÓZSEF, egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék

A dolgozat témája a felső-szabolcsi Kisvárda története a polgári demokratikus forradalomtól a román megszállás végéig. Az országos események mindig hatottak a megye községeire, így erre a településre is. De míg Budapesten néhány kivételtől eltekintve vér nélkül zajlott a forradalom, addig az ország nagy részén fosztogatások, rablások történtek. Itt sem volt ez másképp: 1918. november 3-án a nélkülöző lakosság egy része a hazatért, még fegyverrel rendelkező katonákkal összefogva kifosztotta szinte az összes üzletet a főtéren. Másnap, részben ennek következményeként megalakult a helyi nemzeti- és katonatanács. Megakadályozták a további rendbontást. Kisvárdán jóléti bizottságot szerveztek, feladata élelmiszer, ruha és étel osztása volt. Az ősz végén földbirtokrendező bizottságok alakultak, összeírták az igénylőket. 1919 március elején a megye egyik településén megkezdődött a földosztás.1919. március 23-án itt is kikiáltották a Tanácsköztársaságot, végrehajtó bizottság alakult. Az elkezdett földosztást nem folytatták. Nagyszabású városfejlesztési programot dolgoztak ki a településen, építkezéseket terveztek. Március végétől megindultak a kollektivizálások, a kereskedésekről leltárakat vettek fel. Április első felében lezajlottak a tanácsválasztások, hasonló eredménnyel végződtek, mint szerte az országban: többségében munkás, kisiparos és földműves összetételűek lettek a tanácsok, az értelmiséget néhány tanár, tanító képviselte. Április 16-án megindult a románok fegyveres előretörése. 23-án a helyi direktórium elmenekült, 25-én megszállták a települést. Május elején a Tanácsköztársaság alatt együttműködő, addigra el nem menekült vezetőket besúgták a románoknak; elfo- gatásuk után kivégezték őket. Egymást érték a termény- és állatrekvirálások. Akinek elegendő pénze volt, annak üzemét, üzletét, tulajdonát nem érte kár. 1919 novemberében 1.850.000 korona megszállási költséget vetettek ki a megyére, amiből Kisvárdára 250.000 korona jutott. Az iskolákban elszállásolt katonák nagy károkat okoztak az épületekben, tantermekben. Csak 1920 február végén láttak hozzá a Tiszántúl kiürítéséhez. Kisvárdát március 8-án hagyták el, a lakosság ekkor fellélegezhetett.

A Monarchia kereskedelmi tengerészeiének története az Osztrák-Magyar Lloyd megszűnéséig

ZSIGMOND GÁBOR
Történelem, V. évfolyam

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. CSOMA ZSIGMOND, egyetemi tanár,
Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Gazdaság-és Művelődéstörténeti Tanszék

A dolgozat célja az Osztrák-Magyar Monarchia kereskedelmi tengerészeiének történetét, fejlődését, felépítését megvizsgálni. Véleményem szerint feltétlenül fontos lenne ennek a témának tárgyilagos megközelítése. Különösképpen, hogy nemcsak a magyar gazdaságtörténet, hajózástörténet, vállalattörténet, valamint régió- történet számára lehet érdekes adalék, hanem számos diplomáciatörténeti csemegét is tartalmaz a korra vonatkozóan, mindezek mellett csekély technikatörténeti vonatkozással is bír. A nemzetközi tengerhajózás megítélésem szerint lehetővé tette az új dualista állam európai gazdasági rendszerbe, valamint a szabad kereskedelembe való gyorsabb betagozódását. További kutatásokat igényelne a Monarchia tengeri kapcsolatainak megvizsgálása diplomáciai szempontból, hiszen a külföldi konzulátusok és szaktudósítók munkája szinte teljesen feldolgozatlan kérdés, csakúgy, mint a külföldi ügynökök tevékenysége és szerepe a Monarchia külkereskedelmének alakulásában. Ezen túl a szállított árukat, terményeket és ipari alapanyagokat felhasználó üzemek, gyárak dolgozóit, a kereskedelmi tengerészeiben valamilyen módon részt vett vezetők, alkalmazottak történetét illetően még ugyancsak számos kutatási lehetőség adott.

További eredményekhez vezetne Rijeka, Kotor, Dubrovnik és Bécs levéltáraiban, közgyűjteményeiben és tengerészeti múzeumaiban kutatásokat végezni. Emellett jó kutatási módszer lehet az olasz szakirodalmak megvizsgálása.

A dolgozat magyar, német, horvát, szerb és olasz szakirodalmak és források felhasználásával követi végig a Monarchia kereskedelmi tengerészetének kialakulását 1891-ig, az Osztrák-Magyar Lloyd társaság megszűnéséig, illetve átalakulásáig. Az elsősorban gazdaságtörténeti leírás mellett a dolgozat az új dualista állam európai gazdasági vérkeringésbe való bekapcsolódását is törekszik hangsúlyozni, bár ennek részleteihez további kutatásokra lenne szükség.

A győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium államosítása az iratok tükrében (1948-1950)

VAGYON ANDREA

Történelem - német, V. évfolyam
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
MEDGYESY-SCHMIKLI NORBERT, egyetemi tanársegéd,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar,
Új- és Legújabbkori Történeti Tanszék

Munkám témája a győri bencés gimnázium 1948-tól 1950-ig tartó államosításának bemutatása az iratok -legnagyobbrészt a gimnázium iratainak- tükrében. Kutatásom célja volt, hogy egy nagy jelentőségű, országos esemény -az egyházi iskolák államosításának-lefolyását helyi szinten vizsgálva közelebb hozzam azt az olvasóhoz, mindezt úgy, hogy a dolgozat az adott korszak helyi iratait előtárva emberközelibb képet nyújthasson 20. századi történelmünk ez általában csak nagy vonalakban vizsgált, bár nagyon is fontos szeletéről. A kutatáshoz első sorban a győri gimnázium irattára, ezen kívül a Pannonhalmi Főapátság és a Győri Püspöki levéltára anyagát használtam fel, kiegészítve ezek adatait a győri gimnázium éves iskolai értesítőinek értékes anyagával. Végül használtam még a Győri Megyei Könyvtár helytörténeti anyagát, illetve az adott korszakra vonatkozó kézikönyveket és adattárakat. Ezek alapján elmondható, hogy a győri gimnázium azon egyházi intézmények közé tartozott, melyek csak két évig voltak állami tulajdonban. Az állami tulajdonba vétel helyi szinten természetesen az országos intézkedésekhez képest kisebb-nagyobb időeltolódásokkal ment végbe, csakúgy, mint a gimnázium visszaadása. Az állami tulajdonba vétel a szerzetesek részéről erőszak nélkül, békés úton, az állami alkalmazottak részéről viszont esetenként kifejezetten kegyetlenül zajlott le, az államosítás ideje alatt pedig az intézmény munkájának szintje jelentősen hanyatlott. Miután a rend visszakapta az intézményt, igyekezett annak munkáját az eredeti szintre felhozni, de a nehéz körülmények miatt csak az 1990-es évektől munkálkodhattak ezen szabadon. Remélem, tehetik még évekig.

Idegen a császári trónon? I. Ferenc császár (1745-1765) megválasztásának problematikája korabeli nyomtatványokban

VAJNÁGI MÁRTA
Történelem - angol, V-II. évfolyam
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Témavezető:
DR. POÓR JÁNOS, habilitált egyetemi docens,
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék

A német-római császárok megválasztását mindig különös figyelem kísérte a kora újkor folyamán. Sem az európai államok számára nem volt közömbös, ki kerül a trónra, sem a birodalom lakóinak, akik nyugalmuk és jólétük zálogát látták a császárban. Az esemény mindig jelentős publicitást kapott, így 1745-ben I. Lotharingiai Ferenc megválasztása is. Ferenc esete különösen érdekes, mivel heves vita bontakozott ki arról, alkalmas-e a császári méltóság betöltésére. A vitát, a kifogások és cáfolatok párbeszédét figyelemmel kísérhetjük a korabeli nyomtatványokban, melyeknek számos darabja megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár törzsgyűjteményében és Régi Nyomtatványok Tárában. Az elsősorban német és francia nyelvű röpiratok, értekezések különböző mélységben és terjedelemben, gyakran egymásra reflektálva tárgyalják Ferenc megválasztásának problematikáját. Az írások elemzésével kikristályosodnak a problémakör főbb csomópontjai: külföldi-e Ferenc, elég előkelő-e, megfelel-e az Aranybulla kritériumainak? Mivel Ferenc uralma a Habsburgok trónra kerülését jelentette, az írások állásfoglalásai Ferenc mellett vagy ellen az addigi Habsburg császárok megítélését is tükrözték. Ennek kapcsán a szerzőknek lehetőségük nyílt a 300 éves Habsburg-uralom történeti interpretálására, az idő közben zajló osztrák örökösödési háború káros hatásainak bemutatására. A források segítségével betekintést nyerhetünk továbbá a Német-római Birodalom jog- és alkotmánytörténet sajátosságaiba, elsősorban a császárválasztás szabályozásába, valamint az ahhoz kapcsolódó elméleti és gyakorlati problémákba. Utóbbiak megismerése azért is fontos, mert komoly segítséget nyújtanak a Ferenccel kapcsolatos problematika megértésében.